

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**ENGELLİLERİN KAMU HİZMETLERİNE ERİŞİM DÜZEYLERİNİN VE
BUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANTALYA İLİ KIRSAL VE KENTSEL
ALANDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK BELİRLENMESİ**

Merve YILMAZ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ŞUBAT 2024

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**ENGELLİLERİN KAMU HİZMETLERİNE ERİŞİM DÜZEYLERİNİN VE
BUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANTALYA İLİ KIRSAL VE KENTSEL
ALANDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK BELİRLENMESİ**

Merve YILMAZ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ŞUBAT 2024

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENGELLİLERİN KAMU HİZMETLERİNE ERİŞİM DÜZEYLERİNİN VE
BUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANTALYA İLİ KIRSAL VE KENTSEL
ALANDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK BELİRLENMESİ

Merve YILMAZ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Bu tez 08/02/2024 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cengiz SAYIN (Danışman)
Prof. Dr. Bülent GÜLCUBUK
Doç. Dr. Yavuz TAŞCIOĞLU
Doç. Dr. İlkay KUTLAR
Doç. Dr. Betül BAHADIR

ÖZET

ENGELLİLERİN KAMU HİZMETLERİNE ERİŞİM DÜZEYLERİNİN VE BUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANTALYA İLİ KIRSAL VE KENTSEL ALANDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK BELİRLENMESİ

Merve YILMAZ

Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Şubat 2024; 129 sayfa

Engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişimi sorunu kırsal alanlarda daha belirgindir. Bu nedenle kentsel alanda yaşayan engelliler ile kırsal alanda yaşayan engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin karşılaştırmalı olarak belirlenmesi, engellilere yönelik geliştirilecek kırsal kalkınma politikaları bakımından önem arz etmektedir. Bu araştırmanın ana amacı; kırsal ve kentsel alanda yaşayan fiziksel, işitme ve görme engelli bireylerin temel kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin Antalya ili örneğinde araştırılmasıdır. Anket uygulanan engelli bireylerin belirlenmesinde “Evren Büyüklüğü Belli Olan Araştırmalarda Tahmini Örneklem Hacmi Belirleme Yöntemi” tercih edilmiş olup 61 fiziksel, 60 işitme ve 60 görme engelli birey ile yüz yüze görüşülmüştür. Kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde “Likert Tipi Ölçek Analizi”, erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesinde “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, fiziksel ve görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyleri hem kırsal hem kentsel alanda “2. Az erişen” erişim düzeyi olarak belirlenmiştir. İşitme engelli bireyler ise kentsel alanda “1. Tam erişen”, kırsal alanda “2. Az erişen” erişim düzeyine sahiptir. Kırsal ve kentsel alanda ikamet etme durumu, fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. İşitme ve görme engellilerde ise kırsal alanda ikamet etme durumu, kamu hizmetlerine erişim düzeylerini negatif yönde etkilemektedir. Her engel grubunun kamu hizmetlerine erişim kapsamında ihtiyaç duydukları düzenlemeler farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda her engel grubu için farklı düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Kalkınma programlarında kırsal alanda ikamet eden engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişimine yönelik stratejilere yer verilmesi, engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini pozitif yönde etkileyecektir.

ANAHTAR KELİMELE: Antalya, Engellilik, Erişilebilirlik, Kamu hizmetleri, Kırsal alan, Sıralı lojistik regresyon analizi, Sosyal devlet, Sosyal hizmetler, Türkiye.

JÜRİ: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

Doç. Dr. Yavuz TAŞÇIOĞLU

Doç. Dr. İlkey KUTLAR

Doç. Dr. Betül BAHADIR

ABSTRACT

DETERMINING THE LEVELS OF ACCESS TO PUBLIC SERVICES FOR DISABLED INDIVIDUALS AND THE AFFECTING FACTORS IN RURAL AND URBAN AREAS OF ANTALYA PROVINCE: A COMPARATIVE STUDY

Merve YILMAZ

PhD Thesis in Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

February 2024; 129 pages

The problem of disabled individuals' access to public services is more pronounced in rural areas. Therefore, comparatively determining the levels of access to public services for disabled individuals living in both urban and rural areas is important for developing rural development policies aimed at the disabled. The main purpose of the study was to determine the levels of access to basic public services and the factors affecting these levels for physically challenged, hearing impaired, and visually impaired individuals living in rural and urban areas, in the example of Antalya province. Method for Determining the Estimated Sample Size in Studies with a Known Universe Size was preferred in the determination of the disabled individuals who were surveyed and as a result of the calculations, 61 physically, 60 hearing, and 60 visually impaired individuals were interviewed face to face. In the study, Likert Scale Analysis was used to determine the levels of access to public services and Ordinal Logistic Regression Analysis was used to determine the factors affecting levels of access. As a result of the study, both physically and visually impaired individuals emerged as “2. Low Access” in level of access to public services in both rural and urban areas. Hearing impaired individuals have “1. Full Access” in urban areas and “2. Low Access” in rural areas. Residing in rural or urban areas doesn't have a significant effect on the access levels of physically disabled individuals. Hearing and visually impaired individuals, residing in rural areas has a negative effect on the access levels to public services. The adjustments needed by each disability group in terms of access to public services vary. Different adjustments need to be made for each disability group. Incorporating strategies for access to public services for disabled individuals residing in rural areas into development programs will positively impact their access levels to public services.

KEYWORDS: Antalya, Disability, Accessibility, Public services, Ordinal logistic regression analysis, Social state, Social services, Türkiye.

COMMITTEE: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

Assoc. Prof. Dr. Yavuz TAŞÇIOĞLU

Assoc. Prof. Dr. İlkey KUTLAR

Assoc. Prof. Dr. Betül BAHADIR

ÖNSÖZ

Engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişiminde, kır kent ayrımı gözetilerek ve farklı engel grupları dahil edilerek (fiziksel, işitme ve görme) erişim düzeylerini ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi konusunda, literatürde eksiklikler bulunmaktadır. Bu araştırmanın özgün değeri kamu hizmetlerini; bayındırlık, eğitim, sağlık, ulaşım, sosyal ve istihdam hizmetleri ana başlıkları altında fiziksel, işitme ve görme engelli bireyler özelinde ayrı ayrı ele alarak engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyini ve etkileyen faktörleri kırsal ve kentsel alanda karşılaştırmalı olarak değerlendirmiş olmasıdır.

Bu konuda çalışmama olanak sağlayan, lisansüstü eğitimim boyunca akademik gelişimim için yol gösteren, bilimsel anlamda her zaman objektif olmaya yönlendiren hem akademik hem kişisel gelişim bağlamında bilimsel bilgisi ve deneyimlerini esirgemeyen, babacanlığı ve hoşgörüsüyle bilime, iyiye ve doğruya yönlendiren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Cengiz SAYIN'a sonsuz teşekkür ederim. Tez konumun belirlenmesinden itibaren, fikir ve görüşleriyle katkı sağlayan değerli Tez İzleme Komitesi üyesi hocalarım Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK ve Doç. Dr. Yavuz TAŞCIOĞLU'na, katkı ve destekleri için çok teşekkür ederim. Değerli jüri üyelerim Doç. Dr. İlkey KUTLAR ve Doç. Dr. Betül BAHADIR hocalarıma katkı ve destekleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Anket sürecinde hem kırsal hem kentsel alanda engellilere erişimimi sağlayan; Beyaz Baston Görme Engelliler Derneği Başkanı ve üyelerine, Sakatlar Derneği Başkanı ve üyelerine, İşitme Engelliler Derneği Başkanı ve üyelerine bu süreçte desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. İşitme engelli anketlerinde, işitme engellilerle iletişimimi kolaylaştıran ve tercümanlık yapan Hatice ALTINEL ve Meltem TÜREDİ'ye, işitme engelli aileleri "CODA"larına ve tüm katılımcı engelli dostlarıma çok teşekkür ederim. Araştırma kapsamında engellilere ulaşmamı sağlayan kurum yetkilileri, çalışanları ve muhtarlara yardımları için saygı ve minnetle teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında desteklerini hissettiğim, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan canım ailem; babam Mustafa YILMAZ, annem Zeynep YILMAZ, abim Ali Murat YILMAZ ve kardeşim Yusufcan YILMAZ'a sonsuz sabır, sevgi, anlayış ve şefkatleri için saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
AKADEMİK BEYAN	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi, Amacı ve Hipotezleri.....	1
1.2. Araştırma Kapsamı.....	4
1.2.1. Araştırma yapılan yer-alan kapsamı	4
1.2.2. Araştırma hedef kitle kapsamı	5
1.2.3. Araştırmada incelen konular kapsamı	5
2. KAYNAK TARAMASI	6
3. MATERYAL VE METOT	10
3.1. Materyal.....	10
3.2. Metot	10
3.2.1. Örnek hacmi belirleme ve veri toplama metodu.....	10
3.2.2. Veri analiz metodu.....	12
3.2.2.1. “Likert Tipi Ölçek Analizi”, erişim düzeyi, (AS1-AH1)	12
3.2.2.2. “Çoklu Uyum Analizi”, erişim düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapı ilişkisi, (AS2-AH2)	14
3.2.2.3. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”, erişim düzeyini etkileyen faktörler, (AS3-AH3).....	14
3.2.3. Araştırmanın sınırlılıkları	16
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	17
4.1. Genel Bulgular	17
4.1.1. Kavramsal çerçeve: “engellilik ve erişilebilirlik”.....	17
4.1.2. Engelliliğe yönelik yaklaşımlar	18
4.1.3. Engelliliğin sınıflandırılması	20
4.1.4. Dünyada engelli nüfusa ilişkin başlıca göstergeler	20

4.1.5. Türkiye'de engelli nüfusa ilişkin başlıca göstergeler.....	21
4.1.5.1. Engellilerin sorun ve beklentileri araştırması	21
4.1.5.2. Nüfus ve konut araştırmasında engelliler	22
4.1.5.3. Türkiye sağlık araştırmasında engelliler.....	24
4.1.5.4. Ulusal engelliler veri bankasında engelliler	24
4.1.6. Dünyada engellilere yönelik hukuki düzenlemeler	24
4.1.6.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde engelliler.....	25
4.1.6.2. Engelli Kişilerin Hakları Beyannamesi	25
4.1.6.3. Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar.....	25
4.1.6.4. Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme	26
4.1.6.5. Asya-Pasifik Bölgesi Incheon Stratejisi	27
4.1.6.6. Avrupa Sosyal Şartı'nda engelliler.....	27
4.1.6.7. AB Temel Haklar Şartı'nda engelliler	28
4.1.6.8. Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği	28
4.1.6.9. AB İşleyişi Hakkında Antlaşma'da engelliler.....	28
4.1.6.10. AB Konsey Kararları'nda engelliler	28
4.1.6.11. Avrupa Engellilik Stratejisi	29
4.1.7. Türkiye'de engellilere yönelik hukuki düzenlemeler.....	30
4.1.7.1. 2709 Sayılı Anayasa'da engelliler.....	30
4.1.7.2. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda engelliler	31
4.1.7.3. 2022 Sayılı Kanun'da engelliler	31
4.1.7.4. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nda engelliler	32
4.1.7.5. 4736 Sayılı Kanun'da engelliler	32
4.1.7.6. 4857 Sayılı İş Kanunu'nda engelliler.....	32
4.1.7.7. 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun	32
4.1.7.8. 5510 Sayılı Kanun'da engelliler.....	33
4.1.7.9. Vergi indirim ve muafiyetler ile ilgili düzenlemelerde engelliler	33
4.1.7.10. Şehirler Arası Yolcu Taşıma ve Turizm Taşımacılığı Hizmetlerin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik'te engelliler	35
4.1.7.11. Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği'nde engelliler	35
4.1.7.12. Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik	35

4.1.7.13. Engellilerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik	36
4.1.7.14. Erişilebilirlik ve İzleme Denetleme Yönetmeliği'nde engelliler	36
4.1.7.15. Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik'te engelliler	37
4.1.8. Kamu hizmetleri ve konularını göre kamu hizmeti grupları	37
4.1.8.1. Kamu hizmetleri bağlamında sosyal koruma ve engellilik.....	38
4.2. Alan Araştırması Bulguları	39
4.2.1. Fiziksel engellilere ilişkin bulgular	39
4.2.1.1. Fiziksel engellilere ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik bulgular	39
4.2.1.2. Fiziksel engellilerin ikamet ettikleri yerlerde “kamu hizmetlerinin varlığı” ve “hizmete erişim yerleri”	45
4.2.1.3. Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine “erişim düzeyleri” (AS1-AH1)	52
4.2.1.4. Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapıları arasındaki ilişki (AS2-AH2).....	60
4.2.1.5. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”: Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörler (AS3-AH3)	61
4.2.2. İşitme engellilere ilişkin bulgular	64
4.2.2.1. İşitme engellilere ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik bulgular	64
4.2.2.2. İşitme engellilerin ikamet ettikleri yerlerde “kamu hizmetlerinin varlığı” ve “hizmete erişim yerleri”	70
4.2.2.3. İşitme engellilerin kamu hizmetlerine “erişim düzeyleri” (AS1-AH1)....	76
4.2.2.4. İşitme engellilerin kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik, demografik yapıları arasındaki ilişki (AS2-AH2)	82
4.2.2.5. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”: İşitme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörler (AS3-AH3)	83
4.2.3. Görme engellilere ilişkin bulgular	86
4.2.3.1. Görme engellilere ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik bulgular	86
4.2.3.2. Görme engellilerin ikamet ettikleri yerlerde “kamu hizmetlerinin varlığı” ve “hizmete erişim yerleri”	92
4.2.3.3. Görme engellilerin kamu hizmetlerine “erişim düzeyleri” (AS1-AH1)...	99
4.2.3.4. Görme engellilerin kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik, demografik yapıları arasındaki ilişki (AS2-AH2)	105

4.2.3.5. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”: Görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörler (AS3-AH3).....	106
4.2.4. Engel gruplarının kamu hizmetlerine erişim düzeylerine ilişkin genel bir karşılaştırma	110
4.2.5. Araştırma gözlem notlarına ilişkin bulgular	113
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	115
5.1. Fiziksel engelli bireylerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar	115
5.2. İşitme engelli bireylerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar.....	115
5.3. Görme engelli bireylerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar.....	116
5.4. Tüm engel gruplarına ilişkin genel değerlendirme.....	117
5.5. Öneriler.....	121
6. KAYNAKLAR	123
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Engellilerin Kamu Hizmetlerine Erişim Düzeylerinin ve Bunu Etkileyen Faktörlerin Antalya İli Kırsal ve Kentsel Alanda Karşılaştırmalı Olarak Belirlenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

08/02/2024

Merve Yılmaz

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

α	: Cronbach's Alpha katsayısı
n	: Örneklem sayısı
γ_j	: j. kategori için birikimli olasılık değeri
τ_j	: j. kategorinin eşik değeri
β_0, β_k	: Regresyon katsayıları
β, θ	: Bilinmeyen yer ve ölçek parametreleri vektörü
Z_1	: Ölçek parametreleri için açıklayıcı değişken

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AES	: Avrupa Engellilik Stratejisi
AH	: Araştırma Hipotezi
AOÖD	: Ağırlıklı Ortalama Ölçek Değeri
AÖF	: Açık Öğretim Fakültesi
AS	: Araştırma Sorusu
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ATM	: Automated Teller Machine
AVM	: Alışveriş Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
EHK	: Engelliler Hakkında Kanun
EİDY	: Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği
ESCAP	: Asya-Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu

EYHGM	: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
HAVAŞ	: Havaalanı Yer Hizmetleri
ICF	: İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
RG	: Resmî Gazete
SLRA	: Sıralı Lojistik Regresyon Analizi
SLRM	: Sıralı Lojistik Regresyon Modeli
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
THY	: Türk Hava Yolları
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WTO	: Dünya Turizm Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Antalya ili ilçeler haritası.....	4
Şekil 3.1. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi grafiği.....	13
Şekil 4.1. İllere göre en az bir engeli olan nüfus.....	23
Şekil 4.2. Konularına göre kamu hizmetleri.....	38
Şekil 4.3. Çoklu uyum analizi diyagramı (Fiziksel engelli, kır-kent).....	60
Şekil 4.4. Çoklu uyum analizi diyagramı (İşitme engelli, kır-kent).....	82
Şekil 4.3. Çoklu uyum analizi diyagramı (Görme engelli, kır-kent).....	105

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Engel grubuna göre Antalya ilinde ikamet eden engelli sayısı.....	5
Çizelge 2.1. Dünyada konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2022-2017)	6
Çizelge 2.2. Dünyada konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2015-1997)	7
Çizelge 2.3. Türkiye’de konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2020-2016).....	8
Çizelge 2.4. Türkiye’de konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2016-2012).....	9
Çizelge 3.1. Evren büyüklüğü belli olan araştırmalarda tahmini örneklem hacmi.....	10
Çizelge 3.2. Gerçekleştirilen anket sayıları (adet)	11
Çizelge 3.3. Gerçekleştirilen anket sayılarının dağılımı (adet).....	11
Çizelge 3.4. Araştırma amaç-analiz tablosu	12
Çizelge 3.5. Kamu hizmetlerine erişim düzeyini ölçmede kullanılan puan aralıkları	13
Çizelge 3.6. Cronbach’s Alpha katsayısı, güvenilirlik düzeyi aralıkları	14
Çizelge 4.1. İşlevsellik, yeti yitimi ve sağlığın uluslararası sınıflandırması	20
Çizelge 4.2. AB üyesi ülkelerdeki engelli sayısı ve toplam nüfusa oranı.....	21
Çizelge 4.3. Yerleşim yerine göre engelli sayısının oransal dağılımı.....	22
Çizelge 4.4. En az bir engeli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı	22
Çizelge 4.5. Engel grubuna göre engelli nüfus	23
Çizelge 4.6. Türkiye’de engellilerin işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranları	23
Çizelge 4.7. Sağlık araştırmasına göre engellilikle ilgili göstergeler	24
Çizelge 4.8. Fiziksel çevre düzenlemelerinin, engellilere uygun olma durumu.....	24
Çizelge 4.9. Dünyada engellilere yönelik hukuki düzenlemeler	25
Çizelge 4.10. Engellilerle ilgili konulara yer veren hukuki düzenlemeler	30
Çizelge 4.11. Engellilere yönelik vergi indirimi ve muafiyeti ile ilgili düzenlemeler ...	33
Çizelge 4.12. İkamet edilen yere göre fiziksel engelli anket sayıları	39
Çizelge 4.13. Fiziksel engelli anketi sorularını cevaplayan kişi.....	39
Çizelge 4.14. Fiziksel engellilere ilişkin “engel oranları	40

Çizelge 4.15. Fiziksel engellilerin “engelli olma sebepleri”	40
Çizelge 4.16. Fiziksel engellilerin “engelli oldukları süre”	40
Çizelge 4.17. Fiziksel engellilerin “yardımcı cihaz kullanım durumu”	41
Çizelge 4.18. Fiziksel engellilerin kullandıkları cihaz türlerine göre dağılım.....	41
Çizelge 4.19. Fiziksel engellilerin “ortalama yaş durumu”	41
Çizelge 4.20. Fiziksel engellilerin “cinsiyet durumu”	41
Çizelge 4.21. Fiziksel engellilerin “medeni” durumları	42
Çizelge 4.22. Fiziksel engellilerin “Antalya’da ikamet etme süreleri”	42
Çizelge 4.23. Fiziksel engellilerin “eğitim” durumları	42
Çizelge 4.24. Fiziksel engellilerin “sağlık güvencesi durumları”	43
Çizelge 4.25. Fiziksel engellilerin “çalışma durumları ve meslekleri”	43
Çizelge 4.26. Fiziksel engellilerin “STK üyelik” durumları.....	44
Çizelge 4.27. Fiziksel engellilerin “engelli hakları” konusunda bilgi durumları ve kaynakları.....	44
Çizelge 4.28. Fiziksel engellilerin ortalama “hanehalkı büyüklüğü” ve “ortalama gelir”	45
Çizelge 4.29. Fiziksel engellilerin “refakatçi” bulundurma durumları.....	45
Çizelge 4.30. Fiziksel engellilerin “refakatçi yakınlık durumları”	45
Çizelge 4.31. İkamette “bayındırlık” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)	46
Çizelge 4.32. İkamette “eğitim-öğretim” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli).....	46
Çizelge 4.33. İkamette “sağlık” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)	47
Çizelge 4.34. İkamette “ulaşım” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)	47
Çizelge 4.35. İkamette kamu “sosyal” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli).....	48
Çizelge 4.36. İkamette “istihdam” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)	49
Çizelge 4.37. “Bayındırlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli).....	49
Çizelge 4.38. “Eğitim-öğretim” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)	50
Çizelge 4.39. “Sağlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli).....	50

Çizelge 4.40. “Ulaşım” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)	51
Çizelge 4.41. Kamu “sosyal” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)	51
Çizelge 4.42. Kamu “istihdam” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)	52
Çizelge 4.43. Fiziksel engellilerin “bayındırlık” hizmetlerine erişim düzeyleri	53
Çizelge 4.44. Fiziksel engellilerin “eğitim-öğretim” hizmetlerine erişim düzeyleri	54
Çizelge 4.45. Fiziksel engellilerin “sağlık” hizmetlerine erişim düzeyleri	55
Çizelge 4.46. Fiziksel engellilerin “ulaşım” hizmetlerine erişim düzeyleri	56
Çizelge 4.47. Fiziksel engellilerin kamu “sosyal” hizmetlerine erişim düzeyleri	56
Çizelge 4.48. Fiziksel engellilerin “istihdam” hizmetlerine erişim düzeyleri	57
Çizelge 4.49. Tüm kamu hizmet türleri için genel ortalama erişim düzeyleri (Fiziksel engelli).....	58
Çizelge 4.50. Erişim düzeyi ortalamalarına ilişkin “bağımsız örneklem t testi” sonuçları (Fiziksel engelli).....	58
Çizelge 4.51. Hizmet grupları alt faktörlerinin en yüksek ve düşük erişim düzeyi puanları (Fiziksel engelli)	59
Çizelge 4.52. Çoklu uyum analizi model özeti (Fiziksel engelli, kır-kent)	61
Çizelge 4.53. Sıralı lojistik regresyon modelinde kullanılan değişkenlerin açıklaması (Fiziksel engelli).....	61
Çizelge 4.54. Paralellik varsayımı testi sonuçları (Fiziksel engelli).....	62
Çizelge 4.55. Sıralı lojistik regresyon modelde R^2 istatistikleri (Fiziksel engelli).....	62
Çizelge 4.56. Sıralı lojistik regresyon model uyum bilgileri (Fiziksel engelli).....	62
Çizelge 4.57. Sıralı lojistik regresyon modeli sonuçları (Fiziksel engelli).....	63
Çizelge 4.58. İkamet edilen yere göre işitme engelli anket sayıları	64
Çizelge 4.59. İşitme engelli anketi sorularını cevaplayan kişi.....	65
Çizelge 4.60. İşitme engellilere ilişkin “engel oranları”	65
Çizelge 4.61. İşitme engellilerin “engelli olma sebepleri”	65
Çizelge 4.62. İşitme engellilerin “engelli oldukları süre”	66
Çizelge 4.63. İşitme engellilerin “yardımcı cihaz kullanımı”	66

Çizelge 4.64. İşitme engellilerin “ortalama yaş durumu”	66
Çizelge 4.65. İşitme engellilerin “cinsiyet durumu”	66
Çizelge 4.66. İşitme engellilerin “medeni” durumları	67
Çizelge 4.67. İşitme engellilerin “Antalya’da ikamet etme süreleri”	67
Çizelge 4.68. İşitme engellilerin “eğitim” durumları.....	67
Çizelge 4.69. İşitme engellilerin” sağlık güvencesi” durumları	68
Çizelge 4.70. İşitme engellilerin “çalışma durumları ve meslekleri”	68
Çizelge 4.71. İşitme engellilerin “STK üyelik” durumları	68
Çizelge 4.72. İşitme engellilerin “engelli hakları” konusunda bilgi durumları ve “bilgi kaynakları”	69
Çizelge 4.73. İşitme engellilerin ortalama “hanehalkı büyüklüğü” ve “ortalama gelir”	69
Çizelge 4.74. İşitme engellilerin “refakatçi” bulundurma durumları	69
Çizelge 4.75. İşitme engellilerin “refakatçi yakınlık durumları”	70
Çizelge 4.76. İkamette “bayındırlık” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli).....	70
Çizelge 4.77. İkamette “eğitim-öğretim” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli)	71
Çizelge 4.78. İkamette “sağlık” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli).....	71
Çizelge 4.79. İkamette kamu “ulaşım” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli).....	72
Çizelge 4.80. İkamette kamu “sosyal” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli).....	72
Çizelge 4.81. İkamette “istihdam” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli).....	73
Çizelge 4.82. “Bayındırlık” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)	73
Çizelge 4.83. “Eğitim-öğretim” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli).....	74
Çizelge 4.84. “Sağlık” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)	74
Çizelge 4.85. “Ulaşım” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli).....	75
Çizelge 4.86. Kamu “sosyal” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli).....	75
Çizelge 4.87. “İstihdam” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli).....	76
Çizelge 4.88. İşitme engellilerin “bayındırlık” hizmetlerine erişim düzeyleri	77

Çizelge 4.89. İşitme engellilerin “eğitim-öğretim” hizmetlerine erişim düzeyleri.....	77
Çizelge 4.90. İşitme engellilerin “sağlık” hizmetlerine erişim düzeyleri	78
Çizelge 4.91. İşitme engellilerin “ulaşım” hizmetlerine erişim düzeyleri	79
Çizelge 4.92. İşitme engellilerin kamu “sosyal” hizmetlerine erişim düzeyleri.....	79
Çizelge 4.93. İşitme engellilerin “istihdam” hizmetlerine erişim düzeyleri	80
Çizelge 4.94. Tüm kamu hizmet türleri için genel ortalama erişim düzeyleri (İşitme engelli).....	80
Çizelge 4.95. Erişim düzeyi ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” sonuçları (İşitme engelli)	81
Çizelge 4.96. Hizmet grupları alt faktörlerinin en yüksek ve düşük erişim düzeyi puanları (İşitme engelli)	81
Çizelge 4.97. Çoklu uyum analizi model özeti (İşitme engelli, kır-kent).....	83
Çizelge 4.98. Sıralı lojistik regresyon modelinde kullanılan değişkenlerin açıklaması (İşitme engelli)	83
Çizelge 4.99. Paralellik varsayımı testi sonuçları (İşitme engelli)	84
Çizelge 4.100. Sıralı lojistik regresyon modelde R ² istatistikleri (İşitme engelli).....	84
Çizelge 4.101. Sıralı lojistik regresyon model uyum bilgileri (İşitme engelli)	84
Çizelge 4.102. Sıralı lojistik regresyon modelinin sonuçları (İşitme engelli)	85
Çizelge 4.103. İkamet edilen yere göre görme engelli anket sayıları	86
Çizelge 4.104. Görme engelli anketi sorularını cevaplayan kişi	87
Çizelge 4.105. Görme engellilere ilişkin “engel oranları”	87
Çizelge 4.106. Görme engellilerin “engelli olma sebepleri”	87
Çizelge 4.107. Görme engellilerin “engelli oldukları süre”	88
Çizelge 4.108. Görme engellilerin “yardımcı cihaz kullanım durumu”	88
Çizelge 4.109. Görme engellilerin “ortalama yaş durumu”	88
Çizelge 4.110. Görme engellilerin “cinsiyet durumu”	88
Çizelge 4.111. Görme engellilerin “medeni” durumları	89
Çizelge 4.112. Görme engellilerin “Antalya’da ikamet etme süreleri”	89

Çizelge 4.113. Görme engellilerin “eğitim” durumları	89
Çizelge 4.114. Görme engellilerin” sağlık güvencesi” durumları	90
Çizelge 4.115. Görme engellilerin “çalışma durumları ve meslekleri”	90
Çizelge 4.116. Görme engellilerin “STK üyelik” durumları	90
Çizelge 4.117. Görme engellilerin “engelli hakları” konusunda bilgi durumları ve “bilgi kaynakları”	91
Çizelge 4.118. Görme engellilerin ortalama “hanehalkı büyüklüğü” ve “ortalama gelir”	91
Çizelge 4.119. Görme engellilerin “refakatçi” bulundurma durumları	91
Çizelge 4.120. Görme engellilerin “refakatçi yakınlık durumları”	92
Çizelge 4.121. İkamette “bayındırlık” hizmetlerinin varlığı (Görme engelliler).....	92
Çizelge 4.122. İkamette “eğitim-öğretim” hizmetlerinin varlığı (Görme engelliler)	93
Çizelge 4.123. İkamette “sağlık” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli).....	94
Çizelge 4.124. İkamette kamu “ulaşım” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli).....	94
Çizelge 4.125. İkamette kamu “sosyal” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli)	95
Çizelge 4.126. İkamette “istihdam” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli).....	95
Çizelge 4.127. “Bayındırlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)	96
Çizelge 4.128. “Eğitim-öğretim” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli).....	96
Çizelge 4.129. “Sağlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)	97
Çizelge 4.130. Kamu “ulaşım” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli).....	97
Çizelge 4.131. Kamu “sosyal” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli).....	98
Çizelge 4.132. Kamu “istihdam” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli).....	98
Çizelge 4.133. Görme engellilerin “bayındırlık” hizmetlerine erişim düzeyleri	99
Çizelge 4.134. Görme engellilerin “eğitim-öğretim” hizmetlerine erişim düzeyleri....	100
Çizelge 4.135. Görme engellilerin “sağlık” hizmetlerine erişim düzeyleri	101
Çizelge 4.136. Görme engellilerin “ulaşım” hizmetlerine erişim düzeyleri.....	102
Çizelge 4.137. Görme engellilerin kamu “sosyal” hizmetlerine erişim düzeyleri.....	102

Çizelge 4.138. Görme engellilerin “istihdam” hizmetlerine erişim düzeyleri.....	103
Çizelge 4.139. Tüm kamu hizmet türleri için genel ortalama erişim düzeyleri (Görme engelli)	103
Çizelge 4.140. Erişim düzeyi ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” sonuçları (Görme engelli)	103
Çizelge 4.141. Hizmet alt faktörlerinin en yüksek ve düşük erişim düzeyi puanları (Görme engelli)	104
Çizelge 4.142. Çoklu uyum analizi model özeti (Görme engelli, kır-kent).....	106
Çizelge 4.143. Sıralı lojistik regresyon modelde kullanılan değişkenlerin açıklaması (Görme engelli)	106
Çizelge 4.144. Paralellik varsayımı testi sonuçları (Görme engelli)	107
Çizelge 4.145. Sıralı lojistik regresyon modelde R^2 istatistikleri (Görme engelli)	107
Çizelge 4.146. Sıralı lojistik regresyon model uyum bilgileri (Görme engelli)	107
Çizelge 4.147. Sıralı lojistik regresyon modeli sonuçları (Görme engelli)	108
Çizelge 4.148. Engel gruplarının kamu hizmetlerine genel ortalama erişim düzeyleri	110
Çizelge 4.149. Engel grubuna göre erişim düzeyi en yüksek alt hizmet faktörleri	111
Çizelge 4.150. Engel grubuna göre erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörleri	112

1. GİRİŞ

Engelli bireyler için kırsal bölgelerde yaşamı sürdürmek oldukça dezavantajlı bir durumdur (Şen 2022). Engellilik sorunu, eğitim ve öğretim hizmetlerinin sınırlı ve erişimi zor olan kırsal alanlarda daha belirgindir. Engelliler, genellikle kırsal kalkınma stratejileri ve programlarında yer almamaktadır. Bu nedenle hem kentsel hem kırsal alanda yaşayan engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesi, engellilere yönelik geliştirilecek kamu politikaları bakımından önem arz etmektedir. Kırsal alanda erişilebilirlik sorunlarının çözümü ise sürekli ötelenmektedir. Bu bölgelerde engelliler ile ilgili konularda ciddi sorunlar bulunmaktadır (Babaoğlu 2018).

1.1. Araştırmanın Önemi, Amacı ve Hipotezleri

Engellilerin temel hak ve özgürlükleri kapsamında uluslararası ve ulusal düzeyde birçok düzenleme yapılmıştır. Uluslararası düzeyde kabul gören ve birçok ülkenin hukuki düzenlemelerine kaynak niteliğinde olan Birleşmiş Milletler (BM) Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, engellilere yönelik düzenlemeler arasında önemli bir yer tutmaktadır. İstihdam alanında ise Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) "Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam (Engelliler) Sözleşmesi", fırsat eşitliği ve engellilere yönelik eşit muameleyi içermekte olup kırsal alanlarda engelliler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam hizmetlerinin geliştirilmesi çalışmalarını teşvik etmektedir (ILO 2011).

Türkiye'de engellilere yönelik politikaların gelişimine bakmakta fayda görülmektedir. Uygulanan politikalar, 1970'lere kadar yoksulluk ve muhtaçlık ekseninde oluşturulmuştur. Bu çerçevede 1976 yılında, yaşlı ve engellilere yönelik gelir yardımı yapılmasını düzenleyen 2022 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" yayımlanmıştır. Daha sonra, Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu kurulmuş ve 1982 Anayasası'nda engelli kişilerin haklarına yer verilmiştir. BM, 1982 yılında 10-16 Mayıs'ı "Sakatlar Haftası", 1992 yılında ise 3 Aralık gününü "Dünya Engelliler Günü" olarak kabul etmiştir. İlgili iki karar da Türkiye'de uygulanmaktadır. Engellilere yönelik ilk yasal düzenleme 1996'da yapılmıştır. Bunu takiben 1997 yılında Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu kapatılarak yerine Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Engelliler Kanunu (No. 5378) 2005'te yürürlüğe girmiştir. Kanun, dördü geçici olmak üzere 56 maddeden oluşmaktadır. İlk 16 maddesi; bakım, rehabilitasyon, istihdam, eğitim, iş ve meslek konuları ile ilgili düzenlemeleri içermektedir (Çaha 2016).

Ülkelerin ya da şehirlerin sosyal hayattaki gelişmişliklerinin en önemli göstergelerinden birisi de engelli bireylerin günlük hayatlarındaki aktivitelerinde başkalarına mümkün olduğu kadar az ihtiyaç duymasının sağlanmış olmasıdır (Sönmez ve Aydın 2019). Engelliler günlük yaşamlarını devam ettirirken; sosyal, kültürel, ekonomik ve mekânsal erişim konularında birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bunlardan başlıcaları; yoksulluk, sosyal dışlanmışlık, mekânsal erişim ve kamu hizmetlerine erişimdir. Engellilik sorunu, eğitim ve öğretim hizmetlerinin sınırlı ve erişimi zor olan kırsal alanlarda daha belirgindir. Kırsal alanlarda bulunan eğitim merkezleri ve bu merkezlerde istihdam edilen personel düzeyi ya yetersizdir ya da bulunmamaktadır. Engellilerin; eğitim, sağlık, bilgi, ulaşım, bina içi erişim, istihdam, mesleki rehabilitasyon hizmetleri vb. kamu hizmetlerine erişimi oldukça kısıtlıdır. Ancak daha yoksul olan ve kentsel alanlara göre alt yapı hizmetleri daha az gelişmiş olan kırsal alanlarda bu erişim

imkânları kentlere göre daha zor olmaktadır. Engellilerin kendi ihtiyaçlarını yardım olmaksızın karşılayabilmesi ve toplumsal hayata katılımlarının kolaylaştırabilmesi için engellilere yönelik birtakım politikalar geliştirilmektedir. Engellilerin fiziksel çevreye ve kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırma stratejileri, bu politikaların temelini oluşturmaktadır.

Kamu hizmeti, belli bir zamanda ve belli bir yerde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yürütülen faaliyetlerdir (Yayla 1990). Engellilerin, fiziksel ve zihinsel farklılıklarından dolayı yaşadıkları engelleri ortadan kaldırmak için yapılan çalışmalarda, “erişilebilirlik” kavramı öne çıkmaktadır. Erişilebilirlik; engellilerin fiziki çevreye, ulaşım hizmetlerine, bilgi ve iletişim teknolojilerine, diğer imkân ve hizmetlere başkalarıyla aynı şartlarda erişebilmesi olarak ifade edilmektedir (Avrupa Komisyonu 2010). Dünya genelinde birçok ülke, engellilerin haklarını ve yaşam standartlarını korumak amacıyla erişilebilirlik ile ilgili düzenlemelere gitmektedir. Ülkelere göre farklılık gösteren bu düzenlemeler daha çok şehir planlaması ve mimari alan düzenlemeler ekseninde yoğunlaşmaktadır (Akdu ve Akdu 2018). Engellilerin “erişilebilirlik” kapsamında karşılaştığı başlıca sorunlar; fiziksel çevrenin ve mimari çözümlerin yetersiz olması, toplu ulaşım sistemlerinin uygun olmayışı, eğitim, istihdam, sosyal hayata katılım, iletişim, sosyal destek ve sağlık hizmetlerinden yararlanamama olarak öne çıkmaktadır (Burcu 2007; Tiye vd. 2016).

Kentsel alanda engellilerin erişilebilirliğine yönelik düzenlemeler yeterli duruma henüz getirilmemiş olsa bile onarılmaya çalışılmakta fakat kırsal alanda bu çabaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye’de kırsal alanda engelliliğin görünümüne ilişkin yeterli düzeyde araştırma bulunmamaktadır. Merkezden uzak yerlerde bu kesimin durumu görünür değildir. Dolayısıyla engelliliğin kırsaldaki görünümünün farklı çalışmalarla desteklenmesi ihtiyacı ortadadır. Kırsal ve kentsel alanda yapılan çalışmaların çeşitlendirilmesi ile engelli haklarının desteklenip geliştirilmesine imkân oluşturulacaktır (Nerse 2020). Kırsal alanda engelliler, engellilere yönelik kamu hizmetleri ve erişilebilirlik ile ilgili başlıca çalışmalara bakıldığında engellilerin erişilebilirliği konularını ele alan çeşitli bilimsel araştırmalar olmasına karşın mevcut çalışmaların genellikle; mimari alanda mekânsal erişilebilirlik (Kuleli 2012; Berkün 2016; Tiye vd. 2016), engellilere yönelik kamu hizmetlerinin genel değerlendirilmesi (Çınarlı 2010; Tınar 2018), engelliler için yerel kamu hizmetlerinin değerlendirilmesi (Kesgin 2014, Şemşit vd. 2016; Kino 2017; Yenipazarlı vd. 2020), kırsal alanda engelli kadınlar (Doğanay ve Henden 2016; Karadağ ve Eroğlu 2019; Şen 2022) ve benzeri konular üzerinde yoğunlaşmış olduğu görülmektedir.

On Birinci Kalkınma Planı’nda engellilere yönelik istihdam hizmetlerinin (md. 90, 538, 572), sosyal hizmetlerin (md. 152, 594.2, 628.1), meslek edindirme hizmetlerinin (md. 572.1, 572.2, 572.3) önemi ve sürdürülebilirliği vurgulanmaktadır. Yine ilgili planın 675. maddesinde yer alan engellilerin kamusal alanlara erişim düzeyinin artırılması kapsamında hizmetlerin yeniden kurgulanmasına yer verilmiştir. Kırsal alanda engelliler ile ilgili olarak ise 709.3. maddede köylerde yoksullukla mücadelede engellilere öncelik verileceği ibaresi yer almaktadır (SBB 2019). Araştırma veri toplama sürecinde yayımlanan On İkinci Kalkınma Planı’nda (2024-2028) ise engellilerin kamu hizmetlerine erişimi hususunda düzenlemelere daha geniş çapta yer verilmiş olup başlıca düzenlemeler aşağıda yer almaktadır (SBB 2023):

- Engelli bireylere yönelik özel eğitim programlarının istihdam temelinde etkinliklerinin artırılması, sosyal güvenlik sistemine dâhil edilerek evde istihdamın desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılması (md. 697.2, 756.2).
- Engelli bireylere yönelik sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerin niteliğinin artırılması (md. 753, 758, 754).
- Engelli bireylere sunulan hizmetlerde bireysel gereksinimlerin dikkate alınması, kamu hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun hale getirilmesi, tüm adalet hizmet binalarının engellilerin kolay erişimine uygun hale getirilmesi, afet yönetiminde engelli, yaşlı, kadın ve çocukların farklılaşan ihtiyaçlarının dikkate alınması (md. 755, 763, 841, 916.5).
- Ulusal Engelliler Veri Tabanı'nda güncel, kapsamlı ve kaliteli engellilik göstergelerinin üretilmesi için çalışmalar yapılması (md. 764).
- Kırsal kalkınma hedefleri arasında ise kırsal alanda engelli bireyler özelinde bir düzenleme bulunmamaktadır. Fakat özel politika gerektiren grupta yer almaları nedeniyle 897.1. madde engelli grupları da kapsamaktadır. İlgili maddeye göre; kırsal alanda başta kadınlar ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren gruplara yönelik yenilikçi sosyal programlar hayata geçirilmesi hedefine yer verilmiştir.

Engellilerin kamu hizmetlerine erişiminde kır kent ayrımı gözetilerek ve farklı engel grupları dahil edilerek (fiziksel, işitme ve görme) erişim düzeylerinin ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin ele alındığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma, kamu hizmetlerini; bayındırlık, eğitim, sağlık, ulaşım, sosyal ve istihdam hizmetleri ana başlıkları altında fiziksel, işitme ve görme engelliler özelinde ayrı ayrı ele alarak engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyini ve etkileyen faktörleri kırsal ve kentsel alanda karşılaştırmalı olarak değerlendirecek olması bakımından önemlidir. Araştırmanın ana amacı; kırsal ve kentsel alanda yaşayan fiziksel, işitme ve görme engelli bireylerin temel kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin Antalya ili örneğinde araştırılmasıdır. Araştırmanın diğer alt amaçları arasında; engel gruplarının sosyo-ekonomik ve demografik yapılarının belirlenmesi ve engelli hakları konusunda engellilerin bilgi düzeylerinin ölçülmesi yer almaktadır. Araştırma ile aşağıda belirtilen araştırma sorusu ve hipotezlerin test edilerek, ana ve alt amaçlarda belirtilen konuların açıklığa kavuşturulması planlanmıştır. Bulgulara göre, kırsal veya kentsel alanda yaşayan tüm engellilerin kamu hizmetlerine eşit düzeyde erişimlerinin sağlanması konusundaki politikalara yardımcı olacak öneriler geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmada 3 temel araştırma sorusuna (AS) cevap aranmaktadır.

(AS1) Araştırma Sorusu-1: Kırsal alanda yaşayan engelliler (engel grubuna göre), kentte yaşayanlarla aynı düzeyde kamu hizmetlerine erişebiliyorlar mı? Kırsal alanda yaşayan engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi kentsel alanda yaşayanlara oranla hangi düzeyde kalmaktadır?

(AH1) Araştırma Hipotezi-1:

H₀: Kırsal alanda yaşayan engelliler kentte yaşayanlarla aynı düzeyde kamu hizmetlerine erişememektedirler, yani daha dezavantajlı durumda kalmaktadırlar.

H₁: Kırsal alanda yaşayan engelliler, kamu hizmetlerine kentte yaşayanlarla aynı düzeyde erişmektedirler, dezavantajlı bir durum söz konusu değildir.

(AS2) Araştırma Sorusu-2: Engel gruplarına göre, kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapılar arasında bir ilişki var mıdır? Sosyo-ekonomik ve demografik yapının, hizmetlere erişilebilirlik düzeyi üzerinde bir etkisi var mıdır?

(AH2) Araştırma Hipotezi-2:

H₀: Kır-kent ayırımı ve engel gruplarına göre, sosyo-ekonomik ve demografik yapı ile kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

H₁: Kır-kent ayırımı ve engel gruplarına göre, sosyo-ekonomik ve demografik yapı ile kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi arasında bir ilişki bulunmaktadır.

(AS3) Araştırma Sorusu-3: Kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkileyen faktörler nelerdir? Kırsal ve kentsel alanlarda ikamet etme durumu kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkilemekte midir?

(AH3) Araştırma Hipotezi-3:

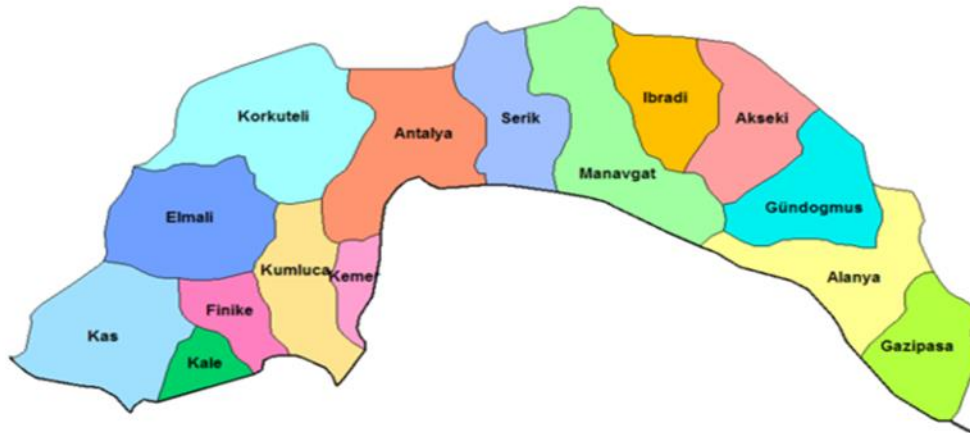
H₀: Erişim düzeyini etkileyen faktörler açısından, kırsal ve kentsel alanda ikamet etmenin önemli bir etkisi bulunmamaktadır.

H₁: Erişim düzeyini etkileyen faktörler açısından, kırsal ve kentsel alanda ikamet etmenin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

1.2. Araştırma Kapsamı

1.2.1. Araştırma yapılan yer-alan kapsamı

Araştırma alanı Antalya ili geneli kırsal ve kentsel alanlardır. Bölgede engelli nüfusun çok olması, engellilere yönelik geliştirilen hizmetlerin desteklenmesi nedeniyle araştırma alanı olarak Antalya ili geneli seçilmiştir. Antalya ilinde 6360 Sayılı Yasa (RG 2012) ile köy tüzel kişiliği ortadan kalkan ve kırsal mahalle olan yerler, “kırsal alan” olarak ele alınmıştır.

Şekil 1.1. Antalya ili ilçeler haritası

1.2.2. Araştırma hedef kitle kapsamı

Yayınlanan istatistiki verilerde engel grupları genel olarak; görmede zorluk yaşayanlar, duymada zorluk yaşayanlar, hareket etmede zorluk yaşayanlar ve öğrenmede zorluk yaşayanlar olarak gruplandırılmaktadır. Engellilerin il bazında dağılımını gösteren en son araştırma Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2011 yılında yapılmıştır (Çizelge 1.1).

Engellilerin, toplam nüfus içindeki payı göz önünde bulundurularak bu araştırmanın hedef kitlesi Antalya ili kentsel ve kırsal alanlarda ikamet eden, 15 yaş üstü fiziksel, işitme ve görme engelli grupları olarak belirlenmiştir. Hedef kitlenin yaş sınırı konusunda, ayrı düzenlemelerin olması ve engeli bulunsun ya da bulunmasın hizmetlere erişimlerinde desteğe zorunlu ihtiyaç duymaları göz önünde bulundurularak 15 yaş altı çocukların kapsam dışı bırakılması uygun görülmüştür.

Çizelge 1.1. Engel grubuna göre Antalya ilinde ikamet eden engelli sayısı

	Görme (Oran %)	İşitme (Oran %)	Konuşma (Oran %)	Yürüme (Oran %)	Tutma (Oran %)	Öğrenme (Oran %)	Toplam (kişi)
Antalya	1,6	1,0	0,6	2,7	3,2	1,7	113.687
Türkiye	1,4	1,1	0,7	3,3	4,1	2,0	4.882.841

1.2.3. Araştırmada incelen konular kapsamı

Bu araştırma kapsamında Antalya ilinde, kırsal ve kentte yaşayan engellilerden 3 engel grubunun (fiziksel, işitme, görme); sosyo-ekonomik ve demografik yapısı, temel kamu hizmetlerine erişim düzeyleri, kamu hizmetine erişim düzeylerini etkileyen faktörler, kamu hizmetlerine erişim düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapı arasındaki ilişki, konu ile ilgili engellilerin sahip oldukları haklar konusundaki bilgi düzeyleri incelenmiştir.

2. KAYNAK TARAMASI

Çizelge 2.1. Dünyada konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2022-2017)

Yayın yılı	2022
Yazar	Catherine Ipsen et al.
Araştırma adı	Rural disability and community participation
Araştırma amacı	Kırsal alan özelinde engelliler ile ilgili araştırmaları inceleyerek kırsal perspektifte engelliği anlamak
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, doküman incelmesi.
Bulgular	Kırsal alanda yaşayan engellilerin önündeki engeller, kentsel alanlarda yaşayanlardan çok farklı olabilmektedir. Bu bağlamda sosyal ve ekonomik eşitsizlikler yaşamaktadırlar. Bu eşitsizlikler; eğitim, istihdam, ulaşım, toplumsal katılım ve sağlık hizmetlerine erişim alanlarında belirginleşmektedir. Kırsal alanda hizmetlerin kentsel alanlara göre daha az olması engelli olma durumu ile birleşince bu kişiler çifte dezavantaj yaşamaktadır. Kırsal alanda engelliği ele alan daha çok saha araştırması yapılması gerekmektedir.
Yayın yılı	2022
Yazar	Catherine Ipsen et al.
Araştırma adı	Events Across the Life Course Contribute to Higher Mobility Impairment Rates in Rural U.S.
Araştırma amacı	Yaralanmalar, meslek türü, eğitim düzeyi, etnik köken, sağlık sigortasına sahip olma, kırsal ya da kentsel alanda yaşamak gibi faktörlerin engel oranı üzerinde etkisinin ortaya konulması.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, “National Longitudinal Survey of Youth”, Regresyon analizi.
Bulgular	Kırsal alanda yaşayan engellilerin engel oranları kenttekilere göre daha yüksek bulunmuştur. Yüksek efor gerektiren işlerde çalışmak engel oranı üzerinde etkili değilken, yaş ve sağlık sigortası kapsamının geniş olması engel oranı üzerinde etkilidir. Kırsal alanda yaşayanlarda kemik kırılmasına bağlı engel oranı yüzdesi daha yüksek bulunmuştur.
Yayın yılı	2020
Yazar	Novuyo Nkomo et al.
Araştırma adı	Rural Young Children with Disabilities: Education, Challenges, and Opportunities
Araştırma amacı	Eswatini ve Zimbabwe’de kırsal alanda yaşayan engelli gençlerin karşılaştıkları zorlukların ve gelişim için odaklanabilecekleri fırsatların ortaya konulması.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, odak grup araştırması (30 kişi).
Bulgular	Kırsal alanda eğitim kurumlarında öğretmenlerin engellilere karşı olumsuz tutumları bulunmaktadır. Bu da engelli öğrencilerin dışlanmasına ve gelişememesine neden olmaktadır. Kırsal alanda engelli çocuğun ailenin günahının bir cezası olarak görülmesi eğilimi, çocukların sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Kırsaldaki bu inanç ve tutumu sürdürme eğiliminin önüne geçilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir.
Yayın yılı	2017
Yazar	Romain Roult et al.
Araştırma adı	Leisure for People with Disabilities in Rural Quebec
Araştırma amacı	Kırsal alanda engellilerin boş zaman değerlendirme yöntemlerinin belirlenmesi ve sosyal kimlik gelişimine etkisinin değerlendirilmesi.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, odak grup, yarı yapılandırılmış görüşmeler (70 kişi)
Bulgular	Engelliler için boş zaman aktiviteleri, sosyal kimlik gelişimleri için çok önemlidir. Bu kapsamda yapılacak rekreasyon çalışmaları artırılmalı ve kırsal alanı da kapsayacak şekilde çalışmalar yapılmalıdır.
Yayın yılı	2017
Yazar	Jill L. Bezyak et al.
Araştırma adı	Public Transportation: An Investigation of Barriers for People With Disabilities
Araştırma amacı	Engellilerin toplu taşıma araçlarını kullanırken karşılaştıkları problemlerin belirlenmesi.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, 4161 adet online anket uygulaması, tanımlayıcı istatistiki yöntemler.
Bulgular	Araştırma sonucuna göre Amerika’da toplu taşımada ve transit taşımada öne çıkan problemler; toplu taşıma sitemlerinin yetersiz oluşu, sürücülerin olumsuz tutumu ve durakların erişilebilir olmaması olarak öne çıkmaktadır.

Çizelge 2.2. Dünyada konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2015-1997)

Yayın yılı	2015
Yazar	Syed Esam Mahmood et al.
Araştırma adı	Disability in the rural areas of Bareilly, India
Araştırma amacı	Kırsal alanda engellilik yaygınlığının ve engellilerin sosyoekonomik göstergelerinin belirlenmesi.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, yüz yüze anket (25 köy, 900 kişi), Ki-kare analizi, regresyon analizi.
Bulgular	Engelliliğin yaygınlığı %37 olarak bulunmuştur. En sık görülen engellilik türü görme engelidir. Bunu sırasıyla fiziksel engel, işitme, konuşma ve zihinsel engel türü takip etmektedir. Yaş arttıkça engel oranı artmaktadır. Yaş ve cinsiyetin engellilik üzerinde önemli bir değişken olduğu tespit edilmiştir.
Yayın yılı	2013
Yazar	Syed Yunus Zama et al.
Araştırma adı	Understanding the needs of persons with disabilities in rural and urban Mysore: A step towards exploring the unreached
Araştırma amacı	Kırsal ve kentsel alanlarda engelliliğin yaygınlığının değerlendirilmesi ve engellilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, odak grup görüşmesi (6000 kişi), tanımlayıcı istatistikler ve ki-kare testi.
Bulgular	Engelliliğin yaygınlığı kentsel alanda %19,27, kırsal alanda %28,07'dir. Kırsal alanda kentsel alanlara oranla eğitim hizmetleri ve rehabilitasyon hizmetlerine daha çok ihtiyaç bulunmaktadır.
Yayın yılı	2010
Yazar	R-L Franche et al.
Araştırma adı	Work disability prevention in rural areas: a focus on healthcare workers
Araştırma amacı	Kırsal ve kentsel alanlarda iş kazalarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, tanımlayıcı istatistik yöntemler.
Bulgular	Avustralya, Kanada, Amerika gibi yüksek gelirli ülkelerde sağlık çalışanlarının %20'si kırsal alanda istihdam edilmektedir. Kırsal alandaki sağlık çalışanları kentsel alandaki sağlık çalışanlarına göre daha yüksek oranlarda mesleki yaralanmalara bağlı engellilik ile karşılaşmaktadır.
Yayın yılı	2006
Yazar	Lisa Iezzoni et al.
Araştırma adı	Rural Residents with Disabilities Confront Substantial Barriers to Obtaining Primary Care
Araştırma amacı	Kırsal alanda yaşayan engellilerin sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları sorunların belirlenmesi.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, 35 adet fiziksel ve psikiyatrik engelli, odak grup görüşmesi,
Bulgular	Amerika'da kırsal alanda sağlık hizmetlerine erişimde engelli olmak, hizmete erişimi çok zorlaştırmaktadır. Engel türüne ilişkin hekim bulmakta zorlanmaktadır. Ulaşım hizmetlerine erişimde sıkıntı çekmektedirler. Toplu taşıma hizmetleri kırsal alanda yetersizdir. Sağlık hizmetlerine fiziki erişimde de sorun yaşamaktadırlar. Kırsal alandaki engelliler, kenttekilere göre hizmetlere erişimde daha çok sorun yaşamaktadırlar.
Yayın yılı	2001
Yazar	Janet Seeley
Araştırma adı	Recognising Diversity: Disability and Rural Livelihoods Approaches in India
Araştırma amacı	Kırsalda geçim kaynaklarına dayalı yaklaşımların, engellilerin erişimini nasıl iyileştirebileceğini incelemek.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, doküman incelemesi.
Bulgular	Gelişime odaklanan geçim kaynağı yaklaşımı kapsamında, kırsalda yaşadığı yere bağlı kalmadan engellilerin kentsel alana göç etmesinin desteklenmesi yaklaşımı ile engellilerin toplumsal hayata başkasına bağımlı olmadan katılımlarının sağlanacağı öngörülmektedir.
Yayın yılı	1997
Yazar	Lindsay Gething
Araştırma adı	Sources of Double Disadvantage for People with Disabilities Living in Remote and Rural Areas of New South Wales, Australia
Araştırma amacı	Avusturya, Yeni Güney Galler'de uzak kırsal alanlarda çifte dezavantaj yaşayan engellilerin hizmetlere ulaşım düzeylerinin ortaya konulması.
Materyal ve yöntem	Görüşme notları ve alan gözlemleri, tanımlayıcı istatistik yöntemler.
Bulgular	Engellilerin; ulaşım, dışlanma, hizmet sunumunun niteliği, engelli haklarının korunması, refakatçiler, barınma, istihdam ve bilgiye erişimde zorluk yaşadığı bulgusu öne çıkmaktadır. Engelliler ihtiyaçlarını karşılamayan bir ortamda yaşamaktadır. Dış çevredeki faktörler, birey için dezavantajlar yaratmaktadır.

Çizelge 2.3. Türkiye’de konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2020-2016)

Yayın yılı	2020
Yazar	Serdar Nerse
Araştırma adı	Kırsal Alandaki Engellilerin Sorunları ve Etkileşim Farklılıkları
Araştırma amacı	Sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde engellilerin yaşadıkları sorunları ortaya konulması.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, gayeli örnekleme, yüz yüze anket yöntemi (192) kişi,
Bulgular	Engellilerin kırsal alanda eğitimlerine devam etme durumu kentteki engellilere göre daha zordur. Bu nedenle eğitim seviyesi kırsal alanda düşüktür.
Yayın yılı	2018
Yazar	Fatmanur Aybala Koçak vd.
Araştırma adı	Kırsal Bölgede Özürlü Sağlık Kuruluna Başvuran Geriatrik Hastaların Özürlülük Dağılımı
Araştırma amacı	Kırsal alanda bir eğitim araştırma hastanesine engellilik haklarından faydalanmak üzere sağlık kurulu raporu almak için başvuran geriatrik hastaların demografik özelliklerinin, engellilik oranlarının ve dağılımının belirlenmesi.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, tanımlayıcı istatistiki veriler.
Bulgular	Araştırma bulgularına göre, kırsal alanda hastalarda engel oluşturan ilk üç organ sistemi kardiyovasküler sistem, kas iskelet sistemi ve görme sistemi olarak bulunmuştur.
Yayın yılı	2018
Yazar	Sıtkı Yıldız ve Seda Gürler
Araştırma adı	Görme Engelli Bireylerin Engelli Haklarına Dair Bilgi Düzeylerinin Ölçülmesi: Ankara Örneği
Araştırma amacı	Görme yetersizliğinden etkilenmiş bireylerin sahip oldukları haklara dair bilgi düzeylerinin ölçülmesi.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, tanımlayıcı istatistiki yöntemler.
Bulgular	Görme yetersizliğinden etkilenmiş bireylerin, cinsiyetleri ve eğitim seviyeleri fark etmeksizin %95 oranında toplumsal anlamda dışlandığı ve ön yargıya maruz kaldığı görülmektedir. Ayrıca bu kesimin ekonomik, sosyal, kültürel vb. alanlarda daha fazla desteğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.
Yayın yılı	2018
Yazar	Cenay Babaoğlu
Araştırma adı	Türkiye’de Anakentlerde Engellilere Yönelik Hizmetler ve Sorun Alanları
Araştırma amacı	Engellilere yönelik hizmetleri anakent ve kent yönetimleri açısından değerlendirmek ve sorun alanlarını aşmak için, engellilerin sürece katılımının önemini ortaya koymak.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, doküman incelemesi.
Bulgular	Çalışma kapsamında anakent yönetimlerinin görev ve sorumlulukları incelenmiştir. Bu açıdan yerel düzeydeki engelli hizmetleri ve bu alandaki aktörler mevzuat üzerinden incelenmiştir. Kentsel alandaki hizmetlerde engellilerin gözetilmesi gerekliliği yasal düzenlemelerde yer almaktadır.
Yayın yılı	2016
Yazar	Ramazan Tiyek vd.
Araştırma adı	Engellilerin Erişilebilirlik Sorunu ve TSE Standartları Çerçevesinde Bir Araştırma
Araştırma amacı	İstanbul’da yaşayan engellilerin erişilebilirliğine yönelik düzenlemelerin değerlendirilmesi.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, tanımlayıcı istatistiki yöntemler.
Bulgular	Zeytinburnu ilçesinde bulunan toplu ulaşım sistemlerinde engellilerin erişilebilirliğine yönelik yapılan düzenlemelerin eksik olduğu ve standartlara uygun yapılmadığı tespit edilmiştir.
Yayın yılı	2016
Yazar	Gülmelek Doğanay ve Şölen Köseoğlu Henden
Araştırma adı	Kır ve Kentin “Öteki” Kadınları: Trabzon’da Engelli Kadınlar
Araştırma amacı	Trabzon’daki engelli kadınların kır ve kentte karşılaştıkları sorunların üzerinde durmak, karşılaştırmalı yöntem kullanılarak kırdaki ve kentte yaşayan engelli kadınların maruz kaldıkları dışlama mekanizmaları arasındaki benzerlikler ve farklılıkların ortaya konulması.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, içerik analizi.
Bulgular	Araştırma kapsamında Trabzon’da yaşayan 18-65 yaş arasındaki 286 engelli kadın katılımcıya anket uygulanmış, bir kısmıyla derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Çalışma, derinlemesine mülakatlar yapılan engelliler arasından seçilen 25 kişinin söylemlerinin içerik analizine dayanmaktadır. Kırsalda engelli kadınların kentte yaşayan engelli kadınlara göre çifte dezavantajlı oldukları ortaya konulmuştur.

Çizelge 2.4. Türkiye’de konuyla ilgili yapılan başlıca çalışmalar (2016-2012)

Yayın yılı	2016
Yazar	Sanem Berkün
Araştırma adı	Avrupa Kentsel Şartı’nın Kentlerdeki Özürlü ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Engellilere Yönelik İlkeleri ve Bursa Kentinde Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Erişilebilirliği
Araştırma amacı	Avrupa Kentsel Şartı’nın kentlerdeki engellilere yönelik ilkelerinin ve engellilerin kent mekânlarını kullanırken ve kent içi yolculuklarında karşılaştıkları engellerin belirlenmesi.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, doküman incelemesi.
Bulgular	Bursa Engelliler Meclisi üyeleri tarafından, Bursa’da 205 kamu kurum ve kuruluşu üzerinde yapılan incelenme ve izleme raporu sunulmuştur. Avrupa Kentsel Şartı’nın sosyo-ekonomik bakımdan engellilere yönelik ilkeleri çerçevesinde Türkiye’ye bakıldığında, ülkemizde kamu kuruluşlarının çoğunluğunun belirlenen erişilebilirlik standartlarını taşımadıkları görülmektedir.
Yayın yılı	2015
Yazar	Adnan Küçükali
Araştırma adı	Engellilere Uygulanan Sosyal Yardımlar
Araştırma amacı	Engelliler için sosyal politikalar kapsamında yapılan maddi yardımların yıllara göre değişiminin Erzurum ili kapsamında incelenmesi.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, doküman incelemesi.
Bulgular	Araştırmanın ana materyalini ikincil veriler oluşturmaktadır. TÜİK verilerine göre, ülke genelinde %12,29 engelli bulunurken bu rakam Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde oransal olarak artmaktadır. Erzurum ilinde Ulusal Engelliler Veri Tabanı’na kayıtlı sağlık raporu bilgileri bilinen engelli sayısı 16.291 kişidir. Erzurum ilinde engellilerin kullandığı sosyal yardımlar; engelli maaşı, evde bakım yardımı ve özel bakım merkezlerinde verilen hizmetleridir.
Yayın yılı	2014
Yazar	Bedrettin Kesgin
Araştırma adı	Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Politikalar
Araştırma amacı	Engellilere yönelik yerel sosyal politikaların genel bir değerlendirmesinin yapılması ve bu konuda belediyelerin rolünün ortaya konulması.
Materyal ve yöntem	İkincil veriler, içerik analizi.
Bulgular	Araştırma bulgularına göre kamu kurum ve kuruluşlarına ait toplu taşıma araçlarında engellilerin rahat kullanımı için gerekli düzenlemeler yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Belediyeler açısından çözüm bekleyen sorunların başında, kentsel toplumsal mekânın engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi gelmektedir.
Yayın yılı	2012
Yazar	Cengiz Sayın
Araştırma adı	Antalya’da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma
Araştırma amacı	Engellilerin Antalya ilinin sahip olduğu turizm imkânlarına erişilebilirliğinin ve turizm olanaklarından faydalanma düzeyinin artırılması.
Materyal ve yöntem	Birincil veriler, tabakalı örnekleme yöntemi, tanımlayıcı istatistiki yöntemler.
Bulgular	Engellilerin seyahat etme niyetleri oldukça yüksektir. Bu durum Türkiye’nin özellikle İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük kentlerinde çok ciddi bir engelli turist potansiyelinin olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan engellilerin demografik değişkenleri incelendiğinde engellilerin, engelli ailelerinin ve refakatçilerinin aylık gelirlerinin çok düşük olduğu göze çarpmaktadır. Ancak bu durum engellilerin seyahat niyetine olumsuz yansımamaktadır.

3. MATERİYAL VE METOT

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini Antalya ilinde kırsal ve kentsel alanlarda ikamet eden 15 yaş üzerindeki tüm ulaşılabilen; fiziksel, işitme ve görme engelli bireylerden yüz yüze anket görüşmesine dayalı olarak elde edilen orijinal araştırma verileri oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili olan tez, rapor, yasal düzenlemeler, kitap gibi ikincil veri kaynaklarından da yararlanılmıştır.

3.2. Metot

3.2.1. Örnek hacmi belirleme ve veri toplama metodu

Antalya’da en az bir engeli olan nüfus sayısı 114 bin kişidir. Fiziksel engelli sayısı 53 bin, işitmede zorluk yaşayanların sayısı 20 bin, görmede zorluk yaşayanların sayısı 32 bin kişidir (TÜİK 2011). Türkiye genelinde ise kır ve kent düzeyinde engellilerin dağılımlarını gösteren en son araştırmaya göre engellilerin %62,4’ü kentsel, %37,6’sı ise kırsal alanda ikamet etmektedir (TÜİK 2010). Antalya ilinde kırsal ve kentsel alanda engelli dağılımına ilişkin yayınlanan istatistiki veri bulunmamaktadır.

Araştırma evreni hakkında sadece genel eleman sayısı bilinmesi nedeniyle örneklem büyüklüğü tahmini, Yazıcıoğlu ve Erdoğan’ın geliştirdiği, hata payına göre alınabilecek örneklem büyüklüğünü gösteren tablodan (Çizelge 3.1) yararlanılarak belirlenmiştir. Araştırmanın sosyal bir araştırma olması nedeniyle %10 örnekleme hata payı ve değişkenler bakımından evren elemanlarının nispeten benzerlik göstermesi göz önüne alınarak, gerçekleşme olasılığı (p): 0,8, ve gerçekleşmeme olasılığı (q): 0,2 değeri seçilerek evreni temsil edebilecek tahmini örnek hacmi büyüklüğü her bir engel grubu için en az 60 engelli birey olmak üzere, 3 engel grubunda toplam 181 engelli birey olarak belirlenmiştir (Çizelge 3.1.).

Çizelge 3.1. Evren büyüklüğü belli olan araştırmalarda tahmini örneklem hacmi

Evren büyüklüğü	0,03 örnekleme hatası (d)			0,05 örnekleme hatası (d)			0,10 örnekleme hatası (d)		
	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q=0,2	p=0,3 q=0,7	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q=0,2	p=0,3 q=0,7	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q=0,2	p=0,3 q=0,7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10.000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25.000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50.000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100.000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1.000.000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan 2004.

*Hesaplarda kullanılan formül: $n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q$, **t değeri=1,96 olarak alınmıştır.

İstatistiki testlerin kırsal ve kentsel alan ekseninde karşılaştırılabilmesi için her bir engel grubu için anketlerin yarısı kentsel alanda ve diğer yarısı da kırsal alanda gerçekleştirilmiştir. Her bir engel grubu için de (kır ve kentte) aynı sayıda (31+30+30=91) anket yapılmıştır (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2. Gerçekleştirilen anket sayıları (adet)

Engel türü	Kırsal alan	Kentsel alan	Toplam
Fiziksel engelli	30	31	61
İşitme engelli	30	30	60
Görme engelli	30	30	60
Toplam	90	91	181

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) gereği (RG 2016), resmi yazışmalarla dahi de olsa engelli kayıtlarının elde edilememesi ve yayınlanan istatistiki verilerin yetersizliği nedeniyle Antalya ili genelinde engellilere ait sadece toplam sayıya ulaşılabilmiş olup araştırma alanında engelli bireylerin dağılımı net olarak belirlenememiştir. Dolayısıyla hedef kitle olan engellilere ulaşabilmek amacıyla Kartopu (Zincir) Örnekleme Yöntemi kullanımı tercih edilmek zorunda kalınmıştır.

Bir araştırmada evren içerisinde yer alan birimler tam olarak belirlenemez ise evreni temsil edecek örnekleme belirlemekte zorlaşmaktadır. Böyle durumlarda araştırmacı, araştırmada kullanacağı verilere belirli aşamaları takip ederek ulaşmaktadır. Araştırmacının örnekleme adım adım oluşturduğu bu yönteme kartopu örnekleme yöntemi denilmektedir. Kartopu örnekleme yönteminde, öncelikle araştırma evreni içerisinde yer alan ve araştırmacının ulaşabileceği ilk birim belirlenmektedir. Bu birim üzerinden elde edilecek veriler ışığında sonraki birime ve daha sonra bunu zincirleme takip edebileceği düşünülen örneklemin oluşturulması, böylece başlangıçta tek birimden oluşan örneklem hacminin kartopu gibi büyütülmesi amaçlanmaktadır (Ural ve Kılıç 2013). Engellilerin yoğun olarak ikamet ettikleri alanların ilgili kurumlardan temin edilememesi nedeniyle kartopu yönteminin giriş noktası olarak Beyaz Baston Görme Engelliler Derneği, Türkiye Sakatlar Derneği, İşitme Engelliler Derneği ve muhtarlar ile iş birliği çerçevesinde ilk ve sonraki birimlere ulaşılmıştır. Antalya ili kırsal ve kentsel alanlarda gerçekleştirilen anket sayılarının dağılımı Çizelge 3.3’te verilmiştir.

Çizelge 3.3. Gerçekleştirilen anket sayılarının dağılımı (adet)

İlçeler	Fiziksel engelli		İşitme engelli		Görme engelli	
	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent
Kepez	9	20	6	15	6	9
Konyaaltı	3	5	3	9	7	5
Muratpaşa	-	6	-	5	-	11
Aksu	5	-	4	-	3	1
Alanya	2	-	4	-	3	-
Elmalı	5	-	2	-	3	-
Manavgat	5	-	3	-	4	-
Serik	1	-	1	-	3	-
Döşemealtı	-	-	3	1	-	2
Finike	-	-	1	-	-	2
Korkuteli	-	-	2	-	1	-
Kumluca	-	-	1	-	-	-
Toplam (181 adet)	30	31	30	30	30	30

3.2.2. Veri analiz metodu

Araştırma verileri, popülasyondan seçilmiş örnekten yüz yüze görüşmeye dayalı anket yolu ile elde edilmiştir. Araştırma amaçları, araştırma soruları ve hipotezleri göz önünde bulundurularak araştırmanın veri analiz yöntemi belirlenmiştir (Çizelge 3.4). Veriler, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) kullanılarak analiz edilmiştir.

Çizelge 3.4. Araştırma amaç-analiz tablosu

Analiz edilecek araştırma konuları, amaçlar	Analiz yöntemi	Veri kaynağı	İlgili AS ve AH
a. Engellilerin sosyo-ekonomik ve demografik yapısının belirlenmesi	Tanımlayıcı istatistikler	Kırda ve kentte; işitme, görme ve fiziksel engellilerle yapılan anket verileri	AS2-AH2
b. Kamu hizmetlerine <u>erişim düzeyinin belirlenmesi</u>	Likert tipi ölçek analizi		AS1-AH1
c. Erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik yapı arasındaki ilişkinin belirlenmesi	Çoklu uyum analizi		AS2-AH2
d. Kamu hizmetlerine <u>erişim düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi</u>	Sıralı lojistik regresyon		AS3-AH3

3.2.2.1. “Likert Tipi Ölçek Analizi”, erişim düzeyi, (AS1-AH1)

Kolay oluşturulabilmesi, güvenilir olması ve birçok tutumu ölçmede başarılı olması nedeniyle likert tipi ölçekler sıkça kullanılmaktadır (Gable 1986). Likert ölçeği çok sayıda ifade seçimi ile başlamaktadır. İfadeler belirlenirken tutumu ölçülmek istenilen grup üyeleri ile serbest görüşmeler yapılmasında fayda bulunmaktadır. Böylece hem tutum boyutlarının belirlenmesi hem de hissedildiği biçimlerde ifade edilebilmesi kolaylaşmaktadır (Karasar 1986).

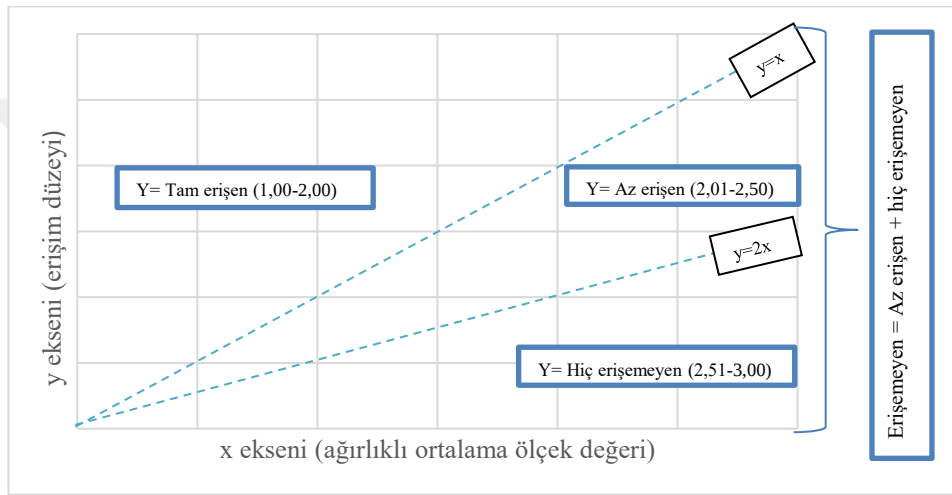
Araştırma kapsamında gerçekleştirilen literatür taraması ve engelliler ile yapılan ön görüşmeler sonucunda anket formları hazırlanmış olup anketler her bir engel grubu için ayrı belirlenmiştir. Kamu hizmetlerine ait ana başlıklar; “bayındırlık, eğitim-öğretim, sağlık, ulaşım, sosyal ve istihdam” olarak gruplandırılmıştır. Ana hizmet gruplarına ait alt hizmet faktörleri; “fiziksel, işitme ve görme engelli” özelinde belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında aşağıdaki analizler sırasıyla yapılmıştır:

- Engel gruplarının kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesi amacıyla engel grubu özelinde 6 ana hizmet grubu ve alt faktörleri belirlenmiştir.
- Ana ve alt faktörler için erişim düzeyi öncelikle “1. Erişebilen ve 2. Erişemeyen” olarak belirlenmiştir. Fakat araştırma kapsamında, 2. Erişemeyen düzeyinin “Az erişen ve Hiç erişemeyen” olarak gruplandırma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle puan aralıklarının belirlenmesinde 2. Erişemeyen düzeyi; “2. Az erişen (2,01-2,50 p), 3. Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p)” şeklinde gruplandırılarak 3'lü dereceleme ölçekleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi; “1.Tam erişen, 2. Az erişen, 3.Hiç erişemeyen” olarak 3 kategoride ölçeklendirilmiştir (Çizelge 3.5).
- Şekil 3.1’de erişim düzeylerini gösteren grafik verilmiştir. Pozitif yönde x eksen, ağırlıklı ortalama ölçek değerini göstermektedir. Pozitif yönde y eksen ise kamu hizmetlerine erişim düzeyini göstermektedir. İlgili hizmet faktörlerine erişim

düzeyi, hiç erişemeyen kategorisinde bulunan engelli bireyler $y=2x$ doğrusu ile $+x$ eksenini arasında bulunan bölgededir. Az erişen kategorisinde bulunan engelli bireyler $y=x$ ile $y=2x$ doğruları arasında kalan bölgededir. Tam erişen kategorisinde bulunan engelli bireyler ise $y=x$ ile $+y$ eksenini arasında kalan bölgede yer almaktadır (Şekil 3.1).

Çizelge 3.5. Kamu hizmetlerine erişim düzeyini ölçmede kullanılan puan aralıkları

Erişim düzeyleri	Puan aralıkları
1. Tam erişen	1,00 – 2,00
2. Az erişen	2,01 – 2,50
3. Hiç erişemeyen	2,51 – 3,00

Şekil 3.1. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi grafiği

- d. Ankette yer alan 6 ana faktör ve alt faktörlere ilişkin likert ölçeği ağırlıklı ortalaması aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır. Daha sonra altı adet ana hizmet grubu ağırlıklarının ayrı ayrı genel ortalaması hesaplanmış ve Çizelge 3.5'te yer alan puan aralıklarıyla tanımlanmıştır.

$$A. O. \ddot{O}. D = \frac{[(F \cdot \ddot{O}1) + (F \cdot \ddot{O}2) + (F \cdot \ddot{O}3)]}{n} \quad (3.1.)$$

A.O.Ö.D.: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri
 F: Frekans
 Ö: Ölçek derecesi
 n: Popülasyon

- e. Anket ölçeğinin güvenilirliğini ölçmek için, altı ana hizmet grubuna ilişkin Cronbach's Alpha katsayısı (α) hesaplanmıştır (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6. Cronbach's Alpha katsayısı, güvenilirlik düzeyi aralıkları

Katsayı aralığı	Güvenilirlik düzeyi
$0,00 \leq \alpha < 0,40$	Ölçek güvenilir değil
$0,40 \leq \alpha < 0,60$	Düşük güvenilirlik
$0,60 \leq \alpha < 0,80$	Güvenilir ölçek
$0,80 \leq \alpha < 1,00$	Yüksek güvenilirlik

Kaynak: Terzi 2017

- f. Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi ile kırsal alanda ikamet eden fiziksel engellilerin erişim düzeyi puanları arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını test etmek amacıyla “Bağımsız Örneklem T Testi” kullanılmıştır.

3.2.2.2. “Çoklu Uyum Analizi”, erişim düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapı ilişkisi, (AS2-AH2)

Sosyal bilimlerde kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde “Çoklu Uyum Analizi” kullanılması önerilmektedir (Keskin 2001). Nitel ve kategorik değişkenlerin analizinde kullanılan ki-kare testi, büyük kontejans tablolarının değerlendirilmesinde yetersiz kalmaktadır. Böyle durumlarda kullanılan “uyum analizi yöntemi”, iki ve çok yönlü tablolardaki satır ve sütunlar içinde yer alan kategorik değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için geliştirilmiştir. Çoklu uyum analizi, çapraz tablolarda mevcut olan kategoriler arasındaki ilişkileri grafiksel gösterimlere dönüştürerek incelemektedir (Huyut 2014). Bu bilgiler ışığında, engel gruplarının kamu hizmetlerine erişim düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler arasındaki ilişkileri, ikamet edilen alan özelinde belirlenmesi amacıyla “Çoklu Uyum Analizi” kullanılarak aşağıdaki analizler sırasıyla yapılmıştır:

- Her bir engel grubuna ait kategorik erişilebilirlik düzeyi (Çizelge 3.5) ile engellilere ait sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler (cinsiyeti, medeni durumları, eğitim durumları, çalışma durumları ve meslekleri, yaşları ve aylık ortalama gelir düzeyleri) belirlenmiştir. Bu kapsamda yaş ve gelir sürekli değişkenleri kategorik hale getirilmiştir.
- Erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler arasındaki ilişkinin kırsal ve kentsel alan özelinde yorumlanabilmesi için, ikamet edilen alan değişkeni (1.Kırsal alan, 2.Kentsel alan) de analize dahil edilmiştir.
- Sonuçlar çoklu uyum analizi diyagramında, değişkenlerin birbirlerine olan uzaklıkları baz alınarak yorumlanmıştır. Diyagramda yer alan boyutlara ait “intertia” değerleri hesaplanarak birinci ve ikinci boyutta değişkenlerin açıklama oranları belirlenmiştir.

3.2.2.3. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”, erişim düzeyini etkileyen faktörler, (AS3-AH3)

“Lojistik Regresyon Analizi”; bağımlı değişkenin kategorik olduğu durumlarda, değişkenler arasındaki ilişkinin açıklanmasında en çok tercih edilen yöntemlerden

birisidir (Akın ve Şentürk 2012). Lojistik regresyon analizi, bağımlı değişkenin niteliğine göre iki kategorili, çok kategorili ve sıralı lojistik regresyon olmak üzere 3'e ayrılmaktadır. Bağımlı değişken ikiden fazla ve sıralı olarak belirtiliyorsa sıralı lojistik regresyon kullanılmaktadır (Yavuz ve ark. 2014). Sıralı Lojistik Regresyon Modeli (SLRM), McCullagh (1980) tarafından geliştirilmiş bir modeldir. Model, gözlemlenebilir bir kategorik değişkenin altında gözlemlenemeyen bir gizli değişkenin olduğu varsayımına dayandırılmaktadır. Sıralı bağımlı değişkenin kategori sayısı üç ve üçten büyük olduğunda aşağıdaki formül kullanılmaktadır. Bu çalışmada bağımlı değişken kategorisi üç olması nedeniyle bu formülün kullanılması uygun görülmüştür.

$$link(\gamma_j) = \frac{\tau_j - (\beta_0 + \dots + \beta_k x_k)}{\exp(\theta_0 + \dots + \theta_1 z_1)} \quad (3.2.)$$

(γ_j): j. kategori için birikimli olasılık değerini, (τ_j): j. kategorinin eşik değerini, (β_0 , β_k): Regresyon katsayılarını, (β , θ): Bilinmeyen yer ve ölçek parametreleri vektörünü, (τ_j): Bilinmeyen kesme noktaları vektörünü ve (Z_1): Ölçek parametreleri için açıklayıcı değişkeni ifade etmektedir.

Bu bilgiler ışığında, engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi (SLRA)” kullanılarak aşağıdaki analizler sırasıyla yapılmıştır:

- Yapılan çalışmada, engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi bağımlı değişken (Y) olarak kullanılmıştır. Erişim düzeyleri üç kategoride sınıflandırılmıştır. Bağımlı değişkene ait kategori puan aralıkları Çizelge 3.5'teki aralık değerler ile belirlenmiştir.
- Fiziksel engelli grubunda kurulan modelde; yaş, meslek, ikamet yeri, engel oranı, eğitim durumu ve engelli kalma sebebi bağımsız değişken (x_i) olarak kullanılmıştır. İşitme engelli grubunda kurulan modelde; yaş, meslek, ikamet yeri, engel oranı, eğitim durumu ve engelli kalma sebebi bağımsız değişken (x_i) olarak kullanılmıştır. Görme engelli grubunda kurulan modelde; yaş, meslek, ikamet yeri, engel oranı, eğitim durumu ve engelli kalma sebebi bağımsız değişken (x_i) olarak kullanılmıştır. “İkamet yeri (1. Kırsal alan, 2. Kentsel alan)” değişkeni erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan değişkendir. Modele ilişkin referans kategoriler SPSS tarafından otomatik olarak belirlenmiştir.
- SLRM, paralellik varsayımının kabulü için, Wald Ki-kare testi yapılmıştır.
- Lojistik regresyon analizinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünün ölçülmesinde sözde R^2 istatistiği kullanılmaktadır. Bu kapsamda, Cox and Snell R^2 istatistiği ve Nagelkerke R^2 istatistikleri hesaplanmıştır.
- SLRM uyum iyiliği testi yapılarak bağımsız değişkenlerle birlikte kurulan model ile bağımsız değişkenler olmaksızın kurulan başlangıç modeli arasındaki fark belirlenerek bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.
- Anlamlı bulunan bağımsız değişken kategorilerinin, bağımlı değişkenin referans kategorisinde yer alma olasılıklarının değerlendirilebilmesi için değişkenlere ilişkin “odds oranları” hesaplanmıştır.

3.2.3. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma kapsamında, evren büyüklüğüne ve evrende yer alan bireylerin araştırma bölgesindeki dağılımına ilişkin verilerin yayınlanan istatistiklerde bulunmaması nedeniyle fiziksel, işitme ve görme engelli bireylere erişim konusu, araştırmanın en büyük kısıtını oluşturmaktadır. İlgili verilerin kayıtlarının tutulduğu kurumlardan (Antalya Valiliği Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Antalya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Antalya Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Antalya İşitme Engelliler Derneği, Beyaz Baston Görmeyenler Derneği, Türkiye Sakatlar Derneği ve Bedensel Engelliler Dayanışma Derneği) resmi yazı ile sadece engelli bireylere ilişkin sayı ve dağılım istenmesine karşın KVKK gerekçe gösterilerek ilgili veriler tarafımız ile paylaşılmamıştır. Bu nedenle engelli bireylere kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılabilmektedir.

Kentte ikamet eden engelli bireylere erişim, kırsal alanda ikamet eden engelli bireylere erişime göre nispeten daha kolay olmuştur. Kırsal alanlarda nüfusun dağınık yerleşim göstermesi ve bu nüfus içinde de engelli nüfusun oldukça seyrek bir yapıda olması kırsal alanda engelli bireylere erişimi oldukça zorlaştırmıştır. Bu nedenle özellikle uzak kırsal alanlarda bir günde sadece bir engelli bireyle anket gerçekleştirilebilmiş olup bu da anketlerin tamamlanma süresini olumsuz yönde etkilemiştir.

Engellilere erişimde karşılaşılan zorlukların yanı sıra erişilen engelli bireylerin de tümüyle anket gerçekleştirilememiştir. Bunun başlıca nedenleri; ankete karşı ön yargı, görüşmek istememe ve engel durumundan dolayı engelli bireyler ile iletişimde yaşanan zorluklardır. Erişilen işitme engelliler ile iletişim kurabilmek ise veri elde etmede önemli rol oynayan bir diğer sınırlılıktır. İşitme engellilere araştırmanın amacının açıklanması ve anket sorularının ifade edilmesi, araştırmacı tarafından büyük oranda gerçekleştirilememiş olup anketler işitme engellinin bir yakının desteği, işaret dili tercümanı ya da ailede işaret dili bilen aile bireyinin (CODA) soruları tercüme etmesiyle tamamlanabilmektedir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma verilerine ilişkin bulgular, “Genel Bulgular” ve “Alan Araştırması Bulguları” olarak iki bölüm şeklinde verilmiştir. Genel bulgular bölümünde, konu ile ilgili ikincil veriler değerlendirilmiş olup alan araştırması bulguları bölümünde araştırmadan elde edilen birincil veriler ve bu verilere uygulanan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Genel Bulgular

4.1.1. Kavramsal çerçeve: “engellilik ve erişilebilirlik”

Dünyada “engelli” kavramı ile ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır (Kenzhebayeva ve Boylu 2018). Engelliliğin tanımı, ülkeye ve zamana göre değişim göstermektedir. Kurumlar ve araştırmacılar tarafından yapılan engellilik tanımları ve gösterdiği değişimler aşağıda yer almaktadır.

BM engelli tanımları: Normal bir ferdin, kişisel veya sosyal hayatında kendi kendine yapması gereken işleri, kalıtsal veya sonradan meydana gelen herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişidir (BM 1975). Engelli kavramı, diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden; uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir (BM 2006).

Dünya Turizm Örgütü (WTO) engelli tanımı: İlişkisel yeteneğindeki problemlerden dolayı acı çeken, turizm hizmetlerinde özel gereksinimleri olan, özel bakıma ihtiyaç duyan kişilerdir (Baş 2016; Kenzhebayeva ve Boylu 2018).

Engelliler Hakkında Kanun (EHK) engelli tanımı: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireydir (RG 2005).

BM ve Türkiye engelli tanımları benzer bir seyir göstermekte olup tanımlarda kelimeler seçilirken gerekli hassasiyet gösterilmektedir. Nitekim Türkiye’de, 2013 yılında, “Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile özörlü ve sakat gibi tanımlar kaldırılmıştır (RG 2013). İngilizcede mevcut özrü açıklayan; kör, sağır ve benzeri terimlerin zaman içinde “özörlü” kavramının karşılığı olan “handicapped” kelimesine dönüştüğü görölmektedir. Çok uzun süre kullanılan bu terim, 2000’li yıllarda önce engelli anlamına gelen “the disabled” terimine, daha sonra da “engeli olan kişi” anlamına gelen “people with disabilities” terimine dönüşmüştür. Geçtiğimiz yıllarda Amerikan Kongresi, bu kelimenin de engellileri rencide ettiğini ileri sürerek, farklı yetenekleri olan kişi anlamına gelen “the differently abled people” terimini kullanmaya başlamıştır. Bu bağlamda engellilik, kişinin yürüyememesi değil tekerlekli sandalye ile istediği yere erişiminin gerçekleşememesi olarak ele alınmaktadır (Perju 2011; Çaha 2016). Engellilik ile ilgili dilin gelişiminde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkiye’de benzer bir seyir görölmeye rağmen Japonya da bu durum tamamen farklıdır. Japonya’da engellileri

tanımlamak için kullanılan “Sho-gai-sha” kelimesi, bir değişim geçirmeden son elli yıldır kullanılmaktadır. Japonya’da engelliler konusunda yaptığı çalışmalar ile tanınan Miho Iwakuma’ya göre bu terim, en azından etimolojik olarak engellileri; zararlı, kirli, musibet gibi kelimeler ile ilişkilendirmektedir. Konfüçyüs değerlerinin benimsendiği Japon toplumu, temelde homojenlik kavramına dayanmakta ve farklılıklar kabul edilmemektedir. Japonya’da engellileri tanımlamak için kullanılan kelimelerden bir diğeri olan “meiwaku” kelimesi ise kültürel normları ve beklentileri bozan, diğerlerinden farklı olan ya da farklı davranan kişi anlamına gelmektedir. Bu kelime aynı zamanda “diğerlerine yük olma” anlamındadır. Engelliler toplumun uyumunu bozan kişiler olarak görülmekte, bu durumun düzeltilmesi için onlardan daha çok çalışmaları ve topluma yük olmamaları beklenmektedir. Sonuç olarak engelliler Japon toplumunda sürekli negatif bir ayrımcılığa maruz kalmakta ve toplumdan dışlanmaktadır (Çaha 2016). Engellilerin, fiziksel ve zihinsel farklılıklarından dolayı yaşadıkları engelleri ortadan kaldırmak için yapılan çalışmalarda erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik kavramı öne çıkmaktadır. Aşağıda farklı kaynaklarda yer alan ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik kavramları yer almaktadır.

EHK (2005) erişilebilirlik tanımı: Binaların, açık alanların, ulaşım hizmetlerinin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin engelliler tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasıdır. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (EİDY) de erişilebilirlik kavramını Kanun’da bulunan şekli ile kabul etmiştir (RG 2013a).

Erişilebilirlik: Engellilerin, toplumdaki diğer bireyler gibi bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına eşit koşullarda katılımını ifade etmektedir (Öz 2013; Tiyek vd. 2016).

Erişilebilirlik: Fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel çevreye ulaşabilme, bu çevrelerde verilen hizmetlerden yararlanabilme ve katkıda bulunabilme olanaklarıdır (Çağlar 2012).

Erişilebilirlik, son dönemlerde insan hakları literatüründe ve uluslararası örgütlerin çalışmalarında haklı bir yer edinmiştir. İnsan yapımı ve doğal fiziksel çevre başta olmak üzere; ekonomik, sosyal ve kültürel çevreye ulaşabilme, bu çevrelerde verilen hizmetlerden yararlanma ve katkıda bulunma olanaklarına sahip olmayı ifade eden erişilebilirlik, her türlü hakkın kullanımında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir Mishchenko 2014).

Erişilebilirlik standartları, Türk Standartları Enstitüsü’nün (TSE) erişilebilirlikle ilgili yayımladığı standartlardır. Erişilebilirlik belgesi ise komisyon tarafından denetlenen, umuma açık hizmet veren her türlü yapı, açık alan ve toplu taşıma araçlarının erişilebilirlik mevzuatına uygun olduğunu içeren belgedir (RG 2013a).

4.1.2. Engelliliğe yönelik yaklaşımlar

Engellilik ile ilgili literatür incelendiğinde; geleneksel, medikal ve sosyal olmak üzere üç temel yaklaşım bulunduğu görülmektedir. Geleneksel ve medikal model, engelliliğin kişiye ait bir problem olduğunu kabul ederken sosyal model engelliliği kişisel bir problem olarak değil dış çevrenin bir ürünü olarak kabul etmektedir. Engellilerin haklara ve hizmetlere erişiminde sorun yaşamasının sebebi, hak ve hizmetlere erişimde çevresel faktörlerin engelliler göz önüne alınarak planlanmamasıdır. Bu araştırmada

engelliliğe yönelik sosyal model yaklaşımı benimsenerek sosyal politika kapsamında kamu hizmetlerine erişimde engellilerin hayatlarını kolaylaştırıcı ve çevresel engelleri ortadan kaldırıcı uygulamalar esas alınmıştır.

a. Geleneksel model yaklaşımı

Geleneksel modele göre engellilik; kişisel bir trajedi, bireysel bir sorundur (Barnes 2012; Erten ve Aktel 2016). Bu yaklaşıma göre engellilik, birtakım nedenlerle meydana gelmiş olan kişinin kendi yetersizliği olarak ifade edilmektedir.

b. Medikal model yaklaşımı

Medikal modele göre engellilik, bireysel bir patoloji ve sakatlık sorunudur. Medikal model, engelliliği bir sağlık sorunu olarak görmekte ve tedavi sonrasında engelli bireyin hayatını kaldığı yerden devam edebileceğini öngörmektedir. Çünkü engelinden dolayı toplumda farklı olarak algılanan birey, topluma uyum konusunda da zorlanmakta ve toplumdan soyutlanmaktadır. Dolayısıyla medikal modelin engelli bireye bu şekilde yaklaşması ve kabul etmesi, bazı sorunlarına çözüm bulurken, ayrımcı ve damgalayıcı tutumlara neden olmaktadır (Genç ve Çat 2013; Kurt 2015). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) medikal modelin; engelliliği doğrudan bir hastalık, travma veya diğer sağlık koşullarının yol açtığı, bir profesyonel tarafından bireysel tedavi şeklinde medikal bakım gerektiren, kişiye ait bir problem olarak gören bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir.

c. Sosyal model

Sosyal model, günümüz engelli politikalarına yön veren, hak temelli bir yaklaşımdır. Sosyal modele göre engellilik, dış çevrenin bir ürünüdür ve bireyin fiziksel veya düşünsel eksikliğinin bir sonucu olarak açıklanamamaktadır. Engelliliğin sosyal bir ürün olması nedeniyle model içerisinde yurttaşlık, seçim, güçlendirme gibi kavramlara ve engelliler ile ilgili politikalara öncelik ve önem verilmektedir (Lang 2007). Sosyal model, engelli bireyin topluma entegre olmasını sağlamak için geliştirilmiştir. Bu çerçevede bilhassa engelli bireyi rehabilite ederek söz konusu engelin sadece bireyin değil, toplumun da engeli olduğunu ileri sürmektedir. Böylece toplumda oluşmuş olan ön yargıları yok ederek engelli bireylerle yaşama şartlarını ve zeminini hazırlamaktadır. Sosyal yaşam alanlarının, iş hayatının, engelli bireylerin de kullanımına uygun duruma getirmeyi amaçlayarak, ulaşılabilir bir dünyada engelli bireylerle toplumun diğer fertlerinin entegre olmasını hedeflemektedir (Kurt 2015).

Sosyal model ile ilgili olarak Seyyar'ın (2008) tespit ve yorumu ise şöyledir: Sosyal model anlayışına göre, engellilik bir hastalık değil sosyal bir realite ve bir insanlık durumudur. Sosyal modelde, hayata tam olarak katılımı güçlük çeken bir özür, engelli durumdadır. Sosyal politika kapsamında engellilerin hayatlarını kolaylaştırıcı ve çevresel engelleri ortadan kaldırıcı uygulamalar esastır. Sosyal bakım modelinde, engellilik sosyal bir sonuçtur. Dolayısıyla engellilik, işlevsel yönden yetersiz olan özür, bireyin çevre ortamının olumsuz şartlarıyla karşı karşıya gelmesi ile ortaya çıkmaktadır. Özür, çevre şartlarından dolayı engelli hale getirilmektedir. İşlevsel bozukluk veya yetersizlik kendi başına bir engellilik teşkil etmemektedir (Şemşit ve ark. 2016).

Sosyal model, konuyu tamamen sosyal olarak yaratılmış bir problem, özellikle de

bireyin topluma tam katılımı sorunu olarak görmektedir. Buna göre engellilik, bireyin bir özelliği değil çoğu sosyal çevre tarafından yaratılmış koşulların karmaşık bir bütünüdür. Bu nedenle problemin çözümü, sosyal eylem gerektirmekte ve engellilerin toplum yaşamının tüm alanlarına tam katılımı için gerekli çevresel değişiklikleri sağlamak büyük ölçüde toplumun ortak bir sorumluluğu olarak görülmektedir. Bu nedenle konu, politik olarak insan hakları sorunu haline gelen ve sosyal değişim gerektiren düşünsel veya ideolojik bir konudur (WHO 2001).

4.1.3. Engelliliğin sınıflandırılması

Engellilik sınıflandırması tıpkı engelliğin tanımlanmasında olduğu gibi ülkeden ülkeye hatta aynı ülkede kurumdan kuruma değişiklik göstermektedir. Bu sınıflandırmalardan en kapsamlı olanı, WHO tarafından yapılan; “İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması (ICF)”dır. Sınıflandırma grupları Çizelge 4.1’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.1. İşlevsellik, yeti yitimi ve sağlığın uluslararası sınıflandırması

ICF tek basamaklı sınıflandırma	Etkilediği vücut yapıları
Zihinsel işlevler	Sinir sisteminin yapıları
Duyusal işlevler ve ağrı	Göz, kulak ve ilişkili yapılar
Ses ve konuşma işlevleri	Ses ve konuşma ile ilgili yapılar
Kardiovasküler, hematolojik, immünolojik	Kardiovasküler, immünolojik ve solunum sistemi
Sindirim, metabolik ve endokrin sistem işlevleri	Sindirim, metabolik ve endokrin sistemler
Genitoüriner ve üreme işlevleri	Genitoüriner ve üreme sistemleri
Nöromüsküloskeletal ve hareketle ilgili işlevler	Hareketle ilişkili yapılar
Deri ve ilişkili yapıların işlevleri	Deri ve ilişkili yapılar

Kaynak: WHO 2011

TÜİK (2002) Engelliler Araştırması’na göre engelli grupları; ortopedik engelli, görme engelli, işitme engelli, dil ve konuşma engelli, zihinsel engelli, süregen hastalık olarak gruplandırılmıştır. Nüfus ve Konut Araştırması’nda yer alan engelli istatistiklerinde ise engel grupları; görmede zorluk çekenler, duymada zorluk çekenler, konuşmada zorluk çekenler, yürümede/merdiven çıkmada zorluk çekenler, taşımada/tutmada zorluk çekenler, öğrenmede/hatırlamada zorluk çekenler olarak 6 grupta değerlendirilmiştir. TÜİK tarafından 2016 yılında yapılan Türkiye Sağlık Araştırması’na göre ise engel grupları; görme sorunu yaşayanlar, işitme sorunu olanlar, yürümede zorluk çekenler, merdiven inip çıkamayanlar, öğrenmede zorluk çekenler, hatırlamada zorluk çekenler olarak sınıflandırılmıştır.

4.1.4. Dünyada engelli nüfusa ilişkin başlıca göstergeler

WHO’nun 2011 yılında hazırladığı Dünya Engellilik Raporu’na göre dünya nüfusunun yaklaşık %15’i engellidir. AB’de ise her altı kişiden birisi, yaklaşık 80 milyon kişi, hafiften ağır dereceye kadar çeşitlilik gösteren engellerle yaşamaktadır. Çevresel ve davranışsal bariyerler nedeniyle bu engelliler çoğunlukla toplum ve ekonomi içerisinde yeterince yer alamamaktadır. Ayrıca AB’de yetersiz iş imkânı ve sınırlı erişime bağlı olarak engelliler arasında yoksulluk oranı ortalamanın %70 üzerindedir. AB üyesi ülkelerde, toplam nüfus içinde engellilerin oranı Çizelge 4.2’de gösterilmektedir. ABD’de ise nüfusun % 19,2’si (yaklaşık 57 milyon kişi) engellidir. Japonya’daki engelli verilerine bakıldığında, 2006 yılı verilerine göre 127 milyon nüfusun içinde toplam 6,5

milyon engelli bulunmaktadır. ABD’de engelli oranının Avrupa ülkeleri, Türkiye ve Japonya’ya göre daha yüksek olmasının nedeni bu ülkedeki engellilik tanımının çok geniş bir içeriğe sahip olmasıdır (Çaha 2016).

Çizelge 4.2. AB üyesi ülkelerdeki engelli sayısı ve toplam nüfusa oranı

Ülke	Nüfus	Engelli sayısı	Toplam nüfusa oranı (%)
İngiltere	62.008.048	16.886.189	27,2
Fransa	64.716.310	15.920.212	24,6
Almanya	81.802.257	9.161.852	11,2
Polonya	38.167.329	4.465.577	11,7
Hollanda	16.574.989	4.210.047	25,4
İspanya	45.989.016	4.001.044	8,7
İtalya	60.340.328	3.982.461	6,6
Çek Cumhuriyeti	10.506.813	2.090.855	20,2
Portekiz	10.637.713	2.116.904	19,9
Belçika	10.839.905	1.994.542	18,4
İsveç	9.340.682	1.858.795	19,9
Finlandiya	5.351.427	1.723.159	32,2
Romanya	21.462.186	1.244.806	5,8
Yunanistan	11.305.118	1.164.427	10,3
Macaristan	10.014.324	1.141.632	11,4
Danimarka	5.534.738	1.101.412	19,9
Avusturya	8.375.290	1.072.037	12,8
İrlanda	4.467.854	491.463	11,0
Slovakya	5.524.825	453.035	8,2
Slovenya	2.046.976	399.160	19,5
Estonya	1.340.127	317.610	23,7
Litvanya	3.329.039	279.639	8,4
Bulgaristan	7.563.710	249.602	3,3
Letonya	2.248.374	112.418	5,0
Kıbrıs Rum Kesimi	803.147	97.983	12,2
Lüksemburg	502.066	58.741	11,7
Malta	412.970	35.102	8,5

Kaynak: Akdu ve Akdu 2018

4.1.5. Türkiye’de engelli nüfusa ilişkin başlıca göstergeler

4.1.5.1. Engellilerin sorun ve beklentileri araştırması

TÜİK tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen araştırma, Türkiye Özürlüler Araştırması’ndan (2002) sonra kırsal ve kentsel alanda engellilerin dağılımını gösteren en son araştırmadır. Bu araştırmada engel grupları; görme engelli, işitme engelli, dil ve konuşma engelli, ortopedik engelli, zihinsel engelli, ruhsal ve duygusal engelli, süregen hastalık nedeniyle engelli, çoklu engellilik olarak gruplandırılmıştır. Her engel grubu için engelli sayısı kadınlara göre daha fazladır. Nitekim görme engellilerin %67’si, işitme engellilerin %57,5’i, konuşma engellilerin %67’si, ortopedik engellilerin %56,2’si zihinsel engellilerin %61,1’i, ruhsal engellilerin %67,9’u, süregen hastalık nedeniyle engelli olanların %56,2’si ve çoklu engele sahip olanların ise %53,5’i erkek engelli bireylerdir. Engelli bireylerin eğitim durumları kapsamında ise lise ve üstü eğitim düzeyine sahip engelli sayısı azdır. Fiziksel engellilerde, lise ve üstü eğitim düzeyine sahip engelli sayısı diğer engel gruplarına göre nispeten daha fazladır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Yerleşim yerine göre engelli sayısının oransal dağılımı

	Görme	İşt.	Konş.	Ortp.	Zihin	Ruhsal	Sür.hst.	Çoklu
Cinsiyet (%)								
Kadın	33,0	42,5	33,0	43,8	38,9	32,1	43,8	46,5
Erkek	67,0	57,5	67,0	56,2	61,1	67,9	56,2	53,5
Yerleşim yeri (%)								
Kırsal alan	40,8	32,9	29,4	40,2	38,9	39,0	35,4	37,2
Kentsel alan	59,2	67,1	70,6	59,8	61,1	61,0	64,6	62,8
Engel oranı (%)								
%20-39	28,3	16,6	52,3	33,8	6,7	12,3	17,1	10,8
%40-69	28,1	78,8	37,1	49,4	43,3	25,8	40,0	39,5
%69< üstü	43,6	4,6	10,5	16,9	50,0	61,9	43,0	49,7
Yaş grubu (%)								
0-6	1,4	9,6	25,1	3,7	7,4	2,0	3,6	3,7
7-14	5,1	17,4	37,1	5,1	36,1	10,5	4,6	11,5
15-24	16,1	20,9	14,9	13,1	27,5	9,3	9,2	14,9
25-44	36,2	32,4	11,7	39,2	23,3	49,5	23,6	25,0
45-64	25,5	12,0	7,5	22,1	4,9	22,1	33,1	18,4
65+	15,8	7,7	3,7	16,7	0,8	6,6	25,9	26,4
Eğitim durumu (%)								
Ok-yazar değil	32,1	31,6	33,6	26,4	57,5	24,0	32,2	48,5
Okur-yazar	11,8	23,0	38,6	10,9	28,9	12,7	12,8	15,3
İlkokul	29,0	17,9	10,7	32,9	4,6	33,0	34,9	22,9
Ortaokul	12,5	16,4	11,0	13,4	8,2	15,2	10,2	8,0
Lise ve üstü	14,6	11,1	6,1	16,4	0,7	15,1	9,9	5,3

Kaynak: TÜİK 2010

4.1.5.2. Nüfus ve konut araştırmasında engelliler

Araştırmada engellilere, engel durumu ile ilgili 6 farklı soru yöneltilmiştir. Engel çeşitleri; görmede, duymada, konuşmada, yürümede, bir şeyler taşımada ve yaşlılara göre dört işlem yapmada zorluk yaşama olarak kategorize edilmiştir. Toplam nüfus içinde en az bir engeli olan nüfusun payı %6,9'dur (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. En az bir engeli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı

Yaş grubu	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam (%)
3-9	2,5	2,1	2,3
10-14	2,4	1,8	2,1
15-19	2,6	2,0	2,3
20-24	3,4	2,0	2,7
25-29	3,0	2,3	2,6
30-34	3,4	3,0	3,2
35-39	4,0	4,1	4,0
40-44	4,7	5,6	5,1
45-49	5,9	7,8	6,9
50-54	7,1	10,7	8,8
55-59	9,2	15,0	12,1
60-64	12,3	20,4	16,5
65-69	18,3	27,2	23,0
70-74	26,3	36,3	31,9
75<	40,9	50,3	46,5
Toplam	5,9	7,9	6,9

Kaynak: TÜİK 2011

Engel grubuna göre engelli nüfus Çizelge 4.5'te gösterilmektedir. Buna göre, engel grupları arasında en büyük orana sahip olan grup, %4,1 ile bir şeyler taşımada zorluk yaşayanlardır. Bunu %3,3 ile yürümede zorluk yaşayanlar takip etmektedir.

Çizelge 4.5. Engel grubuna göre engelli nüfus

Engel grubu	Toplam (%)	Kişi sayısı (bin)
Bir şeyler taşımada zorluk yaşayanlar	4,1	2.923
Yürümede zorluk yaşayanlar	3,3	2.313
Öğrenmede zorluk yaşayanlar	2,0	1.412
Görmede zorluk yaşayanlar	1,4	1.039
Duymada zorluk yaşayanlar	1,1	836
Konuşmada zorluk yaşayanlar	0,7	507

Kaynak: TÜİK 2011

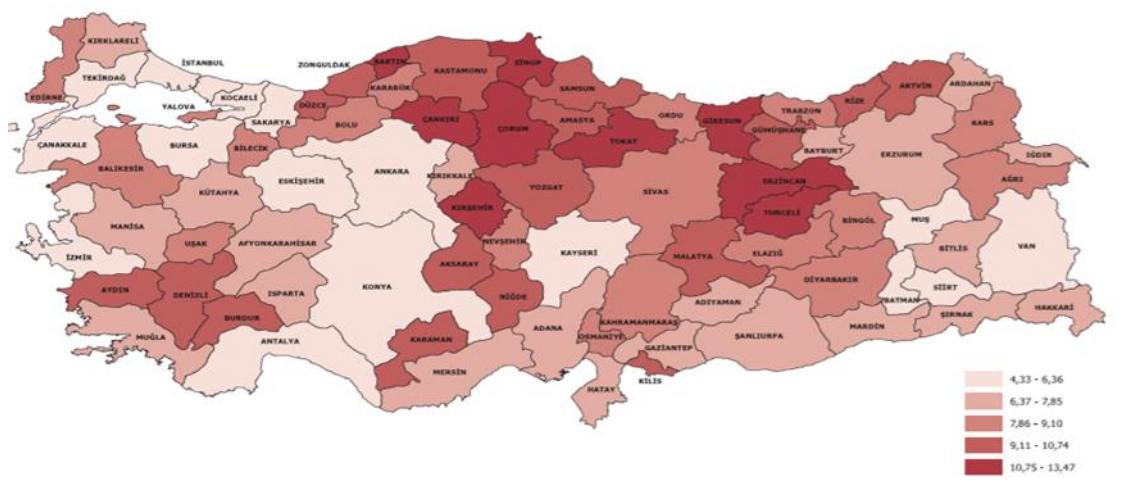
Engellilerin işgücüne katılımları ile ilgili veriler Çizelge 4.6'da gösterilmektedir. Engelli bireylerin işgücüne katılım oranı %22,1, ve istihdam oranı %20,1 ve işsizlik oranı %8,8'dir. Erkek engellilerin işgücüne katılım ve istihdam oranları kadınlarınkinden daha yüksektir.

Çizelge 4.6. Türkiye'de engellilerin işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranları

	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam (%)
İşgücüne katılım oranı	12,5	35,4	22,1
İstihdam oranı	11,6	32,0	20,1
İşsizlik oranı	7,3	9,5	8,8

Kaynak: TÜİK 2011

En az bir engeli olan nüfusun illere göre dağılımı Şekil 4.1'de gösterilmektedir. En az bir engeli olan 3 ve daha yukarı yaştaki nüfus oranı en yüksek olan iller; %13,5 ile Giresun, %12,4 ile Çorum ve %12,4 ile Erzincan iken en düşük olan iller; %4,3 ile Muş, %4,6 ile Kocaeli ve %5 ile Ankara'dır (TÜİK 2011).

Şekil 4.1. İllere göre en az bir engeli olan nüfus

4.1.5.3. Türkiye sağlık araştırmasında engelliler

Türkiye’de iki yılda bir tekrarlanan sağlık araştırmasında engelliler ile ilgili veriler yer almaktadır. Araştırmada engellilikle ilgili göstergeler; görme sorunu yaşayanlar, işitme sorunu olanlar, yürümede zorluk çekenler, merdiven inip çıkamayanlar, öğrenmede zorluk çekenler, hatırlamada zorluk çekenler olarak gruplandırılmıştır. Araştırma en son 2016 yılında yapılmıştır (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Sağlık araştırmasına göre engellilikle ilgili göstergeler

Engel grubu (+15 yaş)	Erkek (%)		Kadın (%)	Toplam (%)
Merdiven inip çıkamayanlar	5,0		12,4	8,7
Görme sorunu yaşayanlar	5,3		8,6	6,9
Yürüyemeyenler	4,0		8,9	6,5
Öğrenmede zorluk çekenler	2,4		7,8	5,1
İşitme sorunu yaşayanlar	3,9		5,0	4,5
Hatırlamada zorluk çekenler	2,2		4,8	3,5

Kaynak: TÜİK 2016

4.1.5.4. Ulusal engelliler veri bankasında engelliler

Engellilere ait istatistikler, Sağlık Bakanlığı’na bağlı Ulusal Engelliler Veri Bankası tarafından kayıt altına alınmaktadır. Sisteme, her engelli birey kendine ait kimlik numarası ve şifre ile girebilmektedir. Engelli bireyler buradan kolayca sağlık raporlarını çıkarabilmektedir. Veri tabanının kullanımını yaygınlaştırmak için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin; Sağlık Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi anlaşarak İstanbul kart vizeleme işlemi için, Sağlık Bakanlığı sistemine kayıt zorunluluğu getirmiştir. Sistem kayıtlarına web erişimi mümkün olmadığından, tüm kayıtlar gösterilememiştir. Ancak yapılan diğer araştırmalardan elde edilen verilerde, engellilerin çevre düzenlemelerine yönelik görüşleri Çizelge 4.8’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.8. Fiziksel çevre düzenlemelerinin, engellilere uygun olma durumu

Fiziksel çevre düzenlemeleri	Uygun (%)	Uyg. değil (%)	Fikri yok (%)
Oturduğu bina	28,8	66,3	4,9
Kaldırım, yaya yolu ve yaya geçidi	23,4	66,9	9,8
Kamu binaları	21,9	58,4	19,8
Postane ve bankalar vb.	19,7	55,4	24,9
Dükkân, market, mağaza ve lokantalar	21,0	59,5	19,5
Spor tesisleri	9,7	38,4	51,9
Sinema, tiyatro vb.	8,2	33,4	58,4
Park ve yeşil alanlar	22,3	43,3	34,4
Tatil yerleri ve oteller	7,3	28,1	64,6

Kaynak: Kuleli 2012

4.1.6. Dünyada engellilere yönelik hukuki düzenlemeler

Dünyada engelliler konusunda uluslararası düzeyde çalışma yapan birçok kuruluş bulunmaktadır. Bunların başında hiç şüphesiz BM gelmektedir. BM Engelli Hakları Sözleşmesi; engelli haklarının korunması ve engellilerin hayata aktif katılımının sağlanması için atılan büyük bir adımdır. Üye ülkelerde, sözleşme hükümlerinin uygulanması ile ilgili çalışmaların izlenmesi, BM Engelli Hakları Komitesi tarafından

yapılmaktadır. BM, AB ve diğer dünya ülkelerinde engellilere yönelik birçok düzenleme yapılmaktadır. Bunları başlıcaları Çizelge 4.9’da yer almaktadır.

Çizelge 4.9. Dünyada engellilere yönelik hukuki düzenlemeler

Tarih	Birleşmiş Milletler
1948	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
1975	Engelli Kişilerin Hakları Beyannamesi
1993	Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar
2006	Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme
2012	Asya Pasifik Bölgesi Incheon Stratejisi
2016	BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
Avrupa Birliği	
1961	Avrupa Sosyal Şartı
2000	Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı
2000a	Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği
2000b	Avrupa Birliği Konsey Kararları
2010	Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma
2010-20	Avrupa Engellilik Stratejisi

Kaynak: BM 1948, 1975, 1993, 2006, 2012, 2016; AB 1961, 2000, 2000a, 2000b, 2010; Avrupa Komisyonu 2010

4.1.6.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde engelliler

BM tarafından 1948 yılında yayınlanan bildirge, otuz maddeden oluşmaktadır. Eşitlik ve adaletin temel alındığı metinde, engelliler konusu ile ilgili doğrudan 25. maddede bahsedilmiştir. Bu maddeye göre; işsizlik, hastalık, engellilik, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

4.1.6.2. Engelli Kişilerin Hakları Beyannamesi

BM tarafından 1975 yılında ilan edilen beyannameye göre, engelli kişiler aileleriyle birlikte yaşama ve her türlü sosyal faaliyete katılma haklarına sahiptir. Hiçbir engelli, ikamet ettiği çevre nedeniyle, durumu veya gelişmesi için gerekli isteklerinde ayrımcılığa tabi tutulamaz. Eğer bir engellinin muhakkak özel bir müessesede veya çevrede kalması gerekiyorsa o zaman bu çevrenin, kendi normal yaşlılarının kaldığı ve yaşadığı çevreye mümkün olduğu kadar yakın olması gerekliliği ibresi yer almaktadır.

4.1.6.3. Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar

Engellilerin fırsat eşitliği için belirlenen bu kurallar, 22 maddeden oluşmaktadır. Metnin birinci bölümünde, eşit katılım için belirlenen ön koşullar; bilinçlendirme, tıbbi bakım, rehabilitasyon ve yardım servisleri olarak belirlenmiştir. İkinci bölümde ise eşit katılım için hedef alanlar; ulaşılabilirlik, eğitim, istihdam, gelirin korunması ve sosyal güvenlik, aile hayatı ve kişisel bütünlük, kültür, eğlence ve spor, din olarak ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde yürütme önlemleri alınmış, dördüncü bölümde ise izleme mekanizması yer almaktadır. Hedef alanlarda yer alan ulaşılabilirlik konusu, engellilerin erişilebilirliği ile yakından ilgilidir. Buna göre tüm engel grupları için devletler; fiziksel çevre koşullarını, ulaşılabilirlik bakımından kolaylaştıracak faaliyet programları hazırlayıp sunmalı, bilgi ve haberleşmeye ulaşma imkânını sağlayacak önlemleri almalıdır (BM 1993).

4.1.6.4. Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme

BM tarafından 2006 yılında ilan edilen sözleşme, Türkiye tarafından 2009 yılında kabul edilmiştir. Sözleşme 50 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin amacı, engellilerin tüm hak ve temel özgürlüklerden tam ve eşit bir şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmektir. Sözleşme temelde sekiz temel ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkeler; insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi, ayrımcılık yapılmaması, Engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması, farklılıklara saygı gösterilmesi, fırsat eşitliği, erişilebilirlik, kadın-erkek eşitliği, engelli çocukların gelişim kapasitesine ve kendi kimliklerini koruyabilme haklarına saygı duyulması konularını kapsamaktadır.

Sözleşmede erişilebilirliğe ilişkin doğrudan hükümler, sözleşmenin 9. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre; devletler, engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak için diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim olanaklarına hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlayacak uygun tedbirleri almakla yükümlüdürler. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirlerin; binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dahil diğer tüm tesisler ile bilgi ve iletişim araçlarına uygulanması gerekmektedir. Erişilebilirliğin sağlanabilmesi için taraf devletlerin alması gereken tedbirler; erişime ilişkin asgari standart ve rehber ilkelerin geliştirilmesi, ilgili kişilerin engellilerin karşılaştığı ulaşılabilirlik sorunlarıyla ilgili olarak eğitilmesi, kamuya açık binalar ve diğer tesislerde Braille alfabesi ve anlaşılması kolay nitelik taşıyan işaretlemelerin sağlanması ve erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular, işaret dili tercümanları sağlanması olarak belirlenmiştir.

Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için, onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi, sözleşmenin 13. maddesinde düzenlenen “adalete erişim” bölümünde ise; taraf devletlerin engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamak için, usule ve yaşa uygun düzenlemeler yapması ve tanıklık dahil tüm hukuki işlemlere doğrudan ve dolaylı katılımları kolaylaştırılması gerekliliği yer almaktadır. Bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma hakkının yer aldığı 19. maddede, kamusal hizmet ve tesisler engellilere diğer bireylerle eşit şekilde açık olmalı ve onların ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir ibresi yer almaktadır. Düşünce ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim bölümünde (21. md.) ise, taraf devletlerin, engellilerin tüm iletişim araçlarında yararlanabilmesi için alması gereken tedbirler yer almaktadır. Bu tedbirler; bilginin engelli gruplarına uygun teknolojilerle sunulması, işaret dili kullanımının kabul ve teşvik edilmesi olarak öne çıkmaktadır.

Eğitim hakkının düzenlendiği 24. maddede, engellilerin yaşadıkları çevrede, kaliteli ve parasız ilk ve orta öğretime diğer bireylerle eşit olarak erişebilmesi gerekliliği yer almaktadır. Sağlığa erişim ile ilgili 25. maddede taraf devletlerin, engellilerin sağlık hizmetlerine erişebilmesi için alması gereken tedbirler yer almaktadır. Sağlık hizmetlerini kırsal alanlar dahil olmak üzere mümkün olduğu kadar kişilerin yaşadıkları yerlerin yakınına götürülmesini temin etmek, taraf devletlerin yükümlülükleri arasındadır.

Habilitasyon ve Rehabilitasyon ile ilgili olarak 26. maddede, taraf devletlerin; sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında kapsamlı habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerini sunması gerektiği ve bu hizmetlerin kırsal alan dahil olmak

üzere, engellilerin yaşadıkları yerlerin mümkün olduğu kadar yakınında olması gerektiği ifade edilmektedir. Madde 27'ye göre engellilerin; mesleki rehberlik programlarına, yerleştirme hizmetlerine, mesleki ve sürekli eğitime diğer bireylerle eşit erişimi sağlanmalıdır. Madde 28'de engellilerin; temiz su hizmetlerine, ihtiyaçlarına ilişkin araç-gereçlere, sosyal koruma programlarına, engellilerin ve ailelerinin uygun eğitim, danışmanlık, mali yardım ve süreli bakım dahil engelliliğe ilişkin harcamalarında devlet yardımına, toplu konut programlarına, emeklilik fırsatlarına erişebilmesi gerekliliği hükmü yer almaktadır.

Taraf devletler engellilerin siyasi haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma fırsatını güvence altına almak ve seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin erişilebilir olmasını sağlamakla yükümlüdür (md. 29). Ayrıca madde 30'da engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanınmakta, etkinliklere erişimlerinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmektedir.

4.1.6.5. Asya-Pasifik Bölgesi Incheon Stratejisi

Asya-Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCAP) bölgesi hükümetleri, 2013-2022 yılları arası için yeni Asya-Pasifik engelliler on yılını belirlemek amacıyla 29 Ekim-2 Kasım 2012 tarihleri arasında Güney Kore'nin Incheon kentinde bir araya gelmiştir. Bu toplantı, 2003-2012 yıllarını kapsayan ikinci Asya-Pasifik Engelliler on yılını sona erdirmiş ve yeni on yılı başlatmıştır. Incheon Stratejisi 10 hedef, 27 amaç ve 62 göstergeden oluşmaktadır. Incheon Stratejisi, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin ilkeleri üzerine kurulmuştur.

Erişilebilirlikle ilgi hedefler belirlenmiştir. Buna göre; fiziki çevre, toplu taşımacılık, bilgi ve iletişim sistemlerine erişimin iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Evrensel tasarım ilkeleri ışığında kentsel, kırsal ve uzak bölgelerin erişilebilirliğinin temini sağlanması üzerinde durulmuştur. Erişilebilirliğin sağlanmasında en önemli unsurlardan birisinin, erişim denetlemesi olduğu ifade edilmiş ve erişilebilirlikle ilgili aşağıdaki amaçlar belirlenmiştir:

- Kamu kullanımına açık fiziksel çevrenin, toplu taşıma hizmetlerinin, bilgi ve iletişim hizmetlerinin erişilebilirliğini ve kullanılabilirliğini iyileştirmek.
- Destek cihazlarına sahip olamayan engelli bireylerin oranını yarıya indirmek, devlet televizyonu haber programlarında işaret dili tercümesine yer vermek.
- Uluslararası geçerliği bulunan, erişilebilirlik standartlarına uygun, erişilebilir ve kullanılabilir resmî belge ve web sayfalarının oranı arttırmak, devlet erişim denetleme programları oluşturmak, işaret dili tercümanlarının sayısını arttırmak (BM 2012).

4.1.6.6. Avrupa Sosyal Şartı'nda engelliler

Avrupa Sosyal Şartı 1961 yılında imzalanmış, gözden geçirilmiş hali ise 2004 yılında imzalanmıştır. Türkiye ise şartı, 1961 yılında imzalamış fakat gözden geçirilmiş halini 2007 yılında onaylamıştır. Şartın 1. bölümünde yer alan politika amaçlarında, engellilerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve toplumsal yaşama

katılma hakkından bahsedilmektedir. Engellilerin mesleğe yöneltilme hakkı ile ilgili 9. maddede; engelliler de dahil olmak üzere herkesin, niteliklerine göre işini seçebilmesi, mesleğini geliştirmesine ilişkin sorunları çözmek için hizmet verilmesi ve bu hizmetlerin ücretsiz olması taahhüt edilmiştir. Engellilerin toplumsal yaşamda bağımsız olma ve sosyal katılım hakkı, şartın 15. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre taraf devletlerin yükümlülükleri aşağıda yer almaktadır:

- Engellilerin öğrenimini ve mesleki eğitimini sağlamak için gerekli önlemleri almak, engellileri istihdam etmek, çalışma koşullarını gereksinimlerine uyarlamak ve mümkün olmadığı durumlarda çalışmayı buna göre düzenlemek.
- Engellerinin; ulaşım, barınma, kültürel etkinlikler ve boş zaman kullanımını sağlamak hedefleyen önlemler yoluyla, toplumla tam olarak bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını teşvik etmek.

4.1.6.7. AB Temel Haklar Şartı'nda engelliler

Temel hakların koruma altına alınması amacıyla 2000 yılında belirlenen şartın 1. maddesinde; insan onurunun saygı gösterilmesi ve korunması gerekliliği ifade edilmektedir. Engelli bireylere yönelik 26. madde de ise, engelli kişilerin topluma kazandırılması gerekliliği ele alınmaktadır. Birliğin; engelli kişilerin bağımsızlığını, sosyal ve mesleki entegrasyonunu, toplumsal yaşama katılımını sağlamak üzere alınan tedbirlerden yararlanma hakkını tanıdığı ve buna saygı gösterdiği belirtilmektedir. Bunun yanında, 21. maddede engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılık yasaklanmaktadır.

4.1.6.8. Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği

Avrupa Komisyonu'nun, 12 Mayıs 2000 tarihinde yayınladığı tebliğde, engelli kişilerin sosyal ve ekonomik olanaklara ulaşmalarını kısıtlayan; sosyal, mimari ve tasarım engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik kapsamlı ve bütüncül bir stratejiye vurgu yapılmaktadır. Tebliğ, engelli bireylerle ilgili AB politikalarını gözden geçirerek, engelli bireylerin ulaşılabilirliğini artırmaya yönelik, Avrupa genelinde çaba sarf edilmesini öngörmektedir (Kolat 2010; Tiyer vd 2016).

4.1.6.9. AB İşleyişi Hakkında Antlaşma'da engelliler

AB tarafından 2010 yılında yayınlanan antlaşmanın 10. maddesinde, birliğin politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında; cinsiyet, ırk, dini inanç, engellilik, yaş, cinsel tercih temelinde yapılan ayrımcılıkla mücadele için çaba göstermesi gerektiği yer almaktadır. Madde 19'da ise, Konsey'in Avrupa Parlamentosu'nun muvafakatini aldıktan sonra, ayrımcılıkla mücadele amacıyla gerekli tedbirleri alabileceği belirtilmektedir.

4.1.6.10. AB Konsey Kararları'nda engelliler

AB nüfusu içerisinde 80 milyonun üzerinde engelli bireyin bulunduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu sayıya rağmen, AB'de doğrudan engellilerin hak ve özgürlükleri ile ilgili bir üst metin bulunmamaktadır. Birlik içerisinde engellilik alanındaki uygulamalarda, BM mevzuatının takip edildiği görülmektedir. Bu anlayış doğrultusunda AB'de engelliler ile ilgili temel hak ve özgürlükler, insan hakları belgeleri, birliği

oluşturan temel anlaşmalar, Avrupa Konseyi kararları çerçevesinde düzenlenmektedir (Hammarberg 2012; Erten ve Aktel 2016). Konsey tarafından engellilere yönelik alınan başlıca kararlar aşağıda yer almaktadır:

- 27 Kasım 2000 Tarihli Konsey Kararı: İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Konusunda Genel Çerçeve
- 5 Mayıs 2003 Tarihli Konsey İlke Kararı: Engelli Öğrencilere Eğitim ve Mesleki Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlanması
- 6 Mayıs 2003 Tarihli Konsey İlke Kararı: Engelli Bireylere Yönelik Kültürel Etkinlikler ve Bu Etkinliklere Ulaşılabilirlik
- 15 Haziran 2003 Tarihli Konsey İlke Kararı: Engelli Bireylerin İstihdamının ve Toplumsal Bütünleşmelerinin Teşvik Edilmesi (Giresunlu ve Akıncı 2011; Demir 2014).

4.1.6.11. Avrupa Engellilik Stratejisi

Strateji, 2010-2020 dönemini kapsamakta ve engellerin ortadan kaldırılması üzerine yoğunlaşmaktadır. Stratejide faaliyete geçirilmesi gereken başlıca sekiz alan tespit etmiştir. Bu alanlar; erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, eğitim ve öğretim, sosyal koruma, sağlık ve dış eylemdir.

- *Erişilebilirlik*; fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojilerine, diğer imkân ve hizmetlere başkalarıyla aynı şartlarda erişilebilmesini ifade etmektedir. Bu kapsamda engellilerin, ürün ve hizmetlere erişilebilirliğini sağlamak üzere tedbirler alınması kararlaştırılmıştır.
- *Katılım*; engellilerin toplum içinde yer almasını ifade etmektedir. Ancak bunu sınırlandıran birçok engel bulunmaktadır. Bu engellerin ortadan kaldırılabilmesi için; engellilerin serbest dolaşım, nerede ve nasıl yaşayacağını seçme, kültürel ve sportif aktivitelere tam erişimini sağlayacak tedbirler alınması uygun görülmüştür. Kısaca toplum temelli hizmetlerin engellilere de yönelik şekilde geliştirilmesi hedeflenmiştir.
- *Eşitlik*, yasalar karşısında ve toplumsal haklar bakımından yurttaşlar arasında hiçbir ayırım bulunmaması durumudur. AB'de engellilik temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılması gerekliliği belirlenmiştir.
- *İstihdam* alanında düzenlemeler yaparak, engellilerin işgücü piyasasına katılımlarının sağlanması için düzenlemeler yapılması kararlaştırılmıştır.
- *Eğitim-öğretim* alanında, kapsayıcı ve kalifiye bir eğitim öğretim hedefi belirlenmiştir.
- *Sosyal koruma* alanında, engelli bireylere yönelik sosyal koruma sistemlerinin kalite ve sürdürülebilirliğini sağlayacak ulusal tedbirlerin desteklemesi kararı alınmıştır.

- *Sağlık* alanında, engellilerin sağlık hizmetlerine ve ilgili imkânlarla eşit erişiminin geliştirilmesi gerekliliği hedeflenmiştir.
- Dış eylem konusunda üye devletlerin, üye olmayan ülkelerle diyaloglarında, engellilik konusunun ele alınmasına yönelik ulusal girişimleri desteklemesi ve tamamlaması için çalışmalar yapması gerekliliği ifade edilmiştir (Avrupa Komisyonu 2010).

4.1.7. Türkiye'de engellilere yönelik hukuki düzenlemeler

Engellilerin hakları, sosyal yardımlar, toplumsal hayata yardım almaksızın bir birey olarak katılabilmeleri için birçok hukuki düzenlemede engellilerle ilgili maddelere yer verilmiştir. Bu çeşitli kanun, yasa, yönetmeliklerle ilgili düzenlemeler içeren hukuki metinler Çizelge 4.10'da gösterilmektedir. Bu düzenlemelerin bazıları doğrudan engelliler ile ilgili konular içerirken bazıları ise ilgili düzenleme içinde birkaç madde ile engelliler ile konuları dahil etmektedir.

Çizelge 4.10. Engellilerle ilgili konulara yer veren hukuki düzenlemeler

Tarih	Kanunlar
1982	2709 Sayılı Anayasa
1965	657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu
1976	2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
1985	3194 Sayılı İmar Kanunu
2002	4736 Sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
2003	4857 Sayılı İş Kanunu
2005	378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun
2006	5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
Vergi indirimi ve muafiyetler ile ilgili düzenlemelerde engelliler	
1961	193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu
1963	197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu
1970	1319 Emlak Vergisi Kanunu
1984	3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu
1999	4458 Sayılı Gümrük Kanunu
2002a	4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu
2014	Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği
2017	Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti ile Servis ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik
Yönetmelikler	
2006a	Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik
2010	Engellilerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik
2013a	Erişilebilirlik ve İzleme Denetleme Yönetmeliği
2022	Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik

Kaynak: Resmi Gazete

4.1.7.1. 2709 Sayılı Anayasa'da engelliler

Anayasa'nın (1982) 2. maddesinde yer alan sosyal devlet ilkesi kapsamında devlet, engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişiminde diğer vatandaşlarla eşit şartlara sahip olması konusunda çalışmalar yapmakla sorumlu tutulmaktadır. Anayasa'nın 10. maddesine göre (eşitlik ilkesi); dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din,

mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin herkes Kanun önünde eşittir. Ayrıca; çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz, ibaresi yer almaktadır.

4.1.7.2. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda engelliler

Devlet Memurları Kanunu'na (1965) göre; kurumlar çalıştırdıkları personele ait kadrolarda %3 oranında engelli çalıştırmak zorundadır. Engellilerin devlet memuru olması için sınavlar; diğer açılan sınavlardan ayrı zamanlı olarak, engelli kontenjanı açığı bulunduğu sürece engel grupları ve eğitim durumları itibarıyla sınav sorusu hazırlanmak ve ulaşılabilirliklerini sağlamak suretiyle merkezi olarak yapılmakta veya yaptırılmaktadır. Bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri engelli olan memurların, engellilik durumundan kaynaklanan yer değiştirme taleplerinin karşılanması için düzenlemeler yapılmaktadır.

4.1.7.3. 2022 Sayılı Kanun'da engelliler

Günümüze kadar birçok değişikliğe uğrayan 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun 1976 yılında yayınlanmıştır. Madde 1'de, 2013 yılında yapılan değişiklikle birlikte:

- Başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde engelli olduğunu sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan, 18 yaşını doldurmuş Türk vatandaşı engellilerden (bir gelir ve aylığı olmayan, sigortalı bir işte çalışmayan, nafaka bağlanmamış ya da nafaka bağlanması mümkün olmayan), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından muhtaç olduğuna karar verilenlere muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe, (4.860) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda,
- Sağlık kurulu raporu ile engelli olduklarını kanıtlayan, 18 yaşını dolduran ve talebine rağmen İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR) tarafından işe yerleştirilememiş olan Türk vatandaşlarından; sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir yada aylık almayan, sigortalı bir işte çalışmayan, nafaka bağlanmış ya da nafaka bağlanması mümkün olmayan engellilere; SYDV tarafından muhtaç olduğuna karar verildiği ve muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe, (3.240) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır ibaresi yer almaktadır.

Aylık bağlanması hariç tutulan engelliler dışında; 18 yaşını tamamlamamış, sağlık kurulu raporu ile engelli olduğu kanıtlanmış Türk vatandaşının bakımını üstlenen, hane halkı kişi başı ortalama aylık geliri asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden daha az olan ve SYDV tarafından muhtaç olduğuna karar verilenlere muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe ve bakım ilişkisini fiilen gerçekleştirmeleri kaydıyla, (3.240) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanması gerekmektedir.

4.1.7.4. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nda engelliler

Yürürlüğe 1985 yılında giren Kanun'a göre; fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için imar planları, kentsel, sosyal, teknik altyapı alanları ve yapıları TSE ilgili standarda uygun olmalıdır.

4.1.7.5. 4736 Sayılı Kanun'da engelliler

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'a göre (2002), sağlık kurulu raporuyla %40 ve üzerinde engelli olduğunu belgeleyen Türk vatandaşlarının kendileri, ağır engellilerin kendileri ile birlikte birden fazla olmamak üzere birlikte yolculuk ettikleri refakatçileri, şehir içi toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanabilmektedir.

4.1.7.6. 4857 Sayılı İş Kanunu'nda engelliler

Kanun'a göre (2003) iş ilişkisinde; dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz. İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde %3, kamu işyerlerinde ise %4 engelli çalıştırmakla yükümlüdür. Ayrıca yer altı ve su altı işlerinde engelli işçi çalıştırılmaz hükmü yer almaktadır. Özel sektör işverenlerince bu madde kapsamında çalıştırılan Sosyal Sigortalar Kanunu'na tabi engelli sigortalılar ile korumalı işyerlerinde çalıştırılan engelli sigortalıların hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı Hazine tarafından karşılanmaktadır. Yine bu kapsam kontenjan fazlası engelli çalıştıran işverenlerin, bu şekilde çalıştırdıkları her bir engelli için hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı Hazine tarafından karşılanır. Hükümlere aykırı olarak engelli çalıştırmayan işverene, çalıştırmadığı her ay için 1700 TL idari para cezası verilir. Korumalı işyerlerinde çalıştırılan ve iş gücü piyasasına kazandırılmaları güç olan zihinsel veya ruhsal engellilere işverenlerince zamanında ödenmiş olan ücretlerinin; 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun'un 2. maddesi gereğince ödenen aylık tutarı kadarı, 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 2. maddesi kapsamındaki illerde kurulmuş korumalı işyerlerinde çalışan her engelli için belirlenen tutarın %20'si Hazine tarafından işverene ödenir.

4.1.7.7. 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun

Kanun 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanun'da erişilebilirlikle ilgili hükümler madde 7'de düzenlenmiş ve 2014 yılında değişikliğe uğramıştır. Son değişiklikle birlikte ilgili maddede, yapı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için; planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanması gerektiği yer almaktadır. Ayrıca, özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanması gerekmektedir. Engelliler mevzuatı tarandığında, engellilerin özellikle

fiziksel erişim sorunlarını çözmeye yönelik yasal tedbirlerin diğer erişim sorunlarına göre daha ağırlıklı ele alındığı görülmektedir (Çağlar 2012).

4.1.7.8. 5510 Sayılı Kanun'da engelliler

Kanun 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanun'un 15. maddesine göre hastalık hali; sigortalının, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan ve iş göremezliğine neden olan rahatsızlıklardır. Madde 19'a göre, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu oluşan hastalık ve engellilik nedeniyle meslekte kazanma gücü en az %10 oranında azalmış bulunduğu tespit edilen sigortalı, sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmaktadır. Sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının mesleğinde kazanma gücünün kaybı oranına göre hesaplanmaktadır. Sürekli tam iş göremezlikte sigortalıya, hesaplanan aylık kazancının %70'i oranında gelir bağlanır. Ancak sigortalı, başka birinin sürekli bakımına muhtaç ise gelir bağlama oranı %100 olarak uygulanmaktadır.

Madde 25'te malullük, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını kaybettiği sağlık kurulunca tespit edilen sigortalı, malûl sayılır. Malullük sigortasından sigortalılara sağlanan hak, malullük aylığı bağlanmasıdır (md. 26). Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan, başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede ağır engelli çocuğu bulunanların, bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenir ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden de indirilir (md. 28). Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten önce, 5434 sayılı Kanun hükümlerine tabi olarak çalışmaya başlamış olup çalışmaya başlamadan önce ilgili mevzuatına göre alınmış ve en az %40 oranında engelli olduklarını belgeleyenlerden, en az 5400 gün uzun vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş ya da emekli keseneği ödenmiş olması kaydıyla, istekleri halinde bu madde hükümleri esas alınarak yaşlılık aylığı bağlanabilmektedir. Ancak çalışmaya başladıktan sonra, Kurum Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının; %50 ilâ %59 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar en az 5760, %40 ilâ %49 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 6480, gün uzun vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olması kaydıyla, haklarında bu fıkra hükümleri uygulanır (geçici md. 4).

4.1.7.9. Vergi indirimi ve muafiyetler ile ilgili düzenlemelerde engelliler

Çizelge 4.11. Engellilere yönelik vergi indirimi ve muafiyeti ile ilgili düzenlemeler

Tarih	İlgili Kanun ve tarihi	Vergi indirimi
1961	a. Gelir Vergisi Kanunu	Birinci derece engelli 6.900 TL İkinci derece engelliler 4.000 TL Üçüncü derece engelliler 1.700 TL
1963	b. Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu	Engel oranı %90 ve daha fazla ise motorlu taşıtlar vergisinde muafıdır
1970	c. Emlak Vergisi Kanunu	Cumhurbaşkanı, kendisine bakmakla mükellef kimsesi olmayan, 18 yaşını doldurmuş, hiçbir geliri olmayan sınırları içinde brüt 200 m ² 'yi geçmeyen tek meskeni olması halinde, vergi oranlarını sıfıra kadar indirmeye yetkilidir
1984	d. Katma Değer Vergisi Kanunu	Engelli bakım hizmetleri ve engellilerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için özel olarak üretilmiş her türlü araç-gereç katma değer vergisinden muafıdır
1999	e. Gümrük Kanunu	Engellilerin kullanımına mahsus eşyalar gümrük vergisinden muafıdır
2002	f. Özel Tüketim Vergisi Kanunu	87.03 GTİP numaralı taşıtlar, 87.04 GTİP numaralı taşıtlar 87.11 GTİP numaralı taşıtlar ÖTV'den muafıdır

Kaynak: Resmi Gazete

a. 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda engelliler

Kanun 1961 yılında yürürlüğe girmiş olup engellilere yönelik vergi indirimleri 7. bölümde yer almaktadır. İlgili maddeye göre; çalışma gücünün asgarî %80'ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derece engelli, asgarî %60'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derece engelli, asgarî %40'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ise üçüncü derece engelli sayılmaktadır. Engellilik indirimi 2024 yılında; birinci derece engelliler için 6.900 TL, ikinci derece engelliler için 4.000 TL, üçüncü derece engelliler için 1.700 TL'dir.

b. 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nda engelliler

Kanun'a (1963) göre, engellilik oranı %90 ve daha fazla olan malûl ve engellilerin adlarına kayıtlı taşıtlar ile diğer malûl ve engellilerin, bu durumlarına uygun hale getirilmiş özel tertibatlı taşıtlar, motorlu taşıtlar vergisinden istisna olduğu belirtilmektedir (md. 4).

c. 1319 Emlak Vergisi Kanunu'nda engelliler

Emlak Vergisi Kanunu, 1970 yılında yürürlüğe girmiş olup 2003 yılında 8. Maddede yapılan değişiklikle engellilere yönelik düzenleme getirmiştir. Bu hükme göre Cumhurbaşkanı, kendisine bakmakla mükellef kimsesi olup 18 yaşını doldurmamış olanlar hariç, hiçbir geliri olmadığını belgeleyenlerin, gelirleri sosyal güvenlik kurumlarından aldıkları aylıktan ibaret bulunan engellilerin, Türkiye sınırları içinde brüt 200 m²'yi geçmeyen tek meskeni olması halinde, bu meskenlerine ait vergi oranlarını sıfıra kadar indirmeye yetkilidir.

d. 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nda engelliler

Katma Değer Vergisi Kanunu, 1984 yılında kabul edilmiştir. İlgili Kanun'un 17. maddesine göre engelli bakım hizmetleri ve engellilerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için özel olarak üretilmiş her türlü araç-gereç Katma Değer Vergisi'nden (KDV) muaftır.

e. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nda engelliler

Gümrük Kanun'a (1999) göre malul ve engellilerin kullanımına mahsus eşyalar gümrük vergisinden muaftır (md. 167).

f. 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nda engelliler

Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na (2002) göre; 87.03 Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) numaralı (binek otomobilleri, insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu) taşıtlar, 87.04 GTİP numaralı (eşya taşımaya mahsus motorlu) taşıtlar, 87.11 GTİP numaralı (motosikletler ve bir yardımcı motoru bulunan tekerlekli) taşıtlar, engellilik oranı %90 veya daha fazla olan malûl ve engelliler tarafından ya da eş, çocuklarından birisi, anne veya babasından birisi tarafından alındığında bir defaya mahsus olmak üzere Özel Tüketim Vergisi'nden (ÖTV) muaftır.

4.1.7.10. Şehirler Arası Yolcu Taşıma ve Turizm Taşımacılığı Hizmetlerin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik'te engelliler

Engelliler Hakkında Kanun'a dayanılarak 2017 yılında yayımlanan Yönetmelik'te; şehirlerarası yolcu, servis ve turizm taşımacılığı yapılan araçlarda erişilebilirliğin sağlanması için düzenlemeler yapılmıştır. Karayollarında, deniz yolu ve iç su yollarında, demiryollarında, engellilerin erişebilirliklerinin sağlanabilmesi için belirlenen standartlara uygun üretim, düzenleme ve aparatlar kullanılır. Bu alandaki hizmet sağlayıcılar; bankoların erişebilir olması, yazıhanelerde görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti vermekle yükümlüdür. Karayolu ve demiryolları belirtilen erişilebilirlik şartlarını taşımıyorsa taşıma hizmeti sağlayıcısı, engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan bireyin bilet rezervasyonu yapılırken veya bilet satın alınırken belirttiği erişilebilir taşıma hizmeti sağlanmasına ilişkin talebini azami yetmiş iki saat içinde karşılamakla yükümlüdür.

Karayolları mola noktası işletmecisi, erişilebilirliğin sağlanması ile ilgili mola noktasında, bina girişi ve tuvaletler başta olmak üzere, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği kapsamında Bakanlıkça belirlenen esaslara uygun düzenlemeler yapmakla yükümlüdür. Denizyolunda şehirler arası taşıma hizmetinde, engellinin talep etmesi durumunda gemiden-karaya ve karadan-gemiye ulaşımında iniş ve binışte yardımcı olmak üzere ücretsiz yardım sağlanması gerekmektedir. Hava yoluyla şehirler arası taşıma hizmetinde ise, engellilerin erişilebilirliğinin sağlanmasına yönelik tedbirler, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen esaslara uygun olarak alınmaktadır. Servis hizmeti verilen araçlarda da erişilebilirlik özelliklerinin taşınması gerekmektedir. Tüm taşımacılık hizmetlerinde, engellilerle iletişim konusunda ve kullanılıyorsa transfer aparatının uygulanmasına ilişkin eğitim almış şoför ve yardımcı personel çalıştırılması gerekmektedir.

4.1.7.11. Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği'nde engelliler

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında ücretsiz veya indirimli yolcu taşıma hizmeti verecek toplu taşıma araçlarının belirlenmesi, toplu taşıma hizmetinin kapsamı ve bu hizmetlerden ücretsiz veya indirimli yararlanmaya ilişkin usul ve esasların tespiti amacıyla 2014 yılında düzenlenmiştir.

Yönetmelik'e göre, demiryolları ve denizyollarının şehir içi ve şehirlerarası hatlarından, belediyelere, belediyeler tarafından kurulan şirketlere, birlik, müessese ve işletmelere veya belediyeler tarafından yetki verilen özel şahıs ya da şirketlere ait şehir içi toplu taşıma hizmetlerinden sağlık kurulu raporuyla %40 ve üzerinde engelli olduğunu belgeleyen Türk vatandaşlarının kendileri, ağır engellilerin ise kendileri ile birlikte birden fazla olmamak üzere beraber seyahat ettikleri refakatçileri, ücretsiz olarak yararlanabilmektedir.

4.1.7.12. Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik

Yönetmelik'in (2006) amacı; bakıma muhtaç engellilerin bildirimi, tespiti, değerlendirilmesi ile bakım hizmetlerine, bakım ücretlerine ve ödemelerine ilişkin usul

ve esasların belirlenmesidir. Mülki amirler, sağlık kuruluşları, köy muhtarları, genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları, çevrelerinde bulunan bakıma muhtaç özürllüleri bakım hizmetlerinden yararlandırılması amacıyla Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne (EYHGM) bildirebilirler. Ayrıca, diğer kamu kurum ve kuruluşları, vatandaşlar, engelli bireylerin kendileri veya akrabaları da bildirimde bulunabilmektedirler (md. 5). Bakım türlerine göre belirlenen bakım ücreti miktarları aşağıda yer almaktadır.

- Yatılı bakım merkezlerinde, günde 24 saat bakım hizmeti için, iki aylık net asgari ücret tutarında,
- Gündüzlü bakım merkezlerinde, günde 8 saat tam gün hizmet için, bir aylık net asgari ücret tutarında,
- Gündüzlü bakım merkezlerinde, günde 4 saat yarım gün bakım hizmeti için, 1 aylık net asgari ücretin yarısı tutarında,
- Gündüzlü veya yatılı bakım merkezlerinde istihdam edilen bakıcı personel tarafından, ikametgâhında günde 4 saat, yarım gün hizmet için bakım merkezine bir aylık net asgari ücret tutarında,
- Akrabaları tarafından günde 24 saat bakılanlar için bir aylık net asgari ücret tutarında, ödeme yapılmaktadır (md. 13).

4.1.7.13. Engellilerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik

Yönetmelik'in (2010) 7. maddesine göre, engellilerin ailesinin yanında, evde bakımına öncelik verilir. Ancak ailesi olmayan veya ailesi yanında bakımı sağlanamayan engellilerin, merkezlerde bakımı ve rehabilitasyonu, alternatif hizmet modeli olarak sağlanır. Gündüzlü hizmet veren aile danışma ve rehabilitasyon merkezlerinde, yarım veya tam gün hizmet verilmesi esas alınarak bireysel ve grup çalışmasını içeren rehabilitasyon hizmetleri, bakım hizmeti birleştirilerek verilmektedir. Ayrıca engelli bireye sahip ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri de sunulmaktadır.

4.1.7.14. Erişilebilirlik ve İzleme Denetleme Yönetmeliği'nde engelliler

EYHGM tarafından 2013 yılında yayımlanan yönetmelik, EHK'nın geçici 2. ve 3. maddelerinde yer alan umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarını kapsamaktadır. İllerde erişilebilirlikle ilgili gereklerin yerine getirilip getirilmediği, Valiliklere bağlı Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları tarafından kontrol edilmektedir. Gerekli kontrollerin akabinde; gerçek kişi, özel hukuk tüzel kişisi, belediye, büyükşehir belediyesi veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarda düzenlemelerle ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmediğinin tespiti halinde erişilebilirlik tespit raporu hazırlanmaktadır. Tespit edilen eksiklikler nedeniyle idari para cezası uygulanmaktadır.

4.1.7.15. Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik'te engelliler

Yönetmelik (2022), EHK'nın 14. maddesi hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır. Yönetmeliğe göre, korumalı işyeri statüsü için başvuruda bulunmak için, belirtilen nitelikleri haiz engelli en az 8 bireyin çalıştığı işyerinin işvereni, korumalı işyeri statüsünün kazanılması için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na (ASHB) başvuruda bulunur. Korumalı işyerlerinde çalışacak engelli bireylerin sayısının toplam işçi sayısına oranı %75'ten az olmaması gerekmektedir.

Korumalı işyeri binasının bulunduğu yerin, engelli bireylerin geliş ve gidişlerinde trafik yönünden uygun ve emniyetli olması (md.10), yangından korunma için yeterli sayıda yangın söndürme cihazı ve malzemesi, sesli ve ışıklı alarm sistemi ile engelli bireylerin kullanımına uygun yangın tahliye sistemi bulundurulması (md. 11), TSE tarafından işyerleri için belirlenen fiziksel standartlara uygun olması (md. 12) zorunludur. Korumalı işyerine engelli bireylerin istihdam edilebilmesi için, en az %40 oranında zihinsel veya ruhsal engelli olmak, İŞKUR'a kayıtlı olmak, 15 yaşını bitirmiş olmak şartı aranmaktadır (md. 14).

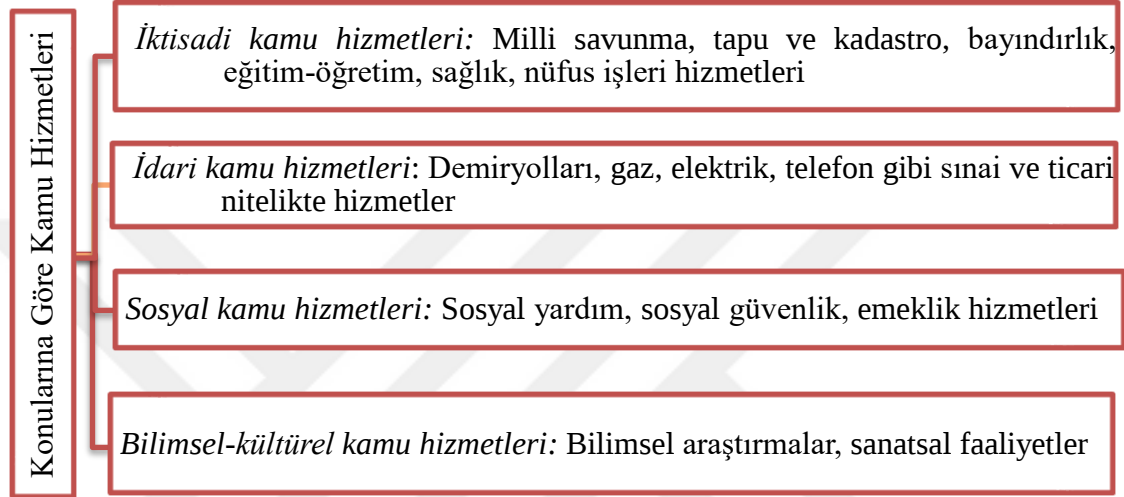
4.1.8. Kamu hizmetleri ve konularını göre kamu hizmeti grupları

Kamu hizmeti toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda kamu sektörü eliyle hizmet sunulması esasına dayanmaktadır (Altın 2015). Belli bir zamanda ve belli bir yerde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak yürütülen bu faaliyetlere kamu hizmeti adı verilmektedir (Yayla 1990; Altın 2015). Kamu hizmetleri, toplumsal yaşam için gerekli, zorunlu ve toplumun bütününe kullanımına sunulması gereken hizmetlerdir (Torlak ve Özdemir 1999). Genel olarak konularına göre kamu hizmetleri; idari kamu hizmetleri, iktisadi kamu hizmetleri, sosyal kamu hizmetleri ve bilimsel-kültürel kamu hizmetleri olarak 4 grupta ele alınmaktadır (Altın 2015).

- a. *İdari kamu hizmetleri*; milli savunma, tapu kadastro, bayındırlık, kamu mallarının korunması ve bakımı, öğretim, eğitim, sağlık, nüfus işleri gibi geleneksel kamu hizmetleridir (Günday 2004). Bu araştırma kapsamında engellilere yönelik bayındırlık hizmetleri; eğitim-öğretim hizmetleri, ulaşım hizmetleri ve sağlık hizmetleri olarak ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.
- b. *İktisadi kamu hizmetleri*, devletin ekonomik alana müdahale etmesi gereğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmaya başlayan demiryolları, gaz, elektrik, telefon gibi sınai ve ticari nitelikte hizmetlerdir. İktisadi nitelikli kamu hizmetlerinde hizmet amacından ziyade kâr amacı güdüldüğünden, bu hizmetlerin karşılığı olarak hizmetten yararlananlardan önceden tarifeyle bağlanmış bir bedelin alınması gerekmektedir (Giritli vd. 2001). Günümüzde bu hizmetlerin çoğu özel sektör tarafından verilmekte olduğundan, bu araştırma kapsamında sınai ve ticari nitelikteki hizmetler engellilere yönelik özel indirim tarifelerini içeren sosyal kamu hizmetleri başlığı altında değerlendirilmiştir.
- c. *Sosyal kamu hizmetleri*; emeklilik, sosyal yardım, çalışma hayatının düzenlenmesi ve sosyal güvenlik gibi devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından daha önce idari usullerle sağlanan yararlılardan başka, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmeye

başlayan çalışma düzenine, sosyal güvenliğe ve genel olarak bireylerin yaşamlarına ilişkin çeşitli idari faaliyetleri kapsayan hizmetlerdir (Altın 2015).

- d. *Bilimsel, teknik ve kültürel kamu hizmetleri*; genellikle özel faaliyete konu olan bilimsel ve teknik araştırmalara, müzik, resim, tiyatro, bale gibi sanat ve kültür faaliyetlerini içeren kamu hizmetleridir (Günday 2004). Bu araştırmada bilimsel ve kültürel kamu hizmetleri, bu kapsamda engelliler özelinde verilen indirim ve muafiyetleri içermesi nedeniyle sosyal kamu hizmetleri başlığı altında incelenmiştir.

Şekil 4.2. Konularına göre kamu hizmetleri

4.1.8.1. Kamu hizmetleri bağlamında sosyal koruma ve engellilik

Sosyal koruma, düzgün iş kapsamında insanları; hastalık, yaşlılık, işsizlik ve engellilik/iş göremezlik gibi sosyal risklere karşı korunmasıdır. Bu bağlamda ülkeler vatandaşlarına çeşitli sosyal güvenlik sistemleri aracılığıyla sosyal koruma sağlamalıdır (Aslan Yılmaz ve Gülçubuk 2021).

Sosyal koruma; hastalık, işsizlik veya ekonomik kriz gibi beklenmedik durumlarla karşılaşıldığında insanları gelir yetersizliğinden dolayısıyla yoksulluktan korumak için kullanılan bir politika aracıdır (Şenkal 2021). Sosyal koruma, yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın kamu tarafından önlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Başlıca araçları; sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler olmakla birlikte zamana ve bölgeye göre değişim göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde sosyal koruma; sosyal sigortalar (prim programları, temel olarak emekli maaşları), işgücü piyasaları (iş eğitimi), sosyal yardımlar (sosyal güvenlik ağları) ve özel transferler olarak dört ana kategoride sınıflandırılmıştır (Yemtsov vd. 2018). Sosyal koruma bazen de sosyal sigorta, iş piyasası ve sosyal yardım programları şeklinde sınıflandırılmaktadır (Fiszbein vd. 2014). Sosyal yardım, sosyal koruma kapsamında kullanılan önemli bir politika aracıdır ve dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedefleyen birçok program kategorisini ve alt kategorilerini kapsamaktadır (Abdoul-Azize 2020). Bu araştırma kapsamında yapılan

anket çalışmasında, ele alınan kamu hizmetleri (Şekil 4.2) arasında sosyal korumayı içeren hizmetler de yer almaktadır. Bu hizmetler erişilebilirlik kapsamında değerlendirilmiştir.

4.2. Alan Araştırması Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde; kırsal ve kentsel alanlarda fiziksel, işitme ve görme engelli bireylerle gerçekleştirilen anket verileri, saha gözlem notlarına ilişkin bulgular ve yapılan veri analizlerine ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

4.2.1. Fiziksel engellilere ilişkin bulgular

4.2.1.1. Fiziksel engellilere ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik bulgular

Anket yapılan fiziksel engellilerin belirlenmesinde “Evren Büyüklüğü Belli Olan Araştırmalarda Tahmini Örneklem Hacmi Tablosu” kullanılmıştır. Sonuçta 61 adet fiziksel engelli ile yüz yüze görüşülmüştür. Belirlenen kişi sayısına, kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak erişilmiştir. Anket verilerinden sağlanan tanımlayıcı istatistikler bu bölümde belirtilmiştir.

a. İkamet yeri ve anketi cevaplayan kişi

Ankete katılan fiziksel engellilerin 31’i kentsel alanda ikamet etmekte iken, 30’u kırsal alanda ikamet etmektedir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. İkamet edilen yere göre fiziksel engelli anket sayıları

	İkamet yeri		Toplam
	Kentsel alan anketi	Kırsal alan anketi	
Fiziksel engelli	31	30	61

Kentsel alan anket verilerinde, engellilerin %87’si anket sorularına kendisi cevap verirken, %12’si refakatçisi yardımıyla cevap vermiştir. Kırsal alanda ise katılımcıların %93,3’ü anket sorularına kendisi cevap vermiştir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Fiziksel engelli anketi sorularını cevaplayan kişi

Fiziksel engelli	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kendisi	27	87,1	28	93,3
Refakatçisi	4	12,9	2	6,7
Toplam	31	100,0	30	100,0

b. Engel oranı

Anket kapsamında görüşülen fiziksel engellilere ilişkin engel oranları Çizelge 4.14’te yer almaktadır. Araştırmanın hedef kitlesi %40 ve üzeri engeli bulunan fiziksel engelliler olduğu için %40-100 aralığında engel oranına sahip kişiler ankete dahil edilmiştir.

Çizelge 4.14. Fiziksel engellilere ilişkin “engel oranları

Engel oranı	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
%40	1	3,2	-	-
%41-60	6	19,4	10	33,3
%61-80	9	29,0	13	43,3
%81-100	15	48,4	7	23,3
Toplam	31	100,0	30	100,0

c. Engel sebepleri

Fiziksel engellilerin engelli olma sebepleri Çizelge 4.15’te yer almaktadır. Hem kentsel hem de kırsal alanda ikamet eden engellilerde doğuştan engelli olma oranı daha yüksek bulunmuştur. Diğer engelli olma nedenleri hastalık, kaza ve diğer olarak belirlenmiştir. Diğer cevabını veren engelliler doğal afet nedeniyle engelli olduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.15. Fiziksel engellilerin “engelli olma sebepleri”

Engel sebebi	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Doğuştan	17	54,8	19	63,3
Hastalık	8	25,8	4	13,3
Kaza	4	12,9	6	20,0
Diğer	2	6,5	1	3,3
Toplam	31	100,0	30	100,0

d. Engellilik süresi

Fiziksel engellilerin engelli oldukları sürelerle bakıldığında hem kırsal hem kentsel alanda 30 yıl ve üzerinde süre kadar engelli olanların oranı daha yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. Fiziksel engellilerin “engelli oldukları süre”

Süre (yıl)	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-10	1	3,2	3	10,0
10-20	6	19,4	8	26,7
20-30	10	32,3	9	30,0
30<	14	45,2	10	33,3
Toplam	31	100,0	30	100,0

e. Yardımcı cihaz kullanım durumu

Araştırmaya katılan fiziksel engellilerin cihaz kullanım oranları kentsel alanda %83,9, kırsal alanda %80 oranındadır (Çizelge 4.17). En yaygın kullanılan cihaz türleri; tekerlekli sandalye ve akülü sandalyedir (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.17. Fiziksel engellilerin “yardımcı cihaz kullanım durumu”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kullanıyor	26	83,9	24	80,0
Kullanmıyor	5	16,1	6	20,0
Toplam	31	100,0	30	100,0

Çizelge 4.18. Fiziksel engellilerin kullandıkları cihaz türlerine göre dağılım

Cihaz türü	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)*	Frekans	Oran (%)*
Tekerlekli sandalye	10	37,0	11	44,0
Akülü sandalye	10	37,0	3	12,0
Scoter	3	11,1	-	-
Protez-ortez	2	7,4	3	12,0
Baston-koltuk değneği	1	3,7	8	32,0
Diğer	1	3,7	-	-
Toplam	27	100,0	25	100,0

*Cihaz kullanan kişilerin birikimli yüzdesi alınmıştır.

f. Ortalama yaş ve cinsiyet durumu

Fiziksel engellilerin ortalama yaşı kentsel alanda 40,1 ve kırsal alanda ise 37,77’dir (Çizelge 4.19). Cinsiyet dağılımı kentsel alanda %48,4 oranında kadın ve kırsal alanda %43,3 oranında kadın şeklindedir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.19. Fiziksel engellilerin “ortalama yaş durumu”

Ortalama yaş (yıl)	İkamet yeri	
	Kentsel alan	Kırsal alan
	40,10	37,77

Fiziksel engelli bireylerin cinsiyet dağılımlarını hem kentsel hem kırsal alanda birbirine yakın bulunmuştur. Fakat yapılan araştırmalarda kırsalda engelli kadınların kentte yaşayan engelli kadınlara göre çifte dezavantaj yaşamakta oldukları ortaya konulmuştur (Doğanay ve Henden 2016).

Çizelge 4.20. Fiziksel engellilerin “cinsiyet durumu”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kadın	15	48,4	13	43,3
Erkek	16	51,6	17	56,7
Toplam	31	100,0	30,0	100,0

g. Medeni durum

Araştırmaya katılan fiziksel engellilerin medeni durumları Çizelge 4.21’de verilmiştir. Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engellilerden %48,4’ü evli, %41,9’u

bekar, %9,7'si dul olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ise %40'ı evli, %43,3'ü bekar ve %16,7'si dul olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.21. Fiziksel engellilerin “medeni” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Evli	15	48,4	12	40,0
Bekar	13	41,9	13	43,3
Dul	3	9,7	5	16,7
Toplam	31	100,0	30	100,0

h. Antalya ikamet süresi

Fiziksel engellilerin Antalya ilinde hem kırsal hem de kentsel alanda, ikamet etme süreleri büyük oranda 16 yıldan fazla olarak bulunmuştur (Çizelge 4.22).

Çizelge 4.22. Fiziksel engellilerin “Antalya’da ikamet etme süreleri”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
İkamet süresi (yıl)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-5	1	3,2	-	-
6-10	2	6,5	1	3,3
11-15	5	16,1	4	13,3
>16	23	74,2	25	83,3
Toplam	31	100,0	30	100,0

ı. Eğitim durumu

Kentsel alanda ikamet eden engellilerin %48,4'ü lise mezunu iken, bu oranı sırasıyla ilköğretim mezunu, okur-yazar olma ve okur-yazar olmama seçeneği takip etmektedir. Kırsal alanda ise en büyük oran ilköğretim mezunu (%36,7) değişkenine ait iken bunu sırasıyla lise mezunu, üniversite öğrencisi olma, üniversite mezunu olma, okur-yazar olma ve okur-yazar olmama takip etmektedir. Kırsal alanda fiziksel engelliler genellikle açık öğretimde üniversite okumayı tercih etmekte olup online eğitim hizmetlerinden çok memnun olduklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. Fiziksel engellilerin “eğitim” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Okur-yazar değil	1	3,2	2	6,7
Okur-yazar	2	6,5	2	6,7
İlk-orta öğretim	8	25,8	11	36,7
Lise	15	48,4	7	23,3
Üni. öğrenci	2	6,5	4	13,3
Üni. mezun	3	9,7	4	13,3
Toplam	31	100,0	30	100,0

i. Sağlık güvencesi durumu

Fiziksel engellilerin sağlık güvencelerini hem kentsel hem de kırsal alanda büyük oranda (kentsel %48,7, kırsal %36,7) yeşil kart sosyal güvencesi (genel sağlık sigortası) oluşturmaktadır. Yeşil kart sosyal güvencesine sahip olan engellilerin tümü engelli aylığından yararlanmaktadır (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24. Fiziksel engellilerin “sağlık güvencesi durumları”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Yeşil kart	15	48,4	11	36,7
SSK	11	35,5	5	16,7
Bağ-kur	4	12,9	7	23,3
Emekli sandığı	1	3,2	6	20,0
Diğer	-	-	1	3,3
Toplam	31	100,0	30	100,0

j. İstihdam durumu

Literatüre bakıldığında engellilerin istihdam edilme oranları genellikle düşüktür. İlgili yasal düzenlemeye göre, iş yerlerine engelli çalıştırma kotası getirilmiştir. Bu kapsamda, 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde %3, kamu işyerlerinde ise %4 engelli çalıştırma zorunluluğu (RG 2003), engellilerin istihdam oranını arttırmış olsa da henüz istenen düzeyde bulunmamaktadır. Araştırma alanında da benzer şekilde işsiz fiziksel engelli oranı kentsel alanda %58,1 ve kırsal alanda ise %48,8 olarak bulunmuştur. Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin meslek dağılımında çiftçilik yapan yok iken kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin %6,9’u çiftçidir. Görüşme yapılan engelliler, engelli kotası uygulaması kapsamında işe alım yapan işverenlerin, hareket kısıtı bulunması nedeniyle fiziksel engellileri genellikle tercih etmediklerini, hareket kısıtı bulunmayan engel gruplarını tercih ettiklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.25. Fiziksel engellilerin “çalışma durumları ve meslekleri”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
İşsiz	18	58,1	13	44,8
Emekli	6	19,4	2	6,9
Çiftçi	-	-	2	6,9
Özel sektör	-	-	2	6,9
Kamu	2	6,5	4	13,8
Esnaf	2	6,5	1	3,4
Öğrenci	2	6,5	5	17,2
Diğer	1	3,2	-	-
Toplam	31	100,0		100,0

k. STK üyelik durumu

Engelli bireylerin Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) üyelik durumları Çizelge 4.26’da gösterilmektedir. Kentsel alanda STK’lara üye olma oranı %45,2 iken kırsal alanda bu oran %30’dur.

Çizelge 4.26. Fiziksel engellilerin “STK üyelik” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Üye	14	45,2	9	30,0
Üye değil	17	54,8	21	70,0
Toplam	31	100,0	30	100,0

l. Engelli hakları bilgi düzeyi ve bilgi kaynakları

Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engellilerin %71’i “engelli hakları” konusunda bilgi sahibiyken, kırsal alanda yaşayan engellilerin %50’si bilgi sahibidir (Çizelge 4.27). Hem kırsal hem kentsel alanda, engelli hakları konusunda bilgi sahibi olan fiziksel engelli bireyler, bilgi kaynaklarının büyük oranda “internet” olduğunu ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.27. Fiziksel engellilerin “engelli hakları” konusunda bilgi durumları ve kaynakları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
Bilgi durumu	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Bilgisi var	22	71,0	15	50,0
Bilgisi yok	9	29,0	15	50,0
Toplam	31	100,0	30	100,0
Bilgi kaynakları				
TV, gazete, dergi vb.	8	29,6	11	36,7
İnternet	14	51,9	15	50,0
Yakın çevre	9	33,3	6	20,0
Muhtar	4	14,8	5	16,7
Belediye	5	18,5	4	13,3
ASHB	5	18,5	4	13,3
STK	6	22,2	5	16,7
Diğer	2	7,1	-	-

m. Hanehalkı büyüklüğü ve ortalama gelir

Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engellilerin ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,19 kişi olup aylık ortalama gelirleri 11.116,45 TL olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ise ortalama gelir 13.713,33 TL olarak bulunmuştur. Görüşülen hanelerde geçici tarım işinde çalışan aile üyeleri sayısı ya da başka bir gelir kalemi olan aile üyeleri kentte ikamet eden ailelere göre daha fazla olması nedeniyle kırsal alan hanehalkı ortalama geliri daha yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.28).

Çizelge 4.28. Fiziksel engellilerin ortalama “hanehalkı büyüklüğü” ve “ortalama gelir”

	İkamet yeri	
	Kentsel alan	Kırsal alan
Ortalama kişi sayısı (kişi)	3,19	3,93
Ortalama gelir (TL)	11.116,45	13.713,33

n. Refakatçi varlığı ve yakınlık derecesi

Fiziksel engellilerden özellikle engelli sağlık raporunda ağır engelli ibaresi bulunanlar, temel ihtiyaçlarını dahi kendileri yeteri düzeyde karşılayamamakta ve sıklıkla refakatçiye ihtiyaç duymaktadırlar. Araştırma kapsamına alınan fiziksel engellilerin kentsel alanda %19,4’ünün refakatçisi varken kentsel alanda ikamet eden engellilerin %46,7’sinin refakatçisi bulunmaktadır (Çizelge 4.29).

Çizelge 4.29. Fiziksel engellilerin “refakatçi” bulundurma durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Refakatçisi var	6	19,4	14	46,7
Refakatçisi yok	24	77,4	16	53,3
Toplam	31	100,0	30	100,0

Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engellilerin tamamı, annesinin refakatçisi olduğunu belirtirken, kırsal alanda ikamet edenler refakatçiyle olan yakınlıklarını; %35,7 anne, %28,6 kardeş, %21,4 akraba ve %14,3 çocukları olarak ifade etmiştir (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30. Fiziksel engellilerin “refakatçi yakınlık durumları”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Anne	6	100	5	35,7
Kardeş	-	-	4	28,6
Akraba	-	-	3	21,4
Çocuk	-	-	2	14,3
Toplam	6	100,0	14	100,0

4.2.1.2. Fiziksel engellilerin ikamet ettikleri yerlerde “kamu hizmetlerinin varlığı” ve “hizmete erişim yerleri”**a. Kamu hizmetlerinin varlığı**

Kamu bayındırlık hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “üst geçit hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamette katlar arası hareketlilik için önlemler” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “banka ve ATM’lere erişim yüksekliği/mesafesi” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamette katlar arası hareketlilik için önlemler” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31. İkamette “bayındırlık” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)

Kamu bayındırlık hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Yaya yolu ve kaldırımlarda yeterli hareket gen.	21	9	-	30	16	14	-	30
2. Yaya yolu başlangıç ve bitiminde eğim rampası	20	10	-	30	12	18	-	30
3. Üst geçitlere erişim	25	5	-	30	17	12	-	29
4. İkamette uygun giriş rampası ve kapı genişliği	8	22	-	30	8	22	-	30
5. İkamette katlar arası hareketlilik için önlemler	7	23	-	30	8	22	-	30
6. Engelli araç park yerleri	24	4	2	30	13	17	-	30
7. Banka ve ATM’lere erişim yüksekliği/mesafesi	20	9	1	30	17	12	1	30
8. İkamette park, market vb. giriş rampası ve gen.	20	10	-	30	11	19	-	30
9. İkamette park, market vb. içi hareketlilik önl.	19	11	-	30	8	22	-	30

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “kütüphane hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “online eğitim hizmetleri” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “lise binasına bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. İkamette “eğitim-öğretim” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Lise eğitimi varlığı	3	-	-	3	1	1	-	2
2. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	2	1	-	3	1	1	-	2
3. Lise binasına bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı	3	-	-	3	2	-	-	2
4. Lise binası girişinde uygun rampa ve kapı gen.	2	1	-	3	1	1	-	2
5. Lise binası içinde katlar arası hareketlilik için ön.	2	1	-	3	2	-	-	2
6. Lise binasında engelli tuvaleti	3	-	-	3	1	1	-	2
7. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	-	3	-	3	1	-	1	2
8. Lisede evde eğitim hizmeti	-	1	2	3	1	2	1	4
9. Üniversite eğitimi varlığı	1	2	-	3	2	-	-	2
10. Üniversitede akran desteği ve rehberlik hizm.	3	-	-	3	1	1	-	2
11. Üniversite binasına bağlanan ulaşılabilir yol	3	-	-	3	1	-	1	2
12. Üniversite bina girişinde rampa ve kapı genişliği	3	-	-	3	1	-	1	2
13. Üniversite bina içi hareketlilik önlemleri	2	1	-	3	1	-	1	2
14. Üni. Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimi	1	2	-	3	1	-	1	2
15. Üniversite binasında engelli tuvaleti	3	-	-	3	1	2	-	3
16. KYK öncelikli kayıt hizmetleri	3	-	1	4	1	1	1	3
17. Rehberlik araştırma merkezi	4	1	-	5	1	5	-	6
18. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	4	2	-	6	1	5	-	6
19. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	2	4	-	6	1	7	1	9
20. İkamette kütüphane hizmetlerine erişim	7	-	-	7	1	6	1	8
21. Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma	1	6	-	7	-	5	1	6
22. Online eğitim hizmetleri	-	7	1	8	2	2	2	6

Kamu sağlık hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “MHRS- E nabız gibi online uygulamalar” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “aile hekimliği genel hizmetleri” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “engelliye yardımcı destek personel” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “sağlık binasında engelli tuvaleti” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33. İkamette “sağlık” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)

Kamu sağlık hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	7	23	-	30	13	17	-	30
2. Aile hekimliği genel hizmetlerinden yararlanma	-	30	-	30	3	26	1	30
3. Aile hekimliği hasta takibi hizmetleri	4	26	-	30	11	16	3	30
4. Aile hekimliği evde sağlık hizmetleri	4	20	6	30	7	17	2	26
5. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	21	9	-	30	3	28	-	31
6. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri	15	12	3	30	11	15	3	29
7. Ağız ve diş sağlığı hizmetlerinden yararlanma	21	8	1	30	7	18	5	30
8. Hasta nakil aracı hizmetleri	4	17	9	30	5	21	1	27
9. MHRS- E nabız gibi online uygulamalar	22	-	8	30	1	27	2	30
10. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmetleri	5	15	10	30	10	14	3	27
11. Sağlık binalarına bağlanan ulaşılabilir yol	17	13	-	30	14	16	-	30
12. Sağlık binaları girişinde uygun genişlik ve rampa	12	18	-	30	5	25	-	30
13. Sağlık binası içi hareketlilik önlemleri	10	20	-	30	3	28	-	31
14. Engelli tuvaleti	9	21	-	30	1	30	-	31
15. Engelliye yardımcı destek personel	15	15	-	30	17	14	-	31
16. Engelliler için araç park yeri hizmeti	9	17	-	26	4	25	2	31

Kamu ulaşım hizmetleri kapsamında, hem kırsal hem kentsel alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “şehirler arası otobüs hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Kırsal alanda “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamet yakınlarında belediye otobüsü hizmetleri” iken kentsel alanda ise “şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.34).

Çizelge 4.34. İkamette “ulaşım” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)

Kamu ulaşım hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. İkamet yakınlarında belediye otobüsü hizm.	1	28	1	30	3	25	-	28
2. Duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı	18	11	1	30	15	14	-	29
3. Otobüslerde rampa ve uygun giriş çıkış genişliği	14	15	1	30	9	22	-	31
4. Otobüs/dolmuş içinde uygun oturma alanı	8	21	1	30	6	25	-	31
5. Havaalanı hiz. engelli ulaşımı kolaylaştırıcı alt y.	12	7	11	30	5	14	12	-
6. Ş.arası otobüs hiz. engelli ulaşımı için alt yapı hiz.	19	3	8	30	22	4	5	31
7. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	7	20	3	30	5	26	-	31
8. Şehirlerarası indirimli seyahatten yararlanma	10	8	12	30	11	9	11	31
9. THY ve diğer indirimli seyahatten yararlanma	12	6	12	30	4	10	17	31
10. Ücretsiz HAVAŞ hizmetlerinden yararlanma	9	10	11	30	4	9	18	31

Kamu sosyal hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “AÇSHB ve SYDV kurumlarına fiziki erişim” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “engelli/engelli yakını aylığı hizmetleri” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “engele ilişkin tıbbi cihazlarda devlet ödemesi” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “belediye engelsiz ulaşım aracına erişim” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35. İkamette kamu “sosyal” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)

Kamu sosyal hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. AÇSHB ve SYDV kurumlarına erişim	26	2	2	30	1	25	1	27
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmetleri	5	24	1	30	2	25	-	27
3. Belediye ayni ve nakdi yardımları	3	16	11	30	4	15	8	27
4. Kuruluşlarda bakım hizmetinden yararlanma	3	17	10	30	5	13	10	28
5. SGK kurumuna erişim durumu	24	2	4	30	4	19	5	28
6. Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma	6	23	1	30	4	20	4	28
7. Erken emeklilik hakkından yararlanma	2	15	13	30	4	17	4	25
8. Malulen emeklilik hizmetinden yararlanma	-	20	10	30	3	22	3	28
9. Engele ilişkin tıbbi cihazlarda devlet ödemesi	4	23	3	30	8	19	3	30
10. Vergi Dairesi'ne erişim durumu	20	6	4	30	8	16	7	31
11. Araç satın alımında ÖTV/MTV muafiyeti	5	22	3	30	4	21	6	31
12. Emlak vergisi muafiyeti hizmetleri	3	12	15	30	6	12	13	31
13. Gelir vergisi indirimi hizmetlerinden yararlanma	3	8	19	30	3	10	15	28
14. Dul-yetim aylığından yararlanma	3	11	16	30	1	9	8	18
15. Belediye engelli hizmetlerine erişim durumu	8	15	7	30	4	21	6	31
16. Belediye engelli danışmanlık hizmetine erişim	7	16	7	30	4	22	5	31
17. Belediye engelsiz ulaşım aracına erişim	7	11	12	30	2	26	3	31
18. Belediye engelsiz plaj hizmetine erişim	20	4	6	30	2	21	7	30
19. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	20	4	6	30	3	18	8	29
20. Engelli su indirim desteğinden yararlanma	2	24	4	30	2	24	4	30
21. Engelli elektrik indirim desteğinden yararlanma	2	23	5	30	5	18	5	28
22. ALO 183-144 gibi sosyal destek hizmetleri	-	11	19	30	2	9	16	27
23. E-Devlet-CİMER vb. online hizmetler	1	22	7	30	3	14	13	30
24. Diyanet engelli manevi danışmanlık hizmetleri	-	14	16	30	3	6	17	26

Kamu istihdam hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “iş yeri binasında engelli tuvaleti” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “iş yeri binası içinde katlar arası hareketlilik önlemleri” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “iş yeri binasında engelli tuvaleti” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “iş yeri binası girişinde rampa ve kapı genişliği” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. İkamette “istihdam” hizmetlerinin varlığı (Fiziksel engelli)

Kamu istihdam hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. İş yeri binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol	4	4	-	8	1	4	-	5
2. İş yeri binası girişinde rampa ve kapı genişliği	5	3	-	8	-	5	-	5
3. İş yeri binası içinde katlar arası hareketlilik ön.	3	5	-	8	1	4	-	5
4. İş yeri binasında engelli tuvaleti	7	1	-	8	2	3	-	5
5. İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	6	2	-	8	2	3	-	5
6. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	3	5	-	8	1	3	1	5
7. Engel durumuna ve türüne uygun istihdam	3	5	-	8	-	5	-	5
8. Meslek edindirme kursu hizmetlerine erişim	5	2	1	8	-	1	3	4
9. Özel sektör işyerleri kota sistemi istihdam hizm.	4	2	2	8	-	2	3	5
10 Kamu işyerleri kota sistemi istihdam hizmetleri	3	3	2	8	-	1	3	4
11. Sendika hizmetlerinden yararlanma	5	-	3	8	-	1	3	4
12. Meslek içi eğitim hizmetinden yararlanma	5	3	-	8	-	1	3	4

b. Hizmete erişim yerleri

Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engellilerin bayındırlık hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamet edilen evde uygun giriş rampası” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “banka ve ATM hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37. “Bayındırlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)

Kamu bayındırlık hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Yaya yolu ve kaldırımlarda hareket genişliği	3	10	7	20	-	19	-	19
2. Yaya yolu uygun eğim rampası	3	10	8	21	1	21	-	22
3. Üst geçitlere erişim	2	8	5	15	1	16	-	17
4. İkamette giriş rampası ve kapı genişliği	19	-	4	23	-	22	-	22
5. İkamette katlar arası hareketlilik önlemleri	19	1	4	24	-	24	-	24
6. Engelli araç park yerleri	1	7	4	12	-	17	-	17
7. Banka ve ATM hizmetleri – uygun mesafe	1	13	6	20	-	11	-	11
8. İkamette park, market vb. giriş ramp. ve gen.	2	13	10	25	-	22	-	-
9. İkamette park, market içi hareketlilik ön.	2	13	10	25	-	24	-	-

Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engellilerin eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti” alt hizmet faktörü olup diğer eğitim-öğretim hizmetlerine büyük oranda kentsel alanda erişebilmektedirler (Çizelge 4.38).

Çizelge 4.38. “Eğitim-öğretim” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Lise eğitimi varlığı	1	2	-	3	-	1	-	1
2. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	-	3	-	3	-	1	-	1
3. Lise binası girişine ulaşılabilir yol güzergahı	-	2	-	2	-	-	-	-
4. Lise binası girişinde rampa ve kapı genişliği	-	2	-	2	-	-	-	-
5. Lise bina içi katlar arası hareketlilik önlemleri	-	2	-	2	-	-	-	-
6. Lise binasında engelli tuvaleti	-	-	-	-	-	1	-	1
7. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	1	1	1	3	-	-	-	-
8. Lisede evde eğitim hizmeti	-	-	-	-	-	2	-	2
9. Üniversite eğitimi varlığı	-	1	2	3	-	-	-	-
10. Üni. akran desteği ve rehberlik hizm.	-	1	2	3	-	1	-	1
11. Üni. bina girişine bağlanan ulaşılabilir yol	-	1	-	1	-	-	-	-
12. Üni. bina girişi rampa ve kapı genişliği	-	2	-	2	-	-	-	-
13. Üniversite bina içi hareketlilik önlemleri	-	2	-	2	-	-	-	-
14. Üni. Eng. Danışma ve Koordinasyon Birimi	-	2	1	3	-	-	-	-
15. Üniversite binasında engelli tuvaleti	-	1	-	1	-	2	-	2
16. KYK öncelikli kayıt hizmetleri	-	1	-	1	-	1	-	1
17. Rehberlik araştırma merkezi	-	5	-	5	-	5	-	5
18. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	-	5	-	5	-	5	-	5
19. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	-	1	4	5	1	6	-	7
20. İkamette kütüphane hizmetlerine erişim	-	-	-	-	-	6	-	6
21. Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma	-	-	3	3	-	5	-	5
22. Online eğitim hizmetleri	-	-	5	5	-	2	-	2

Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engellilerin sağlık hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “aile hekimliği genel hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.39).

Çizelge 4.39. “Sağlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)

Kamu sağlık hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	8	4	12	24	-	19	-	19
2. Aile hekimliği genel hizmetleri	18	-	12	30	-	27	-	27
3. Aile hekimliği hasta takibi hizmetleri	16	1	9	26	-	17	-	17
4. Aile hekimliği evde sağlık hizmetleri	9	-	2	11	-	16	-	16
5. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	1	27	1	29	-	30	-	30
6. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri	1	8	1	10	-	14	-	14
7. Ağız ve diş sağlığı hizmetlerinden yararlanma	1	23	-	24	-	17	-	17
8. Hasta nakil aracı hizmetleri	5	2	9	16	-	19	-	19
9. MHRS- E nabız gibi online uygulamalar	5	-	17	22	-	27	-	27
10. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmetleri	2	2	1	5	-	11	-	11
11. Sağlık binalarına bağlanan ulaşılabilir yol	1	14	8	23	-	21	-	21
12. Sağlık binaları girişinde genişlik ve rampa	1	19	10	30	-	27	-	27
13. Sağlık binası içi hareketlilik önlemleri	1	18	11	30	-	29	-	29
14. Engelli tuvaleti	1	20	9	30	-	30	-	30
15. Engelliye yardımcı destek personel	1	13	9	23	-	16	-	16
16. Engelliler için araç park yeri hizmeti	1	10	5	16	-	22	-	22

Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engellilerin ulaşım hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “belediye otobüsü hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.40).

Çizelge 4.40. “Ulaşım” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)

Kamu ulaşım hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. İkamette belediye otobüsü hizmetleri	8	2	16	26	-	25	1	26
2. Duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı	3	11	5	19	-	16	-	16
3. Otobüs girişlerinde rampa ve uygun genişlik	5	11	6	22	-	24	-	24
4. Otobüs/dolmuş içinde uygun oturma alanı	6	5	12	23	-	27	-	27
5. Havaalanı hizm. engelli ulaşımı hizmetleri	1	9	1	11	-	14	-	14
6. Ş. arası otobüs engelli ulaşımı hizmetleri	-	5	1	6	-	4	-	4
7. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	-	3	16	19	-	26	-	26
8. Şehirlerarası indirimli seyahat hizmetleri	-	6	2	8	-	7	-	7
9. THY ve diğer indirimli seyahat hizmetleri	-	7	1	8	-	9	-	9
10. Ücretsiz HAVAŞ hizmetleri	-	4	1	5	-	8	-	8

Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engellilerin kamu sosyal hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “engelli su indirim desteğinden yararlanma” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “AÇSHB kurumlarına fiziki erişim” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.41).

Çizelge 4.41. Kamu “sosyal” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)

Kamu sosyal hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. AÇSHB kurumlarına erişim	-	24	2	26	-	21	-	21
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmetleri	-	3	12	17	-	15	-	15
3. Belediye aynı ve nakdi yardımları	-	-	-	0	-	6	-	6
4. Kuruluşlarda bakım hizmetleri	-	-	-	0	-	5	-	5
5. SGK kurumuna erişim durumu	-	24	1	25	-	18	-	18
6. Sağlık primi ödemesi hizmetleri	2	2	19	23	-	17	-	17
7. Erken emeklilik hakkından yararlanma	-	-	-	0	-	6	-	6
8. Malulen emeklilik hizmetinden yararlanma	-	-	3	3	-	9	-	9
9. Engele ilişkin tıbbi cihazlar devlet ödemesi	1	2	16	19	-	16	-	16
10. Vergi Dairesi’ne erişim durumu	2	18	1	21	-	12	-	12
11. Araç satın alımında ÖTV/MTV muafiyeti	1	-	6	7	-	15	-	15
12. Emlak vergisi muafiyeti hizmetleri	-	-	1	1	-	9	-	9
13. Gelir vergisi indirimi hizmetleri	-	-	2	2	-	7	-	7
14. Dul-yetim aylığından yararlanma	-	-	1	1	-	5	-	5
15. Belediye engelli hizmetleri	1	7	7	15	-	21	-	21
16. Belediye engelli danışmanlık hizmetleri	1	6	8	15	-	21	-	21
17. Belediye engelsiz ulaşım aracına erişim	2	2	5	9	-	24	-	24
18. Belediye engelsiz plaj hizmetine erişim	-	15	1	16	-	19	-	19
19. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	-	11	5	16	-	18	-	18
20. Engelli su indirim desteğinden yararlanma	10	1	7	18	-	20	-	20
21. Engelli elektrik indirim destekleri	5	1	2	8	-	14	-	14
22. ALO 183-144 gibi sosyal destek hizmetleri	2	-	5	7	-	9	-	9
23. E-Devlet-CİMER vb. online hizmetler	2	-	21	23	-	13	-	13
24. Diyanet engelli manevi danışmanlık hizm.	4	-	5	9	-	5	-	5

Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelliler istihdam hizmetleri alt faktörlerinin tamamına kentsel alanda erişebilmektedirler (Çizelge 4.42).

Çizelge 4.42. Kamu “istihdam” hizmetlerine erişilen alanlar (Fiziksel engelli)

Kamu istihdam hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. İş yeri binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol	-	3	4	7	-	5	-	5
2. İş yeri bina girişinde rampa ve kapı genişliği	-	7	-	7	-	5	-	5
3. İş yeri bina içinde katlar arası hareketlilik önl.	-	7	-	7	-	4	-	4
4. İş yeri binasında engelli tualeti	-	1	-	1	-	3	-	3
5. İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	-	2	2	4	-	3	-	3
6. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	-	7	-	7	-	3	-	3
7. Engel durumuna ve türüne uygun istihdam	-	7	-	7	-	5	-	5
8. Meslek edindirme kursu hizmetlerine erişim	-	1	-	1	-	1	-	1
9. Özel sektör istihdam hizmetleri	-	1	-	1	-	2	-	2
10 Kamu istihdam hizmetleri	-	2	-	2	-	1	-	1
11. Sendika hizmetlerinden yararlanma	-	4	-	4	-	1	-	1
12. Meslek içi eğitim hizmetinden yararlanma	-	7	-	7	-	1	-	1

4.2.1.3. Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine “erişim düzeyleri” (AS1-AH1)

Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini belirlemek amacıyla kamu hizmetleri; bayındırlık hizmetleri, eğitim-öğretim hizmetleri, sağlık hizmetleri, ulaşım hizmetleri, sosyal kamu hizmetleri ve istihdam hizmetleri olmak üzere 6 ana faktör altında toplanmıştır. Bu altı ana faktöre ilişkin alt faktörler; engellilerin erişebilirliği konusunda hukuki düzenlemeler, fiziksel engellilere yönelik mevcut uygulamalar, anket öncesi birebir engelli görüşmeleri ve literatür taraması sonucunda belirlenmiştir. Erişim düzeyi belirlenmesi ve ilgili puanların ölçülmesinde 3'lü likert ölçeği kullanılmıştır. Fiziksel engellilerin 3'lü likert tablosunda verdikleri puanlar ilgili haneye yazılmıştır. Anket ölçeğinin güvenilirliğini ölçmek için kullanılan Cronbach's Alpha katsayısı; bayındırlık hizmet faktörleri için 0,850, eğitim-öğretim hizmet faktörleri için 0,844, sağlık hizmet faktörleri için 0,776, ulaşım hizmet faktörleri için 0,800, sosyal hizmet faktörleri için 0,729, istihdam hizmet faktörleri için 0,783 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ aralığında olması nedeniyle anket kapsamında geliştirilen “erişim düzeyi ölçeği”, güvenilir olarak kabul edilmiştir (Bkz. Materyal ve Metot).

Bu bölümde belirtilen erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan veriler, engellilerin kırsal ve kentsel alanda “ikamet etme durumu” dikkate alınarak belirlenmiştir. Bayındırlık hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 9 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,03, kırsal alanda 2,01 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), hem kentsel hem kırsal alanda fiziksel engellilerin bayındırlık hizmetlerine erişim düzeyleri “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır (Çizelge 4.43).

Erişim düzeyi en düşük hizmetler; kırsal alanda “engelli araç park yerleri”, kentsel alanda “banka/ATM'lere erişim ve uygun erişim mesafesi” hizmetleridir. Erişim düzeyi en yüksek hizmetler ise her iki alanda da ikamet edilen evde katlar arası hareketlilik için önlemler olarak öne çıkmaktadır. Saha görüşme notlarında, engelliler ATM'lere

tekerlekli sandalye ile erişimin çok zor olduğunu, ATM'ye yaklaşıp tek başına işlem yapmanın neredeyse imkânsız olduğunu, ATM'lerin tekerlekli sandalye benzeri cihazlar kullanan engelliler için erişilebilir hale getirilmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Türkiye'de bu konuda yapılan bilimsel araştırmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan sınırlı araştırmalar incelendiğinde ülkemizde kamu kuruluşlarının çoğunluğunun belirlenen erişilebilirlik standartlarını taşımadıkları görülmektedir (Berkün 2016).

Çizelge 4.43. Fiziksel engellilerin “bayındırlık” hizmetlerine erişim düzeyleri

A Bayındırlık kamu hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Yaya yolu ve kaldırımlarda yeterli hareket genişliği	2,10	2,13	0,03
2. Yaya yolu başlangıç ve bitiminde uygun eğim rampası	2,03	2,07	0,04
3. Üst geçitlere erişim	2,33	2,30	0,03
4. İkamette uygun giriş rampası ve kapı genişliği	1,73	1,67	0,06
5. İkamette katlar arası hareketlilik için önlemler	1,70	1,60	0,10
6. Engelli araç park yerleri	2,14	2,50	0,36
7. Banka ve ATM'lere uygun erişim yüksekliği/mesafesi	2,50	2,27	0,23
8. İkamette park, AVM, market vb. uygun giriş rampası ve genişlik	1,90	1,77	0,13
9. İkamette park, AVM, market vb. bina içi rahat hareketlilik alanı	1,83	1,80	0,03
Bayındırlık hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,03	2,01	0,02

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 22 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,34, kırsal alanda 2,02 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), hem kentsel hem kırsal alanda fiziksel engellilerin eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeyleri “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır.

Kırsal alanda erişim düzeyi en düşük hizmetler; “kırsal alanda lise binasında engelli tuvaleti”, “lisede evde eğitim hizmeti”, “Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) öncelikli kayıt hizmetleri” ve “kütüphane” hizmetleridir. Erişim düzeyi en yüksek hizmetler ise “liseye ulaşılabilir servis hizmeti”, “Üniversite Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimi” hizmetleridir. Kırsal alanda ikamet eden ve üniversite öğrencisi olan fiziksel engelliler büyük oranda Açık Öğretim Fakültesi (AÖF) hizmetlerinden yararlanmakta olduğunu ve bu hizmetlerden çok memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Yüz yüze eğitime, fiziki ulaşımın kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelliler için çok zor olduğunu, bu nedenle AÖF tercih etmek zorunda kaldıklarını, üniversitelere fiziki erişim için yapılacak düzenlemelere ihtiyaçları olduğunu dile getirmişlerdir. Kırsal alanda lise eğitimi görmekte olan fiziksel engelliler, ilçe merkezlerinde bulunan liselere gittiklerini, servis hizmeti için okul müdürlerinin genellikle yardımcı olduklarını ifade etmişlerdir. Kentse alanda erişim düzeyi en düşük hizmetler; “lise binasına ulaşılabilir yol”, “liseye erişilebilir servis hizmeti”, “üniversite eğitimi” ve “üniversite binasına erişilebilir yol” hizmetleridir. Saha gözlem notlarında kentsel alanda ikamet eden engelliler; üniversitenin var olduğunu fakat ikamet edilen ilçe merkezine uzak olmasının yanı sıra durakların ve otobüslerin tekerlekli sandalye ile kullanımında erişilebilir olmaması nedeniyle üniversite hizmetine fiziki erişimde sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Üniversite kampüs ve bina içi erişilebilir olsa dahi kampüse ulaşımın oldukça zorlayıcı olmasının erişilebilirliği etkilemekte olduğuna vurgu yapmışlardır. Kentsel alanda erişim düzeyi en yüksek hizmetler ise “rehberlik araştırma merkezleri”, “özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri” olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.44).

Çizelge 4.44. Fiziksel engellilerin “eğitim-öğretim” hizmetlerine erişim düzeyleri

B. Eğitim-öğretim hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Lise eğitimi varlığı	2,50	1,33	1,17
2. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	2,50	1,33	1,17
3. Lise binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı	3,00	2,33	0,67
4. Lise binası girişinde uygun rampa ve kapı genişliği	3,00	2,33	0,67
5. Lise binası içinde katlar arası hareketlilik için önlemler	3,00	2,00	1,00
6. Lise binasında engelli tuvaleti	2,50	3,00	0,50
7. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	3,00	1,00	2,00
8. Lisede evde eğitim hizmeti	2,00	3,00	1,00
9. Üniversite eğitimi varlığı	3,00	2,00	1,00
10. Üniversitede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	2,00	2,00	0,00
11. Üniversite binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol	3,00	2,67	0,33
12. Üniversite binası girişinde uygun rampa ve kapı genişliği	3,00	2,00	1,00
13. Üniversite binası içinde katlar arası hareketlilik önlemleri	3,00	1,67	1,33
14. Üniversite Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimi	3,00	1,00	2,00
15. Üniversite binasında engelli tuvaleti	1,67	2,33	0,66
16. KYK öncelikli kayıt hizmetinden yararlanma durumu	2,00	3,00	1,00
17. Rehberlik araştırma merkezi	1,33	1,60	0,27
18. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	1,33	1,50	0,17
19. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	1,50	1,50	0,00
20. İkamette kütüphane hizmetlerine erişim	1,75	3,00	1,25
21. Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma	1,33	2,14	0,81
22. Online eğitim hizmetleri	2,20	1,75	0,45
Eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,34	2,02	0,32

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Sağlık hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 16 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 1,85, kırsal alanda 1,87 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), hem kentsel hem kırsal alanda fiziksel engellilerin sağlık hizmetlerine erişim düzeyleri “1. Tam erişen” aralığında yer almaktadır.

Kırsal alanda erişim düzeyi en düşük hizmetler; “evde sağlık raporu alımı hizmetleri” ve “kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. “Aile hekimliği genel hizmetleri” ise erişim düzeyi en yüksek hizmet faktörüdür. Kentsel alanda ise en düşük erişim düzeyine sahip hizmet faktörü “evde sağlık raporu alımı hizmetleri” olup en yüksek erişim düzeyine sahip hizmet faktörü “sağlık binalarında engelli tuvaleti” hizmetleridir (Çizelge 4.45).

Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelliler “Aile Hekimliği” hizmetlerinden çok memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Kentsel alandaki fiziksel engelliler ise “Aile Hekimliği” hizmetlerinin diğer kamu sağlık hizmetleri gibi olduğunu, hasta takibinin eskisi kadar iyi yapılmadığını belirtmişlerdir. Hem kırsal hem kentsel alanda sağlık kurumlarına fiziki erişim imkanlarının artırılmasını, sağlık kurumlarında tahlil ve muayeneler için destek yardımcı personel bulunmasını, bunun yanı sıra bazı kamu hastaneleri içinde bina içi hareketlilik önlemleri olmasına karşın, bu önlemlerin olmadığı kamu hastanelerinin de erişilebilir hale getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.45. Fiziksel engellilerin “sağlık” hizmetlerine erişim düzeyleri

C. Sağlık hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	1,90	1,63	0,27
2. Aile hekimliği genel hizmetlerinden yararlanma	1,47	1,23	0,24
3. Aile hekimliği hasta takibi hizmetlerinden yararlanma	2,00	1,50	0,50
4. Aile hekimliği evde sağlık hizmetinden yararlanma	2,15	2,40	0,25
5. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	1,55	1,67	0,12
6. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetinden yararlanma	2,31	2,60	0,29
7. Ağız ve diş sağlığı hizmetlerinden yararlanma	2,10	2,00	0,10
8. Hasta nakil aracı hizmetinden yararlanma	1,85	2,20	0,35
9. MHRS- E nabız gibi online uygulamalar	1,37	1,77	0,40
10. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmetinden yararlanma	2,43	2,80	0,37
11. Sağlık binalarına bağlanan ulaşılabilir yol	2,00	2,00	0,00
12. Sağlık binaları girişinde uygun genişlik ve rampa	1,57	1,47	0,10
13. Sağlık binası içinde katlar arası hareketlilik önlemleri	1,39	1,33	0,06
14. Engelli tuvaleti	1,23	1,40	0,17
15. Engelliye yardımcı destek personel	2,21	1,73	0,48
16. Engelliler için araç park yeri hizmeti	2,07	2,17	0,10
Sağlık hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,85	1,87	0,02

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Ulaşım hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 10 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,28, kırsal alanda 2,34 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), hem kentsel hem kırsal alanda fiziksel engellilerin ulaşım hizmetlerine erişim düzeyleri “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Araştırma bulguları literatür ile benzerlik göstermektedir. Amerika’da da engelli bireylerin ulaşım hizmetlerine erişiminde karşılaştıkları problemler konusunda yapılan araştırmada benzer şekilde ulaşım/toplu taşıma hizmetlerinin engelli bireyler için erişilebilir olmaması bulgusu öne çıkmaktadır (Bezyak et al. 2017).

Hem kırsal hem kentsel alanda ulaşım hizmetleri kapsamında erişim düzeyi en düşük hizmet faktörü “şehirlerarası otobüs hizmetlerinde fiziksel engellilerin erişimini kolaylaştırıcı alt yapı hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. Otobüs terminallerine fiziki erişimin zor olmasının yanı sıra, terminal içinde hareketlilik önlemlerinin olmadığını ve özellikler otobüs giriş çıkış kapılarının tekerlekli sandalye vb. cihazlar kullanan engelliler için hiç uygun olmadığını, dinlenme tesislerinde refakatçi olmadan tuvalet ihtiyaçlarını gideremediklerini ve ayrıca dinlenme tesisi tuvaletlerinde engelli tuvaleti olmadığını ifade etmişlerdir. Refakatçi olmadan da bu hizmete erişebilmek için, şehirlerarası otobüs hizmetlerinin engellilerin erişimi için uygun hale getirilmesini talep ettiklerini belirtmişlerdir. Yine saha gözlem notlarından elde edilen verilere göre havaalanı hizmetlerinde fiziksel engelli erişimden, engelli destek personeli bulunuyor olmasından çok memnun olduklarını fakat havayolu ulaşımının pahalı olması ve havaalanı yer hizmetlerinin (HAVAŞ) tekerlekli sandalye kullanımına uygun olmaması nedeniyle daha az erişebildiklerini ifade etmişlerdir. Hem kırsal hem kentsel alanda ulaşım hizmetleri kapsamında erişim düzeyi en yüksek olan hizmet faktörü ise “otobüs/dolmuş içinde uygun oturma alanı bulunması” hizmeti olarak öne çıkmaktadır (Çizelge 4.46). Fakat otobüslere binerken engelli rampasının otomatik olarak açılır kapanır olamaması, genellikle elle açılır kapanır şekilde olması, rampayı açacak bir kişinin yardımını gerektirmesi nedeniyle erişilebilirliği zorlaştırdığı ifade edilmiştir.

Çizelge 4.46. Fiziksel engellilerin “ulaşım” hizmetlerine erişim düzeyleri

D. Ulaşım hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. İkamet yerinde yakınlarında belediye otobüsü hizmetleri	1,81	1,93	0,12
2. Duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı (şehir içi)	2,34	2,20	0,14
3. Otobüs girişlerinde rampa ve uygun giriş çıkış genişliği	1,93	2,07	0,14
4. Otobüs/dolmuş içinde uygun oturma alanı	1,71	1,77	0,06
5. Havaalanı hizmetlerinde engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı	2,33	2,53	0,20
6. Ş.arası otobüs hizmetlerinde engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı	2,87	2,70	0,17
7. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetlerinden yararlanma	1,65	2,10	0,45
8. Şehirlerarası indirimli seyahatten yararlanma	2,82	2,70	0,12
9. THY ve diğer indirimli seyahatten yararlanma	2,63	2,63	0,00
10. Ücretsiz HAVAŞ hizmetlerinden yararlanma	2,79	2,80	0,01
Ulaşım hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,28	2,34	0,06

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 24 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,32, kırsal alanda 2,42 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), hem kentsel hem kırsal alanda fiziksel engellilerin kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeyleri “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Kırsal alanda en düşük erişim düzeyine sahip hizmet faktörleri; “belediye ayni ve nakdi hizmetleri”, “kuruluşlarda bakım hizmetleri” ve “erken emeklilik hakkı” olarak bulunmuş olup en yüksek erişim düzeyi “E-Devlet, CİMER gibi online hizmetler” faktörü olarak ortaya konulmuştur. Kentsel alanda da benzer şekilde en düşük erişim düzeyi faktörü “Belediye ayni ve nakdi hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. En yüksek erişim düzeyi faktörü ise “engelli su faturası indirim hizmetleri” olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.47). Konu ile ilgili Erzurum ilinde ikincil veri kapsamında yapılan araştırmaya göre Erzurum ilinde engellilerin kullandığı sosyal yardımlar; engelli maaşı, evde bakım yardımı ve özel bakım merkezlerinde verilen hizmetleridir (Küçükali 2015).

Çizelge 4.47. Fiziksel engellilerin kamu “sosyal” hizmetlerine erişim düzeyleri

E. Kamu sosyal hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. AÇSHB, VGM ve SYDV kurumlarına erişim durumu	2,04	1,77	0,27
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmetinden yararlanma	2,21	2,20	0,01
3. Belediye ayni ve nakdi yardımlarından yararlanma	2,93	3,00	0,07
4. Kuruluşlarda bakım hizmetinden yararlanma	2,86	3,00	0,14
5. SGK kurumuna erişim durumu	2,21	1,90	0,31
6. Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma	2,04	1,67	0,37
7. Erken emeklilik hakkından yararlanma	2,81	3,00	0,19
8. Malulen emeklilik hizmetinden yararlanma	2,61	2,83	0,22
9. Engel türüne ilişkin tıbbi cihazların devlet tarafından karşılanması	2,41	2,30	0,11
10. Vergi Dairesi’ne erişim durumu	2,42	2,13	0,29
11. Araç satın alımında ÖTV/MTV muafiyeti hizmetleri	2,47	2,53	0,06
12. Emlak vergisi muafiyeti hizmetlerinden yararlanma	2,52	2,93	0,41
13. Gelir vergisi indirimi hizmetlerinden yararlanma	2,58	3,33	0,75
14. Dul-yetim aylığından yararlanma	2,56	2,93	0,37
15. Belediye engelli hizmetlerine erişim durumu	2,19	2,40	0,21
16. Belediye engelli danışmanlık hizmetine erişim	2,17	2,37	0,20
17. Belediye engelsiz ulaşım aracına erişim	1,84	2,60	0,76
18. Belediye engelsiz plaj hizmetine erişim	2,07	2,31	0,24
19. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetlerinden yararlanma	1,96	2,21	0,25
20. Engelli su indirim desteğinden yararlanma	1,70	1,83	0,13
21. Engelli elektrik indirim desteğinden yararlanma	2,18	2,47	0,29
22. ALO 183-144 gibi sosyal destek hizmetleri	2,39	2,63	0,24
23. E-Devlet-CİMER vb. online hizmetler	2,15	1,47	0,68
24. Diyanet İşleri engelli manevi danışmanlık hizmetleri	2,59	2,47	0,12
Kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,32	2,42	0,10

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

İstihdam hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 12 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 1,81, kırsal alanda 2,13 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), kentsel alanda erişim düzeyi 1,81 puanla “1. Tam erişen” puan aralığında yer alırken, kırsal alanda 2,13 puanla “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır.

İstihdam hizmetlerine ilişkin erişim düzeyi soruları, sadece çalışmakta olan fiziksel engelliler tarafından cevaplanmıştır. Fiziksel engellilerden elde edilen bilgilere göre; ilgili yasa kapsamında belli bir oranda engelli çalıştırmak zorunda olan iş yerlerinin, işe alımlarda fiziksel olarak hareket kısıtı bulunması, bazı sektörlerde (özellikle turizm sektöründe) görsel olarak uygun bulunmaması nedeniyle fiziksel engelli istihdamı yerine engel oranı daha düşük ve fiziksel kısıtı bulunmayan engel türlerini tercih etme eğiliminde oldukları ifade edilmiştir. Bu durumun yanı sıra İŞKUR engelli istihdamı kapsamında işe alım yapan bazı işyerlerinin, engelli istihdamını teşvik için yapılan devlet desteği ödemelerinin kesilmesinden itibaren, çeşitli nedenlerle fiziksel engellileri işten çıkardıklarını dile getirmişleridir.

Bu bilgiler ışığında aşağıda yer alan erişim düzeylerinin, şu an çalışmakta olan engellileri temsil ettiği, fiziksel engellilerin büyük oranda istihdam edilmediği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda kırsal alanda istihdam hizmetleri alt faktörlerinden en düşük erişim düzeyine sahip hizmetler; “iş yerinde engelli tuvaleti” ve “meslek edindirme kursu” hizmetleridir. Kentsel alanda ise “meslek edindirme kursu” ve “kamu istihdam hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. En yüksek erişim düzeyine sahip hizmet alt faktörleri ise kırsal alanda “bina içi hareketlilik önlemleri”, kentsel alanda “bina girişinde engelli rampası ve uygun kapı genişliği” olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.48).

Çizelge 4.48. Fiziksel engellilerin “istihdam” hizmetlerine erişim düzeyleri

F. İstihdam hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. İş yeri binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı	1,20	1,88	0,68
2. İş yeri binası girişinde uygun rampa ve kapı genişliği	1,00	1,75	0,75
3. İş yeri binası içinde katlar arası hareketlilik için önlemler	1,40	1,50	0,10
4. İş yeri binasında engelli tuvaleti	1,80	2,87	1,07
5. İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	2,00	2,25	0,25
6. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	2,00	1,63	0,37
7. Engel durumuna ve türüne uygun istihdam	1,00	1,63	0,63
8. Meslek edindirme kursu hizmetlerine erişim	2,33	2,87	0,54
9. Özel sektör işyerleri kota sistemi istihdam hizmetleri	2,00	2,75	0,75
10 Kamu işyerleri kota sistemi istihdam hizmetleri	2,33	2,63	0,30
11. Sendika hizmetlerinden yararlanma	2,33	2,38	0,05
12. Meslek içi eğitim hizmetinden yararlanma	2,33	1,50	0,83
İstihdam hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,81	2,13	0,32

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p.), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p.), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Fiziksel engellilerin toplam erişim düzeylerini belirlemek, araştırmanın temel sorunu (AS1) cevaplamak ve araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla belirlenen 6 temel hizmet faktörüne ilişkin ortalama erişim düzeyi puanları, Çizelge 4.49’da yer almaktadır. Temel hizmet faktörlerine ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,11 ve kırsal alanda 2,13 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan

aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), hem kentsel hem kırsal alanda fiziksel engellilerin tüm hizmet gruplarında toplam erişim düzeyi puanı “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır.

Kırsal alanda en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet grubu; “sağlık hizmetleri”, en düşük erişim düzeyine sahip temel hizmet grubu “kamu sosyal hizmetleri” olarak bulunmuştur. Kentsel alanda ise en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet grubu “istihdam hizmetleri” olup en düşük erişim düzeyine sahip olan hizmet “eğitim-öğretim hizmetleri” olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.49. Tüm kamu hizmet türleri için genel ortalama erişim düzeyleri (Fiziksel engelli)

Temel hizmet grubu faktörleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
a. Bayındırlık hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,03	2,01	0,02
b. Eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,34	2,02	0,32
c. Sağlık hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,85	1,87	0,02
d. Ulaşım hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,28	2,34	0,06
e. Kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,32	2,42	0,10
f. İstihdam hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,81	2,13	0,32
Genel ortalama erişim düzeyi puanı	2,11	2,13	0,02

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi ile kırsal alanda ikamet eden fiziksel engellilerin erişim düzeyi puanları arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını test etmek amacıyla “Bağımsız Örneklem T Testi” kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t testi ile ortalamaların karşılaştırılması, istatistiksel anlamlılık (Sig.: Statistical significance) değeri yorumlanarak yapılmaktadır.

Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyleri puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Çizelge 4.43’te birinci satırda yer alan anlamlılık değeri Sig.>0,05 olması nedeniyle eşit varyans varsayımı sağlanmaktadır. Elde edilen anlamlılık değeri 0,147 olup Sig.>0,05 olarak bulunduğu için kırsal ve kentsel alanda yaşayan fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamakta olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Çizelge 4.50).

Çizelge 4.50. Erişim düzeyi ortalamalarına ilişkin “bağımsız örneklem t testi” sonuçları (Fiziksel engelli)

	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Varyanslar eşit	2,160	0,147	0,000	59	1,000
Varyanslar eşit değil			0,000	48,781	1,000

(AS1)’e ilişkin sonuçlar:

Sonuç 1. Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi hem kırsal hem de kentsel alanda “2. Az erişen” olarak bulunmuştur. Kırsal alanda yaşayan fiziksel engelliler, kentte yaşayanlarla aynı düzeyde kamu hizmetlerine erişebilmektedir. Bu durum, fiziksel engellilerin hem kırsal hem de kentsel alanlarda kamu hizmetlerine erişimde dezavantajlı durumda olduklarını göstermektedir.

Sonuç 2. Anket sürecinde saha gözlemleri yapılarak kentsel alanda, kırsal alanlara kıyasla fiziksel engellilere yönelik daha fazla kamu hizmeti sunumu bulunduğu tespit edilmiştir. Fakat kentsel alanda nüfusun daha yoğun olması, yardımlaşmanın kırsal alana göre daha az olması, büyükşehir kent merkezinde yaşamının doğurduğu olumsuzluklar göz önüne alındığında, hizmet sunumunun daha fazla olmasına karşın kamu hizmetlerine kırsal alanda yaşayan fiziksel engelliler ile aynı oranda erişebilmektedirler. Her iki alanda da kamu hizmetlerine erişimde dezavantajlı bir durum söz konusudur.

(AH1): H_1 : Kırsal alanda yaşayan fiziksel engelliler, kamu hizmetlerine kentte yaşayanlarla aynı düzeyde *erişmektedirler* (Kabul).

Fiziksel engellilerin, 6 ana hizmet grubu içinde yer alan alt faktörlere ilişkin en yüksek ve en düşük erişim düzeyi puanlarına ilişkin özet tablo, Çizelge 4.51’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.51. Hizmet grupları alt faktörlerinin en yüksek ve düşük erişim düzeyi puanları (Fiziksel engelli)

Temel hizmet grupları ve alt faktörler	Kent		Kır	
	En yüksek	En düşük	En yüksek	En düşük
a. Bayındırlık hizmetleri				
İkamette katlar arası hareketlilik için önlemler	1,70			
Banka/ATM’lere uygun erişim mesafesi		2,50		
İkamette katlar arası hareketlilik için önlemler			1,60	
Engelli araç park yerleri				2,50
b. Eğitim-öğretim hizmetleri				
Rehberlik araştırma rehabilitasyon merkezleri	1,33			
Lise binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı		3,00		
Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti			1,00	
İkamette kütüphane hizmetlerine erişim				3,00
c. Sağlık hizmetleri				
Engelli tuvaleti	1,23			
Evde sağlık kurul raporu alımı		2,43		
Aile hekimliği genel hizmetleri			1,23	
Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri				2,60
d. Ulaşım hizmetleri				
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	1,65			
Ş.arası otobüs h. engelli ulaşımı kolaylaştırıcı alt y.		2,87		
Otobüs/dolmuş içinde uygun oturuma alanı			1,77	
Ücretsiz HAVAŞ hizmetlerinden yararlanma				2,80
e. Kamu sosyal hizmetleri				
Engelli su indirim desteğinden yararlanma	1,70			
Belediye ayni ve nakdi yardımları		2,93		
E-Devlet-CİMER vb. online hizmetler			1,47	
Belediye yardımları, kuruluşlarda bakım, erken emeklilik				3,00
f. İstihdam hizmetleri				
İş yeri bina girişi, engel durumuna uygun istihdam	1,00			
Meslek edindirme kursu, kamu istihdam hizmetleri		2,33		
İş yeri bina içi hareketlilik ön., meslek içi eğitim			1,50	
İş yerinde engelli tuvaleti, meslek edindirme kursu				2,87

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p.), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p)

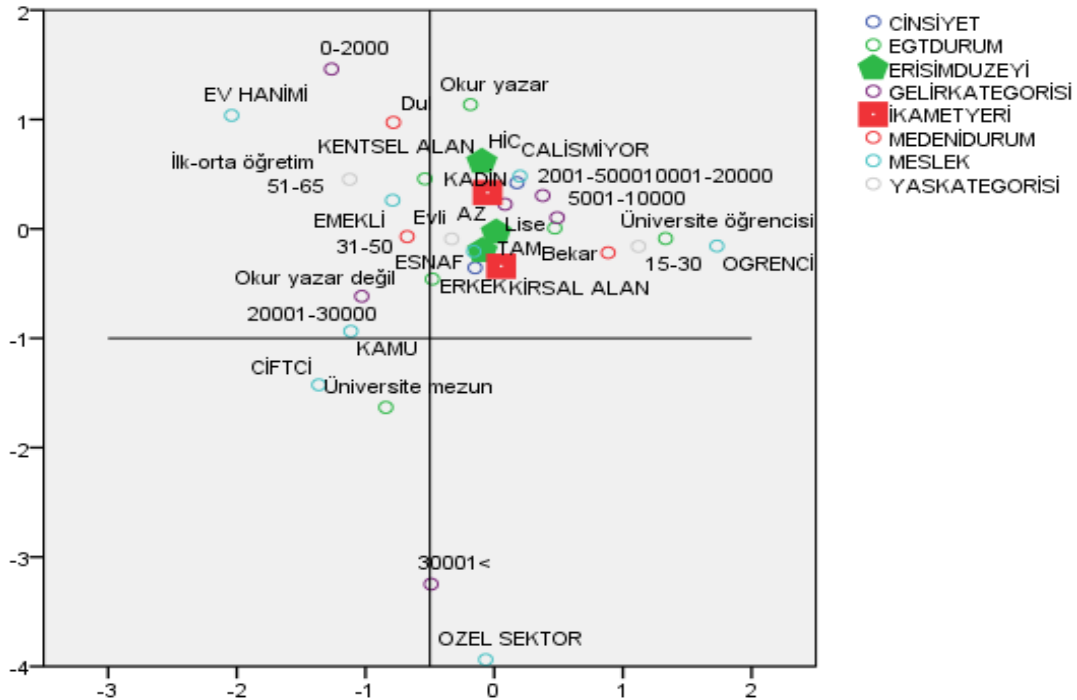
4.2.1.4. Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapıları arasındaki ilişki (AS2-AH2)

Çoklu uyum analizi yöntemi, kategorik değişkenlerin değerlendirilmesinde, çapraz tablolarda satır ve sütun değişkenleri arasındaki ilişkileri açıklamakla birlikte, bu ilişkileri daha az boyutlu uzayda grafiksel olarak göstermeye olanak sağlamaktadır.

Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi, ikamet ettikleri alan özelinde ele alınarak sosyo-ekonomik ve demografik yapılarına ilişkin değişkenleri ile çoklu uyum analizi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda fiziksel engellilerin; cinsiyeti, medeni durumları, eğitim durumları, çalışma durumları ve meslekleri, yaşları, aylık ortalama gelir düzeyleri analize dahil edilmiştir.

Çoklu uyum analizi diyagramında ilişkiler, koordinat üzerindeki noktaların yakınlık ve uzaklıklarına göre değerlendirilmektedir. Noktalar birbirine ne kadar yakınsa, değişkenler arasındaki ilişki de o derece kuvvetli olmaktadır. Fiziksel engelli bireylere ilişkin verilere uygulanan çoklu uyum analizi sonuçlarına göre:

- Kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “erkek olmak” sosyo-demografik değişkeni, kamu hizmetlerine “tam erişim düzeyi” ile diğer değişkenlere göre daha fazla ilişkili bulunmuştur.
- Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin; “kadın olmak”, “işsiz olmak/çalışmamak”, “2.001-5.000 TL arasında aylık gelire sahip olmak” sosyo-ekonomik ve demografik değişkenleri, kamu hizmetlerine “hiç erişememe düzeyi” ile diğer değişkenlere göre daha fazla ilişkili bulunmuştur (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Çoklu uyum analizi diyagramı (Fiziksel engelli, kır-kent)

Her bir boyutun toplam değişimi açıklama oranları, her boyuta ait inertia değerinin toplam inertia değerine oranlanmasıyla bulunmuştur. Buna göre birinci boyut toplam varyansın %36'sını açıklarken, ikinci boyut %31'ini açıklamaktadır (Çizelge 4.52).

Çizelge 4.52. Çoklu uyum analizi model özeti (Fiziksel engelli, kır-kent)

Boyut	Cronbach Alfa Katsayısı	İnertia (Değişim)	Varyans (%)
1	0,748	0,362	36
2	0,688	0,314	31

(AS2)'ye ilişkin sonuçlar:

Sonuç 1. Fiziksel engellilerin, kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapı arasında bir *ilişki bulunmaktadır*. Sosyo-ekonomik ve demografik yapıya ilişkin bazı değişkenlerin, hizmetlere erişilebilirlik düzeyi üzerinde bir *etkisi bulunmaktadır* (Şekil 4.3).

(AH2): H₁: Kır-kent ayrımı ve engel gruplarına göre sosyo-ekonomik ve demografik yapı ile kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi arasında bir *ilişki bulunmaktadır* (Kabul).

4.2.1.5. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”: Fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörler (AS3-AH3)

Araştırmada fiziksel engellilerin kamu hizmetlerine erişimine etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla SLRA kullanılmıştır. Modele ilişkin değişkenler ve açıklamaları Çizelge 4.53'te yer almaktadır.

Çizelge 4.53. Sıralı lojistik regresyon modelinde kullanılan değişkenlerin açıklaması (Fiziksel engelli)

Değişkenler	Tür	Açıklama
A. Bağımlı değişkenler (Erişim düzeyleri)		
1. Tam erişen	Kukla	1,00 – 2,00 puan aralığı
2. Az erişen	Kukla	2,01 – 2,50 puan aralığı
3. Hiç erişemeyen	Kukla	2,51 – 3,00 puan aralığı
B. Bağımsız değişkenler		
Yaş	Sürekli	Yaş
Meslek	Kukla	1. Kamu çalışanı, 2. Özel sektör çalışanı, 3. Esnaf, 4. Çiftçi, 5. İşçi, 6. Emekli, 7. Çalışmıyor/işsiz, 8. Öğrenci, 9. Geçici iş
İkamet yeri*	Kukla	1 Kırsal alan 2. Kentsel alan
Engel oranı	Kukla	1. %40, 2. %41-60, 3. %61-80, 4. %81-100
Eğitim durumu	Kukla	1. Okur yazar değil, 2. Okur yazar, 3. İlköğretim, 4. Lise, 5. Üni. öğr, 6. Üni mezun, 7. Lisansüstü öğr., 8. Lisansüstü mezun
Engelli kalma sebebi	Kukla	1. Hastalık, 2. Kaza, 3. Doğuştan, 4. Diğer

*Not: Erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan değişkendir.

a. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli, “paralellik varsayımı testi”

SLRM’de paralellik varsayımının kabul edilebilmesi için ilişkili regresyon katsayılarının, bağımlı değişkenin tüm kategorilerinde aynı olması gerekmektedir. Dolayısıyla, yapılan paralellik varsayımı testi sonuç tablosunda anlamlılık değerinin (p) 0,05’ten büyük olması istenmektedir (Terzi 2010). Paralel eğriler varsayımının geçerliliğini kontrol etmek için Wald ki-kare testi, olabilirlik oran testi gibi testler kullanılmaktadır. Wald Ki-kare kullanılarak test edilen paralellik varsayımı sonuçları Çizelge 4.54’te yer almaktadır. Paralellik varsayımının anlamlılık değeri (p) 0,162 olarak bulunmuş olup, $p > 0,05$ ’ten büyük olması nedeniyle paralellik varsayımının sağlandığı kabul edilmiştir.

Çizelge 4.54. Paralellik varsayımı testi sonuçları (Fiziksel engelli)

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare	S.d.	Sig. (p)
Yokluk hipotezi	26,108			
Genel	0,000	26,108	20	0,162

b. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli, “uyum iyiliği”

Regresyon analizlerinde R^2 değeri, bağımlı değişkenin açıklanan varyansını göstermektedir. Fakat lojistik regresyon analizinde, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünün ölçülmesinde sözde R^2 istatistiği kullanılmaktadır. Bu istatistikler, Cox and Snell R^2 istatistiği ve Nagelkerke R^2 istatistiğidir. Bu değerlerin 0,2’den büyük olması istenmektedir (Terzi 2019). Modele ilişkin R^2 istatistikleri Çizelge 4.55’te gösterilmektedir.

Çizelge 4.55. Sıralı lojistik regresyon modelde R^2 istatistikleri (Fiziksel engelli)

Cox and Snell	Nagelkerke	McFadden
0,417	0,667	0,549

Bağımsız değişkenlerle birlikte kurulan model ile bağımsız değişkenler olmaksızın kurulan başlangıç modeli arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($X^2=57,922-26,108=31,814$, $p=0,045 < 0,05$). Bu durum bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır (Çizelge 4.56).

Çizelge 4.56. Sıralı lojistik regresyon model uyum bilgileri (Fiziksel engelli)

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare	S.d.	Sig. (p)
Başlangıç	57,922			
Final	26,108	31,814	20	0,045

c. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli sonuçları

Modelde, bağımlı değişkenin üçüncü kategorisi (3. *Hiç erişemeyen*), referans kategori olarak SPSS programı tarafından, en son kategori düzeyi baz alınarak otomatik olarak seçilmiştir. Modele dahil edilen diğer değişkenlere ilişkin katsayılar, Çizelge 4.57’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.57. Sıralı lojistik regresyon modeli sonuçları (Fiziksel engelli)

Değişkenler	Tahmin (β)	Std. hata	Wald	Sd.	Sig. (p)	β'nin %95 güven aralığında		Odds oranı
						Alt sınır	Üst sınır	
A. Bağımlı değişkenler								
Tam erişen (1)	-33,687	7,148	22,210	1	0,000	-47,697	-19,677	
Az erişen (2)	-23,327	7,234	10,398	1	0,001	-37,506	-9,148	
B. Bağımsız değişkenler								
Yaş	-0,128	0,086	2,236	1	0,135	-0,297	0,040	0,879
Meslek (1)	-29,246	4,510	42,046	1	0,000**	-38,086	-20,406	1,999
Meslek (2)	-27,484	7,671	12,838	1	0,000**	-42,519	-12,450	1,166
Meslek (3)	-29,914	4,378	46,693	1	0,000**	-38,494	-21,334	1,022
Meslek (4)	-29,447	4,221	48,677	1	0,000**	-37,719	-21,175	1,633
Meslek (6)	-32,726	4,135	62,651	1	0,000**	-40,830	-24,623	6,133
Meslek (7)	-29,569	3,145	88,398	1	0,000**	-35,732	-23,405	1,444
Meslek (8)	-30,308	0,000		1		-30,308	-30,308	6,888
Meslek (9) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
İkamet yeri (1)*	-1,267	1,655	,586	1	0,444	-4,510	1,976	0,281
İkamet yeri (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Engel oranı (1)	1,465	9,980	0,022	1	0,883	-18,095	21,026	4,328
Engel oranı (2)	-2,008	2,163	0,862	1	0,353	-6,247	2,231	0,134
Engel oranı (3)	1,351	2,292	0,348	1	0,555	-3,141	5,843	3,862
Engel oranı (4) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Eğitim durumu (1)	5,122	4,272	1,437	1	0,231	-3,251	13,496	167,700
Eğitim durumu (2)	5,939	5,711	1,081	1	0,298	-5,254	17,132	379,518
Eğitim durumu (3)	4,658	3,331	1,956	1	0,162	-1,870	11,186	105,454
Eğitim durumu (4)	2,249	2,904	0,600	1	0,439	-3,442	7,941	9,482
Eğitim durumu (5)	-0,153	3,267	0,002	1	0,963	-6,557	6,251	0,858
Eğitim durumu (6)	0 ^a			0				
Engel sebebi (1)	5,669	5,730	0,979	1	0,323	-5,562	16,900	289,690
Engel sebebi (2)	8,806	6,036	2,128	1	0,145	-3,025	20,637	6674,332
Engel sebebi (3)	2,679	5,372	0,249	1	0,618	-7,849	13,208	14,577
Engel sebebi (4)	0 ^a			0				

*Erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan değişkendir, **p<0,05, ***n=60

(AS3)'e ilişkin sonuçlar:

1. Fiziksel engelliler grubunda, kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkileyen faktör “meslek” değişkenidir. Meslek değişkeninin; kamuda çalışmak, özel sektörde çalışmak, esnaf olmak, çiftçi olmak ve işsiz/çalışmayan olmak kategorileri fiziksel engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeyleri üzerinde etkili bulunmuştur. Değişkenin referans kategorisi “geçici iş” (kategori 9) olarak SPSS programı tarafından belirlenmiştir. Dolayısıyla diğer kategoriler bu kategoriye göre yorumlanmıştır.

- Meslek (1): Kamuda çalışan fiziksel engellilerin, geçici işlerde çalışan fiziksel engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 1,99 kat azalmaktadır (p<0,05).
- Meslek (2): Özel sektörde çalışan fiziksel engellilerin, geçici işlerde çalışan fiziksel engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 1,17 kat azalmaktadır (p<0,05).
- Meslek (3): Esnaf olan fiziksel engellilerin, geçici işlerde çalışan fiziksel engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 1,02 kat azalmaktadır (p<0,05).

- Meslek (4): Çiftçi olan fiziksel engellilerin, geçici işlerde çalışan fiziksel engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 1,63 kat azalmaktadır ($p<0,05$).
- Meslek (6): Emekli olan fiziksel engellilerin, geçici işlerde çalışan fiziksel engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 6,13 kat azalmaktadır ($p<0,05$).
- Meslek (7): İşsiz/çalışmayan fiziksel engellilerin, geçici işlerde çalışan fiziksel engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 1,44 kat azalmaktadır ($p<0,05$). Anket çalışmasında işsiz/çalışmayan durumunda olan engellilerin engelli maaşı aldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda kamu sosyal hizmetlerinden daha çok yararlanma durumu ortaya çıkmaktadır. İşsiz/çalışmayan olmanın geçici işte çalışan fiziksel engellilere göre hiç erişemeyen kategorisinde olmayı azaltmasında bu durumun önemli olduğu düşünülmektedir.

2. İkamet yeri değişkeninin 2. kategorisi (kentsel alanda ikamet etmek) SPSS programı tarafından, otomatik olarak referans kategori olarak belirlenmiştir. Bu değişkene ilişkin p değeri 0,45 olarak bulunmuştur ($p>0,05$). Dolayısıyla kırsal ve kentsel alanlarda ikamet etme durumunun, kamu hizmetlerine erişim düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

(AH3): H₀: Fiziksel engellilerin, kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkileyen faktörler açısından, kırsal ve kentsel alanda ikamet etmenin önemli bir etkisi bulunmamaktadır (Kabul).

4.2.2. İşitme engellilere ilişkin bulgular

4.2.2.1. İşitme engellilere ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik bulgular

Anket yapılan işitme engellilerin belirlenmesinde “Evren Büyüklüğü Belli Olan Araştırmalarda Tahmini Örneklem Hacmi Tablosu” kullanılmıştır. Sonuçta 60 adet işitme engelli ile yüz yüze görüşülmüştür. Belirlenen kişi sayısına, kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak erişilmiştir. Anket verilerinden sağlanan tanımlayıcı istatistikler bu bölümde belirtilmiştir.

a. İkamet yeri ve anketi cevaplayan kişi

Ankete katılan işitme engellilerin 30’u kentsel alanda ikamet etmekte iken, 30’u kırsal alanda ikamet etmektedir (Çizelge 4.58).

Çizelge 4.58. İkamet edilen yere göre işitme engelli anket sayıları

	İkamet yeri		Toplam
	Kentsel alan anketi	Kırsal alan	
İşitme engelli	30	30	60

Kentsel alan anket verilerinde, engellilerin %60’ı anket sorularına kendisi cevap verirken, 26,7’si işaret dili tercümanı desteği, %4’ü “CODA” yardımıyla cevap vermiştir.

Kırsal alanda ise katılımcıların %60'ı kendisi, %20'si işaret dili tercümanı desteği, %20'si “koda” yardımı ile anket sorularına kendisi cevap vermiştir (Çizelge 4.59). Coda; “Children of Deaf Adults” İngilizce deyiminin kısaltması olan “CODA” terimi bir veya birden fazla işitme engelli yetişkin tarafından yetiştirilen çocukları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu çocuklar veya aile üyeleri ana dili gibi işaret dili bilmektedirler. İşitme engellilerin hayatında çok önemli bir yere sahip olan kodalar, engelli aile üyelerinin çevreyle iletişimde de çok önemli bir rol oynamaktadır.

Çizelge 4.59. İşitme engelli anketi sorularını cevaplayan kişi

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kendisi	18	60,0	18	60,0
Tercüman desteği	8	26,7	6	20,0
CODA	4	13,3	6	20,0
Toplam	30	100,0	30	100,0

b. Engel oranı

Anket kapsamında görüşülen işitme engellilere ilişkin engel oranları Çizelge 4.60'ta yer almaktadır. Araştırmanın hedef kitlesi %40 ve üzeri engeli bulunan işitme engelliler olduğu için %40-100 aralığında engel oranına sahip kişiler ankete dahil edilmiştir.

Çizelge 4.60. İşitme engellilere ilişkin “engel oranları”

Engel oranı	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
%40	1	3,3	-	-
%41-60	9	30,0	8	26,7
%61-80	12	40,0	15	50,0
%81-100	8	26,7	7	23,3
Toplam	30	100,0	30	100,0

c. Engel sebepleri

İşitme engellilerin engelli olma sebepleri Çizelge 4.61'de yer almaktadır. Hem kentsel hem de kırsal alanda ikamet eden engellilerde doğuştan engelli olma oranı daha yüksek bulunmuştur. Diğer engelli olma nedenleri hastalık, kaza ve diğer olarak belirlenmiştir. Diğer cevabını veren engelliler doğal afet nedeniyle engelli olduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.61. İşitme engellilerin “engelli olma sebepleri”

Engel sebebi	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Doğuştan	20	66,7	19	63,3
Hastalık	6	20,0	9	30,0
Kaza	3	10,0	2	6,7
Diğer	1	3,3	-	-
Toplam	30	100,0	30	100,0

d. Engellilik süresi

İşitme engellilerin engelli oldukları sürelerle bakıldığında hem kırsal hem kentsel alanda 30 yıl ve üzerinde süre kadar engelli olanların oranı daha yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.62).

Çizelge 4.62. İşitme engellilerin “engelli oldukları süre”

Süre (yıl)	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-10	1	3,3	4	13,3
10-20	4	13,3	5	16,7
20-30	9	30,0	8	26,7
30<	16	53,3	13	43,3
Toplam	30	100,0	30	100,0

e. Yardımcı cihaz kullanım durumu

Araştırmaya katılan işitme engellilerin cihaz kullanım oranları kentsel alanda %66,7, kırsal alanda %73,3 oranındadır (Çizelge 4.63).

Çizelge 4.63. İşitme engellilerin “yardımcı cihaz kullanımı”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kullanıyor	20	66,7	22	73,3
Kullanmıyor	10	33,3	8	26,7
Toplam	30	100,0	30	100,0

f. Ortalama yaş ve cinsiyet durumu

İşitme engellilerin ortalama yaşı kentsel alanda 37,7 ve kırsal alanda ise 43,1’dir (Çizelge 4.64). Cinsiyet dağılımı kentsel alanda %46,7 oranında kadın ve kırsal alanda %50 oranında kadın şeklindedir (Çizelge 4.65).

Çizelge 4.64. İşitme engellilerin “ortalama yaş durumu”

Ortalama yaş (yıl)	İkamet yeri	
	Kentsel alan	Kırsal alan
	37,7	43,1

Çizelge 4.65. İşitme engellilerin “cinsiyet durumu”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kadın	14	46,7	15	50,0
Erkek	16	53,3	15	50,0
Toplam	30	100,0	30,0	100,0

g. Medeni durum

Araştırmaya katılan işitme engellilerin medeni durumları Çizelge 4.66’da verilmiştir. Kentsel alanda ikamet eden işitme engellilerden %50’si evli, %40’ı bekar, %10’u dul olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ise %30’u evli, %53,3’ü bekar ve %16,7’si dul olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.66. İşitme engellilerin “medeni” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Evli	15	50,0	9	30,0
Bekar	12	40,0	16	53,3
Dul	3	10,0	5	16,7
Toplam	30	100,0	30	100,0

h. Antalya ikamet süresi

İşitme engellilerin Antalya ilinde hem kırsal hem de kentsel alanda, ikamet etme süreleri büyük oranda 16 yıldan fazla olarak bulunmuştur (Çizelge 4.67).

Çizelge 4.67. İşitme engellilerin “Antalya’da ikamet etme süreleri”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
İkamet süresi (yıl)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-5	1	3,3	-	-
6-10	3	10,0	3	10,0
11-15	5	16,7	1	3,3
>16	21	70,0	26	86,7
Toplam	30	100,0	30	100,0

ı. Eğitim durumu

Kentsel alanda ikamet eden engellilerin %30’u lise, %30’ilk-orta eğitim mezunudur. Bu oranı sırasıyla üniversite öğrencisi olma, üniversite mezunu olma ve ilkokul mezunu olma takip etmektedir. Kırsal alanda ise en büyük oran ilk-orta öğretim mezunu (%36,7) değişkenine ait iken bunu sırasıyla lise mezunu, üniversite öğrencisi olma, okur-yazar olma ve okur-yazar olmama takip etmektedir (Çizelge 4.68). Kırsal alanda engelli bireylerin eğitime devam etme durumu kentsel alanda yaşayan engelli bireylere göre daha zor olmaktadır. Bu nedenle engelli bireylerin eğitim seviyeleri kentsel alanda dahi düşük olmakla birlikte kırsal alanda bu oran daha da belirginleşmektedir (Nerse 2020).

Çizelge 4.68. İşitme engellilerin “eğitim” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Okur-yazar değil	-	-	2	6,7
Okur-yazar	3	10,0	3	10,0
İlk-orta öğretim	9	30,0	11	36,7
Lise	9	30,0	10	33,3
Üni. öğrenci	6	20,0	4	13,3
Üni. mezun	3	10,0	-	-
Toplam	30	100,0	30	100,0

i. Sağlık güvencesi durumu

İşitme engellilerin sağlık güvencelerini büyük oranda (%46,7) yeşil kart sosyal güvencesi (genel sağlık sigortası) oluşturmaktadır. Kırsal alanda ise büyük oranda Yeşil kart (%33,3) ve SSK (33,3) sağlık güvencelerine sahip işitme engelli bulunmaktadır (Çizelge 4.69).

Çizelge 4.69. İşitme engellilerin” sağlık güvencesi” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Yeşil kart	14	46,7	10	33,3
SSK	8	26,7	10	33,3
Bağ-kur	2	6,7	5	16,7
Emekli sandığı	6	20,0	5	16,7
Toplam	30	100,0	30	100,0

j. İstihdam durumu

Literatüre bakıldığında engellilerin istihdam edilme oranları genellikle düşüktür. İlgili yasal düzenlemeye göre, iş yerlerine engelli çalıştırma kotası getirilmiştir. Bu kapsamda, 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde %3, kamu işyerlerinde ise %4 engelli çalıştırma zorunluluğu (RG 2003), engellilerin istihdam oranını arttırmış olsa da henüz istenen düzeyde bulunmamaktadır. Araştırma alanında da benzer şekilde işsiz/çalışmayan işitme engelli oranı kentsel alanda %46,7 ve kırsal alanda ise %50 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.70).

Çizelge 4.70. İşitme engellilerin “çalışma durumları ve meslekleri”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Çalışmıyor/işsiz	14	46,7	15	50,0
Emekli	2	6,7	2	6,7
Çiftçi	-	-	1	3,3
Özel sektör	3	10,0	4	13,3
Kamu	4	13,3	2	6,7
Esnaf	1	3,3	-	-
Öğrenci	6	20,0	6	20,0
Toplam	30	100,0	30	100,0

k. STK üyelik durumu

Engellilerin STK'lara üyelik durumları Çizelge 4.71'de gösterilmektedir. Kentsel alanda STK'lara üye olma oranı %45,2 iken kırsal alanda bu oran %30'dur.

Çizelge 4.71. İşitme engellilerin “STK üyelik” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Üye	17	56,7	5	16,7
Üye değil	13	43,3	25	83,3
Toplam	30	100,0	30	100,0

l. Engelli hakları bilgi düzeyi ve bilgi kaynakları

Kentsel alanda ikamet eden işitme engellilerin %83,3'ü “engelli hakları” konusunda bilgi sahibiyken, kırsal alanda yaşayan engellilerin %57,1'i bilgi sahibidir. Kentsel alanda engelli hakları konusunda bilgi sahibi olan işitme engelli bireyler, bilgi kaynaklarının büyük oranda “ASHB” olduğunu ifade etmişlerdir. Kırsal alanda ise işitme engellilerin %45,8'i, engelli hakları konusunda bilgi kaynağı olarak “internet” hizmetlerinden yararlanmaktadır (Çizelge 4.72).

Çizelge 4.72. İşitme engellilerin “engelli hakları” konusunda bilgi durumları ve “bilgi kaynakları”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
Bilgi durumu	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Bilgisi var	25	83,3	16	57,1
Bilgisi yok	5	16,7	12	42,9
Toplam	30	100,0	28	100,0
Bilgi kaynakları				
TV, gazete, dergi vb.	8	26,7	9	37,5
İnternet	7	23,3	11	45,8
Yakın çevre	15	50,0	7	29,2
Muhtar	16	53,3	6	25,0
Belediye	16	53,3	6	25,0
ASHB	25	83,3	6	25,0
STK	13	43,3	7	29,2
Diğer	-	-	4	16,7

m. Hanehalkı büyüklüğü ve ortalama gelir

Kentsel alanda ikamet eden işitme engellilerin ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,80 kişi olup aylık ortalama gelirleri 12.260,00 TL olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ise ortalama gelir 11.163,33 TL olarak bulunmuştur (Çizelge 4.73).

Çizelge 4.73. İşitme engellilerin ortalama “hanehalkı büyüklüğü” ve “ortalama gelir”

	İkamet yeri	
	Kentsel alan	Kırsal alan
Ortalama kişi sayısı (kişi)	3,80	3,17
Ortalama gelir (TL)	12.260,00	11.163,33

n. Refakatçi varlığı ve yakınlık derecesi

Araştırma kapsamına alınan işitme engellilerin kentsel alanda %23,3'ünün refakatçisi varken kentsel alanda ikamet eden engellilerin %36,7'sinin refakatçisi bulunmaktadır (Çizelge 4.74).

Çizelge 4.74. İşitme engellilerin “refakatçi” bulundurma durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Refakatçisi var	7	23,3	11	36,7
Refakatçisi yok	23	76,7	19	63,3
Toplam	30	100,0	30	100,0

Kentsel alanda ikamet eden işitme engellilerin refakatçisi; anne (%14,3), kardeş (%28,6), çocuk (%28,6), diğer (28,6) olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ikamet edenler refakatçiyle olan yakınlıklarını; %18,2 anne, %18,2 baba, %18,2 kardeş, %45,5 çocukları olarak ifade etmiştir (Çizelge 4.75).

Çizelge 4.75. İşitme engellilerin “refakatçi yakınlık durumları”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Anne	1	14,3	2	18,2
Baba	-	-	2	18,2
Kardeş	2	28,6	2	18,2
Çocuk	2	28,6	5	45,5
Diğer	2	28,6	-	-
Toplam	7	100,0	11	100,0

4.2.2.2. İşitme engellilerin ikamet ettikleri yerlerde “kamu hizmetlerinin varlığı” ve “hizmete erişim yerleri”

a. Kamu hizmetlerinin varlığı

Kamu bayındırlık hizmetleri kapsamında kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “ışık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı” hizmetleri olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamet edilen binada asansör hizmetleri” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “ışık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı” hizmetleri olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “üst geçit hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.76).

Çizelge 4.76. İkamette “bayındırlık” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli)

Kamu bayındırlık hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Işık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı	28	2	-	30	15	15	-	30
2. Üst geçit hizmetleri	15	15	-	30	-	30	-	30
3. İkamet edilen binada asansör hizmetleri	10	20	-	30	9	21	-	30
4. İkamet edilen binada asansörde görsel uyarı	22	8	-	30	11	19	-	30
5. Araç park yeri hizmetleri	21	9	-	30	8	22	-	30
6. Banka ve ATM hizmetleri	26	4	-	30	-	30	-	30

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “rehberlik araştırma hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “online eğitim hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “ikamette kütüphane hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var”

seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “KYK öncelikli kayıt hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.77).

Çizelge 4.77. İkamette “eğitim-öğretim” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli)

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Lise eğitimi varlığı	2	-	-	2	-	2	-	2
2. Lisede yabancı dil muafiyeti	2	-	-	2	-	2	-	2
3. Lise sınıfında engele uygun eğitim	2	-	-	2	-	2	-	2
4. Lisede işaret dili bilen destek eğitmen	2	-	-	2	-	2	-	2
5. Lisede kaynaştırma sınıfı hizmetleri	-	2	-	2	-	2	-	2
6. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	-	2	-	2	-	2	-	2
7. Lise binasında asansör	1	1	-	2	-	2	-	2
8. Lise binasında asansör içi görsel uyarı	1	1	-	2	-	2	-	2
9. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	-	2	-	2	-	2	-	2
10. Lisede evde eğitim hizmeti	-	-	2	2	-	1	1	2
11. Üniversite eğitimi varlığı	2	-	-	2	-	2	-	2
12. Üniversitede yabancı dil muafiyeti	2	-	-	2	-	4	-	4
13. Üniversite sınıflarında engele uygun eğitim	2	-	-	2	-	4	-	4
14. Üniversitede işaret dili destek eğitmen	2	-	-	2	2	2	-	4
15. Üni. akran desteği ve rehberlik hizmetleri	2	-	-	2	-	4	-	4
16. Üniversite kütüphane hizmetleri	2	-	-	2	-	4	-	4
17. Üni. Engelliler Danışma ve Koor. Birimi	2	-	-	2	-	4	-	4
18. Üniversite binasında asansör	2	-	-	2	4	-	-	4
19. Üniversite binası asansör içi görsel uyarı	2	-	-	2	4	-	-	4
20. KYK öncelikli kayıt hizmetleri	4	-	-	4	-	6	-	6
21. Rehberlik araştırma merkezi	4	-	-	4	-	6	-	6
22. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	4	-	-	4	-	6	-	6
23. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	-	4	-	4	-	6	-	6
24. İkamette kütüphane hizmetleri	4	-	-	4	6	-	-	6
25. Ücretsiz açık öğretim kaydı hizmetleri	-	4	-	4	-	6	-	6
26. Online eğitim hizmetleri	-	4	-	4	-	6	-	6

Kamu sağlık hizmetleri kapsamında kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “sağlık kurumlarında işaret dili bilen/destek personel hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “aile hekimliği genel hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Kentsel alanda ikamet eden işitme engellilerde de “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” ve “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneklerindeki en yüksek frekans değerleri kırsal alandakilerle aynıdır (Çizelge 4.78).

Çizelge 4.78. İkamette “sağlık” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli)

Kamu sağlık hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	6	24	-	30	3	27	-	30
2. Sağlık kur. işaret dilibilen/destek personel	30	-	-	30	20	10	-	30
3. Aile hekimliği genel hizmetleri	-	30	-	30	-	30	-	30
4. Aile hekimliği hasta takibi hizmetleri	1	29	-	30	-	30	-	30
5. Aile hekimliği evde sağlık hizmetleri	1	29	-	30	4	14	12	30
6. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	23	7	-	30	-	30	-	30
7. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri	24	6	-	30	-	22	8	30
8. Ağız ve diş sağlığı hizmetleri	24	6	-	30	4	26	-	30
9. Hasta nakil aracı hizmetinden yararlanma	12	18	-	30	-	26	4	30
10. MHRS, E-nabız vb. hizmetler	-	22	8	30	-	26	4	30
11. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmeti	5	17	8	30	-	26	4	30
12. Sağlık kur. yardımcı destek personel	12	18	-	30	6	24	-	30
13. Sağlık kur. asansör bulunma	9	21	-	30	-	30	-	30
14. Asansör içi görsel uyarı	11	19	-	30	-	30	-	30
15. Engelliler için araç park yeri hizmeti	9	21	-	30	-	30	-	30
16. Engelsiz sağlık iletişim merkezine erişim	-	13	17	30	-	11	19	30

Kamu ulaşım hizmetleri kapsamında kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “ulaşım araçlarında görsel uyarı sistemi hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “şehir içi belediye otobüsü” alt hizmet faktörüdür. Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “havaalanına ulaşılabilir yol/araç hizmetleri” hizmetleri olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “şehir içi belediye otobüsü” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.79).

Çizelge 4.79. İkamette kamu “ulaşım” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli)

Kamu ulaşım hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. İkamet yeri çev. şehir içi belediye otobüsü	-	30	-	30	-	30	-	30
2. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	2	28	-	30	-	30	-	30
3. Ulaşım araçlarında görsel uyarı sistemi	21	9	-	30	1	29	-	30
4. Şehirlerarası otogarlara ulaşım durumu	14	16	-	30	-	30	-	30
5. Şehirlerarası indirimli seyahat	9	11	10	30	-	17	13	30
6. Havaalanına ulaşılabilir yol/araç hizmeti	5	21	4	30	5	25	-	30
7. Havaalanı hizm. işaret dili destek personel	7	7	16	30	-	21	9	30
8. THY ve diğer indirimli seyahat	-	12	18	30	-	25	5	30
9. Ücretsiz HAVAŞ hizmetleri	5	9	16	30	-	21	9	30

Kamu sosyal hizmetleri kapsamında kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “SGK kurumu hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “engelli elektrik indirim desteği” alt hizmet faktörüdür. Kentsel alanda ise “kamu hizmeti kurumlarında işaret dili bilen tercüman hizmetleri”, “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahiptir. Diğer alt hizmet faktörleri ise büyük oranda, kentsel alanda bulunmaktadır (Çizelge 4.80).

Çizelge 4.80. İkamette kamu “sosyal” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli)

Kamu sosyal hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. AÇSHB, VGM ve SYDV kur. erişim	21	5	4	30	-	30	-	30
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmeti	4	26	-	30	-	30	-	30
3. SGK kurumuna erişim	25	5	-	30	-	30	-	30
4. Sağlık primi ödemesi hizmetleri	2	28	-	30	-	30	-	30
5. Erken emeklilik hakkından yararlanma	1	22	7	30	-	30	-	30
6. Engele ilişkin cihaz devlet ödemesi	5	25	-	30	-	30	-	30
7. Vergi Dairesi'ne erişim durumu	21	9	-	30	-	26	4	30
8. ÖTV/MTV muafiyet/indirim	5	18	7	30	-	30	-	30
9. Emlak vergisi muafiyeti hizmetleri	-	20	10	30	-	26	4	30
10. Gelir vergisi indirimi hizmetleri	4	16	10	30	-	30	-	30
11. Belediye engelli hizmetleri	8	22	-	30	-	30	-	30
12. Belediye engelli danışmanlık hizmetleri	5	16	9	30	-	25	5	30
13. Belediye engelsiz ulaşım aracına erişim	7	23	-	30	-	30	-	30
14. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	4	19	7	30	-	30	-	30
15. Engelli su indirim desteğinden yararlanma	-	28	2	30	-	30	-	30
16. Engelli elektrik indirim desteği	1	29	-	30	-	30	-	30
17. Alo 183/144 gibi sosyal destek hizm.	-	19	11	30	-	20	10	30
18. Görüntülü E-Devlet hizmetleri	-	22	7	29	-	19	11	30
19. Diyanet engelli manevi danışmanlık hizm.	1	15	14	30	-	23	7	30
20. Polis, noter, adliye gibi kur. tercüman	19	11	-	30	20	10	-	30

Kamu istihdam hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “iş yeri bina içi görsel yönlendirme hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “iş yerine erişilebilir servis hizmetleri” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “iş yerine erişilebilir servis hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “iş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.81).

Çizelge 4.81. İkamette “istihdam” hizmetlerinin varlığı (İşitme engelli)

Kamu istihdam hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. İş yerine erişilebilir servis hizmetleri	-	6	-	6	8	-	-	8
2. İş yeri bina içi görsel yönl. hizmetleri	6	-	-	6	8	-	-	8
3. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	2	4	-	6	-	8	-	8
4. Engel türüne ve oranına uygun istihdam	-	6	-	6	-	8	-	8
5. Meslek edindirme kursu hizmetleri	-	2	4	6	-	8	-	8
6. Özel sektör istihdam hizmetleri	-	2	4	6	-	8	-	8
7. Kamu istihdam hizmetleri	-	2	4	6	-	4	4	8
8. Sendika hizmetleri	-	2	4	6	-	4	4	8
9. Meslek içi eğitim hizmetleri	-	6	-	6	-	8	-	8

b. Hizmete erişim yerleri

Kırsal alanda ikamet eden işitme engellilerin bayındırlık hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamet edilen binada asansör hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “banka ve ATM hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.82).

Çizelge 4.82. “Bayındırlık” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)

Kamu bayındırlık hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Işık kontrollü yaya geç. görsel uyarı	-	13	-	13	-	15	-	15
2. Üst geçit hizmetleri	-	10	7	17	-	30	-	30
3. İkamet edilen binada asansör hizmetleri	16	4	-	20	1	20	-	21
4. İkamette asansör görsel uyarı	9	2	-	11	-	16	-	16
5. Araç park yeri hizmetleri	7	2	-	9	-	9	-	9
6. Banka ve ATM hizmetleri	-	30	-	30	-	30	-	30

Kırsal alanda ikamet eden işitme engellilerin eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “online eğitim” alt hizmet faktörü olup diğer eğitim-öğretim hizmetlerine büyük oranda kentsel alanda erişebilmektedirler (Çizelge 4.83).

Çizelge 4.83. “Eğitim-öğretim” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Lise eğitimi varlığı	-	2	-	2	-	2	-	2
2. Lisede yabancı dil muafiyeti	-	1	-	1	-	2	-	2
3. Lise sınıfında engele uygun eğitim	-	2	-	2	-	2	-	2
4. Lisede işaret dili bilen destek eğitmen	-	1	-	1	-	2	-	2
5. Lisede kaynaştırma sınıfı hizmetleri	-	2	-	2	-	2	-	2
6. Lisede akran desteği ve rehberlik hizm.	-	2	-	2	-	2	-	2
7. Lise binasında asansör	-	1	-	1	-	2	-	2
8. Lise binasında asansör içi görsel uyarı	-	1	-	1	-	2	-	2
9. Liseye erişilebilir servis hizmeti	2	-	-	2	-	2	-	2
10. Lisede evde eğitim hizmeti	-	-	-	-	-	-	-	-
11. Üniversite eğitimi varlığı	-	2	-	2	-	2	-	2
12. Üniversitede yabancı dil muafiyeti	-	2	-	2	-	4	-	4
13. Üniversitede engele uygun eğitim	-	2	-	2	-	4	-	4
14. Üniversitede işaret dili destek eğitmen	-	2	-	2	-	4	-	4
15. Üni. akran desteği ve rehberlik hizm.	-	2	-	2	-	4	-	4
16. Üniversite kütüphane hizmetleri	-	2	-	2	-	4	-	4
17. Üni. Engelliler Danışma ve Koor. Bir.	-	2	-	2	-	4	-	4
18. Üniversite binasında asansör	-	-	-	-	-	-	-	-
19. Üniversite asansör içi görsel uyarı	-	-	-	-	-	-	-	-
20. KYK öncelikli kayıt hizmetleri	-	2	-	2	-	-	-	-
21. Rehberlik araştırma merkezi	-	2	-	2	-	6	-	6
22. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	-	2	-	2	-	6	-	6
23. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	-	-	2	2	-	4	-	4
24. İkamette kütüphane hizmetleri	-	-	-	-	-	-	-	-
25. Ücretsiz açık öğretim kaydı hizmetleri	-	2	-	2	-	4	-	4
26. Online eğitim hizmetleri	2	-	-	2	-	3	2	5

Kırsal alanda ikamet eden işitme engellilerin sağlık hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “aile hekimliği hasta takibi” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.84).

Çizelge 4.84. “Sağlık” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)

Kamu sağlık hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Muayene önceliği hizmetleri	5	8	17	30	-	27	-	27
2. Sağlık kur. işaret dili destek personel	-	2	-	2	-	5	-	5
3. Aile hekimliği genel hizmetleri	18	8	4	30	-	30	-	30
4. Aile hekimliği hasta takibi hizmetleri	22	8	-	30	-	30	-	30
5. Aile hekimliği evde sağlık hizmetleri	6	2	2	10	-	8	-	8
6. Kamu hastaneleri genel sağlık hizm.	-	27	3	30	-	30	-	30
7. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri	2	-	-	2	-	1	-	1
8. Ağız ve diş sağlığı hizmetleri	-	27	2	29	-	21	-	21
9. Hasta nakil aracı hizmetleri	9	2	5	16	-	4	-	4
10. MHRS, E-nabız vb. hizmetler	-	6	16	22	-	23	3	26
11. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmeti	5	2	7	14	-	5	-	5
12. Sağlık kur. yardımcı destek personel	5	18	7	30	-	24	-	24
13. Sağlık kur. asansör bulunma	-	14	16	30	-	30	-	30
14. Asansör içi görsel uyarı	-	17	13	30	-	30	-	30
15. Engelliler için araç park yeri hizmeti	-	4	4	8	-	16	-	-
16. Engelsiz sağlık iletişim merkezi hiz.	-	2	9	11	-	8	-	8

Kırsal alanda ikamet eden işitme engellilerin ulaşım hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “şehir içi belediye otobüsü” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel

alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “şehirler arası otobüs hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.85).

Çizelge 4.85. “Ulaşım” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)

Kamu ulaşım hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. İkamette şehir içi belediye otobüsü	21	7	2	30	-	30	-	30
2. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	-	7	23	30	-	30	-	30
3. Ulaşım araçlarında görsel uyarı sistemi	-	9	4	13	-	29	-	29
4. Şehirler arası otobüs hizmetleri	-	22	7	29	-	21	-	21
5. Şehirlerarası indirimli seyahat	-	13	-	13	-	13	-	13
6. Havaalanına ulaşılabilir yol/araç hizmeti	-	7	2	9	-	18	-	18
7. Havaalanı hizm. işaret dili des. personel	-	7	-	7	-	18	-	18
8. THY ve diğer indirimli seyahat	-	12	-	12	-	18	-	18
9. Ücretsiz HAVAŞ hizmetleri	-	12	-	12	-	18	-	18

Kırsal alanda ikamet eden işitme engellilerin kamu sosyal hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “engelli su indirim desteği” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “SGK kurumu hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.86).

Çizelge 4.86. Kamu “sosyal” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)

Kamu sosyal hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. AÇSHB, VGM ve SYDV kur. erişim	-	18	-	18	-	21	-	21
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmeti	-	3	12	15	-	14	-	14
3. SGK kurumu hizmetleri	-	26	-	26	-	30	-	30
4. Sağlık primi ödemesi hizmetleri	5	7	18	30	-	30	-	30
5. Erken emeklilik hakkından yararlanma	4	-	3	7	-	-	-	-
6. Engele ilişkin cihaz devlet ödemesi	1	6	16	23	-	10	-	10
7. Vergi Dairesi’ne erişim durumu	4	22	-	26	-	20	-	20
8. ÖTV/MTV muafiyet/indirim	4	3	4	11	-	20	-	20
9. Emlak vergisi muafiyeti hizmetleri	4	6	-	10	-	5	-	5
10. Gelir vergisi indirimi hizmetleri	-	6	4	10	-	10	-	10
11. Belediye engelli hizmetleri	-	13	13	26	-	20	-	20
12. Belediye engelli danışmanlık hiz.	-	14	7	21	-	25	-	25
13. Belediye engelsiz ulaşım aracı hiz.	-	12	9	21	-	22	-	22
14. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	-	11	12	23	-	20	3	23
15. Engelli su indirim desteği	21	5	-	26	-	27	-	27
16. Engelli elektrik indirim desteği	12	3	-	15	-	14	-	14
17. Alo 183/144 gibi sosyal destek hizm.	1	5	11	17	-	20	-	20
18. Görüntülü E-Devlet hizmetleri	-	7	16	23	-	14	3	17
19. Diyanet eng. manevi danışman hizm.	1	6	5	12	-	17	-	17
20. Polis, noter, adliye gibi kur. tercüman	-	7	4	11	-	5	-	5

Kırsal alanda ikamet eden işitme engellilerin istihdam hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “iş yerine erişilebilir servis” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel

alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “iş yerinde bina içi görsel yönlendirme” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.87).

Çizelge 4.87. “İstihdam” hizmetlerine erişilen alanlar (İşitme engelli)

Kamu istihdam hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. İş yerine erişilebilir servis hizmetleri	6	-	-	6	-	-	-	-
2. İş yeri bina içi görsel yön. hizmetleri	-	2	-	2	-	-	-	-
3. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik ön.	4	2	-	6	-	8	-	8
4. Engel türüne ve oranına uygun istihdam	4	-	-	4	-	8	-	8
5. Meslek edindirme kursu hizmetleri	-	-	-	-	-	1	-	1
6. Özel sektör istihdam hizmetleri	-	-	-	-	-	3	-	3
7 Kamu istihdam hizmetleri	-	-	-	-	-	4	-	4
8. Sendika hizmetleri	-	-	-	-	-	4	-	4
9. Meslek içi eğitim hizmetleri	4	-	-	4	-	8	-	8

4.2.2.3. İşitme engellilerin kamu hizmetlerine “erişim düzeyleri” (AS1-AH1)

İşitme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini belirlemek amacıyla kamu hizmetleri; bayındırlık kamu hizmetleri, eğitim-öğretim hizmetleri, sağlık hizmetleri, ulaşım hizmetleri, sosyal kamu hizmetleri ve istihdam hizmetleri olmak üzere 6 ana faktör altında toplanmıştır. Bu altı ana faktöre ilişkin alt faktörler; engellilerin erişebilirliği konusunda hukuki düzenlemeler, işitme engellilere yönelik mevcut uygulamalar, anket öncesi birebir engelli görüşmeleri ve literatür taraması sonucunda belirlenmiştir.

Erişim düzeyi ve ilgili puanların ölçülmesinde 3'lü likert ölçeği kullanılmıştır. İşitme engellilerin 3'lü likert tablosunda verdikleri puanlar ilgili haneye yazılmıştır. Likert ölçeği ile işitme engellilerin, kamu hizmetlerine erişim düzeyine verdiği puanların ortalaması alınmıştır. Her bir faktör grubuna göre alınan ortalamalar sıralanarak erişim düzeyleri ortaya konulmuştur. Anket ölçeğinin güvenilirliğini ölçmek için kullanılan Cronbach's Alpha katsayısı; bayındırlık hizmet faktörleri için 0,791, eğitim-öğretim hizmet faktörleri için 0,748, sağlık hizmet faktörleri için 0,632, ulaşım hizmet faktörleri için 0,881, sosyal hizmet faktörleri için 0,678 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ aralığında olması nedeniyle anket kapsamında geliştirilen “erişim düzeyi ölçeği”, güvenilir olarak kabul edilmiştir. Güvenilirlik katsayısı istihdam hizmet faktörleri için 0,486 olarak hesaplanmış olup kısmen daha düşük güvenilirlik seviyesine sahip olarak bulunmuştur (Bkz. Materyal ve Metot).

Bu bölümde belirtilen erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan veriler, engellilerin kırsal ve kentsel alanda “ikamet etme durumu” dikkate alınarak belirlenmiştir. İşitme engellilerin, kamu bayındırlık hizmetlerine erişim düzeyleri Çizelge 88'de yer almaktadır. Bayındırlık hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 6 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 1,91, kırsal alanda 2,19 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), işitme engellilerin kentsel alanda bayındırlık kamu hizmetlerine erişimi “1. Tam erişen” aralığında yer alırken kırsal alanda “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Erişim düzeyi en düşük hizmetler hem kırsal hem kentsel

alandaki “ışık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı işareti” hizmet alt faktörü olarak öne çıkmaktadır.

Çizelge 4.88. İşitme engellilerin “bayındırlık” hizmetlerine erişim düzeyleri

A Bayındırlık hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Işık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı işareti	2,23	2,50	0,27
2. Üst geçit hizmetleri	1,40	2,37	0,97
3. İkamet edilen binada asansör hizmetleri	1,77	1,67	0,10
4. İkamet edilen binada asansörde görsel uyarı önlemleri	2,13	2,27	0,14
5. Araç park yeri hizmetleri	2,23	2,40	0,17
6. Banka ve ATM hizmetleri	1,73	1,93	0,20
Bayındırlık hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	1,91	2,19	0,28

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

İşitme engellilerin, eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeyleri Çizelge 4.89’da yer almaktadır. Eğitim-öğretim hizmetleri alt faktörleri yalnızca lise ve üniversite eğitimi görmekte olan işitme engelliler tarafından cevaplanmıştır. Eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 26 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 1,73, kırsal alanda 2,29 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), işitme engellilerin kentsel alanda eğitim-öğretim kamu hizmetlerine erişimi “1. Tam erişen” aralığında yer alırken kırsal alanda “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Kentsel alanda erişim düzeyi en düşük hizmetler; “lisede evde eğitim”, “üniversite binasında asansör ve görsel uyarı” ve “KYK öncelikli kayıt” hizmetleridir. Kırsal alanda ise en düşük erişim düzeyine sahip hizmet alt faktörleri; “lisede evde eğitim” ve “kütüphane” hizmetleri olarak öne çıkmaktadır.

Çizelge 4.89. İşitme engellilerin “eğitim-öğretim” hizmetlerine erişim düzeyleri

B Eğitim-öğretim hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Lise eğitimi varlığı	1,50	2,00	0,50
2. Lisede yabancı dil muafiyetinden yararlanma	1,00	2,50	1,50
3. Lise sınıfında engele uygun eğitim	1,50	2,00	0,50
4. Lise öğretiminde işaret dili bilen destek eğitmen	1,50	2,50	1,00
5. Lisede kaynaştırma sınıfı hizmetleri	1,00	2,00	1,00
6. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	1,00	2,00	1,00
7. Lise binasında asansör	1,00	2,00	1,00
8. Lise binasında asansör içi görsel uyarı hizmetleri	2,00	2,50	0,50
9. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	1,50	2,00	0,50
10. Lisede evde eğitim hizmeti	3,00	3,00	0,00
11. Üniversite eğitimi varlığı	1,50	1,50	0,00
12. Üniversitede yabancı dil muafiyetinden yararlanma	1,00	2,00	1,00
13. Üniversite sınıflarında engele uygun eğitim	1,50	2,00	0,50
14. Üniversitede işaret dili bilen destek eğitmen	2,00	2,00	0,00
15. Üniversitede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	1,00	2,00	1,00
16. Üniversite kütüphane hizmetleri	1,50	2,50	1,00
17. Üni. Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimi	1,50	2,50	1,00
18. Üniversite binasında asansör	3,00	3,00	0,00
19. Üniversite binasında asansör içi görsel uyarı	3,00	3,00	0,00
20. KYK öncelikli kayıt hizmetinden yararlanma durumu	3,00	2,50	0,50
21. Rehberlik araştırma merkezi	1,67	2,50	0,83
22. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	1,50	2,50	1,00
23. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	1,67	2,00	0,33
24. İkamette kütüphane hizmetleri	3,00	3,00	0,00
25. Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma	1,66	2,00	0,34
26. Online eğitim hizmetleri	1,66	2,25	0,59
Eğitim- öğretim hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	1,73	2,29	0,56

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

İşitme engellilerin, sağlık hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 16 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,14, kırsal alanda 2,02 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), işitme engellilerin sağlık kamu hizmetlerine erişimi hem kentsel hem de kırsal alanda “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Kentsel alanda erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörü; “hasta nakil aracı” hizmeti olup kırsal alanda “sağlık kurumlarında işaret dili bilen veya destek personel” ve “kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri” olarak ifade edilmiştir (Çizelge 4.90).

Çizelge 4.90. İşitme engellilerin “sağlık” hizmetlerine erişim düzeyleri

C. Sağlık hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	1,90	1,43	0,47
2. Sağlık kurumlarında işaret dili bilen veya destek personel	2,83	2,93	0,10
3. Aile hekimliği genel hizmetlerinden yararlanma	1,67	1,07	0,60
4. Aile hekimliği hasta takibi hizmetlerinden yararlanma	1,83	1,53	0,30
5. Aile hekimliği evde sağlık hizmetinden yararlanma	2,73	2,60	0,13
6. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	1,63	1,87	0,24
7. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetinden yararlanma	2,97	2,93	0,04
8. Ağız ve diş sağlığı hizmetlerinden yararlanma	1,97	1,90	0,07
9. Hasta nakil aracı hizmetinden yararlanma	2,87	2,33	0,54
10. Merkezi Hekim Randevu Sistemi, E-nabız vb.	1,43	1,63	0,20
11. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmeti	2,83	2,73	0,10
12. Genellikle yardımcı destek personel bulunma	2,03	1,87	0,16
13. Genellikle sağlık binasında asansör bulunma	1,30	1,23	0,07
14. Asansör içi görsel uyarı	1,30	1,23	0,07
15. Engelliler için araç park yeri hizmeti	2,17	2,53	0,36
16. Engelsiz sağlık iletişim merkezine erişim	2,73	2,43	0,30
Sağlık hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,14	2,02	0,12

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p.), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

İşitme engellilerin, kamu ulaşım hizmetlerine erişim düzeyleri Çizelge’ 4.91’de yer almaktadır. Ulaşım hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 9 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 1,98, kırsal alanda 2,22 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), işitme engellilerin ulaşım kamu hizmetlerine erişimi kentsel alanda “1. Tam erişen” puan aralığında yer almakta iken kırsal alanda “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır.

Kentsel alanda erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörü; “şehirlerarası ulaşımında indirimli seyahat” hizmetleri olup kırsal alanda “havaalanı ulaşımında işaret dili bilen veya destek personel” alt hizmet faktörü olarak öne çıkmaktadır (Çizelge 4.91).

Engelli bireylerin ulaşım/toplu taşıma hizmetleri konusunda engellilere yönelik yerel sosyal politikalar büyük önem arz etmektedir. Nitekim konu ile ilgili yapılan sınırlı araştırmalarda; engellilere yönelik yerel sosyal politikaların geliştirilmesi, Belediyeler açısından ise çözüm bekleyen sorunların başında ulaşım/toplu taşıma hizmetlerinin engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi konuları çözüm gerektiren sorunların başında gelmektedir (Kesgin 2014).

Çizelge 4.91. İşitme engellilerin “ulaşım” hizmetlerine erişim düzeyleri

D. Ulaşım hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. İkamet yeri çevresinde şehir içi belediye otobüsü	1,73	1,63	0,10
2. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetlerinden yararlanma	1,27	1,20	0,07
3. Ulaşım araçlarında görsel uyarı sistemi	1,73	2,43	0,70
4. Şehirlerarası otogarlara ulaşım durumu	2,13	1,93	0,20
5. Şehirlerarası indirimli seyahatten yararlanma	2,57	2,57	0,00
6. Havaalanına ulaşılabilir yol/araç hizmeti	2,13	2,60	0,47
7. Havaalanı hizm. işaret dili bilen veya destek personel	2,13	2,67	0,54
8. THY ve diğer indirimli seyahatten yararlanma	2,13	2,50	0,37
9. Ücretsiz HAVAŞ hizmetlerinden yararlanma	1,97	2,43	0,46
Ulaşım hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	1,98	2,22	0,24

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 20 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,20, kırsal alanda 2,07 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Metot), işitme engellilerin hem kentsel hem kırsal alanda sosyal kamu hizmetlerine erişim düzeyi puanı “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır (Çizelge 4.92).

Çizelge 4.92. İşitme engellilerin kamu “sosyal” hizmetlerine erişim düzeyleri

E Kamu sosyal hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. AÇSHB, VGM ve SYDV kurumlarına erişim	2,13	1,90	0,23
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmeti	2,23	2,00	0,23
3. SGK kurumuna erişim	1,70	1,97	0,27
4. Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma	1,27	1,10	0,17
5. Erken emeklilik hakkından yararlanma	3,00	2,67	0,33
6. Engele ilişkin cihazların devlet tarafından karşılanması	2,67	2,00	0,67
7. Vergi Dairesi'ne erişim durumu	2,07	2,03	0,04
8. Araç satın alımında ÖT/MTV muafiyet/indirim hizm.	1,93	2,27	0,34
9. Emlak vergisi muafiyeti hizmetlerinden yararlanma	2,67	2,47	0,20
10. Gelir vergisi indirimi hizmetlerinden yararlanma	2,50	2,60	0,10
11. Belediye engelli hizmetlerine erişim durumu	2,33	2,13	0,20
12. Belediye engelli danışmanlık hizmetine erişim	2,07	2,20	0,13
13. Belediye engelsiz ulaşım aracına erişim	2,17	2,21	0,04
14. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	1,87	1,63	0,24
15. Engelli su indirim desteğinden yararlanma	1,60	1,30	0,30
16. Engelli elektrik indirim desteğinden yararlanma	2,23	2,00	0,23
17. Alo 183/144 gibi sosyal destek hizmetlerine erişim	2,17	2,17	0,00
18. Görüntülü E-Devlet hizmetleri	2,30	1,70	0,60
19. Diyanet İşleri engelli manevi danışmanlık hizmetleri	2,27	2,47	0,20
20. Polis, noter, adliye gibi kurumlarda tercüman	2,83	2,63	0,20
Sosyal kamu hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,20	2,07	0,13

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

İstihdam hizmetleri alt faktörleri yalnızca çalışmakta olan işitme engelliler tarafından cevaplanmıştır. İstihdam hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 9 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,06, kırsal alanda 2,19 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre

(Bkz. Materyal ve Metot), işitme engellilerin kentsel ve kırsal alanda istihdam hizmetlerine erişim düzeyi “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır (Çizelge 4.93).

Çizelge 4.93. İşitme engellilerin “istihdam” hizmetlerine erişim düzeyleri

F. İstihdam hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	3,00	1,00	2,00
2. İş yeri bina içi görsel yönlendirme hizmetleri	3,00	2,33	0,67
3. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	1,50	1,00	0,50
4. Engel türüne ve oranına uygun istihdam	1,00	1,67	0,67
5. Meslek edindirme kursu hizmetlerine erişim	2,75	3,00	0,25
6. Özel sektör işyerleri kota sistemi istihdam hizmetleri	2,25	3,00	0,75
7 Kamu işyerleri kota sistemi istihdam hizmetleri	2,00	3,00	1,00
8. Sendika hizmetlerinden yararlanma	2,00	3,00	1,00
9. Meslek içi eğitim hizmetinden yararlanma	1,00	1,67	0,67
İstihdam hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,06	2,19	0,13

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

İşitme engellilerin toplam erişim düzeylerini belirlemek, araştırmanın temel sorunu (AS1) cevaplamak ve araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla belirlenen 6 temel hizmet faktörüne ilişkin ortalama erişim düzeyi puanları, kentsel alanda 2,00 ve kırsal alanda 2,16 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıklarına göre kentsel alanda işitme engelliler kamu hizmetlerine “1. Tam erişen” puan aralığında yer alırken, kırsal alanda ikamet edenlerin erişim düzeyi puanları “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır (Çizelge 4.94).

Çizelge 4.94. Tüm kamu hizmet türleri için genel ortalama erişim düzeyleri (İşitme engelli)

Temel hizmet grubu faktörleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
a. Bayındırlık hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,91	2,19	0,28
b. Eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,73	2,29	0,56
c. Sağlık hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,14	2,02	0,12
d. Ulaşım hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,98	2,22	0,24
e. Sosyal kamu hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,20	2,07	0,13
f. İstihdam hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,06	2,19	0,13
Genel ortalama erişim düzeyi puanı	2,00	2,16	0,16

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Kentsel alanda ikamet eden işitme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi ile kırsal alanda ikamet eden işitme engellilerin erişim düzeyi puanları arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını test etmek amacıyla “Bağımsız Örneklem T Testi” kullanılmıştır. İşitme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyleri puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Çizelge 4.95’te birinci satırda yer alan anlamlılık değeri Sig.>0,05 olması nedeniyle eşit varyans varsayımı sağlanmaktadır. Varyanslar eşit olması nedeniyle ilk satırdaki Sig. (2-tailed) değeri ile hipotez test edilmiştir. Elde edilen anlamlılık değeri 0,036 olup Sig.<0,05 olarak bulunduğu için kırsal ve kentsel alanda yaşayan işitme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4.95. Erişim düzeyi ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” sonuçları (İşitme engelli)

	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Varyanslar eşit	0,018	0,893	2,116	58	0,039
Varyanslar eşit değil			2,116	57,686	0,039

(AS1)’e ilişkin sonuçlar:

Sonuç 1. Kırsal alanda yaşayan işitme engelliler, kentsel alanda yaşayan işitme engelliler ile aynı düzeyde kamu hizmetlerine erişememektedir. Kırsal alanda yaşayan engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi kentsel alanda yaşayanlara oranla “2. Az erişen” erişim düzeyinde kalmaktadır.

(AH1): H₁: Kırsal alanda yaşayan işitme engelliler kentte yaşayanlarla *aynı düzeyde* kamu hizmetlerine *erişememektedirler*, yani daha dezavantajlı durumda kalmaktadırlar (Kabul).

İşitme engellilerin, 6 ana hizmet grubu içinde yer alan alt faktörlere ilişkin en yüksek ve en düşük erişim düzeyi puanlarına ilişkin özet tablo Çizelge 4.96’da gösterilmektedir.

Çizelge 4.96. Hizmet grupları alt faktörlerinin en yüksek ve düşük erişim düzeyi puanları (İşitme engelli)

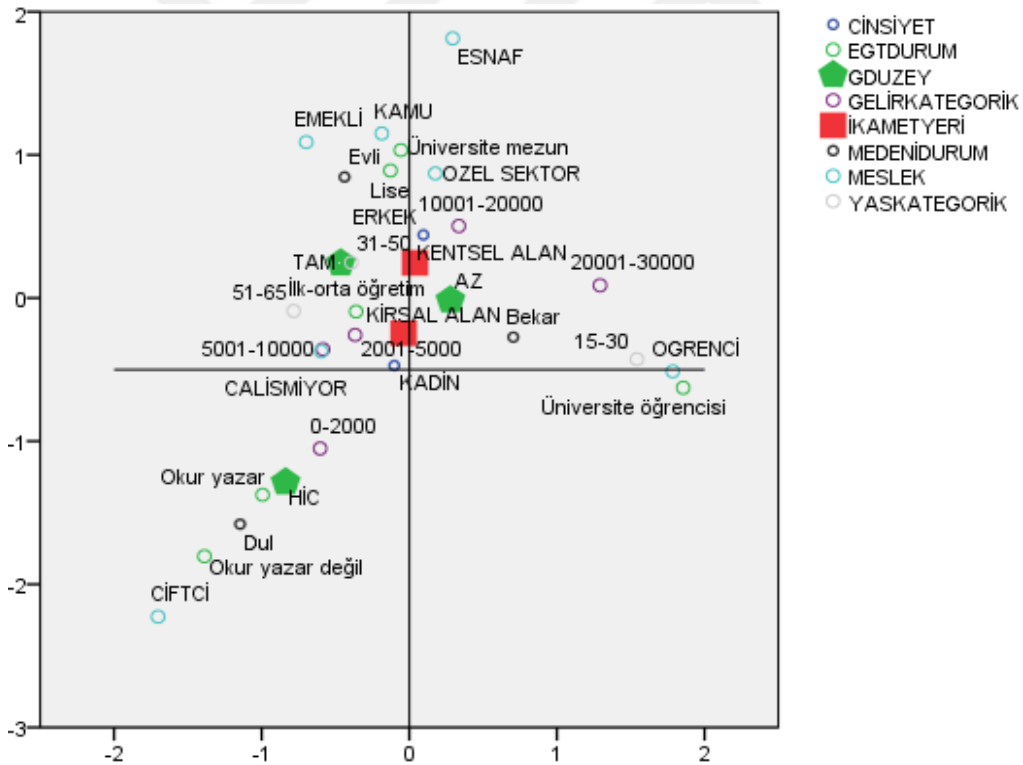
Temel hizmet grupları ve alt faktörler	Kent		Kır	
	En yüksek	En düşük	En yüksek	En düşük
a. Bayındırlık hizmetleri				
Üst geçit hizmetleri	1,40			
Işık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı işareti		2,23		
İkamet edilen binada asansör hizmetleri			1,67	
Işık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı işareti				2,50
b. Eğitim-öğretim hizmetleri				
Lise ve üniversitede yabancı dil muafiyeti hizmetleri	1,00			
Lisede evde eğitim hizmeti		3,00		
Üniversite eğitimi (AÖF)			1,00	
Lisede evde eğitim hizmeti ve kütüphane hizmetleri				3,00
c. Sağlık hizmetleri				
Sağlık kurumlarında asansör ve asansör içi görsel uyarı	1,30			
Hasta nakil aracı hizmetinden yararlanma		2,87		
Aile hekimliği genel hizmetleri			1,07	
Sağlık kurumlarında işaret dili bilen ya da destek personel				2,93
d. Ulaşım hizmetleri				
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetlerinden yararlanma	1,27			
Şehirlerarası indirimli seyahatten yararlanma		2,57		
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetlerinden yararlanma			1,20	
Havaalanı hizmetleri işaret dili bilen veya destek personel				2,67
e. Kamu sosyal hizmetleri				
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma	1,27			
Polis, noter, adliye gibi kurumlarda tercüman		2,83		
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma			1,10	
Polis, noter, adliye gibi kurumlarda tercüman				2,63
f. İstihdam hizmetleri				
Engel türüne ve oranına uygun istihdam	1,00			
İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti		3,00		
İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti			1,00	
Meslek ed. kursu, özel ve kamu istihdamı, sendika hizm.				3,00

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p.), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p)

4.2.2.4. İşitme engellilerin kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik, demografik yapıları arasındaki ilişki (AS2-AH2)

İşitme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi, ikamet ettikleri alan özelinde ele alınarak sosyo-ekonomik ve demografik yapılarına ilişkin değişkenleri ile çoklu uyum analizi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda işitme engellilerin; cinsiyeti, medeni durumları, eğitim durumları, çalışma durumları ve meslekleri, yaşları, aylık ortalama gelir düzeyleri analize dahil edilmiştir. Fiziksel engelli bireylere ilişkin verilere uygulanan çoklu uyum analizi sonuçlarına göre:

- Kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “kadın olmak”, “bekar olmak”, “ilkokul mezunu olmak”, “2.001-5.000 TL arasında aylık gelire sahip olmak” sosyo-ekonomik ve demografik değişkenleri, kamu hizmetlerine “az erişim düzeyi” ile diğer değişkenlere göre daha fazla ilişkili bulunmuştur.
- Kentsel alanda ikamet eden işitme engelli bireylerin; “erkek olmak”, “31-50 yaş aralığında bulunmak” sosyo-demografik değişkenleri, kamu hizmetlerine “tam erişim düzeyi” ile diğer değişkenlere göre daha fazla ilişkili bulunmuştur (Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Çoklu uyum analizi diyagramı (İşitme engelli, kır-kent)

Her bir boyutun toplam değişimi açıklama oranları, her boyuta ait inertia değerinin toplam inertia değerine oranlanmasıyla bulunmuştur. Buna göre birinci boyut toplam varyansın %44’ünü açıklarken, ikinci boyut %31’ini açıklamaktadır (Çizelge 4.97).

Çizelge 4.97. Çoklu uyum analizi model özeti (İşitme engelli, kır-kent)

Boyut	Cronbach Alfa Katsayısı	İnertia (Değişim)	Varyans (%)
1	0,819	0,442	44
2	0,688	0,314	31

(AS2)’ye ilişkin sonuçlar:

Sonuç 1. İşitme engellilerin, kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapı arasında bir *ilişki bulunmaktadır*. Sosyo-ekonomik ve demografik yapıya ilişkin bazı değişkenlerin, hizmetlere erişilebilirlik düzeyi üzerinde bir *etkisi bulunmaktadır* (Şekil 4.4).

(AH2): H₁: Kır-kent ayrımı ve işitme engelli engel grubuna göre, sosyo-ekonomik ve demografik yapı ile kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi arasında bir *ilişki bulunmaktadır* (Kabul).

4.2.2.5. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”: İşitme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörler (AS3-AH3)

Araştırmada işitme engellilerin kamu hizmetlerine erişimine etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla sıralı lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Modele ilişkin değişkenler ve açıklamaları Çizelge 4.98’de yer almaktadır.

Çizelge 4.98. Sıralı lojistik regresyon modelinde kullanılan değişkenlerin açıklaması (İşitme engelli)

Değişkenler	Tür	Açıklama
A. Bağımlı değişkenler (Erişim düzeyleri)		
1. Tam erişen	Kukla	1,00 – 2,00 puan aralığı
2. Az erişen	Kukla	2,01 – 2,50 puan aralığı
3. Hiç erişemeyen	Kukla	2,51 – 3,00 puan aralığı
B. Bağımsız değişkenler		
Yaş	Sürekli	Yaş
Hanehalkı büyüklüğü	Sürekli	Hanehalkı büyüklüğü
Engel oranı	Kukla	1. %40, 2. %41-60, 3. %61-80, 4. %81-100
Engelli kalma sebebi	Kukla	1. Hastalık, 2. Kaza, 3. Doğuştan
Engelli olma süresi	Kukla	1. 1-10 yıl, 2. 11-20, 3. 21-30 yıl, 4. 31+ yıl
İkamet yeri*	Kukla	1 Kırsal alan 2. Kentsel alan
Medeni durum	Kukla	1. Evli, 2. Bekar, 3. Dul
STK üyeliği	Kukla	1. Üye değil, 2. Üye
İkamet süresi	Kukla	1. 1-5 yıl, 2. 6-10 yıl, 3. 11-15 yıl, 4. 16+ yıl
Cinsiyet	Kukla	1. Kadın, 2. Erkek
Refakatçi varlığı	Kukla	1. Refakatçisi yok, 2. Refakatçisi var
Engelli hakları bilgisi	Kukla	1. Bilgisi yok, 2. Bilgisi var
Meslek	Kukla	1. Kamu çalışanı, 2. Özel sektör çalışanı, 3. Esnaf, 4. Çiftçi, 5. İşçi, 6. Emekli, 7. Çalışmıyor/işsiz, 8. Öğrenci
Sağlık güvencesi	Kukla	1. SSK, 2. Bağ-kur, 3. Emekli sandığı, 4. Yeşil kart

*Not: Erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan değişkendir.

a. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli, “paralellik varsayımı testi”

Paralel eğriler varsayımının geçerliliğini kontrol etmek için Wald Ki-kare kullanılarak test edilen paralellik varsayımı sonuçları Çizelge 4.99’da yer almaktadır. Paralellik varsayımının anlamlılık değeri (p) 1,00 olarak bulunmuş olup, $p > 0,05$ ’ten büyük olması nedeniyle paralellik varsayımının sağlandığı kabul edilmiştir.

Çizelge 4.99. Paralellik varsayımı testi sonuçları (İşitme engelli)

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare	S.d.	Sig. (p)
Yokluk hipotezi	47,916			
Genel	42,920	4,995	28	1,000

b. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli, “uyum iyiliği”

Regresyon analizlerinde R^2 değeri, bağımlı değişkenin açıklanan varyansını göstermektedir. Fakat lojistik regresyon analizinde, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünün ölçülmesinde sözde R^2 istatistiği kullanılmaktadır. Bu istatistikler, Cox and Snell R^2 istatistiği ve Nagelkerke R^2 istatistiğidir. Bu değerlerin 0,2’den büyük olması istenmektedir (Terzi 2019). Modele ilişkin R^2 istatistikleri Çizelge 4.100’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.100. Sıralı lojistik regresyon modelde R^2 istatistikleri (İşitme engelli)

Cox and Snell	Nagelkerke	McFadden
0,634	0,755	0,549

Çizelge 4.101’de, bağımsız değişkenlerle birlikte kurulan model ile bağımsız değişkenler olmaksızın kurulan başlangıç modeli arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p=0,001 < 0,05$). Bu durum bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.101. Sıralı lojistik regresyon model uyum bilgileri (İşitme engelli)

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare	S.d.	Sig. (p)
Başlangıç	106,171			
Final	47,916	58,256	28	0,001

c. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli sonuçları

Modelde, bağımlı değişkenin üçüncü kategorisi (3. *Hiç erişemeyen*), referans kategori olarak SPSS paket programı tarafından, en düşük kategori düzeyi baz alınarak otomatik olarak seçilmiştir. Modele dahil edilen diğer değişkenlere ilişkin katsayılar, Çizelge 4.102’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.102. Sıralı lojistik regresyon modelinin sonuçları (İşitme engelli)

Değişkenler	Tahmin (β)	Std. hata	Wald	Sd.	Sig. (p)	β'nin %95 güven aralığında		Odds oranı
						Alt sınır	Üst sınır	
A. Bağımlı değişkenler								
Tam erişen (1)	11,172	5,569	4,024	1	0,045	0,257	22,087	
Az erişen (2)	21,253	7,895	7,246	1	0,007	5,778	36,727	
B. Bağımsız değişkenler								
Yaş	0,459	0,155	8,809	1	0,003**	0,156	0,762	1,582
Hanehalkı büyüklüğü	0,663	0,594	1,248	1	0,264	-0,501	1,827	1,941
Engel oranı (2)	-5,529	2,661	4,316	1	0,038**	-10,745	-0,0313	0,004
Engel oranı (3)	-4,645	2,265	4,205	1	0,040**	-9,085	-0,205	0,009
Engel oranı (4) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Engelli kalma sebebi (1)	-4,104	2,233	3,378	1	0,066	-8,479	0,272	0,017
Engelli kalma sebebi (2)	-2,052	2,642	0,603	1	0,437	-7,230	3,125	0,128
Engelli kalma sebebi (3) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Engelli olma süresi (1)	5,818	3,302	3,105	1	0,078	-0,654	12,289	336,198
Engelli olma süresi (2)	3,362	2,294	2,147	1	0,143	-1,134	7,858	28,835
Engelli olma süresi (3)	4,565	2,358	3,747	1	0,053	-0,057	9,187	96,034
Engelli olma süresi (4) <i>Referans.</i>	0 ^a			0				
İkamet yeri (1)*	4,183	1,925	4,722	1	0,030**	0,410	7,955	65,536
İkamet yeri (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Medeni durum (1)	-2,617	1,888	1,921	1	0,166	-6,317	1,084	0,073
Medeni durum (2)	1,079	1,945	0,308	1	0,579	-2,732	4,891	2,942
Medeni durum (3) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
STK üyeliği (1)	-4,102	2,041	4,038	1	0,044**	-8,104	-0,101	0,017
STK üyeliği (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
İkamet süresi (1)	-16,640	0,000		1		-16,640	-16,640	5,935
İkamet süresi (2)	0,649	1,697	0,146	1	0,702	-2,677	3,975	1,914
İkamet süresi (3)	5,621	2,213	6,456	1	0,011**	1,285	9,958	276,303
İkamet süresi (4) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Cinsiyet (1)	-1,911	1,319	2,098	1	0,147	-4,497	0,675	0,148
Cinsiyet (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Refakatçi varlığı (1)	-0,776	1,473	0,278	1	0,598	-3,662	2,110	0,460
Refakatçi varlığı (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Engelli hakları bilgi (1)	-0,769	1,474	0,272	1	0,602	-3,659	2,121	0,463
Engelli hakları bilgi (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Meslek (1)	-4,780	2,551	3,511	1	0,061	-9,779	0,220	0,008
Meslek (2)	2,660	3,010	0,781	1	0,377	-3,239	8,560	14,303
Meslek (3)	-1,835	9,244	0,039	1	0,843	-19,952	16,282	0,159
Meslek (4)	-34,100	0,000		1		-34,100	-34,100	1,550
Meslek (6)	-11,596	4,632	6,266	1	0,012**	-20,675	-2,516	9,207
Meslek (7)	-1,696	2,305	0,542	1	0,462	-6,213	2,820	0,183
Meslek (8) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Sağlık güvencesi (1)	1,810	1,754	1,066	1	0,302	-1,627	5,247	6,112
Sağlık güvencesi (2)	0,758	2,392	0,100	1	0,751	-3,931	5,446	2,133
Sağlık güvencesi (3)	1,044	2,141	0,238	1	0,626	-3,151	5,240	2,842
Sağlık güvencesi (4) <i>Referans</i>	0 ^a			0				

*Erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan değişkendir, **p<0,05, ***n=60

(AS3)'e ilişkin sonuçlar:

1. Analiz sonuçlarına göre, kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkileyen faktörler; “yaş”, “engel oranı”, “ikamet yeri”, “STK üyeliği” ve “meslek” değişkenleridir.

- Yaş (1): İşitme engelli bireylerin yaşı arttıkça kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 1,58 kat artmaktadır (p<0,05).
- Engel oranı (2): %41-60 aralığında engel oranına sahip olan işitme engellilerin, %81-100 aralığında engel oranına sahip olanlara göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 0,004 kat azalmaktadır (p<0,05).

- Engel oranı (3): %61-80 aralığında engel oranına sahip olan işitme engellilerin, %81-100 aralığında engel oranına sahip olanlara göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 0,009 kat azalmaktadır ($p<0,05$).
 - İkamet yeri (1): Kırsal alanda ikamet etmek, kentsel alanda ikamet etme durumuna göre işitme engellilerin kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığını 65 kat arttırmaktadır ($p<0,05$).
 - STK üyeliği (1): STK üyeliği olmayan işitme engellilerin, üye olan işitme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 0,017 kat azalmaktadır ($p<0,05$).
 - İkamet süresi (3): Antalya ilinde 11-15 yıl arasında ikamet eden işitme engellilerin, 30 yıldan fazla ikamet eden işitme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 276 kat artmaktadır ($p<0,05$).
 - Meslek (6): Emekli olan işitme engellilerin, öğrenci olan işitme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 9,207 kat azalmaktadır ($p<0,05$).
2. İkamet yeri değişkenin 2. kategorisi (kentsel alanda ikamet etmek) SPSS programı tarafından, otomatik olarak referans kategori olarak belirlenmiştir. Bu değişkene ilişkin p değeri 0,030 olarak bulunmuştur ($p<0,05$). Dolayısıyla kırsal ve kentsel alanlarda ikamet etme durumu, kamu hizmetlerine erişim düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir sonucuna ulaşılmıştır.

(AH3): H₁: İşitme engellilerin kamu erişim düzeyini etkileyen faktörler açısından, kırsal ve kentsel alanda ikamet etmenin önemli bir etkisi bulunmaktadır (Kabul).

4.2.3. Görme engellilere ilişkin bulgular

4.2.3.1. Görme engellilere ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik bulgular

Anket yapılan görme engellilerin belirlenmesinde “Evren Büyüklüğü Belli Olan Araştırmalarda Tahmini Örneklem Hacmi Tablosu” kullanılmıştır. Sonuçta 60 adet görme engelli ile yüz yüze görüşülmüştür. Belirlenen kişi sayısına, kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak erişilmiştir. Anket verilerinden sağlanan tanımlayıcı istatistikler bu bölümde belirtilmiştir.

a. İkamet yeri ve anketi cevaplayan kişi

Ankete katılan görme engellilerin 30’u kentsel alanda ikamet etmekte iken, 30’u kırsal alanda ikamet etmektedir (Çizelge 4.103).

Çizelge 4.103. İkamet edilen yere göre görme engelli anket sayıları

	İkamet yeri		Toplam
	Kentsel alan anketi	Kırsal alan	
Görme engelli	30	30	60

Hem kırsal hem kentsel alan anket verilerinde, engellilerin %96,7'si anket sorularına kendisi cevap verirken, %3,3'ü refakatçi desteği ile cevap vermiştir (Çizelge 4.104).

Çizelge 4.104. Görme engelli anketi sorularını cevaplayan kişi

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kendisi	29	96,7	29	96,7
Refakatçisi	1	3,3	1	3,3
Toplam	30	100,0	30	100,0

b. Engel oranı

Anket kapsamında görüşülen görme engellilere ilişkin engel oranları Çizelge 4.105'te yer almaktadır. Araştırmanın hedef kitlesi %40 ve üzeri engeli bulunan görme engelliler olduğu için %40-100 aralığında engel oranına sahip kişiler ankete dahil edilmiştir. Görme engeli yaygınlığı dünya çapında önemli bir orana sahiptir. Hindistan'da kırsal alanda engelliliğin yaygınlığı üzerine yapılan bir araştırmada en sık görülen engellilik türü görme engeli olarak ortaya konulmuştur (Mahmood et al. 2015).

Çizelge 4.105. Görme engellilere ilişkin “engel oranları”

Engel oranı	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
%41-60	6	20,0	3	10,0
%61-80	9	30,0	12	40,0
%81-100	15	50,0	15	50,0
Toplam	30	100,0	30	100,0

c. Engel sebepleri

Görme engellilerin engelli olma sebepleri Çizelge 4.106'da yer almaktadır. Hem kentsel hem de kırsal alanda ikamet eden engellilerde doğuştan engelli olma oranı daha yüksek bulunmuştur. Diğer engelli olma nedenleri hastalık ve kaza olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4.106. Görme engellilerin “engelli olma sebepleri”

Engel sebebi	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Doğuştan	22	73,3	15	50,0
Hastalık	5	16,7	11	36,7
Kaza	3	10,0	4	13,3
Toplam	30	100,0	30	100,0

d. Engellilik süresi

Görme engellilerin engelli oldukları sürelerle bakıldığında hem kırsal hem kentsel alanda 30 yıl ve üzerinde süre kadar engelli olanların oranı daha yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.107).

Çizelge 4.107. Görme engellilerin “engelli oldukları süre”

Süre (yıl)	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-10	2	6,7	6	20,0
10-20	5	16,7	1	3,3
20-30	12	40,0	6	20,0
30<	11	36,7	17	56,7
Toplam	30	100,0	30	100,0

e. Yardımcı cihaz kullanım durumu

Araştırmaya katılan görme engellilerin cihaz kullanım oranları kentsel alanda %83,3, kırsal alanda %70 oranındadır (Çizelge 4.108).

Çizelge 4.108. Görme engellilerin “yardımcı cihaz kullanım durumu”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kullanıyor	25	83,3	21	70,0
Kullanmıyor	5	16,7	9	30,0
Toplam	30	100,0	30	100,0

f. Ortalama yaş ve cinsiyet durumu

Görme engellilerin ortalama yaşı kentsel alanda 36,5 ve kırsal alanda ise 44’tür (Çizelge 4.109). Cinsiyet dağılımı kentsel alanda %36,7 oranında kadın ve kırsal alanda %40 oranında kadın şeklindedir (Çizelge 4.110).

Çizelge 4.109. Görme engellilerin “ortalama yaş durumu”

Ortalama yaş (yıl)	İkamet yeri	
	Kentsel alan	Kırsal alan
	36,5	44,0

Çizelge 4.110. Görme engellilerin “cinsiyet durumu”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kadın	11	36,7	12	40,0
Erkek	19	63,3	18	60,0
Toplam	30	100,0	30,0	100,0

g. Medeni durum

Araştırmaya katılan görme engellilerin medeni durumları Çizelge 4.111’de verilmiştir. Kentsel alanda ikamet eden görme engellilerden %36,7’si evli, %60’ı bekar, %3,3’ü dul olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ise %50’si evli, %33,3’ü bekar ve %16,7’si dul olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.111. Görme engellilerin “medeni” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Evli	11	36,7	15	50,0
Bekar	18	60,0	10	33,3
Dul	1	3,3	5	16,7
Toplam	30	100,0	30	100,0

h. Antalya ikamet süresi

Görme engellilerin Antalya ilinde hem kırsal hem de kentsel alanda, ikamet etme süreleri büyük oranda 16 yıldan fazla olarak bulunmuştur (Çizelge 4.112).

Çizelge 4.112. Görme engellilerin “Antalya’da ikamet etme süreleri”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
İkamet süresi (yıl)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-5	6	20,0	1	3,3
6-10	1	3,3	-	-
11-15	1	3,3	2	6,7
>16	22	73,3	27	90,0
Toplam	30	100,0	30	100,0

ı. Eğitim durumu

Kentsel alanda ikamet eden engellilerin %46,7’si lise, %20’si üniversite öğrencisidir. Bu oranı sırasıyla ilk-orta öğretim mezunu olma, üniversite mezunu olma, okur-yazar olmama ve lisans üstü öğrenci olma takip etmektedir. Kırsal alanda ise en büyük oran ilk-orta öğretim mezunu (%46,7) değişkenine ait iken bunu sırasıyla lise mezunu, okur-yazar olma, üniversite öğrencisi olma, üniversite mezunu olma ve okur-yazar olmama takip etmektedir (Çizelge 4.113).

Çizelge 4.113. Görme engellilerin “eğitim” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Okur-yazar değil	2	6,7	1	3,3
Okur-yazar	-	-	3	10,0
İlk-orta öğretim	4	13,7	14	46,7
Lise	14	46,7	8	26,7
Üni. öğrenci	6	20,0	2	6,7
Üni. mezun	3	10,0	2	6,7
Lisans üstü öğrenci	1	3,3	-	-
Toplam	30	100,0	30	100,0

i. Sağlık güvencesi durumu

Görme engellilerin sağlık güvencelerini, kentsel alanda büyük oranda (%33,3) yeşil kart sosyal güvencesi (genel sağlık sigortası) oluşturmaktadır. Kırsal alanda ise yeşil kart, SSK, Bağ-kur sağlık güvencesine sahip olma aynı oranda (%30) bulunmuştur (Çizelge 4.114).

Çizelge 4.114. Görme engellilerin” sağlık güvencesi” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Yeşil kart	10	33,3	9	30,0
SSK	8	26,7	9	30,0
Bağ-kur	5	16,7	9	30,0
Emekli sandığı	7	23,3	3	10,0
Toplam	30	100,0	30	100,0

j. İstihdam durumu

Literatüre bakıldığında engellilerin istihdam edilme oranları genellikle düşüktür. İlgili yasal düzenlemeye göre, iş yerlerine engelli çalıştırma kotası getirilmiştir. Bu kapsamda, 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde %3, kamu işyerlerinde ise %4 engelli çalıştırma zorunluluğu (RG 2003), engellilerin istihdam oranını arttırmış olsa da henüz istenen düzeyde bulunmamaktadır. Araştırma alanında da benzer şekilde işsiz/çalışmayan görme engelli oranı kentsel alanda %30 ve kırsal alanda ise %60,7 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.115).

Çizelge 4.115. Görme engellilerin “çalışma durumları ve meslekleri”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Çalışmıyor/işsiz	9	30,0	17	60,7
Emekli	3	10,0	3	10,7
Çiftçi	1	3,3	2	7,1
Özel sektör	1	3,3	-	-
Kamu	6	20,0	3	10,7
Esnaf	1	3,3	-	-
Öğrenci	8	26,7	3	10,7
Diğer	1	3,3	-	-8
Toplam	30	100,0	30	100,0

k. STK üyelik durumu

Engellilerin STK'lara üyelik durumları Çizelge 4.116'da gösterilmektedir. Kentsel alanda STK'lara üye olma oranı %33,3 iken kırsal alanda bu oran %26,7'dir.

Çizelge 4.116. Görme engellilerin “STK üyelik” durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Üye	10	33,3	8	26,7
Üye değil	20	66,7	22	73,3
Toplam	30	100,0	30	100,0

1. Engelli hakları bilgi düzeyi ve bilgi kaynakları

Kentsel alanda ikamet eden görme engellilerin %70'i "engelli hakları" konusunda bilgi sahibiyken, kırsal alanda yaşayan engellilerin %46,7'si bilgi sahibidir. Kentsel alanda engelli hakları konusunda bilgi sahibi olan görme engelli bireyler, bilgi kaynaklarının büyük oranda "STK"lar olduğunu ifade etmişlerdir. Kırsal alanda ise görme engelli bireyler, engelli hakları konusunda bilgi kaynağı olarak "TV, gazete, dergi vb. yayınlar", "internet" ve "STK"lardan yararlanmaktadır (Çizelge 4.117).

Çizelge 4.117. Görme engellilerin "engelli hakları" konusunda bilgi durumları ve "bilgi kaynakları"

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
Bilgi durumu	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Bilgisi var	21	70,0	14	46,7
Bilgisi yok	9	30,0	16	53,3
Toplam	30	100,0	28	100,0
Bilgi Kaynakları				
TV, gazete, dergi vb.	12	40,0	9	30,0
İnternet	14	46,7	9	30,0
Yakın çevre	8	26,7	6	20,0
Muhtar	5	16,7	7	23,3
Belediye	8	26,7	7	23,3
ASHB	8	26,7	4	13,3
STK	21	70,0	9	30,0
Diğer	6	20,0	4	13,0

m. Hanehalkı büyüklüğü ve ortalama gelir

Kentsel alanda ikamet eden görme engellilerin ortalama hane halkı büyüklüğü 3,7 kişi olup aylık ortalama gelirleri 15.696,67 TL olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ise ortalama gelir 14.140,00 TL olarak bulunmuştur (Çizelge 4.118).

Çizelge 4.118. Görme engellilerin ortalama "hanehalkı büyüklüğü" ve "ortalama gelir"

	İkamet yeri	
	Kentsel alan	Kırsal alan
Ortalama kişi sayısı (kişi)	3,7	4,2
Ortalama gelir (TL)	15.696,67	14.140,00

n. Refakatçi varlığı ve yakınlık derecesi

Araştırma kapsamına alınan görme engellilerin kentsel alanda %13,3'ünün refakatçisi varken kentsel alanda ikamet eden engellilerin %40'ının refakatçisi bulunmaktadır (Çizelge 4.119). Engellilerin refakatçi yakınlık durumları Çizelge 4.120'de gösterilmektedir.

Çizelge 4.119. Görme engellilerin "refakatçi" bulundurma durumları

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Refakatçisi var	4	13,3	12	40,0
Refakatçisi yok	26	86,7	18	60,0
Toplam	31	100,0	30	100,0

Çizelge 4.120. Görme engellilerin “refakatçi yakınlık durumları”

	İkamet yeri			
	Kentsel alan		Kırsal alan	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Anne	1	25,0	2	16,7
Kardeş	2	50,0	2	16,7
Çocuk	-	-	1	8,3
Akraba	-	-	4	33,3
Eş	1	25,0	3	25,0
Toplam	4	100,0	12	100,0

4.2.3.2. Görme engellilerin ikamet ettikleri yerlerde “kamu hizmetlerinin varlığı” ve “hizmete erişim yerleri”

a. Kamu hizmetlerinin varlığı

Kamu bayındırlık hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamet edilen binada merdivenlerde tutunma malzemeleri” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “üst geçit hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.121).

Çizelge 4.121. İkamette “bayındırlık” hizmetlerinin varlığı (Görme engelliler)

Kamu bayındırlık hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Yaya yolu ve kaldırımlarda kabartmalı yol	29	1	-	30	15	14	1	30
2. Yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri	30	-	-	-	23	6	1	30
3. Üst geçit hizmetleri	26	4	-	30	2	28	-	30
4. İkamet edilen binada merdiven tutunma malz.	6	24	-	30	3	27	-	30
5. İkamet edilen binada asansör hizmetleri	18	12	-	30	12	18	-	30
6. İkamette asansör içi tuşlar ve sesli uyarı	26	4	-	30	20	10	-	30
7. Araç park yeri hizmetleri	20	10	-	30	3	27	-	30
8. Banka ve ATM hizmetleri	29	1	-	30	9	21	-	30
9. İkamette park, markete ulaşımında sarı şeritli yol	24	6	-	30	13	16	1	30

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “rehberlik araştırma merkezi” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “üniversite eğitimi varlığı” alt hizmet faktörüdür. Bu kapsamda “üniversite eğitimi var” olarak ifade edilen hizmet açık/uzak öğretim kapsamında üniversitelerdir.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “üniversitede Braille alfabesi ders materyali hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans

değerine sahip hizmet faktörü “üniversite eğitimi varlığı” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.122).

Çizelge 4.122. İkamette “eğitim-öğretim” hizmetlerinin varlığı (Görme engelliler)

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Lise eğitimi varlığı	1	-	-	1	-	2	-	2
2. Lisede kaynaştırma sınıfı hizmetleri	1	-	-	1	-	2	-	2
3. Lisede Braille alfabesi ders materyalleri	1	-	-	1	-	2	-	2
4. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	-	1	-	1	-	2	-	2
5. Lise binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol	1	-	-	1	-	2	-	2
6. Lisede katlar arası merdivenlerde tutunma malz.	1	-	-	1	-	2	-	2
7. Lise binasında asansör	1	-	-	1	2	-	-	2
8. Lisede asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	1	-	-	1	2	-	-	2
9. Lise bina içi hareketlilik yönlendirme güzergahı	1	-	-	1	2	-	-	2
10. Lise binasında engelli tuvaleti	1	-	-	1	2	-	-	2
11. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	-	1	-	1	2	-	-	2
12. Lisede evde eğitim hizmeti	-	-	1	1	2	-	-	2
13. Üniversite eğitimi varlığı	-	2	-	2	-	7	-	7
14. Üniversitede Braille alfabesi ders materyali	2	-	-	2	6	-	1	7
15. Üniversitede akran desteği ve rehberlik hizm.	-	2	-	2	3	3	1	7
16. Üniversite kütüphanesine erişim	-	2	-	2	-	6	1	7
17. Üni. Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimi	-	2	-	2	-	6	1	7
18. Üniversite binası girişine ulaşılabilir yol	-	1	-	1	-	6	-	6
19. Üni. katlar arası merdivenlerde tutma malzemesi	-	1	-	1	2	4	-	6
20. Üniversite binasında asansör	-	1	-	1	2	4	-	6
21. Üni. asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	-	1	-	1	2	4	-	6
22. Üni. bina içi hareketlilik yönlendirme güzergahı	-	-	1	1	5	-	1	6
23. Üniversite binasında engelli tuvaleti	1	-	-	1	1	5	-	6
24. KYK öncelikli kayıt hizmetinden yararlanma	-	-	1	1	-	1	2	3
25. Rehberlik araştırma merkezi	3	-	-	3	-	7	1	8
26. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	3	-	-	3	-	7	1	8
27. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	-	2	-	2	-	6	-	6
28. İkamette kütüphane hizmetlerine erişim	3	-	-	3	3	4	1	8
29. Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma	-	2	-	2	-	4	2	6
30. Online eğitim hizmetleri	-	1	2	3	-	7	1	8

Kamu sağlık hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “sağlık binalarına ulaşımında sarı şeritli yol” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “sağlık binası merdivenlerinde tutunma malzemesi” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “engelliye yardımcı destek personel” olup

“ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “aile hekimliği genel hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.123).

Çizelge 4.123. İkamette “sağlık” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli)

Kamu sağlık hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	6	24	-	30	5	25	-	30
2. Aile hekimliği genel hizmetlerinden yararlanma	4	26	-	30	-	30	-	30
3. Aile hekimliği hasta takibi hizmetleri	9	21	-	30	8	20	2	30
4. Aile hekimliği evde sağlık hizmetleri	13	16	1	30	3	19	8	30
5. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	23	7	-	30	-	30	-	30
6. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri	21	2	7	30	1	20	9	30
7. Ağız ve diş sağlığı hizmetlerinden yararlanma	23	7	-	30	-	28	2	30
8. Hasta nakil aracı hizmetinden yararlanma	2	22	6	30	-	23	7	30
9. MHRS, E-nabız hizmetleri	-	24	6	30	1	26	3	30
10. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmeti	4	19	7	30	-	24	6	30
11. Sağlık binalarına ulaşımında sarı şeritli yol	28	2	-	30	6	21	3	30
12. Sağlık binalarında bina içi hareketlilik	9	20	1	30	2	25	3	30
13. Engelliye yardımcı destek personel	19	9	2	30	15	15	-	30
14. Sağlık binası merdivenlerde tutunma mal.	3	27	-	30	-	29	1	30
15. Genellikle sağlık binasında asansör	3	27	-	30	1	29	-	30
16. Asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	24	6	-	30	3	27	-	30
17. Genellikle sağlık binalarında engelli tuvaleti	6	20	4	30	1	29	-	30
18. Engelliler için araç park yeri hizmeti	1	25	4	30	-	27	3	30

Kamu ulaşım hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireyler ile kentsel alanda ikamet eden görme engelli bireylerin her ikisinde de “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “şehirler arası otobüs hizmetlerinde engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. “İkamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü ise “belediye otobüsü hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır (Çizelge 4.124).

Çizelge 4.124. İkamette kamu “ulaşım” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli)

Kamu ulaşım hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. İkamet yakınlarında belediye otobüsü hizmetleri	9	21	-	30	-	30	-	30
2. Duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı	21	9	-	30	11	18	1	30
3. Havaalanı engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı	28	1	1	30	2	24	4	30
4. Ş. arası otobüs eng. ulaşımı kolaylaştırıcı alt yapı	30	-	-	30	18	10	2	30
5. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	8	18	4	30	1	27	2	30
6. Şehirlerarası indirimli seyahat hizmetleri	19	1	10	30	1	22	7	30
7. THY ve diğer indirimli seyahat hizmetleri	13	5	12	30	1	22	7	30
8. Ücretsiz HAVAŞ hizmetleri	15	2	13	30	1	17	12	30

Kamu sosyal hizmetleri kapsamında kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “ASHB ve SGK kurumu hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “engelli/engelli yakını aylığı hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt

hizmet faktörü “polis, noter, adliye gibi kurumlarda yardımcı/destek personel” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “sağlık primi ödemesi hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.125).

Çizelge 4.125. İkamette kamu “sosyal” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli)

Kamu sosyal hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. AÇSHB kurumu hizmetleri	27	1	2	30	1	25	4	30
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmetleri	7	23	2	30	2	26	2	30
3. Belediye ayni/nakdi yardım hizmetleri	5	22	3	30	-	25	5	30
4. SGK kurumu hizmetleri	27	2	1	30	2	27	1	30
5. Sağlık primi ödemesi hizmetleri	11	19	-	30	-	30	-	30
6. Erken emeklilik hakkı	6	15	9	30	-	27	3	30
7. Malulen emeklilik hizmetleri	7	19	3	29	-	25	5	30
8. Engele ilişkin cihazlarda devlet ödemesi	1	20	9	30	1	27	2	30
9. Vergi Dairesi hizmetleri	26	-	3	29	-	27	3	30
10. Araç satın alımında ÖTV/MTV muafiyeti	-	20	9	29	-	26	4	30
11. Emlak vergisi muafiyeti hizmetleri	10	7	12	29	-	25	5	30
12. Gelir vergisi indirimi hizmetleri	12	5	12	29	-	25	5	30
13. Belediye engelli hizmetleri	-	18	11	29	-	27	3	30
14. Belediye engelli danışmanlık hizmetleri	-	14	16	30	-	27	3	30
15. Belediye engelsiz ulaşım aracı	2	15	12	29	-	26	4	30
16. Belediye engelsiz plaj hizmetleri	14	-	15	29	-	28	2	30
17. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	9	8	12	29	-	28	2	30
18. Engelli su indirim desteği	1	20	9	30	-	28	2	30
19. Engelli elektrik indirim desteği	3	17	10	30	1	23	6	30
20. ALO 183, 184 gibi sosyal destek hizmetleri	3	6	20	29	-	16	14	30
21. E-Devlet, CİMER vb hizmetleri	-	19	11	30	2	23	5	30
22. Diyanet engelli manevi danışmanlık hizmetleri	6	4	19	29	8	13	9	30
23. Polis, noter, adliye gibi kurumlarda yrd. personel	18	3	9	30	12	14	4	30

Kamu istihdam hizmetleri kapsamında, kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireylerin; “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “iş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “iş yeri binasına bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı” alt hizmet faktörüdür.

Kentsel alanda ise “ikamet yeri yakınlarında hizmet yok” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip alt hizmet faktörü “iş yerinde bina içi sarı şerit ya da sesli yönlendirme hizmetleri” olup “ikamet yeri yakınlarında hizmet var” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “iş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.126).

Çizelge 4.126. İkamette “istihdam” hizmetlerinin varlığı (Görme engelli)

Kamu istihdam hizmetleri	Kırsalda hizmetin varlığı (Frekans)				Kentte hizmetin varlığı (Frekans)			
	Yok	Var	B. yok	Top.	Yok	Var	B. yok	Top.
1. İş yeri binasına bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı	3	3	-	6	1	7	1	9
2. İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	6	-	-	6	4	4	-	8
3. İş yerinde bina içi sarı şerit ya da sesli yön.	6	-	-	6	8	-	-	8
4. İş yerinde engelli tuvaleti	3	3	-	6	2	6	-	8
5. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	3	3	-	6	-	8	-	8
6. Engel durumuna uygun istihdam	6	-	-	6	-	8	-	8
7. İş yeri binasında asansör, sesli uyarı vb önlemler	3	3	-	6	4	4	-	8
8. Meslek edindirme kursu hizmetleri	6	-	-	6	-	7	1	8
9. Özel sektör istihdam hizmetleri	5	-	1	6	-	7	1	8
10. Kamu işyerleri istihdam hizmetleri	3	3	-	6	-	7	1	8
11. Sendika hizmetleri	3	3	-	6	-	6	2	8
12. Meslek içi eğitim hizmetinden yararlanma	3	3	-	6	-	8	-	8

b. Hizmete erişim yerleri

Kırsal alanda ikamet eden görme engellilerin bayındırlık hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “ikamette bina merdivenlerinde tutunma malzemeleri” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “banka ve ATM hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.127).

Çizelge 4.127. “Bayındırlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)

Kamu bayındırlık hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırsal alan				Kentsel alan			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Yaya yolu ve kaldırımlarda kabartmalı yol	-	8	1	9	-	18	-	18
2. Yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizm.	-	4	-	4	-	7	-	7
3. Üst geçit hizmetleri	3	11	1	15	-	26	-	26
4. İkamette bina merdivenlerinde tutunma malz.	28	-	-	28	-	27	-	27
5. İkamet edilen binada asansör hizmetleri	12	-	-	12	-	15	-	15
6. İkamette asansör içi tuşlar ve sesli uyarı	4	-	-	4	-	10	-	10
7. Araç park yeri hizmetleri	5	3	-	8	-	9	-	9
8. Banka ve ATM hizmetleri	1	19	-	20	-	18	-	18
9. İkamette park, markete ulaşımında sarı şerit	3	12	3	18	-	18	-	18

Kırsal alanda ikamet eden görme engellilerin eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “üniversite eğitimi varlığı” alt hizmet faktörü olup diğer eğitim-öğretim hizmetlerine büyük oranda kentsel alanda erişebilmektedirler (Çizelge 4.128). Üniversite eğitimi varlığı, uzaktan/açık öğretim şeklindedir.

Çizelge 4.128. “Eğitim-öğretim” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)

Kamu eğitim-öğretim hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırsal alan				Kentsel alan			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Lise eğitimi varlığı	-	1	-	1	-	2	-	2
2. Lisede kaynaştırma sınıfı hizmetleri	-	1	-	1	-	2	-	2
3. Lisede Braille alfabesi ders materyalleri	-	-	-	-	-	2	-	2
4. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	-	1	-	1	-	2	-	2
5. Lise binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol	-	1	-	1	-	2	-	2
6. Lisede katlar arası tutunma malzemesi	-	1	-	1	-	2	-	2
7. Lise binasında asansör	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Lisede asansör içi tuşlar ve sesli uyarı	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Lise bina içi hareketlilik yönlendirme güz.	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Lise binasında engelli tuvaleti	-	-	-	-	-	-	-	-
11. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	-	-	1	-	-	-	-	-
12. Lisede evde eğitim hizmeti	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Üniversite eğitimi varlığı	2	-	-	2	-	7	-	7
14. Üniversitede Braille alfabesi ders materyali	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Üniversitede akran desteği ve rehberlik hizm.	-	2	-	2	-	3	-	3
16. Üniversite kütüphanesine erişim	-	2	-	2	-	6	-	6
17. Üni. Engelliler Danışma ve Koor. Birimi	-	2	-	2	-	6	-	6
18. Üniversite binası girişine ulaşılabilir yol	-	1	-	1	-	6	-	6
19. Üni. katlar arası merdivenlerde tutma malz.	-	1	-	1	-	5	-	5
20. Üniversite binasında asansör	-	1	-	1	-	5	-	5
21. Üni. asansör içi tuşlar ve sesli uyarı	-	1	-	1	-	5	-	5
22. Üni. bina içi hareketlilik yönlendirme	-	-	-	-	-	-	-	-
23. Üniversite binasında engelli tuvaleti	-	-	-	-	-	4	-	4
24. KYK öncelikli kayıt hizmetleri	-	-	-	-	-	-	-	-
25. Rehberlik araştırma merkezi	-	1	-	1	-	6	-	6
26. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	-	1	-	1	-	6	-	6
27. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	-	-	2	2	-	6	-	6
28. İkamette kütüphane hizmetlerine erişim	-	-	-	-	-	3	-	3
29. Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma	-	-	2	2	-	3	-	3
30. Online eğitim hizmetleri	-	-	-	-	-	5	-	5

Kırsal alanda ikamet eden görme engellilerin sağlık hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “aile hekimliği genel hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.129).

Çizelge 4.129. “Sağlık” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)

Kamu sağlık hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	23	-	1	24	-	24	-	24
2. Aile hekimliği genel hizmetleri	25	5	-	30	-	30	-	30
3. Aile hekimliği hasta takibi hizmetleri	18	1	-	19	-	20	-	20
4. Aile hekimliği evde sağlık hizmetleri	6	-	-	6	-	3	-	3
5. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	3	26	-	29	-	30	-	30
6. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri	-	2	-	2	-	5	-	5
7. Ağız ve diş sağlığı hizmetlerinden yararlanma	1	19	-	20	-	27	1	28
8. Hasta nakil aracı hizmetinden yararlanma	4	-	1	5	-	6	-	6
9. MHRS, E-nabız hizmetleri	5	2	16	23	-	24	-	24
10. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmeti	4	-	-	4	-	3	-	3
11. Sağlık binalarına ulaşımında sarı şeritli yol	1	20	1	22	-	20	-	20
12. Sağlık binalarında bina içi hareketlilik	1	6	16	23	-	25	-	25
13. Engelliye yardımcı destek personel	6	1	3	10	-	15	-	15
14. Sağlık binası merdivenlerde tutunma mal.	13	4	12	29	-	28	-	28
15. Genellikle sağlık binasında asansör	-	6	22	28	-	29	-	29
16. Asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	-	24	4	28	-	28	-	28
17. Genellikle sağlık binalarında engelli tuvaleti	-	6	18	24	-	23	-	23
18. Engelliler için araç park yeri hizmeti	-	-	1	1	-	4	-	4

Kırsal alanda ikamet eden görme engellilerin ulaşım hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.130).

Çizelge 4.130. Kamu “ulaşım” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)

Kamu ulaşım hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kentte yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. İkamet yakınlarında belediye otobüsü hizm.	1	7	16	24	-	29	-	29
2. Duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı	2	14	1	17	-	22	-	22
3. Havaalanı engelli ulaşımı için alt yapı	-	12	1	13	-	18	-	18
4. Ş.arası otobüs eng. ulaşımı kol. alt yapı	-	10	-	10	-	10	-	10
5. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	7	7	8	22	-	26	-	26
6. Şehirlerarası indirimli seyahat hizmetleri	-	8	-	8	-	19	-	19
7. THY ve diğer indirimli seyahat hizmetleri	-	7	-	7	-	18	-	18
8. Ücretsiz HAVAŞ hizmetleri	-	7	-	7	-	16	-	16

Kırsal alanda ikamet eden görme engellilerin kamu sosyal hizmetleri kapsamında, hizmete erişim yerlerinin “kırsal alan” seçeneğinde en yüksek frekans değerine sahip hizmet faktörü “engelli su indirim desteği” alt hizmet faktörüdür. Büyük oranda kentsel

alanda erişebildikleri hizmet faktörü ise “SGK hizmetleri” alt hizmet faktörüdür (Çizelge 4.131).

Çizelge 4.131. Kamu “sosyal” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)

Kamu sosyal hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. ASHB hizmetleri	-	17	1	18	-	12	-	12
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmetleri	1	2	11	14	-	8	-	8
3. Belediye aynı/nakdi yardımı hizmetleri	3	4	1	8	-	3	-	3
4. SGK hizmetleri	-	24	1	25	-	24	-	24
5. Sağlık primi ödemesi hizmetleri	-	12	18	30	-	29	-	29
6. Erken emeklilik hakkı	-	1	1	2	-	2	-	2
7. Malulen emeklilik hizmeti	-	1	1	2	-	2	-	2
8. Engele ilişkin cihazlarda devlet ödemesi	-	10	9	19	-	26	-	26
9. Vergi Dairesi hizmetleri	-	9	1	10	-	24	-	24
10. Araç satın alımında ÖTV/MTV muafiyeti	-	-	1	1	-	4	-	4
11. Emlak vergisi muafiyeti hizmetleri	2	-	1	3	-	5	-	5
12. Gelir vergisi indirimi hizmetleri	-	-	5	5	-	11	-	11
13. Belediye engelli hizmetleri	3	-	8	11	-	22	-	22
14. Belediye engelli danışmanlık hizmetleri	3	-	10	13	-	20	-	20
15. Belediye engelsiz ulaşım aracı hizmetleri	3	1	3	7	-	10	-	10
16. Belediye engelsiz plaj hizmetleri	-	1	1	2	-	11	-	11
17. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	-	-	10	10	-	21	1	22
18. Engelli su indirim desteği	18	1	-	19	-	15	-	15
19. Engelli elektrik indirim desteği	10	1	-	11	-	4	-	4
20. ALO 183, 184 gibi sosyal destek hizmetleri	-	-	4	4	-	5	-	5
21. E-Devlet, CİMER vb hizmetler	-	1	15	16	-	19	-	19
22. Diyanet engelli manevi danışmanlık hizm.	-	2	1	3	-	10	-	10
23. Polis, noter, adliye gibi kurumlarda yrd. per.	-	10	2	12	-	11	-	11

Kırsal alanda ikamet eden görme engelliler, “iş yeri binasına bağlanan ulaşılabilir yol” ve “engel durumuna uygun istihdam” alt hizmet faktörlerine kırsal alanda erişebilmektedirler. Diğer istihdam alt hizmet faktörlerine kentsel alanda erişebilmektedirler (Çizelge 4.132).

Çizelge 4.132. Kamu “istihdam” hizmetlerine erişilen alanlar (Görme engelli)

Kamu istihdam hizmetleri	Erişim yeri (Frekans)							
	Kırda yaşayanların erişim yeri				Kırda yaşayanların erişim yeri			
	Kır	Kent	K. ve k.	Top.	Kır	Kent	K. ve k.	Top.
1. İş yeri binasına bağlanan ulaşılabilir yol	3	2	-	5	-	7	-	7
2. İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	-	3	-	3	-	4	-	4
3. İş yerinde bina içi sari şerit ya da sesli yön.	-	-	-	-	-	-	-	-
4. İş yerinde engelli tuvaleti	-	3	-	3	-	6	-	6
5. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	-	3	-	3	-	8	-	8
6. Engel durumuna uygun istihdam	3	3	-	6	-	8	-	8
7. İş yeri binasında asansör, sesli uyarı vb ön.	-	3	-	3	-	4	-	4
8. Meslek edindirme kursu hizmetleri	-	-	-	-	-	1	-	1
9. Özel sektör istihdam hizmetleri	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Kamu işyerleri istihdam hizmetleri	-	3	-	3	-	4	-	4
11. Sendika hizmetleri	-	1	-	1	-	5	-	5
12. Meslek içi eğitim hizmetleri	-	3	-	3	-	8	-	8

4.2.3.3. Görme engellilerin kamu hizmetlerine “erişim düzeyleri” (AS1-AH1)

Görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini belirlemek amacıyla kamu hizmetleri; bayındırlık kamu hizmetleri, eğitim-öğretim hizmetleri, sağlık hizmetleri, ulaşım hizmetleri, kamu sosyal hizmetleri ve istihdam hizmetleri olmak üzere 6 ana faktör altında toplanmıştır. Bu altı ana faktöre ilişkin alt faktörler; engellilerin erişebilirliği konusunda hukuki düzenlemeler, görme engellilere yönelik mevcut uygulamalar, anket öncesi birebir engelli görüşmeleri ve literatür taraması sonucunda belirlenmiştir.

Erişim düzeyi ve ilgili puanların ölçülmesinde 3'lü likert ölçeği kullanılmıştır. Görme engellilerin 3'lü likert tablosunda verdikleri puanlar ilgili haneye yazılmıştır. Likert ölçeği ile görme engellilerin, kamu hizmetlerine erişim düzeyine verdiği puanların ortalaması alınmıştır. Her bir faktör grubuna göre alınan ortalamalar sıralanarak erişim düzeyleri ortaya konulmuştur. Anket ölçeğinin güvenilirliğini ölçmek için kullanılan Cronbach's Alpha katsayısı; bayındırlık hizmet faktörleri için 0,814, eğitim-öğretim hizmet faktörleri için 0,691, ulaşım hizmet faktörleri için 0,841, sosyal hizmet faktörleri için 0,756, istihdam hizmet faktörleri için 0,726 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ aralığında olması nedeniyle anket kapsamında geliştirilen “erişim düzeyi ölçeği”, güvenilir olarak kabul edilmiştir. Güvenilirlik katsayısı sağlık hizmet faktörleri için 0,577 olarak hesaplanmış olup kısmen daha düşük güvenilirlik seviyesine sahip olarak bulunmuştur (Bkz. Materyal ve Metot).

Bu bölümde belirtilen erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan veriler, engellilerin kırsal ve kentsel alanda “ikamet etme durumu” dikkate alınarak belirlenmiştir. Görme engellilerin, kamu bayındırlık hizmetlerine erişim düzeyleri Çizelge 4.133'te yer almaktadır. Bayındırlık hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 9 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,15, kırsal alanda 2,41 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), görme engellilerin hem kentsel hem de kırsal alanda bayındırlık kamu hizmetlerine erişimi “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Erişim düzeyi en düşük hizmetler hem kırsal hem kentsel alanda “yaya geçitlerinde sesli trafik işareti” hizmet alt faktörü olarak öne çıkmaktadır.

Çizelge 4.133. Görme engellilerin “bayındırlık” hizmetlerine erişim düzeyleri

A Bayındırlık hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Yaya yolu ve kaldırımlarda kabartmalı yol (sarı şerit)	2,30	2,63	0,33
2. Yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri	2,73	2,87	0,14
3. Üst geçit hizmetleri	1,77	2,43	0,66
4. İkamette bina merdivenlerinde tutunma malzemesi	1,57	1,57	0,00
5. İkamet edilen binada asansör hizmetleri	1,93	2,37	0,44
6. İkamette asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	2,40	2,87	0,47
7. Araç park yeri hizmetleri	2,57	2,57	0,00
8. Banka ve ATM hizmetleri	1,93	2,10	0,17
9. İkamette park, AVM, markete ulaşımında sarı şeritli yol	2,17	2,33	0,16
Bayındırlık hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,15	2,41	0,26

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p.), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p.), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Görme engellilerin, eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeyleri Çizelge 4.134'te yer almaktadır. Eğitim-öğretim hizmetleri alt faktörleri yalnızca lise ve üniversite eğitimi görmekte olan işitme engelliler tarafından cevaplanmıştır. Eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 30 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,16, kırsal alanda 2,30 olarak bulunmuştur.

Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), görme engellilerin hem kentsel hem de kırsal alanda eğitim-öğretim kamu hizmetlerine erişimi “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Kentsel alanda erişim düzeyi en düşük hizmet faktörleri; “liseye ulaşılabilir servis hizmetleri” ve “üniversitede Braille alfabesi ders materyali hizmetleri” olarak belirlenmiştir. Kırsal alanda ise; “lisede Braille alfabesi ders materyalleri” ve “online eğitim hizmetleri” en düşük erişim düzeyine sahip hizmet faktörleri olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.134. Görme engellilerin “eğitim-öğretim” hizmetlerine erişim düzeyleri

B Eğitim-öğretim hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Lise eğitimi varlığı	1,00	2,00	1,00
2. Lisede kaynaştırma sınıfı hizmetleri	2,00	2,00	0,00
3. Lisede Braille alfabesi ders materyalleri	2,00	3,00	1,00
4. Lisede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	1,00	2,00	1,00
5. Lise binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı	2,00	2,00	0,00
6. Lisede katlar arası merdivenlerde tutunma malzemesi	2,00	1,00	1,00
7. Lise binasında asansör	3,00	3,00	0,00
8. Lisede asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	3,00	3,00	0,00
9. Lise bina içi hareketlilik yönlendirme güzergahı	3,00	3,00	0,00
10. Lise binasında engelli tuvaleti	3,00	3,00	0,00
11. Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	3,00	1,00	2,00
12. Lisede evde eğitim hizmeti	3,00	3,00	0,00
13. Üniversite eğitimi varlığı	1,57	1,50	0,07
14. Üniversitede Braille alfabesi ders materyali hizmetleri	3,00	3,00	0,00
15. Üniversitede akran desteği ve rehberlik hizmetleri	2,14	2,00	0,14
16. Üniversite kütüphanesine erişim	2,00	2,00	0,00
17. Üni. Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimi	1,71	2,00	0,29
18. Üniversite binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol	1,67	2,00	0,33
19. Üni. katlar arası merdivenlerde tutma malzemesi	2,00	2,00	0,00
20. Üniversite binasında asansör	2,00	2,00	0,00
21. Üni. asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	2,00	2,00	0,00
22. Üni. bina içi hareketlilik yönlendirme güzergahı	3,00	3,00	0,00
23. Üniversite binasında engelli tuvaleti	1,83	3,00	1,17
24. KYK öncelikli kayıt hizmetinden yararlanma durumu	3,00	3,00	0,00
25. Rehberlik araştırma merkezi	1,75	2,33	0,58
26. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	1,75	2,33	0,58
27. ÖSYM engelli sınav giriş hizmetleri	1,67	2,00	0,33
28. İkamette kütüphane hizmetlerine erişim	2,50	3,00	0,50
29. Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma	1,67	1,00	0,67
30. Online eğitim hizmetleri	1,75	3,00	1,25
Eğitim- öğretim hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,16	2,30	0,14

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p.), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p.), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Görme engellilerin, sağlık kamu hizmetlerine erişim düzeyleri Çizelge 4.135'te yer almaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 18 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,00, kırsal alanda 2,14 olarak

bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), görme engellilerin sağlık kamu hizmetlerine erişimi kentsel alanda “1. Tam erişen”, kırsal alanda “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır.

Kentsel alanda erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörü; “aile hekimliği evde sağlık hizmetleri” olup kırsal alanda ise “kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır.

Çizelge 4.135. Görme engellilerin “sağlık” hizmetlerine erişim düzeyleri

C. Sağlık hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. Muayene önceliği hizmetinden yararlanma	1,97	1,93	0,04
2. Aile hekimliği genel hizmetlerinden yararlanma	1,47	1,60	0,13
3. Aile hekimliği hasta takibi hizmetlerinden yararlanma	2,20	2,13	0,07
4. Aile hekimliği evde sağlık hizmetinden yararlanma	2,87	2,63	0,24
5. Kamu hastaneleri genel sağlık hizmetleri	1,70	1,80	0,10
6. Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetinden yararlanma	2,83	2,90	0,07
7. Ağız ve diş sağlığı hizmetlerinden yararlanma	1,47	2,07	0,60
8. Hasta nakil aracı hizmetinden yararlanma	2,73	2,83	0,10
9. Merkezi Hekim Randevu Sistemine , E-nabız hizm.	1,50	1,80	0,30
10. Evde sağlık kurul raporu alımı hizmeti	2,83	2,77	0,06
11. Sağlık binalarına ulaşımında sarı şeritli yol	2,13	2,27	0,14
12. Sağlık binalarında bina içi hareketlilik yönlendirme	1,60	1,83	0,23
13. Engelliye yardımcı destek personel	2,23	2,60	0,37
14. Sağlık binası katlar arası merdivenlerde tutunma mal.	1,30	1,53	0,23
15. Genellikle sağlık binasında asansör	1,37	1,53	0,16
16. Asansör içi kabartmalı tuşlar ve sesli uyarı	1,53	1,57	0,04
17. Genellikle sağlık binalarında engelli tuvaleti	1,50	1,73	0,23
18. Engelliler için araç park yeri hizmeti	2,77	2,93	0,16
Sağlık hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,00	2,14	0,14

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Görme engellilerin, ulaşım kamu hizmetlerine erişim düzeyleri Çizelge’ 4.136’da yer almaktadır. Ulaşım hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 8 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,00, kırsal alanda 2,45 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), görme engellilerin ulaşım kamu hizmetlerine erişimi kentsel alanda “1. Tam erişen” puan aralığında yer almakta iken kırsal alanda “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Kentsel alanda erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörü; “şehirlerarası otobüs hizmetlerinde engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı hizmetleri” olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ise “havayolu hizmetleri indirimli seyahat hizmetleri” ve “ücretsiz HAVAŞ hizmetleri” olarak tespit edilmiştir.

Literatürde yapılan diğer araştırmalarda da uzak kırsal alanlarda engelli bireylerin ulaşım ve diğer hizmetlere erişimde çifte dezavantaj yaşadığı öne çıkmaktadır. Avusturya ve Yeni Güney Galler’de engelli bireylerin başta ulaşım hizmetleri olmak üzere istihdam ve bilgiye erişimde kentsel alanda yaşayan engelli bireylere göre nispeten daha fazla zorluk yaşamaktadır (Gething 1997).

Çizelge 4.136. Görme engellilerin “ulaşım” hizmetlerine erişim düzeyleri

D. Ulaşım hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. İkamet yerinde yakınlarında belediye otobüsü hizmetleri	1,60	1,97	0,37
2. Duraklara ulaşılabilir engelli yol güzergahı (şehir içi)	1,97	2,40	0,43
3. Havaalanı hizmetleri engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı	1,90	2,43	0,53
4. Ş.arası otobüs hizmetleri eng. ulaşımı kolaylaştırıcı alt yapı	2,40	2,60	0,20
5. Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetlerinden yararlanma	1,63	1,93	0,30
6. Şehirlerarası indirimli seyahat hizmetleri	2,20	2,73	0,53
7. THY ve diğer indirimli seyahat hizmetleri	2,10	2,77	0,67
8. Ücretsiz HAVAŞ hizmetleri	2,20	2,77	0,57
Ulaşım hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,00	2,45	0,45

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 23 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 2,31, kırsal alanda 2,57 olarak bulunmuştur. Kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), görme engellilerin hem kentsel hem kırsal alanda kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeyi puanı “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır (Çizelge 4.137).

Çizelge 4.137. Görme engellilerin kamu “sosyal” hizmetlerine erişim düzeyleri

E. Kamu sosyal hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. AÇSHB, VGM ve SYDV kurumlarına erişim durumu	2,47	2,37	0,10
2. Engelli/engelli yakını aylığı hizmetinden yararlanma	2,60	2,43	0,17
3. Belediye aynı/nakdi yardımlardan yararlanma	2,83	2,63	0,20
4. SGK kurumuna erişim durumu	1,87	2,10	0,23
5. Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma	1,50	1,47	0,03
6. Erken emeklilik hakkından yararlanma	2,93	3,13	0,20
7. Malulen emeklilik hizmetinden yararlanma	2,90	2,93	0,03
8. Engelle ilişkin cihazların devlet tarafından karşılanması	1,77	2,33	0,56
9. Vergi Dairesi’ne erişim durumu	1,83	2,70	0,87
10. Araç satın alımında ÖTV/MTV muafiyeti	2,80	2,67	0,13
11. Emlak vergisi muafiyeti hizmetlerinden yararlanma	2,57	2,83	0,26
12. Gelir vergisi indirimi hizmetlerinden yararlanma	2,43	2,80	0,37
13. Belediye engelli hizmetlerine erişim durumu	1,90	2,67	0,77
14. Belediye engelli danışmanlık hizmetine erişim	1,80	2,60	0,80
15. Belediye engelsiz ulaşım aracına erişim	2,37	2,80	0,43
16. Belediye engelsiz plaj hizmetine erişim	2,40	2,93	0,53
17. Ücretsiz müze, park, plaj vb. hizmetleri	1,80	2,47	0,67
18. Engelli su indirim desteğinden yararlanma	2,07	2,03	0,04
19. Engelli elektrik indirim desteğinden yararlanma	2,77	2,47	0,30
20. ALO 183, 184 gibi sosyal destek hizmetine erişim	2,83	2,87	0,04
21. E-Devlet, CİMER vb hizmetler	1,93	2,30	0,37
22. Diyanet İşleri engelli manevi danışmanlık hizmetleri	2,53	2,87	0,34
23. Polis, noter, adliye gibi kurumlarda yrd. personel	2,40	2,60	0,20
Kamu sosyal hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	2,31	2,57	0,26

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

İstihdam hizmetleri alt faktörleri yalnızca çalışmakta olan görme engelliler tarafından cevaplanmıştır. İstihdam hizmetlerine erişim düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan 12 alt faktöre ilişkin erişim düzeyi ortalaması; kentsel alanda 1,97, kırsal alanda 2,45 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıkları tablosuna göre (Bkz. Materyal ve Metot), görme engellilerin kentsel alanda istihdam hizmetlerine erişim düzeyi “1. Tam erişen” aralığında yer alırken, kırsal alanda “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır (4.138).

Çizelge 4.138. Görme engellilerin “istihdam” hizmetlerine erişim düzeyleri

F. İstihdam hizmetleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
1. İş yeri binası girişine bağlanan ulaşılabilir yol güzergahı	1,50	2,17	0,67
2. İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti	2,00	2,50	0,50
3. İş yerinde bina içi sarı şerit ya da sesli yönlendirme hizmetleri	3,00	3,00	0,00
4. İş yerinde engelli tuvaleti	1,50	2,17	0,67
5. İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	1,00	2,50	1,50
6. Engel durumuna uygun istihdam	1,38	1,17	0,21
7. İş yeri binasında asansör, sesli uyarı vb önlemler	2,00	3,00	1,00
8. Meslek edindirme kursu hizmetleri	2,75	3,00	0,25
9. Özel sektör istihdam hizmetleri	3,00	3,00	0,00
10. Kamu işyerleri istihdam hizmetleri	2,00	2,00	0,00
11. Sendika hizmetleri	2,13	2,67	0,54
12. Meslek içi eğitim hizmetinden yararlanma	1,38	2,17	0,79
İstihdam hizmetleri erişim düzeyi ortalaması	1,97	2,45	0,48

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Görme engellilerin toplam erişim düzeylerini belirlemek, araştırmanın temel sorunu (AS1) cevaplamak ve araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla belirlenen 6 temel hizmet faktörüne ilişkin ortalama erişim düzeyi puanları, kentsel alanda 2,08 ve kırsal alanda 2,39 olarak bulunmuştur. Kamu hizmetlerine erişim düzeyi puan aralıklarına göre hem kırsal hem kentsel alanda görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi “2. Az erişen” aralığında yer almaktadır. Fakat iki erişim düzeyi arasında 0,31 puan fark bulunmaktadır (4.139).

Çizelge 4.139. Tüm kamu hizmet türleri için genel ortalama erişim düzeyleri (Görme engelli)

Temel hizmet grubu faktörleri	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
a. Bayındırlık hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,15	2,41	0,26
b. Eğitim-öğretim hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,16	2,30	0,14
c. Sağlık hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,00	2,14	0,14
d. Ulaşım hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,00	2,45	0,45
e. Kamu sosyal hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	2,31	2,57	0,26
f. İstihdam hizmetlerine erişim düzeyi ortalaması	1,97	2,45	0,48
Genel ortalama erişim düzeyi puanı	2,08	2,39	0,31

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

Kentsel alanda ikamet eden görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi ile kırsal alanda ikamet eden görme engellilerin erişim düzeyi puanları arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını test etmek amacıyla “Bağımsız Örneklem T Testi” kullanılmıştır. Görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyleri puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Çizelge 4.140’ta birinci satırda yer alan anlamlılık değeri Sig.>0,05 olması nedeniyle eşit varyans varsayımı sağlanmaktadır. Varyanslar eşit olması nedeniyle ilk satırdaki Sig. (2-tailed) değeri ile hipotez test edilmiştir. Elde edilen anlamlılık değeri 0,000 olup Sig.<0,05 olarak bulunduğu için kırsal ve kentsel alanda yaşayan görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Çizelge 4.140).

Çizelge 4.140. Erişim düzeyi ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” sonuçları (Görme engelli)

	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Varyanslar eşit	0,143	0,707	4,818	58	0,000
Varyanslar eşit değil			4,818	57,902	0,000

(AS1)'e ilişkin sonuçlar:

Sonuç 1. Kırsal alanda yaşayan görme engelliler, kentsel alanda yaşayan görme engelliler ile aynı düzeyde kamu hizmetlerine erişememektedir.

(AH1): H_0 : Kırsal alanda yaşayan görme engelliler kentte yaşayanlarla *aynı düzeyde* kamu hizmetlerine *erişememektedirler*, yani daha dezavantajlı durumda kalmaktadırlar (Kabul).

Görme engellilerin, 6 ana hizmet grubu içinde yer alan alt faktörlere ilişkin en yüksek ve en düşük erişim düzeyi puanlarına ilişkin özet tablo, Çizelge 4.141'de gösterilmektedir.

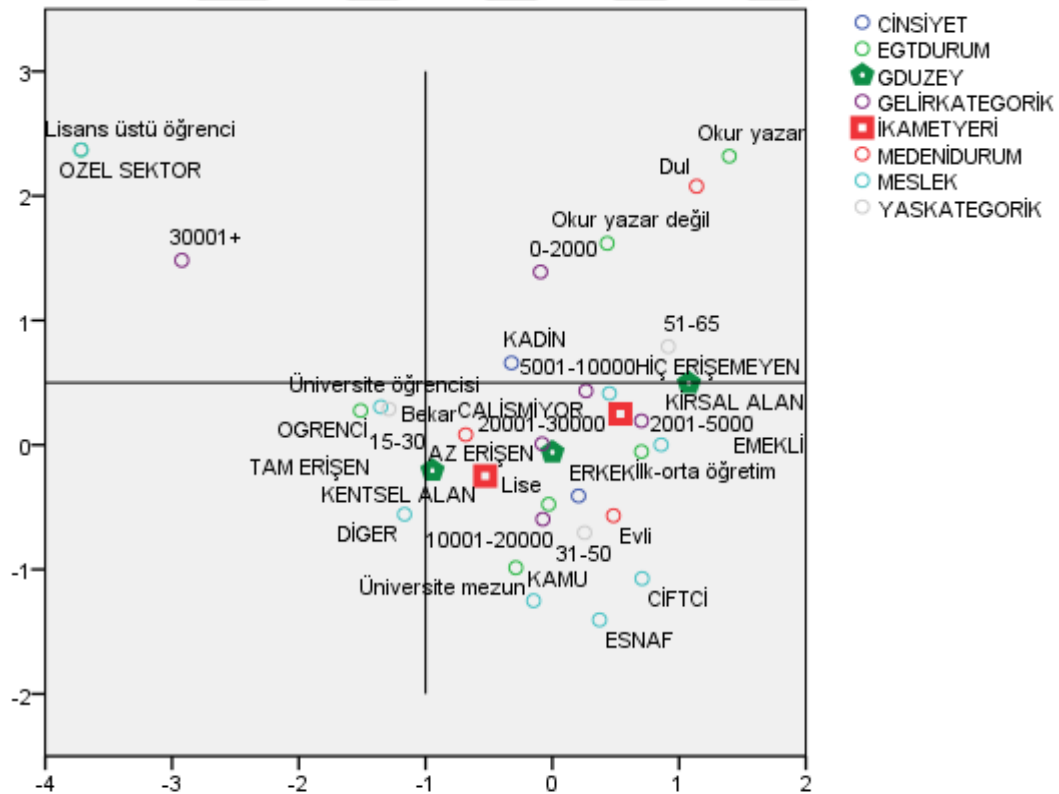
Çizelge 4.141. Hizmet alt faktörlerinin en yüksek ve düşük erişim düzeyi puanları (Görme engelli)

Temel hizmet grupları ve alt faktörler	Kent		Kır	
	En yüksek	En düşük	En yüksek	En düşük
a. Bayındırlık hizmetleri				
İkamette bina merdivenlerinde tutunma malzemesi	1,57			
Yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri		2,73		
İkamette bina merdivenlerinde tutunma malzemesi			1,57	
Yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri				2,87
b. Eğitim-öğretim hizmetleri				
Lise eğitimi varlığı	1,00			
Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti		3,00		
Ücretsiz açık öğretim kaydından yararlanma			1,00	
Lisede Braille alfabesi ders materyalleri				3,00
c. Sağlık hizmetleri				
Sağlık binası katlar arası merdivenlerde tutunma mal.	1,30			
Aile hekimliği evde sağlık hizmetinden yararlanma		2,87		
Sağlık binası katlar arası merdivenlerde tutunma mal.			1,53	
Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetinden yararlanma				2,90
d. Ulaşım hizmetleri				
İkamet yerinde yakınlarında belediye otobüsü hizmetleri	1,60			
Ş.arası otobüs hizm. eng. ulaşımı kolaylaştırıcı alt yapı		2,40		
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetlerinden yararlanma			1,93	
Havayolu indirimli seyahat ve ücretsiz HAVAŞ hizm.				2,77
e. Kamu sosyal hizmetleri				
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma	1,50			
Erken emeklilik hakkından yararlanma		2,93		
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma			1,47	
Malulen emeklilik hizmetinden yararlanma				2,93
f. İstihdam hizmetleri				
İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri	1,00			
Özel sektör istihdam hizmetleri		3,00		
Engel durumuna uygun istihdam			1,17	
Özel sektör istihdam hizmetleri				3,00

4.2.3.4. Görme engellilerin kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik, demografik yapıları arasındaki ilişki (AS2-AH2)

Görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeyi, ikamet ettikleri alan özelinde ele alınarak sosyo-ekonomik ve demografik yapılarına ilişkin değişkenleri ile çoklu uyum analizi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda görme engellilerin; cinsiyeti, medeni durumları, eğitim durumları, çalışma durumları ve meslekleri, yaşları, aylık ortalama gelir düzeyleri analize dahil edilmiştir. Görme engelli bireylere ilişkin verilere uygulanan çoklu uyum analizi sonuçlarına göre:

- Kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireylerin; “51-65 yaş aralığında olmak”, “2.000-5.001 TL arasında aylık gelire sahip olmak” sosyo-ekonomik ve demografik değişkenleri, kamu hizmetlerine “hiç erişememe düzeyi” ile diğer değişkenlere göre daha fazla ilişkili bulunmuştur.
- Kentsel alanda ikamet eden görme engelli bireylerin; “20.001-30.000 TL arasında aylık gelire sahip olmak”, “lise mezunu olmak”, “15-30 yaş aralığında olmak” sosyo-ekonomik ve demografik değişkenleri, kamu hizmetlerine “tam erişim düzeyi” ile diğer değişkenlere göre daha fazla ilişkili bulunmuştur (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. Çoklu uyum analizi diyagramı (Görme engelli, kır-kent)

Her bir boyutun toplam değişimi açıklama oranları, her boyuta ait intertia değerinin toplam intertia değerine oranlanmasıyla bulunmuştur. Buna göre birinci boyut

toplam varyansın %48'ini açıklarken, ikinci boyut %36'sını açıklamaktadır (Çizelge 4.142).

Çizelge 4.142. Çoklu uyum analizi model özeti (Görme engelli, kır-kent)

Boyut	Cronbach Alfa Katsayısı	İnertia (Değişim)	Varyans (%)
1	0,842	0,475	48
2	0,746	0,360	36

(AS2)'ye ilişkin sonuçlar:

Sonuç 1. Görme engellilerin, kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi ile sosyo-ekonomik ve demografik yapı arasında bir *ilişki bulunmaktadır*. Sosyo-ekonomik ve demografik yapıya ilişkin bazı değişkenlerin, hizmetlere erişilebilirlik düzeyi üzerinde bir *etkisi bulunmaktadır* (Şekil 4.5).

(AH2): H₁: Kır-kent ayrımı ve görme engelli engel grubuna göre, sosyo-ekonomik ve demografik yapı ile kamu hizmetlerine erişilebilirlik düzeyi arasında bir *ilişki bulunmaktadır* (Kabul).

4.2.3.5. “Sıralı Lojistik Regresyon Analizi”: Görme engellilerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörler (AS3-AH3)

Araştırmada görme engellilerin kamu hizmetlerine erişimine etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla SLRA kullanılmıştır. Modele ilişkin değişkenler ve açıklamaları Çizelge 4.143'te yer almaktadır.

Çizelge 4.143. Sıralı lojistik regresyon modelinde kullanılan değişkenlerin açıklaması (Görme engelli)

Değişkenler	Tür	Açıklama
A. Bağımlı değişkenler (Erişim düzeyleri)		
1. Tam erişen	Kukla	1,00 – 2,00 puan aralığı
2. Az erişen	Kukla	2,01 – 2,50 puan aralığı
3. Hiç erişemeyen	Kukla	2,51 – 3,00 puan aralığı
B. Bağımsız değişkenler		
Yaş	Sürekli	Yaş
Gelir	Sürekli	Gelir
İkamet yeri*	Kukla	1 Kırsal alan 2. Kentsel alan
Eğitim durumu	Kukla	1. Okur yazar değil, 2. Okur yazar, 3. İlköğretim, 4. Lise, 5. Üni. öğr, 6. Üni mezun, 7. Lisansüstü öğr., 8. Lisansüstü mezun
Cinsiyet	Kukla	1. Kadın, 2. Erkek
Medeni durum	Kukla	1. Evli, 2. Bekar, 3. Dul
Engel oranı	Kukla	1. %40, 2. %41-60, 3. %61-80, 4. %81-100
Engelli olma süresi	Kukla	1. 1-10 yıl, 2. 11-20, 3. 21-30 yıl, 4. 31+ yıl
Cihaz kullanımı	Kukla	1. Kullanmıyor, 2. Kullanıyor

*Not: Erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan değişkendir.

a. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli, “paralellik varsayımı testi”

Paralel eğriler varsayımının geçerliliğini kontrol etmek için Wald Ki-kare kullanılarak test edilen paralellik varsayımı sonuçları Çizelge 4.144’te yer almaktadır. Paralellik varsayımının anlamlılık değeri (p) 1,00 olarak bulunmuş olup, $p > 0,05$ ’ten büyük olması nedeniyle paralellik varsayımının sağlandığı kabul edilmiştir.

Çizelge 4.144. Paralellik varsayımı testi sonuçları (Görme engelli)

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare	S.d.	Sig. (p)
Yokluk hipotezi	52,188			
Genel	48,684	3,503	18	1,000

b. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli, “uyum iyiliği”

Regresyon analizlerinde R^2 değeri, bağımlı değişkenin açıklanan varyansını göstermektedir. Fakat lojistik regresyon analizinde, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünün ölçülmesinde sözde R^2 istatistiği kullanılmaktadır. Bu istatistikler, Cox and Snell R^2 istatistiği ve Nagelkerke R^2 istatistiğidir. Bu değerlerin 0,2’den büyük olması istenmektedir (Terzi 2019). Modele ilişkin R^2 istatistikleri Çizelge 4.145’te gösterilmektedir.

Çizelge 4.145. Sıralı lojistik regresyon modelde R^2 istatistikleri (Görme engelli)

Cox and Snell	Nagelkerke	McFadden
0,558	0,685	0,484

Çizelge 4.146’da, bağımsız değişkenlerle birlikte kurulan model ile bağımsız değişkenler olmaksızın kurulan başlangıç modeli arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p=0,000 < 0,05$). Bu durum bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.146. Sıralı lojistik regresyon model uyum bilgileri (Görme engelli)

Model	-2 Log Likelihood	Ki-kare	S.d.	Sig. (p)
Başlangıç	101,207			
Final	52,188	49,019	18	0,000

c. Sıralı Lojistik Regresyon Modeli sonuçları

Modelde, bağımlı değişkenin üçüncü kategorisi (3. Hiç erişemeyen), referans kategori olarak SPSS paket programı tarafından, en düşük kategori düzeyi baz alınarak otomatik olarak seçilmiştir. Modele dahil edilen diğer değişkenlere ilişkin katsayılar, Çizelge 4.147’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.147. Sıralı lojistik regresyon modeli sonuçları (Görme engelli)

Değişkenler	Tahmin (β)	Std. hata	Wald	Sd.	Sig. (p)	β'nin %95 güven aralığında		Odds oranı
						Alt sınır	Üst sınır	
A. Bağımlı değişkenler								
Tam erişen (1)	25,208	4,379	33,137	1	0,000	16,625	33,791	
Az erişen (2)	34,002	5,702	35,558	1	0,000	22,826	45,178	
B. Bağımsız değişkenler								
Yaş	0,100	0,060	2,737	1	0,098	-0,018	0,219	1,105
Gelir	8,938	5,57	2,569	1	0,109		0,000	1,000
İkamet yeri (1)*	3,696	1,743	4,495	1	0,034**	0,279	7,113	40,299
İkamet yeri (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Eğitim durumu (1)	20,437	2,915	49,165	1	0,000**	14,725	26,150	7,51E+08
Eğitim durumu (2)	24,326	3,271	55,303	1	0,000**	17,915	30,737	3,67E+10
Eğitim durumu (3)	20,384	1,696	144,488	1	0,000**	17,061	23,708	7,13E+08
Eğitim durumu (4)	19,168	1,366	196,840	1	0,000**	16,491	21,846	2,11E+08
Eğitim durumu (5)	18,259	1,802	102,656	1	0,000**	14,727	21,791	8,50E+08
Eğitim durumu (6)	19,222	0,000		1		19,222	19,222	2,23E+08
Eğitim durumu (7) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Cinsiyet (1)	0,486	0,952	0,261	1	0,610	-1,380	2,352	1,623
Cinsiyet (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Medeni durum (1)	3,447	2,568	1,802	1	0,180	-1,587	8,482	31,421
Medeni durum (2)	3,651	2,890	1,596	1	0,207	-2,014	9,315	38,502
Medeni durum (3) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Engel oranı (2)	-4,656	1,556	8,953	1	0,003**	-7,706	-1,606	0,009
Engel oranı (3)	-0,875	0,939	0,868	1	0,352	-2,715	0,966	0,417
Engel oranı (4) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Engelli olma süresi (1)	0,528	1,388	0,145	1	0,704	-2,192	3,248	1,695
Engelli olma süresi (2)	1,327	1,777	0,558	1	0,455	-2,155	4,809	3,768
Engelli olma süresi (3)	-1,191	1,109	1,153	1	0,283	-3,366	0,983	0,304
Engelli olma süresi (4) <i>Referans</i>	0 ^a			0				
Cihaz kullanımı (1)	1,016	1,139	0,797	1	0,372	-1,215	3,248	2,763
Cihaz kullanımı (2) <i>Referans</i>	0 ^a			0				

*Erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan değişkendir, **p<0,05, ***n=60

(AS3)'e ilişkin sonuçlar:

1. Görme engelliler grubunda, kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkileyen faktörler; “ikamet yeri”, “eğitim durumu” ve “engel oranı” değişkenleri olarak bulunmuştur.

- İkamet yeri (1): Kırsal alanda ikamet etmek, kentsel alanda ikamet eden görme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığını 40 kat arttırmaktadır ($p<0,05$).
- Engel oranı (2): %41-60 aralığında engel oranına sahip olan görme engellilerin, %81-100 aralığında engel oranına sahip olanlara göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı 0,009 kat azalmaktadır ($p<0,05$).
- Eğitim durumu (1): Okur-yazar olmayan görme engellilerin, lisans üstü öğrencisi olan görme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı $7,5 \times 10^{-4}$ 'ün katları şeklinde artmaktadır. Eğitim değişkenine ilişkin bu geometrik artışın nedeni teknoloji kullanımının görme engellilerin erişiminde büyük rol oynamasıdır. Akıllı telefonlarla kullandıkları uygulamalar, görme engellilerin günlük yaşamlarını sürdürmede önemli bir yer teşkil etmektedir. Nitekim, görme engelliler, kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin artması için, akıllı telefonlarda vergi indirimi talep etmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça, teknoloji kullanarak refakatçiye ihtiyaç duymadan günlük hayatlarına devam edebilmektedirler.
- Eğitim durumu (2): Okur-yazar olan görme engellilerin, lisans üstü öğrencisi olan görme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı $3,7 \times 10^{-4}$ 'ün katları şeklinde artmaktadır. Eğitim değişkenine ilişkin bu geometrik artışın nedeni teknoloji kullanımının görme engellilerin erişiminde büyük rol oynamasıdır.
- Eğitim durumu (3): İlk-orta öğretim mezunu olan görme engellilerin, lisans üstü öğrencisi olan görme engellilere kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı $7,1 \times 10^{-4}$ 'ün katları şeklinde artmaktadır. Eğitim değişkenine ilişkin bu geometrik artışın nedeni teknoloji kullanımının görme engellilerin erişiminde büyük rol oynamasıdır.
- Eğitim durumu (4): Lise mezunu olan görme engellilerin, lisans üstü öğrencisi olan görme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı $2,1 \times 10^{-4}$ 'ün katları şeklinde artmaktadır. Eğitim değişkenine ilişkin bu geometrik artışın nedeni teknoloji kullanımının görme engellilerin erişiminde büyük rol oynamasıdır.
- Eğitim durumu (5): Üniversite öğrencisi olan görme engellilerin, lisans üstü öğrencisi olan görme engellilere göre kamu hizmetlerine hiç erişememe olasılığı $8,5 \times 10^{-4}$ 'ün katları şeklinde artmaktadır. Eğitim değişkenine ilişkin bu geometrik artışın nedeni teknoloji kullanımının görme engellilerin erişiminde büyük rol oynamasıdır.

2. İkamet yeri değişkenin 2. kategorisi (kentsel alanda ikamet etmek) SPSS programı tarafından, otomatik olarak referans kategori olarak belirlenmiştir. Bu değişkene ilişkin p değeri 0,034 olarak bulunmuştur ($p < 0,05$). Dolayısıyla kırsal ve kentsel alanlarda ikamet etme durumunun, kamu hizmetlerine erişim düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

(AH3): H₁: Görme engellilerin kamu erişim düzeyini etkileyen faktörler açısından, kırsal ve kentsel alanda ikamet etmenin önemli bir etkisi bulunmaktadır (Kabul).

4.2.4. Engel gruplarının kamu hizmetlerine erişim düzeylerine ilişkin genel bir karşılaştırma

Araştırmada temel kamu hizmetlerine ve alt hizmet faktörlerine erişim düzeyleri belirlenen fiziksel, işitme ve görme engellilere ilişkin karşılaştırmalı özet çizelgeler aşağıda yer almaktadır.

a. Engel gruplarının ortalama erişim düzeyleri

Kentsel alanda ikamet eden engellilerden kamu hizmetlerine erişim düzeyi en düşük engel grubu “fiziksel engelliler” olup erişim düzeyi en yüksek engel grubu “işitme engelli”lerdir. Kırsal alanda ise erişim düzeyi en düşük engel grubu “görme engelliler” olup en yüksek erişim düzeyine sahip engel grubu “görme engelli”lerdir (Çizelge 4.148).

Çizelge 4.148. Engel gruplarının kamu hizmetlerine genel ortalama erişim düzeyleri

Engel çeşidi	Genel Ortalama Erişim Düzeyi Puanı		
	Kentsel Alan	Kırsal Alan	Fark
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	
Fiziksel engelli	2,11	2,13	0,02
İşitme engelli	2,00	2,16	0,16
Görme engelli	2,08	2,39	0,31

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

b. Engel grubuna göre erişim düzeyi en yüksek alt hizmet faktörleri

Kırda ve kentte ikamet etme durumuna göre engel gruplarının erişim düzeyi en yüksek alt hizmet faktörleri Çizelge 4.149’da yer almaktadır.

Çizelge 4.149. Engel grubuna göre erişim düzeyi en yüksek alt hizmet faktörleri

Temel hizmet grubu alt faktörleri	Fiziksel		İşitme		Görme	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D
a. Bayındırlık hizmetleri						
İkamette katlar arası hareketlilik için önlemler	1,70					
İkamette uygun giriş rampası ve kapı genişliği		1,67				
Üst geçit hizmetleri			1,40			
İkamet edilen binada asansör hizmetleri				1,67		
İkamette bina içi tutunma malzemesi					1,57	
İkamette bina içi tutunma malzemesi						1,57
b. Eğitim-öğretim hizmetleri						
Rehabilitasyon ve özel eğitim hizmetleri	1,33					
Liseye ulaşılabilir servis hizmetleri		1,00				
Lise ve üniversitede yabancı dil muafiyeti			1,00			
Üniversite eğitimi (AÖF)				1,00		
Lise eğitimi varlığı					1,00	
Ücretsiz açık öğretim kaydı						1,00
c. Sağlık hizmetleri						
Engelli tuvaleti	1,23					
Aile hekimliği genel hizmetleri		1,23				
Sağlık kurumlarında asansör ve görsel uyarı			1,30			
Aile hekimliği genel hizmetleri				1,07		
Sağlık binası katlar arası tutunma malzemesi					1,30	
Sağlık binası katlar arası tutunma malzemesi						1,53
d. Ulaşım hizmetleri						
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri	1,65					
Otobüs/dolmuş içinde uygun oturma alanı		1,77				
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri			1,27			
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri				1,20		
Belediye otobüsü hizmetleri					1,60	
Şehir içi ücretsiz ulaşım hizmetleri						1,93
e. Kamu sosyal hizmetleri						
Engelli su indirim desteğinden yararlanma	1,70					
E-Devlet-CİMER vb. online hizmetler		1,47				
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma			1,27			
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma				1,10		
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma					1,50	
Sağlık primi ödemesi hizmetlerinden yararlanma						1,47
f. İstihdam hizmetleri						
İş yeri bina girişi uygun giriş	1,00					
İş yeri bina içi hareketlilik önlemleri		1,50				
Engel türüne ve oranına uygun istihdam			1,00			
İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti				1,00		
İş yerinde iş sağlığı ve güvenlik önlemleri					1,00	
Engel durumuna uygun istihdam						1,17

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

c. Engel grubuna göre erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörleri

Kırda ve kentte ikamet etme durumuna göre engel gruplarının erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörleri Çizelge 4.150’de yer almaktadır.

Çizelge 4.150. Engel grubuna göre erişim düzeyi en düşük alt hizmet faktörleri

Temel hizmet grubu alt faktörleri	Fiziksel		İşitme		Görme	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D	A.O.Ö.D
a. Bayındırlık hizmetleri						
Banka/ATM’lere uygun erişim mesafesi	2,50					
Engelli araç park yerleri		2,50				
Işık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı hiz.			2,23			
Işık kontrollü yaya geçitlerinde görsel uyarı hiz.				2,50		
Yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri					2,73	
Yaya geçitlerinde sesli trafik işareti hizmetleri						2,87
b. Eğitim-öğretim hizmetleri						
Lise binasına ulaşılabilir yol hizmetleri	3,00					
Kütüphane hizmetleri		3,00				
Lisede evde eğitim hizmeti			3,00			
Kütüphane hizmetleri				3,00		
Liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmeti					3,00	
Lisede Braille alfabesi ders materyalleri						3,00
c. Sağlık hizmetleri						
Evde sağlık kurul raporu alımı	2,43					
Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri		2,60				
Hasta nakil aracı hizmetleri			2,87			
Sağlık kurumlarında işaret dili terc., destek pers.				2,93		
Aile hekimliği evde sağlık hizmetleri					2,87	
Kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri						2,90
d. Ulaşım hizmetleri						
Ş. arası otobüs eng. ulaşımı kolaylaştırıcı alt y.	2,87					
Ücretsiz HAVAŞ hizmetleri		2,80				
Şehirler arası indirimli seyahat hizmetleri			2,57			
Havaalanı hizm. işaret dili terc./destek personel				2,67		
Ş. arası otobüs eng. ulaşımı kolaylaştırıcı alt y.					2,40	
Hava yolu indirimli seyahat hizmetleri						2,77
e. Kamu sosyal hizmetleri						
Belediye ayni ve nakdi yardımları	2,93					
Belediye ayni/nakdi yardım hizmetleri		3,00				
Polis, noter, adliye gibi kurumlarda tercüman			2,83			
Polis, noter, adliye gibi kurumlarda tercüman				2,63		
Erken emeklilik					2,93	
Malulen emeklilik						2,93
f. İstihdam hizmetleri						
Meslek edindirme kursu hizmetleri	2,33					
İş yerinde engelli tuvaleti		2,87				
İş yerine ulaşım için erişilebilir servis hizmeti			3,00			
Meslek edindirme kursu hizmetleri				3,00		
Özel sektör istihdam hizmetleri					3,00	
Özel sektör istihdam hizmetleri						3,00

Not: Tam erişen (1-2 p.), Az erişen (2,01-2,5 p), Hiç erişemeyen (2,51-3,00 p), A.O.Ö.D: Ağırlıklı ortalama ölçek değeri.

4.2.5. Araştırma gözlem notlarına ilişkin bulgular

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen anket süreci boyunca engel gruplarının kamu hizmetleri konusunda görüşleri, önerileri ve ikamet yeri çevresinde yer alan mevcut kamu hizmetlerine erişim uygulamalarına ilişkin “görüşme gözlem notları” oluşturulmuş olup elde edilen veriler aşağıda yer almaktadır.

- Kentsel alanda mevcut yollar ve kaldırımlar fiziksel engelli bireylerin tekerlekli sandalye ile kullanımına uygun değildir. Bazı sokak ve caddelerde bu hizmetler engelli erişimine uygun olsa da bağlı sokak ve caddelerin erişilebilir olmaması nedeniyle fiziksel engelliler yardım almadan yol ve kaldırım hizmetlerine erişimde sorun yaşamaktadırlar. Kırsal alanda da bu hizmetler bulunmamakla birlikte nüfus ve trafik yoğunluğunun az olması nedeniyle fiziksel engellilerin kırsal alanda bir yerden bir yere erişim daha kolay olmaktadır.
- Hem kırsal hem kentsel alanda mevcut ATM hizmetleri tekerlekli sandalye kullanımına büyük oranda uygun değildir. Kırsal alanda ise ATM hizmetleri ikamet yerine uzak ve erişilebilir değildir.
- Kentsel alanda mevcut üst geçitlerde yer alan asansörlerin sıklıkla bozulması ve geç onarılması nedeniyle engellilerin bu hizmete erişim düzeyleri oldukça düşüktür. Kırsal alanda üst geçit hizmetleri oldukça azdır.
- Hem kırsal hem kentsel alanda yollar ve kaldırımlar görme engelli bireylerin erişimi için büyük oranda uygun değildir. Görme engellilerin fiziki erişimi kolaylaştırmak amacıyla kullanılan sarı şerit hizmetleri her mahallede bulunmamaktadır. Bulunan bazı mahallelerde ise bilinçsiz kullanım (sarı şerit üzerine engel teşkil edecek nesneler bırakmak, başlangıç ve bitişlerine araç park etmek vb.) nedeniyle kullanılamamaktadır.
- Görme engelliler için yaya geçitlerinde sesli uyarı sistemleri oldukça yetersizdir.
- Kırsal alanda evlerin tek katlı olması nedeniyle bina giriş çıkışları engelliler için uygunken kentsel alanda binalar, asansör kapı giriş mesafeleri fiziksel engellilerin erişimi için uygun değildir.
- Kamu kurumuna ait hizmet binalarının bir kısmı engellilerin fiziki erişimi için uygunken özellikle eski yapı hizmet binaları engellilerin fiziki erişimi için uygun değildir. Bazı hastane ve okul binalarında ise fiziksel ve görme engellilerin fiziki erişimi için hiçbir önlem alınmadığı tespit edilmiştir. Yeni yapılan hizmet binalarında büyük oranda engelli erişimine ilişkin önlemlerin alındığı görülmektedir.
- Engelliler için ayrılan araç park yerleri sayıca yetersiz olup mevcut park yerlerinin de engelli olmayan bireyler tarafından kullanılması bu konuda erişimi sınırlandırmaktadır.
- Hem kırsal hem kentsel alanlarda, ilköğretim sonrası eğitim hizmet binalarının ikamet yerine uzak olması, fiziki erişimde engellilere yönelik tedbirler alınmış olsa

da henüz yeterli seviyede olmaması nedeniyle engellilerin eğitimlerine büyük oranda devam edememektedir. Bu durum kırsal alanda daha belirgindir. Bazı kırsal mahallelerde okul müdürleri engelli bireylerin ilköğretime erişimi için ücretsiz servis kapsamında yardımcı olmaktadır. Fakat lise, üniversite ve lisansüstü eğitime fiziki erişim oldukça zor olmaktadır. Bu nedenle kırsal alanda eğitim gören engelliler imkân dahilinde açık/uzaktan öğretim hizmetlerini tercih etmek zorunda kalmaktadır.

- Kırsal alanda “aile hekimliği” kapsamında verilen hizmetler büyük oranda engelli erişimine uygundur. Fakat kamu hastanelerinin ikamet yerine uzak olması sağlık hizmetlerine erişimi olumsuz yönde etkilemektedir.
- Görme engelliler için hastanelerde sesli uyarı sistemleri yetersizdir. Sağlık kurumlarında engellilere yardımcı destek personel büyük oranda bulunmamaktadır.
- Duraklar, toplu taşıma hizmetleri, şehirler arası otobüsler ve şehirler arası otobüs terminalleri özellikle fiziksel ve görme engelliler için erişilebilir değildir. Tekerlekli sandalye kullanan engelli birey yardım almadan şehirler arası otobüs hizmetlerine erişememektedir.
- Hem kırsal hem kentsel alanda Belediyeler tarafından sağlanan engelli araç hizmetleri engellilerin kamu kurumlarına fiziki erişiminde önem arz etmektedir. Fakat sayıca az olmaları ve çoğunlukla ağır engellilere yönelik hizmet vermeleri, tüm engelli bireylerin bu hizmetten yararlanamamasına neden olmaktadır.
- Engel türüne yönelik kullanılan tıbbi cihazlarda devlet ödemesi bulunmakla birlikte ödeme miktarının düşük olması nedeniyle engelliler tıbbi cihazları satın almada çok zorlanmakta ya da hiç satın alamamaktadır.
- Engelli maaşı hizmetinden yararlanan engelliler, engelli maaşlarını düşük bulmakta ve yararlanamayan bazı engelliler ise engelli maaşı hizmetlerinden yararlanmak için gelir kriterinin daha makul seviyeye getirilmesini talep etmektedir.
- Engelli istihdamı zorunlu olmayan işverenler/iş yerleri engelli istihdamını tercih etmemektedirler. Engelli istihdam kotası kapsamında engelli istihdam eden bazı iş yerleri ise fiziksel kısıtı olmayan engellileri tercih etmekte ve büyük oranda vasıfsız işlerde çalıştırmaktadır.
- Hastalık, doğal afet, kaza gibi nedenlerle sonradan engelli olan bireyler, doğuştan engelli olan bireylere göre engel durumuna uyum sağlamakta zorluk yaşamakta ve özellikle engelli kalan ilk yıllarda kamu hizmetlerine tek başına erişimde oldukça zorlanmaktadır. Engelli olunan sürenin artmasıyla toplumsal hayata katılım düzeyi de artış göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, tez çalışmasının amacı göz önünde bulundurularak Antalya ilinde kırsal ve kentsel alanlarda ikamet eden engel gruplarının (fiziksel, işitme, görme) kamu hizmetlerine erişim düzeyleri ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin elde edilen sonuçlar özetlenmiştir. Elde edilen sonuçlar kapsamında, engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini pozitif yönde etkileyebilecek öneriler sunulmuştur.

5.1. Fiziksel engelli bireylerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar

Fiziksel engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi kapsamında Antalya ilinde, 31'i kentsel alanda, 30'u kırsal alanda olmak üzere 61 fiziksel engelli birey ile anket yapılmıştır. Temel hizmet faktörleri erişim düzeyleri ortalamaları ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

- Fiziksel engelli bireylerin temel hizmet faktörlerine ilişkin erişim düzeyi genel ortalaması; kentsel alanda 2,11 ve kırsal alanda 2,13 erişim düzeyi puanı olarak belirlenmiştir. Elde edilen erişim düzeyi puanlarına göre, kentsel alanda ve kırsal alanda ikamet eden fiziksel engelli bireylerin her ikisi de “2. Az erişen” erişim düzeyi aralığında yer almaktadır.
- Kentsel alanda ikamet eden fiziksel engellilerin, en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü “istihdam hizmetleri” olup en düşük erişim düzeyine sahip olan hizmet faktörü “eğitim-öğretim hizmetleri”dir. Kırsal alanda ise en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü; “sağlık hizmetleri” olarak bulunurken en düşük erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü “kamu sosyal hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır.
- Elde edilen erişim düzeyi puanları; araştırma sorusu, hipotezi ve gözlem notları ile değerlendirildiğinde; kırsal alanda yaşayan fiziksel engelliler, kentte yaşayanlarla aynı düzeyde “2. Az erişen” kamu hizmetlerine erişmektedir ve her ikisi de kamu hizmetlerine erişim kapsamında dezavantajlı durumdadır.
- Fiziksel engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkileyen faktörleri belirlemek ve kamu hizmetlerine erişimde ikamet yerinin etkili olup olmadığını ortaya koymak amacıyla belirlenen SLRM’ye kamu hizmetlerine erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan “ikamet yeri (kırsal ve kentte ikamet etme)” değişkeni dahil edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; meslek değişkeni fiziksel engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerinde etkili olarak bulunmuştur. Meslek değişkeni kapsamında; kamuda çalışmak, özel sektörde çalışmak, esnaf olmak, çiftçi olmak ve işsiz/çalışmayan olmanın kamu hizmetlerine erişim düzeyi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Kırsal ve kentsel alanda ikamet etme durumunun ise kamu hizmetlerine erişim düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. İşitme engelli bireylerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar

İşitme engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi kapsamında Antalya ilinde, 30'u kentsel

alanda, 30'u kırsal alanda olmak üzere 60 işitme engelli birey ile anket yapılmıştır. Temel hizmet faktörleri erişim düzeyleri ortalamaları ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

- İşitme engelli bireylerin temel hizmet faktörlerine ilişkin erişim düzeyi genel ortalaması; kentsel alanda 2,00 ve kırsal alanda 2,16 erişim düzeyi puanı olarak belirlenmiştir. Elde edilen erişim düzeyi puanına göre, kentsel alanda ikamet eden işitme engelli bireyler “1. Tam erişen” erişim düzeyi aralığında yer almaktadır. Kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireyler ise “2. Az erişen” erişim düzeyi aralığında yer almaktadır.
- Kentsel alanda ikamet eden işitme engellilerin, en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü “eğitim-öğretim hizmetleri” olup en düşük erişim düzeyine sahip olan hizmet faktörü “kamu sosyal hizmetleri”dir. Kırsal alanda ise en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü; “sağlık hizmetleri” olarak bulunurken en düşük erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü “eğitim-öğretim hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır.
- Elde edilen erişim düzeyi puanları; araştırma sorusu, hipotezi ve gözlem notları ile değerlendirildiğinde; kırsal alanda yaşayan işitme engelliler, kentte yaşayanlarla aynı düzeyde kamu hizmetlerine erişememektedir. Kırsal alanda ikamet eden işitme engelli bireyler kentte ikamet edenlere göre kamu hizmetlerine erişimde daha dezavantajlı durumda kalmaktadır.
- İşitme engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeyini etkileyen faktörleri belirlemek ve kamu hizmetlerine erişimde ikamet yerinin etkili olup olmadığını ortaya koymak amacıyla belirlenen SLRM'ye kamu hizmetlerine erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan “ikamet yeri (kırsal ve kentte ikamet etme)” değişkeni dahil edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; “yaş”, “engel oranı”, “ikamet yeri”, “STK üyeliği” ve “meslek” değişkenleri işitme engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerinde etkili olarak bulunmuştur. Kırsal alanda ikamet etme durumunun, kamu hizmetlerine erişim düzeyi üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. Görme engelli bireylerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar

Görme engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi kapsamında Antalya ilinde, 30'u kentsel alanda, 30'u kırsal alanda olmak üzere 60 görme engelli birey ile anket yapılmıştır. Temel hizmet faktörleri erişim düzeyleri ortalamaları ve erişim düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

- Görme engelli bireylerin temel hizmet faktörlerine ilişkin erişim düzeyi genel ortalaması; kentsel alanda 2,08 ve kırsal alanda 2,39 erişim düzeyi puanı olarak belirlenmiştir. Elde edilen erişim düzeyi puanına göre, kentsel alanda ve kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireylerin her ikisi de “2. Az erişen” erişim düzeyi aralığında yer almaktadır.

- Kentsel alanda ikamet eden görme engellilerin, en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü “istihdam hizmetleri” olup en düşük erişim düzeyine sahip olan hizmet faktörü “kamu sosyal hizmetleri”dir. Kırsal alanda ise en yüksek erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü; “sağlık hizmetleri” olarak bulunurken en düşük erişim düzeyine sahip temel hizmet faktörü “kamu sosyal hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır.
- Elde edilen erişim düzeyi puanları; araştırma sorusu, hipotezi ve gözlem notları ile değerlendirildiğinde; kırsal alanda yaşayan görme engelliler, kentte yaşayanlarla aynı düzeyde kamu hizmetlerine erişememektedir. Kırsal alanda ikamet eden görme engelli bireyler kentte ikamet edenlere göre kamu hizmetlerine erişimde daha dezavantajlı durumda kalmaktadır.
- Görme engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemek ve kamu hizmetlerine erişimde ikamet yerinin etkili olup olmadığını ortaya koymak amacıyla belirlenen SLRM’ye kamu hizmetlerine erişimde kır-kent ayrımı için belirleyici olan “ikamet yeri (kırsal ve kentte ikamet etme)” değişkeni dahil edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; “ikamet yeri”, “eğitim durumu” ve “engel oranı” değişkenleri görme engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim düzeyleri üzerinde etkili olarak bulunmuştur. Görme engelliler özelinde, kırsal alanda ikamet etme durumunun, kamu hizmetlerine erişim düzeyi üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.4. Tüm engel gruplarına ilişkin genel değerlendirme

Hem kentte hem de kırsal alanda engelli bireyler; fiziksel çevreye, bilgiye ve hizmetlere diğer bireylerle eşit olarak katılamamaktadır. Engellilere yönelik hizmetler daha çok kentsel alanlara yönelik yapılmaktadır. Kentlerde dahi kamu hizmetlerine erişimi kısıtlı olan engellilerin, kırsal alanda toplumsal hayata eşit katılımının sağlanması oldukça zor olmaktadır. Ancak kırsal alanda evlerin genellikle tek katlı geleneksel evler olması ve trafik yoğunluğunun fazla olmaması nedeniyle, tüm engel grupları için meskenlere fiziki erişim daha kolay olmaktadır. Bunun bir nedeni de kırsal alanda hala devam eden yardımlaşma kültürüdür. Fakat kırsal alanda kamu hizmetleri sunumunun daha az olduğu göz önünde bulundurulduğunda temel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra toplumsal hayata diğer bireylerle eşit katılımın sağlanması ve kendini gerçekleştirme bağlamında engelli bireyler kentte ikamet eden engellilere göre çifte dezavantaj yaşamaktadırlar.

Araştırma bulgularından elde edilen verilere göre fiziksel engelli bireylerle yapılan anket sonuçlarında temel kamu hizmetleri ve ilişkili alt faktörlerinde yer alan verilerde aşağıdaki sorun alanları öne çıkmaktadır. Nitekim öne çıkan bu bulgular göstermektedir ki her engel çeşidi için ayrı sorun alanları bulunmakta ve dolayısıyla her engel grubu için kamu hizmetlerine erişim bağlamında ayrı düzenlemeler yapılması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

a. Bayındırlık hizmetlerine ilişkin değerlendirme

Kırsal alanda bayındırlık hizmetleri kapsamında fiziksel engelli bireyler daha çok yol, kaldırım, bina içi hareketlilik, engelli araç park yerleri konularında sorun yaşamaktadır. Nitekim aynı sorunlar kentsel alanda da oldukça belirgindir. Fiziki erişimin

olanak vermemesi nedeniyle eğitimlerine devam etmede sorun yaşamaları ise araştırma verisi gözlem notlarında sıklıkla, fiziksel engelli bireyler tarafından ifade edilen bir durum olarak öne çıkmaktadır. Fiziksel engelli bireyler hem kırsal hem kentsel alanda ATM hizmetlerine erişimde oldukça zorlanmaktadır. Araştırma alanında bulunan ATM'ler büyük oranda tekerlekli sandalye kullanıma fiziki olarak uygun değildir. Kırsal alanda ikamet eden bireyler için banka ve ATM hizmetlerinin ikamet yerine uzak olması da erişimde ayrıca sorun teşkil etmektedir.

Kırsal alanda bayındırlık hizmetleri kapsamında, işitme engelli bireyler bayındırlık hizmetleri ve hizmetlere fiziki olarak erişim bağlamında fiziksel ve görme engellilere göre daha az sorun yaşamaktadır. Nitekim kentsel alanda da benzer sonuçlar yer almaktadır. Fakat özellikle trafik ve yaya geçitlerinde işitme engellerinden dolayı kaza ve risklere daha açık konumdadırlar. Bu kaza ve risklerin kentsel alanda nüfus yoğunluğu dolayısıyla daha belirgin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kırsal alanda bayındırlık hizmetleri kapsamında görme engelli bireyler daha çok yaya yolu ve kaldırımlarda sarı şerit bulunmaması, yaya trafiğinde sesli yönlendirme hizmetlerinin yetersiz olması konularında sorun yaşamaktadır. Nitekim aynı sorunlar kentsel alanda da oldukça belirgindir. Araştırma verisi gözlem notlarında sıklıkla, sarı şeritlerin bazı mahallelerde olup bazılarında olmaması da bayındırlık hizmetlerine erişimde önemli bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca mevcut sarı şeritler önüne araç parkı gibi engeller konulması mevcut sorunu daha belirgin hale getirmektedir. Banka ve ATM'lere erişim kapsamında ise hizmetin ikamet yerine uzak olması ve görme engelline yönelik sesli/dokunsal yönlendirmelerin yetersiz olması hizmete erişimi oldukça zorlaştırmaktadır.

b. Eğitim-öğretim hizmetlerine ilişkin değerlendirme

Kırsal alanda eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında fiziksel engelli bireyler daha çok lise binasında engelli tuvaleti hizmetleri, lisede evde eğitim hizmetleri, kütüphane hizmetlerine erişim konularında sorun yaşamaktadır. KYK öncelikli kayıt hizmetlerine erişim puanı da “3. Hiç erişemeyen” erişim düzeyinde yer almışsa da bu durumun nedeni üniversiteye fiziki erişimde sıkıntı yaşamaları ve dolayısıyla büyük oranda açık/uzaktan öğretim hizmetlerini tercih etmeleri bu sonucu doğurmaktadır. Nitekim kentsel alanda da kamu hizmetlerine erişimde bu sorunlar yaşanmaktadır.

Kırsal alanda eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında işitme engelli bireylerin hizmetlere erişiminde erişim düzeyi puanı düşük olarak belirlenen hizmet faktörleri fiziksel engellilerle benzerlik göstermektedir. En düşük erişim düzeyine sahip hizmetler; lisede evde eğitim hizmetleri ve kütüphane hizmetleri alt faktörleri olarak belirlenmiştir. Kentsel alanda kırsal alana oranla bu hizmet alt faktörlerine erişim puanları nispeten daha yüksek olarak bulunmuşsa da hizmetlere erişim konusunda kentsel alandaki işitme engelli bireyler de aynı sorunları yaşamaktadır.

Kırsal alanda eğitim-öğretim hizmetleri kapsamında görme engelli bireylerin hizmetlere erişiminde en düşük erişim düzeyi puanına sahip hizmet faktörü, “Braille alfabesi ders materyalleri hizmetlerine erişim” olarak öne çıkmaktadır. Kentsel alanda ise liseye ulaşım için erişilebilir servis hizmetleri olarak çıkmakta ise de bu iki hizmet faktörüne erişim hem kırsal hem de kentsel alanlarda sorun teşkil etmektedir. Kırsal

alanda, bağlı oldukları ilçe merkezinde yer alan ilköğretim okullarında yöneticilerin yardımıyla servis hizmetleri sağlanmaktadır.

c. Sağlık hizmetlerine ilişkin değerlendirme

Kırsal alanda sağlık hizmetleri kapsamında fiziksel engelli bireylerin en düşük erişim düzeyine sahip hizmet faktörü “evde sağlık hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. Kamu hastanelerinin kırsal alanlara uzak olması nedeniyle kamu hizmetlerine fiziki erişimde de ayrıca sorun yaşanmaktadır. Belediyeler tarafından, engelli bireylere yönelik verilen hasta nakil aracı hizmetleri bu sorunu nispeten azalmakta olsa da engelli nakil araç sayısının az olması ve hizmetin sadece ağır engellilere veriliyor olması fiziksel engellilerin, hasta nakil aracı hizmetlerine erişim düzeylerini düşürmektedir.

Kırsal alanda sağlık hizmetleri kapsamında işitme engelli bireylerin erişimde en çok sorun yaşadıkları hizmet faktörü, “sağlık kurumlarında işaret dili bilen tercüman desteği hizmeti” olarak belirlenmiştir. İşitme engelli bireyler, bu sorunla hem sağlık kurumlarında hem de diğer kamu kurumlarında sıklıkla karşılaşmaktadırlar. Kentsel alanda da sağlık hizmetlerine erişimde bu hizmet faktörü sorun teşkil etmekte olup en düşük erişim düzeyi puanına sahip hizmet faktörü, hasta nakil aracı hizmetlerine erişim olarak belirlenmiştir. Hasta nakil araçlarının büyük oranda ağır fiziksel engellilere tahsis edildiği ifade edilmiştir.

Kırsal alanda sağlık hizmetleri kapsamında görme engelli bireyler daha çok “kamu hastaneleri evde sağlık hizmetleri”ne erişimde sorun yaşamaktadırlar. Kamu hastanelerine ait binaların büyük oranda il ve ilçe merkezlerinde olması nedeniyle kamu hastanelerine erişim oldukça zor olmaktadır. Araştırma verisi gözlem notlarında kırsal alanda ikamet eden engelliler sıklıkla, aile hekimliği genel hizmetleri ve hasta takibi sistemlerinden çok memnun olduklarını belirtirken kentsel alanda ikamet eden engelliler ise aile hekimliği sisteminin büyük oranda poliklinik gibi işlediğini ve hasta takibinin yapılmadığını ifade etmişlerdir.

d. Ulaşım hizmetlerine ilişkin değerlendirme

Kırsal alanda ulaşım hizmetleri kapsamında fiziksel engelli bireylerin en düşük erişim düzeyine ilişkin hizmet “ücretsiz HAVAŞ hizmetleri” olarak öne çıksa da bu durum uçak hizmetlerine pahalı ve uzak olması nedeniyle yeterince erişememelerinden kaynaklanmaktadır. Ulaşım hizmetleri kapsamında belirlenen bir diğer sorun alanı ise bütün engel gruplarında ortak bir sorun teşkil eden “şehirlerarası otobüs hizmetlerinde engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı hizmetleri”nin bulunmamasıdır. Bu hizmet faktörü kentsel alanda da en düşük erişim düzeyi puanına sahip hizmet faktörüdür.

Kırsal alanda ulaşım hizmetleri kapsamında işitme engelli bireyler duraklara ve otobüslere diğer engel gruplarına göre fiziki olarak daha kolay erişebildikleri için bu alanda fiziksel ve görme engellilere göre daha az sorun yaşamaktadırlar. Kırsal alanda ulaşım hizmetleri kapsamında en düşük hizmet faktörü “işaret dili bilen tercüman desteği olmaması” olmakla birlikte kentsel alanda “şehirlerarası indirimli seyahat hizmetleri” olarak belirlenmiştir.

Kırsal alanda ulaşım hizmetleri kapsamında görme engelli bireylerle yapılan anketlerde en düşük erişim düzeyi puanı “havayolu indirimli seyahat ve ücretsiz HAVAŞ hizmetleri” olarak öne çıksa da bu durum uçak hizmetlerine pahalı ve uzak olması nedeniyle yeterince erişememelerinden kaynaklanmaktadır. Öne çıkan bir diğer sorun alanı ise bütün engel gruplarında ortak bir sorun alanı olan “şehirlerarası otobüs hizmetlerinde engelli ulaşımını kolaylaştırıcı alt yapı hizmetleri”nin bulunmamasıdır. Özellikle fiziksel ve görme engelli bireyler bu nedenle refakatçileri olmadan şehirlerarası yolculuk yapamamakta, yaptığında ise büyük oranda başkalarının yardımına ihtiyaç duymaktadır.

e. Kamu sosyal hizmetlerine ilişkin değerlendirme

Kırsal alanda kamu sosyal hizmetleri kapsamında fiziksel engelli bireylerin en düşük erişim düzeyi puanına sahip hizmet faktörleri; “kuruluşlarda bakım hizmetleri, belediye yardımları ve erken emeklilik hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. Kuruluşlarda bakım ve belediye yardımları hizmetlerinden yararlanmanın belli şartlara bağlı olması nedeniyle bu hizmet faktörü puanları daha düşük olarak belirlenmiştir. Erken emeklilik hizmet faktörünün düşük erişim puanına sahip olması ise hem istihdam oranın düşük olması hem de emeklilikte maaşın daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Hem kırsal hem kentsel alanlarda, kamu sosyal hizmetleri kapsamında işitme engelli bireylerin en düşük erişim puanına sahip hizmet faktörü olan ve en çok sorun yaşadıkları sorun alanı olduğunu sıklıkla belirttikleri hizmet faktörü “polis, noter, adliye vb. kamu kurumlarında işaret dili bilen personel (tercüman) olmaması” olarak ifade edilmiş olup bu eksikliğin büyük oranda tüm kamu kurumlarında hizmetlere erişimde önemli bir engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir.

Kırsal alanda kamu sosyal hizmetleri kapsamında görme engelli bireylerde en düşük erişim düzeyi puanına sahip hizmet faktörü “malulen emeklilik sosyal hizmet faktörü” olarak öne çıkmaktadır. Kentsel alanda da benzer şekilde “erken emeklilik hizmetleri” en düşük erişim puanına sahip hizmet faktörü olarak öne çıkmaktadır. Erken emeklilik sosyal hizmet faktörünün düşük erişim puanına sahip olması, istihdam oranın düşük olması ve emeklilikte maaşın daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

f. İstihdam hizmetlerine ilişkin değerlendirme

Kırsal alanda istihdam hizmetleri kapsamında fiziksel engelli bireylerin en düşük erişim düzeyi puanına sahip hizmet faktörleri; “iş yerinde engelli tuvaleti hizmetleri” ve “kamu engelli istihdam hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. Kentsel alanda ise “engellilere yönelik meslek edindirme kursu hizmetleri” en düşük erişim puanına sahip hizmet faktörüdür.

Kırsal alanda istihdam hizmetleri kapsamında işitme engelli bireylerin en düşük erişim düzeyi puanına sahip hizmet faktörleri; “meslek edindirme kursu hizmetleri”, “özel sektör ve kamu sektörü engelli istihdamı” olarak öne çıkmaktadır. İşitme engelli bireyler kırsal alanda tarım işlerinde diğer engel gruplarına göre daha çok tercih edilmekte olup bu bağlamda iş yerine erişimde servis hizmetlerinden de yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Fakat kentsel alanda çalışan işitme engelli bireyler iş yerine erişilebilir servis hizmetlerine hiç erişemediklerini ifade etmişlerdir.

Hem kırsal hem kentsel alanda istihdam hizmetleri kapsamında görme engelli bireylerin en düşük erişim düzeyine sahip hizmet faktörü “özel sektör engelli istihdam hizmetleri” olarak öne çıkmaktadır. Çalıştırılması zorunlu oranlarda (engelli çalıştırma kotası) engelli istihdamı yapan özel sektör iş yerlerinin bu oran dışında genellikle engelli istihdam etmeyi tercih etmemekte olduğu ifade edilmiştir.

5.5. Öneriler

- Engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişim kapsamında öncelikli beklentisi, temel kamu hizmetlerine kimseye ihtiyaç duymadan erişebilmektir. Dolayısıyla kamu kurumlarının bu alanlarda yapılacak düzenlemelere öncelik vermesi, kamu hizmetlerine erişim düzeylerini pozitif yönde etkileyecektir.
- Kırsal alanda ikamet eden engelli bireyler, kamu hizmetlerine erişimde kentsel alanda yaşayan engelliler ile benzer sorunlar yaşamaktadır. Fakat kırsal alanların hizmetlere mesafe olarak daha uzak olması nedeniyle kentte ikamet eden engellilere göre hizmetlere daha az erişebilmekte ve daha fazla sorun yaşamaktadırlar. Bu sorun uzak kırsal alanlarda daha da belirginleşmektedir. Kırsal alanda ikamet eden engellilerin sayı ve dağılımlarının belirlenerek merkezi ortak noktalarda (belli pilot bölgeler seçilerek) temel kamu hizmetlerine ilişkin alt yapının sağlanması gerekmektedir. Belirlenen merkezlere; engelli bireylerin fiziki erişimleri için ücretsiz servis hizmetlerinin verilmesi, hizmet binalarının evrensel tasarım ilkelerine uyması ve engellilere yönelik destek personel bulunması kamu hizmetlerine erişimde karşılaşılan olumsuzlukları en aza indirecektir.
- Hem kentte hem kırsal alanda mevcut kamu hizmetlerine erişim hizmetlerinin, sorun alanları dikkate alınarak tüm engel gruplarının erişimine olanak verecek şekilde yeniden planlanması ve bu kapsamda etkin denetimin sağlanması kamu hizmetlerine erişim düzeyinin artması bakımından faydalı olacaktır.
- Türkiye’de engelli istihdamında zorunlu kota uygulaması bulunmaktadır. Buna göre işçi statüsünde; özel sektör iş yerleri toplam işçi sayısının %3’ü, kamu iş işyerleri %4’ü kadar engelli çalıştırmak zorundadır. Memur kadrolarında ise çalıştırılan personelin %3’ü engelli olmak zorundadır. Kırsal alanda ikamet eden engelli bireyler için ayrı bir istihdam kotası bulunmamaktadır. Kırsal alanda ikamet eden engelli bireyler için ayrı istihdam kotaları belirlenip iş yerlerinin bu konuda desteklenmesi kırsal alanda engelli istihdamını artırma konusunda önem arz etmektedir. Bu kapsamda ASHB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Belediyeler, STK’lar ve İŞKUR gibi kurumlarla iş birliği yapılmasının kırsal alanda istihdamı arttıracak çözümler getirmesi beklenmektedir.
- Kırsal alanda yaşayan engelliler için özel sosyal yardım tedbirlerinin geliştirilmesi, engelliliğe ilişkin farkındalığı artırılması, bilgi iletişim teknolojilerine erişimin artırılması, her engel grubuna göre ihtiyaca yönelik eğitim verilmesi, öğrencilerin eğitim hizmetlerine erişebilmesi için fiziki koşulların engel gruplarına göre düzenlenmesi, sağlık hizmetlerine erişimde hasta nakil araçlarının sayısının ve niteliğinin artırılması, durakların ve ulaşım hizmetlerin engelliler için erişilebilir hale getirilmesi kırsal kalkınma politikalarında yer alması bakımından önemli görülmektedir.

- Tarım politikaları ve kırsal kalkınma stratejilerinde, kırsal alanda engellilerin kamu hizmetlerine erişimi konularına yeterince yer verilmemektedir. Kırsal kalkınma programları ve projelerine engelli yararlanıcıların dahil edilmesi, kamu hizmetlerine erişimi arttırması bakımından önemli görülmektedir. Bununla birlikte kamuda karar alma organlarında engelli bireylere yer verilmesi, engellilerin ihtiyaçlarının tespitinde ve erişilebilirliklerinin sağlanmasında kolay çözümler geliştirilmesine yardımcı olacağı öngörülmektedir.
- Engelli bireyler özelinde güncel istatistikler bulunmamaktadır. Engellilere ilişkin güncel veri tabanları oluşturulması ve ilgili veri tabanlarında kırsal ve kentsel alan ayrımının yapılarak verilerin toplanmasının engellilere yönelik yapılacak çalışmaları sayı ve nitelik bakımından arttırması beklenmektedir.
- Yakın zamanda Türkiye’de meydana gelen deprem tüm vatandaşları etkilemiş olup depremle birlikte afet durumunda engelliler konusu da gündeme gelmiştir. Hem kentsel hem kırsal alanlarda afet durumunda engelli bireylerin tahliyesi ile ilgili çalışmalar yapılmasının gerekliliği elzemdir. Farklı disiplinlerde bu alanda yapılacak çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

6. KAYNAKLAR

- AB, 1961. Avrupa Sosyal Şartı. <https://www.anayasa.gov.tr/media/3680/avrupasosyalsarti.pdf>. [Son erişim tarihi: 25.02.2020].
- AB, 2000. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. 2000. <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/3780-avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi>. [Son erişim tarihi: 19.12.2023].
- AB, 2000a. Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği. <https://www.miader.org/engelliler-icin-engelsiz-avrupa-tebliği/>. [Son erişim tarihi: 12.09.2020].
- AB, 2000b. Avrupa Birliği Konsey Kararları. https://www.ab.gov.tr/ortaklik-konseyi-kararlari_116.html. [Son erişim tarihi: 15.11.2023].
- AB, 2010. Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>. [Son erişim tarihi: 05.11.2021].
- Abdoul-Azize, H.T. 2020. Sosyal yardım politikası uygulama sisteminin, hanehalkı yararlanma düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin araştırılması: Antalya ili kırsal alanı örneği. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 118 s.
- Akdu U. ve Akdu, S. 2018. Engelli turizmi: yasal düzenlemeler ve uygulamalar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9 (23): 100-123.
- Akın, H. B. ve Şentürk, E. 2012. Bireylerin mutluluk düzeylerinin ordinal lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. *Öneri Dergisi*, 10 (37): 183-193.
- Altın, A. 2015. Kamu hizmeti anlayışında değişim. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 101-118.
- Aslan Yılmaz, K. ve Gülçubuk, B. 2021. İnsana yakışır iş koşullarının tarımdaki karşılığı: Malatya ilinde kayısı tarımında işgücü kullanım analizi, *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 109-125
- Avrupa Komisyonu, 2010. Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa İçin Yenilenmiş Bir Taahhüt. https://www.turged.org.tr/Hukuk-Engelli-Mevzuati/Avrupa_Engellilik_Stratejisi_2010_2020.doc [Son erişim tarihi: 01.02.2024].
- Babaoğlu, C. 2018. Türkiye'de anakentlerde engellilere yönelik hizmetler ve sorun alanları. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı: 79-110.
- Barnes, C. 2012. The Social model of disability: valuable or irrelevant. https://www.academia.edu/36327351/The_Social_Model_of_Disability_Valuable_or_Irrelevant [Son erişim tarihi: 12.10.2023].
- Baş, M. 2016. Engelli Turizmi. Nobel Yayıncılık: Ankara, 210 s.
- Berkün, S. 2016. Avrupa Kentsel Şartı'nın kentlerdeki özürü ve sosyo-ekonomik bakımdan engellilere yönelik ilkeleri ve Bursa kentinde kamu kurum ve kuruluşlarının erişilebilirliği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 61-72.
- Bezyak, J. L., Sabella, S. A. and Gattis, R. H. 2017. Public transportation: an investigation

- of barriers for people with disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 28 (1): 52-60.
- BM, 1948. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf. [Son erişim tarihi: 12.11.2020].
- BM, 1975. Engelli kişilerin Hakları Beyannamesi. <https://m.bianet.org/bianet/saglik/26957-sakat-kisilerin-haklari-beyannamesi>. [Son erişim tarihi: 01.01.2023].
- BM, 1993 Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/11593/mod_resource/content/0/standart.kurallar.pdf. [Son erişim tarihi: 12.11.2023].
- BM, 2006. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>. [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- BM, 2012. Asya-Pasifik Bölgesinde Engelli Bireyler İçin Hakların Gerçeğe Dönüştürülmesine Yönelik Incheon Stratejisi. Birleşmiş Milletler Yayınları, Bangkok, 55 s.
- BM, 2016. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>. [Son erişim tarihi: 09.01.2022].
- Burcu, E. 2007. Türkiye'de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Hacettepe Üniversite Yayınları, Ankara, 322 s.
- Çağlar, S. 2012. Engellilerin erişebilirlik hakkı ve Türkiye’de erişebilirlikleri. *AÜHFD*, 61 (2): 541-598.
- Çaha, H. 2016. Engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri. *İnsan ve Toplum*, 5 (10): 123-150.
- Çınarlı, S. 2010. Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri. Kazancı Yayınları, İstanbul, 248 s.
- Demir Mishchenko, E. 2014. Herkes için/ile tasarım: evrensel tasarıma katılımcı bir yaklaşım deneyimi. *Mimarist*, 14 (50), 105-111.
- Doğanay, G. ve Henden, K. Ş. 2016. Kır ve kentin “öteki” kadınları: Trabzon’da engelli kadınlar. https://www.academia.edu/29462449/K%C4%B1r_ve_Kentin_%C3%96teki_Kad%C4%B1nlar%C4%B1_Trabzonda_Engelli_Kad%C4%B1nlar. [Son erişim tarihi: 22.11.2020].
- Eliöz M., Demir A. Z. ve Akbuğa E. 2017. Engelli dostu iller sıralaması çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (50): 348-365.
- Erten, Ş. ve Aktel, M. 2016. Ulusal program ve düzenli ilerleme raporları çerçevesinde Türkiye’nin engelli politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (4): 1275-1297.
- Fiszbein, A., Kanbur, R. and Yemtsov, R. 2014. Social protection and poverty reduction: global patterns and some targets. *World Development*, 61 (C), 167-177.

- Franché, R. L., Murray, E. J., Ostry, A., Ratner, P. A., Wagner, S. L. and Harder, H. G. 2010. Work disability prevention in rural areas: a focus on healthcare workers. *Rural and Remote Health*, 10 (4): 249-272.
- Gable, R. K. 1986. Instrument Development in Affective Domain. Kluwer Nijhoff Publishing, Springer Netherlands, 199 p.
- Genç, Y. ve Çat, G. 2013. Engellilerin istihdamı ve sosyal içermeye ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 8 (1), 363-393.
- Gething, L. 1997. Sources of double disadvantage for people with disabilities living in remote and rural areas of New South Wales, Australia. *Disability & Society*, 12 (4): 513-531.
- Giresunlu, G. ve Akıncı, V. 2011, Engellilerin El Kitabı. Destek Yayınevi, İstanbul, 248 s.
- Giritli, İ., Pertev, B. ve Akgüner, T. 2006. İdare Hukuku Dersleri. Der Yayınları, İstanbul, 520 s.
- Günday, M. 2004. İdare Hukuku. : İmaj Yayınevi, Ankara, 589 s.
- Hair, J. F., Babin, B., Black, W. C. and Anderson, R. E. 2019. Multivariate Data Analysis. New Jersey, Cengage, 813 p.
- Huyut, M. T. 2014. Matematik dersi başarı puanına etki eden faktörlerin çoklu uyum analizi ile belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 126 s.
- Iezzoni, L. I., Killeen, M. B. and O'Day, B. L. 2006. Rural residents with disabilities confront substantial barriers to obtaining primary care. *Health Services Research*, 41 (4p1): 1258-1275.
- ILO, 2011. Empowering people with disabilities for rural development. www.ilo.org/rural. [Son erişim tarihi: 21.09.2023].
- Ipsen, C., Hall, J. P. and Lui, J. 2022. Rural disability and community participation. *Frontiers in Rehabilitation Sciences*, 3: 1-9.
- Ipsen, C., Ward, B. and Myers, A. 2022. Events across the life course contribute to higher mobility impairment rates in rural U.S. *Frontiers in rehabilitation sciences*, (31): 3, 863716.
- Karadağ, Z. ve Eroğlu, D. 2019. Kırsal alanda yaşayan engelli kadınların toplumsal hayata katılımında toplumsal cinsiyete bağlı etkiler-Bulanık ilçesi örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 39: 33-52.
- Karasar, N. 1986. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar, İlkeler Teknikler. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 368 s.
- Kenzhebayeva, A. ve Boylu, Y. 2018. Engelli bireylerin seyahat engellerinden etkilenmesinde psikolojik faktörlerin önemi. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2 (4): 1-11.
- Kesgin, B. 2014. Engellilere yönelik yerel sosyal politikalar. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23 (4): 1-15.
- Keskin, S. 2001. Çoklu uyum analizi ve bir uygulaması, *Tarım Bilimleri Dergisi*, 7 (4): 91-95.

- Kino, H. 2017. Engellilere yönelik yerel kamusal hizmetlerin etkinliği: Sakarya örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 133 s.
- Koçak, F. A., Kurt, E. E., Şaş, S., Koçak, Y., Erdem, H. R., Tuncay, F. ve Büyükturan, Ö. 2018. Kırsal bölgede özürlü sağlık kuruluna başvuran geriatric hastaların özürlülük dağılımı. *Türk Osteoporoz Dergisi*, 24 (3): 92-99.
- Kolat, S. 2010. Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye'deki Yansımaları. T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 257 s.
- Kuleli, K. 2012. TS EN 81-70 ve prEN 81-82 Standardına göre erişim. http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/98db7f4b6826479_ek.pdf [Son erişim tarihi: 25.03.2021].
- Kurt, H. İ. 2015. Yerel yönetimler ve engellilere yönelik hizmetler. M. Ökmen (Ed.), Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler. Ekin Kitabevi, Bursa, s. 413-434.
- Küçükali, A. 2015. Engellilere uygulanan sosyal yardımlar. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16 (35): 100-115.
- Lang, R. 2007. The development and critique of the social model of disability. <https://www.ucl.ac.uk/epidemiology-health-care/sites/epidemiology-health-care/files/wp-3.pdf> [Son erişim tarihi: 07.04.2023].
- Mahmood, S. E., Singh, A. and Zaidi, Z. H. 2015. Disability in the rural areas of Bareilly, India. *Indian Journal of Health Sciences and Biomedical Research (KLEU)*, 8 (2): 115-119.
- McCullagh, P. 1980. Regression models for ordinal data. *Journal of the Royal Statistical Society*, 42 (2): 109-142.
- Mertler, C. A. and Vannatta, R. A. 2005. Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation. Los Angeles, Pyrczak Publishing, 348 p.
- Nerse, S. 2020. Kırsal Alandaki Engellilerin Sorunları ve Etkileşim Farklılıkları. *İlmi Araştırmalar Dergisi*, 12 (3): 613-618.
- Nkomo, N., Dube, A. and Marucchi D. 2020. Rural young children with disabilities: education, challenges, and opportunities. *International Journal on Studies in Education*, 2 (2): 134-145.
- Öz, Ş. 2013. Engelli din eğitiminden "özürsüz" din eğitimi modelliğine: "ötekileştirilen" özürllülerin din eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6 (11): 75-89.
- Perju, V. 2011. Impairment, discrimination, and the legal construction of disability in the European Union and the United States. *Cornell International Law Journal*, 44 (2): 279-348.
- RG, 1961. Gelir Vergisi Kanunu. Kanun numarası: 193. Tarih: 06.01.1961. Sayı: 10700.
- RG, 1963. Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu. Kanun numarası: 197. Tarih: 23.02.1963. Sayı: 11342.
- RG, 1965. Devlet Memurları Kanunu. Kanun numarası: 657. Tarih: 23.07.1965. Sayı: 12056.

- RG, 1970. Emlak Vergisi Kanunu. Kanun numarası: 1319. Tarih: 11.08.1970. Sayı: 13576.
- RG, 1976. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun. Kanun numarası: 2022. Tarih: 01.07.1976. Sayı: 15642.
- RG, 1982. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Kanun numarası: 2709. Tarih: 09.11.1982. Sayı: 17863.
- RG, 1984. Katma Değer Vergisi Kanunu. Kanun numarası: 3065. Tarih: 02.11.1984. Sayı: 18563.
- RG, 1985. İmar Kanunu. Kanun numarası: 3194. Tarih: 09.05.1985. Sayı: 18749.
- RG, 1999. Gümrük Kanunu. Kanun numarası: 4458. Tarih: 04.11.1999. Sayı: 23866.
- RG, 2002. Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Kanun numarası: 4736. Tarih: 19.01.2002. Sayı: 26645.
- RG, 2002a. Özel Tüketim Vergisi Kanunu. Kanun numarası: 4760. Tarih: 06.06.2002. Sayı: 24783.
- RG, 2003. İş Kanunu. Kanun numarası: 4857. Tarih: 10.06.2003. Sayı: 25134.
- RG, 2005. Engelliler Hakkında Kanun. Kanun numarası: 5378. Tarih: 07.07.2005. Sayı: 25868.
- RG, 2006. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. Kanun numarası: 5510. Tarih: 16.06.2006. Sayı: 26200.
- RG, 2006a. Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik. Tarih: 30.07.2006. Sayı: 26244.
- RG, 2010. Engellilerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik. Tarih: 03.09.2010. Sayı: 27691.
- RG, 2010a. Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2011). Tarih: 12.11.2010. Sayı: 27757. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/11/20101112-19.htm>. [Son erişim tarihi: 12.11.2016].
- RG, 2013. Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Kanun numarası: 6462, Tarih: 25.04.2013. Sayı: 28636.
- RG, 2013a. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği. Tarih: 20.07.2013. Sayı: 28713.
- RG, 2014. Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği. Tarih: 04.03.2014. Sayı: 28931.
- RG, 2016. Kişisel Verilerin Korunumu Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6698.pdf> [Son erişim tarihi: 27.11.2023].
- RG, 2017. Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti ile Servis ve Turizm Taşımacılığı

- Hizmetinin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik. Tarih: 13.01.2017. Sayı: 29947.
- RG, 2022. Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik. Tarih: 27.01.2022. Sayı: 31732
- Roult, R. Carbonneau, H, Belley-Ranger, É. St-Onge, M. Brunet and I. Adjizian, J. M. 2017. Leisure for people with disabilities in rural. *Quebec. Societies*, 7 (3): 22.
- Sayın, C. 2012. Antalya’da engelli turizminin gelişimi için arz ve talep üzerine bir araştırma. <http://apgem.akdeniz.edu.tr> [Son erişim tarihi: 19.01.2021].
- SBB, 2019. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf [Son erişim tarihi: 28.10.2023].
- SBB, 2023. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf [Son erişim tarihi: 01.02.2024].
- Seeley, J. 2001. Recognising diversity: Disability and rural livelihoods approaches in India. <https://cdn.odi.org/media/documents/2817.pdf> [Son erişim tarihi: 07.07.2023].
- Seyyar, A. 2008. Sosyal siyaset ekseninde yerel özurlulur politikası. http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yerel_ozurlulur_politikasi.htm [Son erişim tarihi: 23.06.2020].
- Sönmez, Z. ve Aydın, C. C. 2019. Fiziksel Engelli bireylerin erişilebilirlik problemi için ağ analizi: Hacettepe Üniversitesi Beytepe kampüsü örneği. *Geomatik Dergisi*, 4 (1): 58-67.
- Şen, G. 2022. Kırsal bölgelerde yaşayan engelli kadınların ekonomik açıdan incelenmesi: Kütahya ili örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 9 (2): 177-189.
- Şenkal, A. 2021. Sosyal korumada küresel boyutlar: sorunlar ve temel tartışmalar. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1895758>. [Son erişim tarihi: 13.12.2022].
- Şemşit, S., Uçar, A. ve Yüksel, M. A. 2016. Avrupa Birliği politikaları perspektifinden Türkiye’de belediyelerin sunduğu engelli hizmetleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, ICEBSS Özel Sayısı: 205-223.
- Terzi, Y. 2017. Anket, güvenilirlik, geçerlilik analizi. <https://ist-fen.omu.edu.tr/en/hakkimizda/ders-notlari/GA-2017y.pdf>. [Son erişim tarihi: 11.01.2024].
- Terzi, Y. 2019. Lojistik regresyon analizi. <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/yukselt/118305/Lojistik%20regresyon%20analizi.pdf> [Son erişim tarihi: 03.06.2022].
- Tınar, Y. 2018. Engellilere Yönelik Kamu Hizmetlerinin Yönetimi ve Sunumu: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 254 s.
- Tiyek, R., Eryiğit, B. H. ve Baş, E. 2016. Engellilerin erişilebilirlik sorunu ve TSE standartları çerçevesinde bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari*

- Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12 (2): 226-261.
- Torlak, Ö. ve Özdemir, Ş. 1999. Hizmet kalitesini iyileştirmede kamu görevlilerinin tatminin rolü. Kamu Yönetiminde Kalite 2. Ulusal Kongresi, ss.323-331, 21-22 Ekim, Ankara.
- TÜİK, 2002. Türkiye özürlüler araştırması. <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>. [Son erişim tarihi: 10.06.2022].
- TÜİK, 2010. Özürlülerin sorun ve beklentileri araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ozurlulerin-Sorun-ve-Beklentileri-Arastirmasi-2010-6370> [Son erişim tarihi: 22.02.2022].
- TÜİK, 2011. Nüfus ve konut araştırması. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5677/nufus-ve-konut-arastirmasi-engellilik-arastirma-sonuclari.pdf> [Son erişim tarihi: 14.01.2022].
- TÜİK, 2016. Türkiye sağlık araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkey-Health-Survey-2016-24573> [Son erişim tarihi: 01.12.2022].
- Ural, A. ve Kılıç, İ. 2013. Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi. Detay Yayıncılık, Ankara, 320 s.
- WHO, 2001. İşlevsellik, yeti yitimi ve sağlığın uluslararası sınıflandırması. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429_tur.pdf?sequence=8&isAllowed=y [Son erişim tarihi: 28.01.2023].
- WHO, 2011.Dünya engellilik raporu. <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> [Son erişim tarihi: 08.09.2023].
- Yavuz, S., Deveci, M., Karabulut, T. ve Şentürk, E. 2014. Sıralı lojistik regresyon analiziyle üniversite öğrencilerinin kent memnuniyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Erzincan üniversitesi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 15 (1): 95-114.
- Yayla, Y. 1990. İdare Hukuku. Filiz Kitapevi, İstanbul, 150 s.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. 2004. SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Detay Yayıncılık, Ankara, 448 s.
- Yenipazarlı, A., Çondur, F. ve Cömertler, N. 2020. Engelli bireylerin kamu hizmetlerinden memnuniyeti: Nazilli ilçesi örneği. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2): 77-93.
- Yemtsov, R., Honorati, M., Evans, B., Sajaia, Z., and Lokshin, M. 2018. Concepts, definitions, and indicators for social protection analysis. https://elibrary.worldbank.org/doi/10.1596/978-1-4648-1090-9_ch2 [Son erişim tarihi: 28.07.2021].
- Yıldız, S. ve Gürler, S. 2018. Görme engelli bireylerin engelli haklarına dair bilgi düzeylerinin ölçülmesi: Ankara örneği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 8 (1): 241-268.
- Zama, S. Y., Ashok, N. C. and Kulkarni, P. 2013. Understanding the needs of persons with disabilities in rural and urban Mysore: A step towards exploring the unreached. *International Journal of Health & Allied Sciences*, 2 (2): 133-137.

ÖZGEÇMİŞ

Merve YILMAZ

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Doktora 2017-2024	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Antalya
Yüksek Lisans 2012-2014	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Antalya
Lisans 2009-2013	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Samsun

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Araştırma Görevlisi 2016-Devam Ediyor	Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya
--	---

ESERLER

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

- 1- Yılmaz M., Sayın C., Bozoğlu M. (2022). Mevsimlik fındık tarım işçiliği yapan ailelerin çalışan çocuklarına yönelik düşüncelerinin değerlendirilmesi: bir sosyal ağ analizi. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 57(3), 2539-2552. Doi: doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.22.09.1919.
- 2- Yılmaz M., Sayın C., Bozoğlu M. (2021). Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde tarım aracılığının rolü: Giresun ili fındık örneği. Mediterranean Agricultural Sciences, 34(2), 189-194. Doi: 10.29136/mediterranean.822016.

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler

- 1- Yılmaz M., Abdoulaye Bamou A. G., Sayın C. (2022). Tarım arazileri kullanımında arazi bankacılığı sistemi. 1. International Akdeniz Scientific Research and Innovation Congress. Antalya, Türkiye, 4-5 Ekim 2022, ss.162-172.
- 2- Abdoul-Azize H. T., Yılmaz M., Sayın C. (2018). Kırsal alanda sosyal yardım politikaları işleyiş sistemi. XIII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Kahramanmaraş, Türkiye, 12-14 Eylül 2018, ss.30.

- 3- Taşcıoğlu Y., Mencet Yelboğa M. N., Sayın C., Yılmaz M. (2017). General overview of social assistance policies for rural area in Turkey. VIII International Agriculture Symposium "AGROSYM 2017", Saraybosna, Bosna-Hersek, 5-8 Ekim 2017, ss.1.
- 4- Yılmaz M., Bozoğlu M., Sayın C. (2017). Wage structure of seasonal hazelnut workers in Giresun province, Turkey. IX International Congress on Hazelnut, Samsun, Türkiye, 15-19 Ağustos 2017, ss.82.

